

KAHDEKSANTOISTA NÄKÖKULMAA POLIISIN TYÖHÖN

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

KAHDEKSANTOISTA NÄKÖKULMAA POLIISIN TYÖHÖN

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

Toimittaneet Anu Hoffrén ja Marko Vesterbacka

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ

Kahdeksantoista näkö

Poliisiammattikorkeakoulu

Lukemisto Poliisiammattikorkeakoulun valintakokeita varten 2024–2026

ASTUU, JÄÄ ISO JÄLKI
kulmaa poliisin työhön

LUKIJALLE	6
SAARA ASMUNDELA	
TÄÄ ON NIIN SE MIKSI ME OLLAAN POLIISEJA	9
PAULA M. DI NOTA	
INTERNATIONAL PERSPECTIVES ON EVIDENCE-BASED POLICE EDUCATION	21
NOORA HALMEENLAAKSO	
IHAN HOMONA PARANNETTAVAA	37
JOHANNA HEIKKILÄ	
LIIAN LYHYT POLIISIKSI	57
JUHA-MATTI HUHTA	
ENSIN SINUN ON OPITTAVA KÄYTTÄMÄÄN PÄÄTÄSI	71
ANTTI JÄÄSKELÄINEN	
TOIMIVALTA OHJAA POLIISIN VALINTOJA JA VALLANKÄYTTÖÄ	89
DANIEL KALEJAIYE	
"MITEN IHMEESSÄ SÄ JUOKSIT NOIN HYVIN?"	103
ANRIT KALEK	
"HYI HELVETTI, MITÄ HOMMAA"	117
MIKKO KARPPI	
RIKOS EI KANNATA	133
ELINA KATAJAMÄKI	
MIEKKA HIHASSA, KYNÄ KÄDESSÄ	151
TIMO KORANDER	
TUTKIJAT POLIISISSA	171
PEKKA LOIKKANEN	
POLIISI PALJASTI HUUMELIIGAN	193
MARKO MYLLYMÄKI	
ERIKOISIN LUOKKARETKI KOSKAAN	209
SAMU PEHKONEN	
POLIISI JA PUHUMISEN TAITO	229
MIKKO PORVALI	
ARVOVALINTA AIKAKAUDESTA RIIPPUMATTA	245
MIKA RAUTANEN	
VANKIEN MAAILMASSA	261
TERO TOIVIAINEN	
KUN TIETOVERKKOON ASTUU, JÄÄ ISO DIGITAALINEN JÄLKI	281
JONNA ÖBLOM	
FÖR RÄTTVISAN	301

Daniel Kalejaiyen uusi työpiste
Viralliset pelikaverit -hankkeessa.

LUKIJALLE

Tämä on jo kuudes laitos eli sisällöltään uudistettu painos *Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki* -kirjasta, jota on uudistettu kahden vuoden välein vuodesta 2014 alkaen. Aluksi haluankin kiittää Markko Vesterbackaa sekä aikaisemmista painoksista että mentoroinnista tämän painoksen suhteen. Vesterbacka on ollut mukana työstämässä myös tätä kirjaa, yhtä artikkeleista hyvinkin konkreettisesti. Lisäksi hänen kädenjälkensä luonnollisesti näkyy artikkeleissa, jotka aikaisemmista painoksista ovat siirtyneet.

Kiitos myös valintakoekirjan toimituskunnalle aktiivisesta kommentoinnista ja rinnalla kulkemisesta. Toimitusprosessissa kuuluu tällä kertaa myös poliisiopiskelijoiden ääni – erityiskiitokset siis Merit Kärjelle ja Riku Salmivuorelle.

Tämän valintakoekirjan historia alkaa olla jo pitkä, sillä ensimmäisen kirjan julkaisusta on pian kulunut 10 vuotta. Aikaisemmin mukana kulkeneiden artikkelien lisäksi kolme uutta kirjoittajaa avaa nyt näkemyksiään poliisityöstä.

Uusista kirjoittajista virkailtään nuorin ja edelleen poliisitoita tekevä vanhempi konstaapeli Marko Myllymäki kirjoittaa kuolemansyyn tutkinnasta. Valvonta- ja hälytyssektorilla toimiessaan hän on kohdannut monenlaisia tilanteita, kuten erilaisia kuolemaan kytkeytyviä tapauksia, joiden selvittämisessä poliisin työpanos on välttämätön. Kuolemansyyn tutkintaan liittyy luonnollisesti monenlaisia ajatuksia ja tunteita, joita Myllymäki käsittelee rehellisesti ja yleistajuisesti.

Kaksi muuta uutta artikkelia ovat monipuolisen asiantuntemuksen pohjalta kirjoitettuja. Kirjoittajia, Tero Toiviaista ja Antti Jääskeläistä, yhdistää valmistuminen poliisiksi vuosituhannen alussa, tämän jälkeen suoritettu oman alansa korkeakoulututkinto ja opettajuus Poliisiammattikorkeakoulussa. Toiviainen avaa asiantuntevasti poliisityöhön liittyviä ajankohtaisia kyberilmiöitä, joiden vaikutus on digitaalisessa yhteiskunnassa jatkuvasti läsnä, vaikkakaan ei alati kaikkien nähtävissä. Jääskeläinen puolestaan kirjoittaa jokaista poliisia ohjaavasta toimivallasta. Artikkelit havainnollistavat hyvin sitä, miten paljon teoreettista pohdintaa ja lain soveltamista poliisin toimintaan liittyy, vaikka työtehtävä näyttäytyisikin sivustaseuraajan silmin kovin yksinkertaiselta.

Entuudestaan tutuista artikkeleista on mukana 15. Noora Halmeenlaakson artikkelia on päivitetty tänä vuonna, mutta muiden sisältö on pysynyt ennallaan. Esimerkiksi Johanna Heikkilä muistelee omassa artikkelissaan, kuinka hän vuonna

2017 päätti silloista valintakoe kirjaa kuukausikaupalla. Noora Halmeenlaakso, Daniel Kalejaiye ja Anrit Kalek hakivat kouluun muutama vuosi ennen Heikkilää. He kaikki lukivat kirjan ensimmäistä painosta, jonka artikkeleita ei ole enää tässä uusimmassa tai edellisessä painoksessa.

Alta parikymppisenä kouluun hakenut Kalejaiye tekee tunnettuna nettipoliisina ennalta estävää työtä. Kalek puolestaan haki kouluun nelikymppisenä toimittuun jo sitä ennen pitkään turvallisuusalalla. Hän kertoo, että panosti kirjallisiin ja fyysisiin kokeisiin kaikkensa. Samaa sanoo Halmeenlaakso, joka oli hakiessaan 28-vuotias IT-alan ammattilainen.

Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki on vuosien varrella tarjonnut tuhansille lukijoille ajantasaisia ja realistisia näkökulmia siihen, millaista poliisin työ todellisuudessa on. Suurin osa lukijoista on alkanut lukea kirjaa luonnollisesti siitä syystä, että on päättänyt hakea poliisiksi, onhan teos pakollinen valintakoe kirjaa ja tarpeen esseekokeen läpäisemiseksi. Joillekuille lukijoille on tietävästi käynyt päinvastoin: he ovat tarttuneet kirjaan muusta syystä – ja alkaneet haluta poliisin ammattiin vasta sitten. Osa lukijoista lienee käyttänyt kirjaa myös välineenä omien päämääriensä vahvistamiseen.

Kirjan sisältöä on uudistettu kerta kerralta vaihtamalla aina osa artikkeleista tuoreisiin. Yhteensä kirjan eri painoksissa on julkaistu yli 50 eri artikkelia, joiden joukossa on monia edelleen lukemisen arvoisia helmiä. Esimerkiksi ensimmäisen painoksen artikkeleista Jussi Majasen *Vaativin tehtävä?* kertoo kuolinviestin viemisestä, ja tarjoaa näin oman näkökulmansa kuoleman kohtaamiseen poliisityössä.

Kaikki painokset ovat ladattavissa osoitteesta theseus.fi. Enemmistö kirjoittajista on ollut poliiseja ja heidän työtehtävänsä poliisissa ovat vaihdelleet laidasta laitaan. Osa on toiminut ennen poliisikoulutukseen hakeutumista muussa ammatissa, ja jotkut ovat jo jatkaneet poliisin työstä muihin tehtäviin. Poliisien lisäksi kirjan kirjoittajissa on alusta asti ollut myös muita asiantuntijoita, kuten eri alojen tutkijoita. Kirjat ovat näin valottaneet poliisin työtä hyvin monista eri näkökulmista.

Kirjan 18 artikkelia tarjoavat poliisin työhön 18 erilaista näkökulmaa, peiliä, joiden avulla voit lukijana tarkastella myös itseäsi ja sopivuuttasi poliisiksi: Olisiko minustakin tähän työhön? Sopsisinko tähän joukkoon? Haluanko juuri tätä?

Teoksen löydät niin kuunneltavana MP3-tiedostona kuin e-kirjanakin Poliisiammattikorkeakoulun verkkosivuilta. Tekijäkunnan puolesta toivotan hyviä luku- ja kuunteluhetkiä!

Poliisiammattikorkeakoulussa 17.11.2023

Anu Hoffrén

SAARA ASMUNDELA

TÄÄ ON NIIN SE MIKSI ME OLLAAN POLIISEJA

SAARA ASMUNDELA TYÖSKENTELEE RIKOSKOMISARIONA SISÄ-SUOMEN POLIISILAITOKSESSA. HÄNEN VASTUUALUEENAAN ON LAPSIIN KOHDISTUNEIDEN RIKOSTEN TUTKINTA. AIKAISEMMIN HÄN TOIMI HELSINGIN POLIISILAITOKSESSA SEKSUAALIRIKOS- JA LÄHISUHDEVÄKIVALTATUTKINNASSA.

ASMUNDELA VALMISTUI POLIISIKSI VUONNA 2009. ENNEN POLIISIOPINTOJA HÄN SUORITTI FILOSOFIAN MAISTERIN TUTKINNON PÄÄAINEENAAN ENGLANNIN KÄÄNTÄMINEN JA TULKKAUS. ASMUNDELALLA ON TYÖKOKEMUSTA MYÖS KÄÄNNÖSTÖISTÄ, ENGLANNIN OPETTAMISESTA, HAMPURILAISTEN PAISTAMISESTA JA TEIDEN AURAAMISESTA.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU VUONNA 2021.

Oli sunnuntainen aamupäivä Pasilassa, kun rikostutkin-
tapartiomme poliisiradiot heräsivät eloon. ”Tehtävä 042 aarne”. Valpastuin: 042-luokan tehtäviä, lapsen hyväksikäyttöjä, ei yleensä anneta korkeimmassa eli A-kiireellisyyssluokassa. Kuuntelin hämmentyneenä hätäkeskuspäivystäjän kireää ääntä. Yleensä päivystäjät säilyttävät tyyneytensä myös tiukoissa paikoissa. ”Äiti ilmoittaa, että on pyykkejä koneeseen laittaessaan löytänyt kuusivuotiaan tyttärensä alushousuista spermatah-
ran. Äidin miesystävä on nukkumassa lastenhuoneessa. Perheessä on kaksi nuorempaakin lasta.”

Omakin sykkeeni alkoi nousta. Veres lapseen kohdistunut epäilty seksuaalirikos, etenkin tämän laatuinen, on erittäin harvinainen. Tehtävälle liittyi heti useita partioita.

Mielessä alkoi risteillä kymmeniä asioita: Perheensisäisessä epäilyssä vaara siitä, että rikoksesta epäilty pyrkii vaikeuttamaan asian selvittämistä, on ilmeinen. Rikoksesta epäilty, joka

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

näillä tiedoilla oli äidin miesystävä, piti saada asunnosta pian pois ja poliisin haltuun. Miten tehdä kiinniotto niin, että perheen lapset eivät herää tai ainakin säikähtävät mahdollisimman vähän? Miten turvata rikostekninen näyttö? Epäilty rikos on todennäköisesti tapahtunut perheen asunnossa. DNA:n siirtyminen eli kontaminaatio tapahtuu yhdessä henkäyksessä ja voi pahimmillaan tuhota arvokkaan mutta niin herkän todistusaineiston. Rikostekniset tutkijat pitää hälyttää paikalle. Lapset pitää saada lääkärin tutkimuksiin. Miten kolmen lapsen tutkimukset saadaan järjestymään päivystysaikaan? Miten pitää heidät syömättä, juomatta ja vessassa käymättä ennen näytteenottoa? Voiko niin edes tehdä, jos tutkimuksiin pääsyssä kestää? Miten selittää lapsille, mitä tutkitaan ja miksi? Mitä kuusivuotias osaa tapahtuneesta edes kertoa? Mukaan pitää ottaa videokamera, jos hän alkaa spontaanisti puhumaan meille. Entä hätääntynyt äiti? Miten pitää hänet rauhallisena, jotta hänen tunnereaktionensa ei tartu lapsiin?

Meidän vielä ajaessamme kohteeseen asuntoon oli menty, epäilty oli otettu kiinni ja saman tien kannettu ulos ja poliisiautoon. Kiinniottopartio poistui paikalta saman tien minimoiden kontaktin muiden paikalle tulleiden partioiden kanssa.

Monta, monta tuntia myöhemmin kaikki kolme lasta olivat käyneet lääkärin tutkimuksissa ja olimme vie-

neet heidät ja heidän äitinsä kotiinsa ylitöihin jääneen ensipartion kanssa. Rikosilmoitus oli kirjattu, tutkinnan ensitoimet oli tehty ja aloin valmistautua seuraavaan työpäivään ja kuulustelujen suunnitteluun. Minusta tuli jutun päätutkija.

Myöhemmin pyysin esitutkintapöytäkirjaa varten ensipartiolta todistajankuulustelua. Siinä yhteydessä kiitin partiota hyvin hoidetusta tehtävästä ja siitä, että he venyivät kanssamme ylitöihin saattamaan lapsia tutkimuksiin, pitämään lasten äitiä rauhallisena ja järjestämään lapsille pientä puuhaa koko pitkän päivän ja tutkimusten odottelun ajan. Vastaukseksi sain ”tää on niin se miksi me ollaan poliiseja”. Täytyy sanoa, että näin on myös minun kohdallani – oli silloin ja on edelleen.

* * *

Sanotaan, että yhteiskunnan sivistyneisyyttä mitataan siinä, miten se kohtelee heikoimpiaan: niitä, joilla ei ole omaa ääntä tai joilla ei ole kykyä tai mahdollisuutta käyttää ääntään tai puolustaa itseään. Lapset ovat ilmeisin tällainen erityisen suojelun tarpeessa oleva ryhmä. Siksi yhteiskunnassa pitää olla rakenteet, joilla varmistetaan lasten hyvinvointi ja turvallisuus, mutta myös rakenteet, joiden avulla torjutaan lapsiin kohdistuvia uhkia ja joiden avulla voidaan selvittää tehokkaasti lapsiin kohdistuvaa epäiltyä

MITEN SELITTÄÄ
LAPSILLE, MITÄ
TUTKITAAN JA MIKSI?

kaltoinkohtelua. Lapsen kasvattamiseen tarvitaan sanonnan mukaan koko kylä, ja uhkien torjumiseen ja kaltoinkohtelun selvittämiseen lisäksi koko viranomaisverkosto sekä monet muut tahot yksityisistä kansalaisista kolmannen sektorin kansalaisjärjestöihin.

Myös viranomaisten aloitteellisuus ja toimenpiteet saavat sitä suuremman merkityksen, mitä vähemmän rikoksen uhrilla on mahdollisuuksia tai kykyä itse ajaa oikeuksiaan ja etujaan. Lasten lisäksi tällaisia ryhmiä ovat esimerkiksi vanhukset, kehitysvammaiset, ihmiskaupan tai parituksen uhrit, ulkomaalaiset rikosten uhrit, joille suomalaisen yhteiskuntajärjestelmän suomat

oikeudet ovat tuntemattomia, sekä myös ne elävät ja hengittävät rikoksen kohteet, jotka lain silmissä ovat esineitä, eli eläimet. Koska poliisilakin on edellä mainittujen ryhmien kohdalla erityisen suuri vastuu toimia aloitteellisesti ja toimia oikein, jokaisen poliisimiehen pitää tuntea erityisen hyvin omat toimivaltuutensa, rikoksen uhrin oikeudet sekä poliisille säädetyt velvoitteet huolehtia siitä, että uhrin oikeudet toteutuvat.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus on maailman laajimmin hyväksytty kansainvälinen sopimus. YK:n jäsenmaista ainoastaan Yhdysvallat ei ole ratifioinut sitä. Sopimuksen mukaan lapsella on oikeus ilmaista omat mie-

lipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Tästä syystä tutkittaessa lapsen kohdistunutta epäilyä rikosta lähtökohtaisesti tarjotaan lapselle mahdollisuutta tulla kuulluksi, jos lapsi on sen ikäinen, että kykenee sanallistamaan kokemuksiaan ja kertomaan niistä, eli yleensä vähintään 3–4-vuotias.

Esikouluikäiset ja vanhemmat ikätaoisesti kehittyneet lapset kuulustele yleensä tähän erityisen koulutuksen saanut konstaapeli. Muiden lasten osalta poliisi pyytää kuulustelemiseen

usein virka-apua yliopisto-sairaaloiden yhteydessä toimivilta lasten ja nuorten oikeuspsykiatrisilta tai oikeuspsykolo-

gisilta yksiköiltä. Joskus lievemmissä epäilyissä voi riittää se, että lastensuojelun sosiaalityöntekijä puhuttaa lasta omassa palveluntarpeen arvioinnin prosessissaan, jos asia ei syystä tai toisesta etene esitutkinnasta syyteharkintaan asti.

Usein tulee harkittavaksi se, onko lapsen kuulusteleminen lapsen edun mukaista. Lapsi saattaa esimerkiksi olla keskellä veristä huoltoriitaa eli niin sanotusti kahden tulen välissä, jolloin hän joutuisi asiasta jotain kertoessaan asettumaan toista vanhempaansa vastaan. Lapsi voi intressiristiä vuoksi kokea myös, että asioista vaikeneminen olisi väärin, vaikka hänellä, kuten muillakin asianomistajilla,

YK:N LAPSEN OIKEUKSIEN SOPIMUS
ON MAAILMAN LAAJIMMIN
HYVÄKSYTTY KANSAINVÄLINEN
SOPIMUS.

on halutessaan oikeus olla kertomatta itselleen tapahtuneista asioista.

Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lasta koskevista päätöksissä onkin aina ensisijaisesti harkittava lapsen etua. Lapsen etu puolestaan voi eri näkökulmista näyttäytyä erilaisena. Poliisi saattaa ajatella, että on lapsen edun mukaista selvittää lapseen vaikkapa verkossa kohdistunut rikos eli kuulustella lasta ja tutkia lapsen matkapuhelin rikoksen selvittämiseksi. Lapsen vanhempi taas saattaa ajatella, että koska rikos on tapahtunut ”vain verkossa” ja viestiketjukin on jo poistettu, lapsen edun mukaista on unohtaa asia ja jatkaa elämää.

Joskus taas poliisin mielestä lapsen edun mukaista on esittää esitutkintaa rajoitettavaksi jo tehtyihin toimiin, jos lastensuojeluviranomaiselle ei ole syntynyt lapsen olosuhteista lastensuojelullista huolta ja oikeudenkäynti tai mahdollinen rangaistus olisi kohtuuton teon vakavuuteen ja perheen kokonaistilanteeseen nähden. Lastensuojelulaki nimittäin velvoittaa eri viranomaiset ja monet muutkin tahot tekemään ilmoituksen poliisille, jos epäillään esimerkiksi lapseen kohdistunutta pahoinpitelyä. Siksi poliisille ilmoitetaan myös esimerkiksi tilanteista, joissa pienlapsi- tai erityislapsiarkeen uupunut vanhempi hakee vaikkapa neuvolasta perheelleen apua ja tukea ja tulee siinä ohessa kertoneeksi,

että on joskus maltin menettäessään vaikkapa tönäissyt lasta tai puristanut tätä liian kovaa kädestä.

Lapsen oikeuksien komitean mukaan lapsen etu tarkoittaa lapsen ihmisoikeuksien toteuttamista parhaalla mahdollisella tavalla. Toisen määritelmän mukaan lähtökohdaksi lapsen edun määrittelylle on pyrkiminen ratkaisuun, jossa lapsen kaikki oikeudet toteutuvat mahdollisimman täysimääräisesti. Lapsen edun nimissä ei kuitenkaan voi kieltää lapsen oikeuksia: esimerkiksi ruumiillista kurittamista ei voi perustella lapsen edulla.

Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Kaikki lapsiin kohdistuneet rikokset eivät tietenkään ole törkeitä seksuaalirikoksia. Lukumääräisesti eniten lienee lapsiin kohdistuneita pahoinpitelyitä, ja niissä, kuten seksuaalirikoksissakin, lievät tekemuodot ovat yleisimpiä ja törkeitä tekoja on suhteellisesti vähiten.

Mitä nuorempi lapsi on kyseessä, sitä pienempi elinpiiri hänellä on ja sitä todennäköisemmin häneen kohdistuvan rikoksen tekee joku hänelle läheinen. Lapsen alistaminen, ruumiillinen kurittaminen ja muu loukkaava kohtelu on Suomessa jo vuonna 1984 nimenomaisesti kielletty lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetulla lailla. Kuritusväkivalta on

ESIKOULUIKÄISET
JA VANHEMMAT
IKÄTASOISESTI
KEHITTYNEET LAPSET
KUULUSTELEE YLEENSÄ
TÄHÄN ERITYISEN
KOULUTUKSEN SÄÄN
KONSTAAPELI.

tutkimusten valossa toki vähentynyt, mutta edelleen vuosittain Suomessa poliisille ilmoitetaan sadoista ja sadoista perheistä, joissa lasta on kasvattamisen nimissä nipistetty, puristettu, tukistettu, ravisteltu, läpsäytetty, läimäytetty, lyöty tai piiskattu, koska ”kyllähän vanhemman pitää osoittaa lapselle rajat”, ”on minuakin piiskattu ja ihan hyvä ihminen minustakin tuli” ja ”mitä muuta sinä tilanteessa sitten olisi pitänyt tehdä”.

Jokainen lapsi koettelee joskus vanhempiensa hermoja ja jotkut eri syistä enemmän kuin toiset. Yksittäiset maltin menetykset väsyneenä ja kuormittuneena ruuhkavuosien keskellä ovat inhimillisiä ja jossain määrin ymmärrettäviäkin. Sen sijaan ymmärrettävää ei ole se, että vanhempi kokee ruumiillisen kurittamisen eli satuttamisen ja pelon olevan oikeutettu ja perusteltu kasvattamisen keino.

Esitutkinnaassa kuulostellaan hyvin tarkasti vanhempien asennetta: jos epäilty vanhempi kykenee suhtautumaan omaan toimintaansa kriittisesti, myöntää toimineensa väärin tai on oma-aloitteisesti hakenut apua haastavan lapsen kanssa toimimiseen, esitutkinta ja rikosprosessi harvoin tuovat perheen tilanteeseen tai kasvatushaasteisiin mitään lisäarvoa. Näissä tapauksissa tiiviissä yhteistyössä lastensuojelun ja syyttäjän kanssa pyritään poimimaan joukosta

rikosprosessin seuraaviin vaiheisiin vain ne, joissa epäillyn syyllisyys näytetty merkittävämpänä. Muiden osalta usein lastensuojelun ja perheneuvolan toimet sekä muut sosiaalipalvelut, kuten perheiden kotona tehtävä perhetyö, ovat riittäviä ja paljon parempiakin lääkkeitä vastaavien tilanteiden ennalta estämiseen kuin esitutkinta ja sakkorangaistus.

Kun lapsi joutuu rikoksen uhriksi, hän harvemmin tuoreeltaan soittaa hätäkeskukseen, saapuu poliisin palvelupäivystykseen tekemään rikosilmoitusta, hakeutuu lääkäriin näyttämään vammojaan tai kertoo tapahtuneesta jollekin aikuiselle tai edes kaverille. Itse asiassa kyselytutkimusten perusteella tiedetään, että lapsiin kohdistuneet rikokset jäävät edelleen pitkälti tulematta aikuisten tietoon. Pelastakaa

lapset ry:n keväällä 2021 julkistamasta *Grooming lasten silmin* -selvityksestä käy ilmi, että 11–17-vuotiaista vastaajista kolmasosa ei ollut

MITÄ NUOREMPI LAPSI ON
KYSEESSÄ, SITÄ PIENEMPI
ELINPIIRI HÄNELLÄ ON JA SITÄ
TODENNÄKÖISEMMIN HÄNEEN
KOHDISTUVAN RIKOKSEN TEKEE JOKU
HÄNELLE LÄHEINEN.

kertonut aikuiselta saamastaan seksuaalisesta viestittelystä kenellekään. Yli puolet kertoi, että ei ilmoittaisi kenellekään, jos saisi tietää kaverinsa joutuneen vastaavanlaisen viestittelyn kohteeksi. Myöskään kaikki esimerkiksi lapsen vanhempien tietoon tulleet lapsiin kohdistuneet epäillyt rikokset eivät tule poliisin tietoon.

Esitutkintalain 1 luvun 2 § 1 momentin 1 kohdan mukaan esitut-

kinnassa selvitetään ”asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat”. Lapsiin kohdistuneissa rikoksissa ”asian laatu” edellyttää usein perusteellista tutkintaa, sillä erityisen haavoittuaiseen henkilöön kohdistuneen epäillyn rikoksen selvittämisen intressi on lähtökohtaisesti suuri.

Kun selvitetään ”rikos”, selvitetään muun muassa mitä, missä, milloin, kenelle, miten ja miksi on tapahtunut. Tämä tarkoittaa tunnusmerkistön mukaisuuden selvittämistä: esimerkiksi pahoinpitelyepäillyn kohdalla on selvittävää, millaista ruumiillista väkivaltaa lapseen on kohdistunut, ja lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä epäillessä on selvittävää, millainen seksuaalinen teko lapselle on tehty lasta koskettelemalla tai muutoin.

Fyysisen väkivallan teoissa tunnusmerkistön mukaisuuden selvittäminen voi vielä olla suhteellisen suoraviivaista, sillä lapsi yleensä tietää, milloin häneen on sattunut tai milloin hänestä on tuntunut pahalta eli milloin hänelle on tehty väärin. Toki lapsella on asianomistajana sama oikeus kuin aikuis-

sellakin olla halutessaan kertomatta itselleen tapahtuneista asioista. Aika usein varsinkin perheensisäisissä epäilyissä lapsi ei enää kuulustelussa kertomansa mukaan muista, tiedä tai osaa sanoa. Mikäli seksuaalisen hyväksikäytön epäilyssä rikoksesta epäilty on saanut lapsen kuvaamaan ja lähettämään itsestään seksuaalisia kuvia tai videoita, asia voi olla lapselle niin nolo ja häpeällinen, että hän ei edes kysyttäessä myönnä kokeneensa mitään tällaista – ei, vaikka tunnistaa itsensä vide-

on kuvakaappauksesta ja kertoo käyttäjätilinsä olevan se, mistä poliisi on selvittänyt kyseistä materiaalia epäilylle lähetetyn.

Lasten kanssa voi harvoin olettaa mitään. Jos lapsi kertoo tulleen lyödyksi, on ensisijaisen tärkeää kysyä, mitä hän sillä tarkoittaa. Ei pidä olettaa, että lapsen käsitysmaailma on yksi yhteen poliisin käsitysmaailman kanssa. Esimerkkeinä elävästä elämästä jollekin lapselle lyöminen on tarkoittanut käden laittamista lapsen hartialle tai lapselle huutamista.

Seksuaalirikosten kohdalla tämä korostuu vieläkin enemmän, sillä lapsella ei ole aikuisen tietämystä tai kokemusmaailmaa eikä siksi välttämättä kykyä tunnistaa tekoa seksuaaliseksi saati sitten rikokseksi. Siksi lasta pyy-

KUN LAPSI JOUTUU
RIKOKSEN UHRIKSI,
HÄN HARVEMMIN
TUOREELTAAN SOITTAA
HÄTÄKESKUKSEEN,
SAAPUU POLIISIIN
PALVELUPÄIVYSTYKSEEN
TEKEMÄÄN
RIKOSILMOITUSTA,
HAKEUTUU LÄÄKÄRIIN
NÄYTTÄMÄÄN
VAMMOJAAN TAI KERTOO
TAPAHTUNEESTA JOLLEKIN
AIKUISELLE TAI EDES
KAVERILLE.

detään kuulustelussa kertomaan omin sanoin mahdollisimman tarkasti, mitä on tapahtunut. Ei voi tyytyä siihen, jos lapsi kertoo, että ”se teki sitä”, ”kyllä sä tiedät” tai ”sitten oli seksiä”. Pitää kärsivällisesti ja lapsentasoisesti jaksaa selvittää, mitä lapsi milläkin termillä tarkoittaa ja mitä tarkalleen ottaen tapahtui. Yhteisymmärrystä edistää suuresti se, jos lapsi on saanut kehontaitokasvatusta, hänellä on käsitys omasta kehostaan ja nimitykset omille ruumiinosilleen ja jos lapsi ylipäänsä on saanut kasvaa sellaisessa ympäristössä ja vuorovaikutuksessa, että hän osaa ja uskaltaa kertoa itselleen tapahtuneista vaikeistakin asioista.

Lapset ovat haastavia kuulustelta-
via, mutta heidän lisäksi poliisin
asiakkaina ovat heidän vanhempansa,
joko lapsensa laillisena edustajana eli
asianomistajapuolella tai sitten rikok-
sesta epäiltyinä. Eten-
kin perheensisäisten
lapsiin kohdistuneiden
rikosepäilyjen selvittä-
misessä on aina pelissä isoja tunteita
ja asioita: huoltajuus, tapaamisoikeus,
lapsen ja vanhemman välinen suhde
ja luottamus. Nämä isot tunteet hei-
jastelevat myös poliisin työhön: eten-
kin perheensisäisissä rikosepäilyissä
lapsen vanhemmat voivat olla pro-
sessuaalisesta asemastaan riippumatta
järkyttyneitä, pöyristyneitä, vihaisia ja
kauhistuneita, ja poliisi saa usein toi-
mia tunnereaktion ensisijaisena maali-
na. Lapsirikostutkinnassa asiakaskun-
ta onkin harvinaisen vaativaa samalla
kun tutkittavat asiat ovat äärimmäisen

sensitiivisiä ja intiimejä.

Poliisin pitää esitutkintalain mukaan
ottaa esitutkinnassa huomioon sekä
rikoksesta epäiltyä vastaan että hänen
puolestaan vaikuttavat seikat ja todis-
teet. Lapsirikostutkinnassa tämä pro
et contra -ajattelu korostuu. Rikose-
päilyt ovat harvoin selkeitä: tapahtu-
neesta voi olla aikaa joskus vuosiakin,
vammoja ei ole jäänyt tai niitä ei ole
aikanaan dokumentoitu, asiasta ei ole
kerrottu aiemmin kenellekään.

Lapsirikostutkinnassa ja oikeuspsy-
kologiassa laajemminkin puhutaan
hypoteesiajattelusta. Poliisissa ehkä
tunnetumpi synonyymi hypoteesille
on tutkintalinja. Poliisi ei koskaan voi
”tutkia rikosta”, koska se johtaisi vain
rikosepäilyä tukevan todistusaineis-
ton hankkimiseen. Hypoteesiajattelu
tarkoittaa sitä, että otetaan huomioon
muutkin mahdollisuudet kuin se, että
rikos on tapahtunut.
On siis pidettävä mieli
avoimena sille mah-
dollisuudelle, että oma
ennakko-oletus eli tyyppillisesti se, että
rikos on tapahtunut, onkin väärä.

Hypoteeseja testataan esitutkinnas-
sa selvittämällä, ovatko ne mahdollisia
tai peräti todennäköisiä. Vaikka ku-
kaan ei toisi hypoteeseja esiin esitut-
kinnassa, poliisin täytyy oma-aloittei-
sesti pohtia, mikä rikosepäilyn selittäi-
si, jos rikosta ei olisi tapahtunut. Lap-
siin kohdistuneissa rikoksissa tämä
tarkoittaa esimerkiksi sen pohtimista
ja selvittämistä, mikä muu kuin rikose-
päily voisi selittää lapsen puheet lyö-
misestä: esimerkiksi onko rikos-epäily

LASTEN KANSSA VOI
HARVOIN OLETTAA MITÄÄN.

herännyt jonkun aikuisen johdattelevien kysymysten jälkeen, onko kyseessä väärinymmärrys tai onko lapsi mahdollisesti nähnyt tai kuullut jonkun toisen joutuneen lyödyksi. Vain hypoteesiajattelun avulla ja hypoteeseja testaamalla voi poliisi todella ottaa huomioon niin rikoksesta epäiltyä vastaan kuin hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet.

Poliisi ei saa olla kenenkään puolella, ei epäillyn mutta ei myöskään uhrin. Puolueettomuusvaatimus voi joskus tuntua vaikealta, sillä lapsiin kohdistuneet rikokset herättävät tunteita myös poliisissa. Lapsiin kohdistuneiden rikosten tutkinnassa toimivan on tärkeää tunnistaa tunteensa ja mahdolliset ennako-oletuksensa, jotta ne eivät ohjaa omaa toimintaa. Esitutkintalain mukaan poliisin on esitutkinnassa kohdeltava rikoksesta epäiltyä syyttömänä. Poliisi suorittaa esitutkinnan, mutta tuomiovaltaa käyttää oikeuslaitos.

Lapsiin kohdistuvilla rikoksilla harvoin tavoitellaan tai saadaan rahallista rikoshyötyä. Sen sijaan vahinkoa rikoksella voidaan aiheuttaa, joskus syviä ja pysyviäkin arpia. Tällaisen vahingon selvittäminen on kuitenkin haastavaa, sillä sitä on vaikea mitata rahassa. Minkälaisen hintalapun voisi laittaa vieraannuttamisen tai lapsikaappauksen rikkomalle äiti- tai isä-

suhteelle, seksuaalisen hyväksikäytön vaikutuksille minäkuvaan tai itsetuntoon tai pikkulapsiaikaisen hoidon laiminlyönnin aiheuttamalle vaurioituneelle perusturvallisuuden tunteelle? Miten mitata rahassa se, kun lasta satuttaa se henkilö, jonka häntä pitäisi eniten rakastaa ja suojella? Kuinka paljon maksaa yhteiskunnalle se, jos joku lapsuudessa tai nuoruudessa kokemansa trauman vuoksi ei kasva työkykyiseksi veronmaksajaksi? Minkälainen hinta on hänen kokemallaan kivulla tai kärsimyksellä?

ETENKIN
PERHEENSISÄISTEN
LAPSIIN KOHDISTUNEIDEN
RIKOSEPÄILYJEN
SELVITTÄMISESSÄ
ON AINA PELISSÄ
ISOJA TUNTEITA JA
ASIOITA: HUOLTAJUUS,
TAPAAMISOIKEUS, LAPSEN
JA VANHEMMAN VÄLINEN
SUHDE JA LUOTTAMUS.

neelle perusturvallisuuden tunteelle? Miten mitata rahassa se, kun lasta satuttaa se henkilö, jonka häntä pitäisi eniten rakastaa ja suojella? Kuinka paljon maksaa yhteiskunnalle se, jos joku lapsuudessa tai nuoruudessa kokemansa trauman vuoksi ei kasva työkykyiseksi veronmaksajaksi? Min-

käläinen hinta on hänen kokemallaan kivulla tai kärsimyksellä?

* * *

042A-tehtävämme käynnisti esitutkinnan, jonka aikana epäilty pidätettiin ja vangittiin tutkintavankeuteen. Vain lapsista vanhin oli ikänsä puolesta kuulusteltavissa, ja häntä haastatteli lasten ja nuorten oikeuspsykologian osaamisyksikön psykologi. Minä vastasin epäillyn ja todistajien kuulusteluista.

Rikosteknisessä laboratoriossa tutkittiin lapsista ja epäillystä otetut oikeuslääketieteelliset näytteet sekä rikosepäilyn heräämiseen johtaneet lapsen alushousut. Lisäksi tutkittiin vanhimmalla lapsella lääkärintutkimuksissa olleet alushousut. Sekä äidin pyykkikorista löytämistä alushousuista että tytöltä lääkäriässä taltioiduis-

ta alushousuista havaittiin siittiöitä, joista voitiin osoittaa epäiltyyn sopiva DNA-tunniste.

Lisäksi tytön peräaukosta otetusta näytteestä löydettiin miesperäistä DNA:ta, joka sopi epäiltyyn. Tämä DNA ei kuitenkaan ollut peräisin siemennesteestä, vaan muusta lähteestä, kuten mahdollisesti ihon epiteelisoluista.

Epäillyn kertomus muuttui esitutinnan aikana kuulusteluissa useita kertoja ja sitä mukaa, kun pystyimme selvittämään hänen kertomuksensa epä johdonmukaisuuksia. Oli kuin olisin leikkinyt Whac-a-mole-peliä hänen kanssaan: kun yksi tarina selvitettiin mahdottomaksi tai epä todennäköiseksi, hän tuotti sujuvasti seuraavan. Kukin hänen esittämänsä vaihtoehtoinen tapahtumainkulku muodosti oman hypoteesinsa, jota esitutkinna-ssa testattiin. Kun olin kertonut epäillylle laboratoriolöydöksistä, hän kertoi, että lapsen äiti oli kiinniotto- aamua edeltävänä päivänä tyydyttänyt häntä kädellään ja siirtänyt hänen siemennestettään lapsen alushousuihin hänen nähtensä. Tämä jäikin hänen pääasialliseksi puolustukseksen pää- käsittelyyn asti.

DNA:n ja siemennesteenkin osalta

voi tapahtua siirtymää, etenkin kun kyseessä oli henkilö, joka asui lapsen kotona. On mahdollista, että epäillyn siemennestettä voi päätyä lakanoiden tai kosketuksen kautta toisen taloudessa asuvan

henkilön vaatteeseen tai keholle ilman että heidän välillään tapahtuu mitään seksuaalista. Rikosteknisen laboratorion löydökset eivät siis sinällään poissulkeneet epäillyn kertomusta. Enemmänkin tässä tuli punnittavaksi epäillyn kertomuksen todennäköisyys verrattuna siihen hypoteesiin, että hän oli todella tehnyt lapselle jotain seksuaalista. Selvitin siis, oliko mahdollista, että siemenneste on päätynyt lapsen housuihin äidin toiminnan seurauksena, kuten epäilty kertoi.

Tätä teoriaa vastaan puhui vahvasti se, että uv-valossa kuvattu siemennestetahra alushousuissa asettui jotakuinkin sille

kohdalle housujen haaraosaan kuin se painovoiman vaikutuksesta aset- tuu, jos erite on ensin housujen käyttäjän genitaalialueella. Lisäksi jälki oli muodoltaan enemmän valuma- kuin niin sanottu liippaisujälki, jollainen todennäköisesti kädellä tehdystä siirtämisestä olisi jäänyt lapsen päällä olleisiin alushousuihin. Lisäksi labora-

LAPSIRIKOSTUTKINNASSA
ASIAKASKUNTA ONKIN HÄRVINÄISEN
VAATIVAA SAMALLA KUN
TUTKITTAVAT ASIAT OVAT
ÄÄRIMMÄISEN SENSITIIVISIÄ JA
INTIIMEJÄ.

RIKOS EPÄILYT OVAT HARVOIN
SELKEITÄ: TAPAHTUNEESTA VOI
OLLA AIKAA JOSKUS VUOSIAKIN,
VAMMOJA EI OLE JÄÄNYT
TAI NIITÄ EI OLE AIKANAAN
DOKUMENTOITU, ASIASTA EI OLE
KERROTTU AIEMMIN KENELLEKÄÄN.

torion tutkimuksissa ilmeni, että lapsen vyötärönauhan sisä- ja ulkopuolelta voitiin osoittaa epäiltyyn sopiva DNA-tunniste. Myös tämä seikka tuki sitä hypoteesia, että ennemmin epäilty kuin lapsen äiti on koskenut lapsen alushousujen sisäpintaan.

Epäilty myös kertoi, että äidin ystävä oli nähnyt osin tilanteen, jossa äiti tyydytti häntä kädellään, ja poistunut sitten asunnon parvekkeelle. Epäillyn kertomus siitä, mistä käsin tämä ystävä oli havaintonsa tehnyt, vaihteli useampaankin kertaan esitutinnan aikana. Tämäkin hypoteesi kuitenkin testattiin niin, että kävin esitutkintapöytäkirjaa varten kuvaamassa tapahtuma-asunnolla ne näkymät, jotka tällä kolmannella henkilöllä olisi voinut koskettelutilanteeseen olla. Ystävä myös kuulusteltiin esitutkinnassa todistajana, eikä hänen kertomuksensa tukenut epäillyn kertomusta.

Esitutkinta on joskus sentti- ja millipeliä. Tässä tapauksessa pohdittiin, mitä peräaukonäytteellä voitiinkaan osoittaa toteen. Lapselle seksuaalirikoksen johdosta tehtävät oikeuslääketieteelliset tutkimukset ovat tyypillisesti erilaiset kuin aikuiselle tehdyt eikä lapsille tehdä niin sanottua sisätutkimusta. Selvittelin siis syyttäjän pyynnöstä lääkäriltä, mistä kohtaa tarkalleen peräaukonäyte oli otettu. Koska lääkäri kertoi, ettei näytteen-

otossa ohiteta sulkijalihasta vaan näy-
tepuikkoa lähinnä pyöräytetään perä-
aukon päällä, selvittämättä jäi se, oliko

penetraatiota tapah-
tunut eli oliko epäil-
lyn DNA:ta ollut ruu-
miinontelossa sisällä.

Vammoja lapsilla ei
todettu. Tutkimuksis-
ta kuitenkin tiedetään,
että yllättävän harvoin
vammoja todetaan
lapsilla edes tapauksis-
sa, joissa penetraatio

on tiedetysti tapahtunut. Esimerkik-
si limakalvolle aiheutuneet pienet
vammat paranevat hämmästyttävän
nopeasti eivätkä välttämättä jätä jäl-
kiä. Vammojen puuttumisesta ei siis
voinut tehdä päätelmiä suuntaan eikä
toiseen.

Epäilty vetosi pääkäsittelyssäkään sii-
hen, että lapsen äiti oli tahallaan lavas-
tanut hänet syylliseksi.

Käräjäoikeus katsoi kuitenkin, ettei
epäillyn syyllisyydestä jäänyt varteen-
otettavaa epäilyä ja että epäillyn esittä-
mä vaihtoehtoinen tapahtumakuvaus
voitiin riittävällä varmuudella poissul-
kea. Epäilty tuomittiin kahden vuo-
den ja kuuden kuukauden ehdotto-
maan vankeusrangaistukseen vanhim-
paan lapseen kohdistuneesta törkeästä
lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä
ja kahdesta lievemmästä rikoksesta.
Tuomioistuimien katsoi, että riittävää sel-
vitystä ei saatu siitä, olivatko seksuaal-
iset teot olleet toistuvia ja oliko niitä
kohdistunut myös nuorempiin lapsiin.

Esitutkinnassa kuitenkin jokainen

OLI KUIN OLISIN
LEIKKINYT WHAC-
A-MOLE-PELIÄ HÄNEN
KANSSAAN: KUN YKSI
TARINA SELVITETTIIN
MÄHDOTTOMAKSI TAI
EPÄTODENNÄKÖISEKSI,
HÄN TUOTTI SUJUVASTI
SEURAAVAN.

kivi käännettiin, ja selvitimme sen, mitä selvitettävissä oli. Lapsen äidin ja tuomitun parisuhde päättyi, mies suoritettiin tuomionsa ja lapset saivat terveydenhuollon palveluissa tukea tapahtuneen käsittelyyn. Käräjäoikeuden tuomio jäi lainvoimaiseksi.

* * *

Elämäni vuosien äidinäni viljeli aikanaan varsin osuvia sanontoja. Yhden sellaisen mukaan ”kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki”. Hakeuduin aikanaan toisesta ammatista poliisiin työhön, koska kaipasin kipeästi merkityksellisyyden tuntua työhöni.

Vuoteni tässä työssä ja etenkin väkivaltarikostutkinnassa ovat opettaneet, että maailmaa ei yksi ihminen, edes poliisi, paranna. Sen sijaan pienempiä, yksilön elämän mittapuulla järjestyttäviäkin muutoksia olen saanut olla edesauttamassa ja luomassa, ja koen työlläni olevan merkitystä.

Olen etuoikeutettu, kun saan olla ennalta estämässä, selvittämässä ja syyteharkintaan saattamassa yhteiskuntamme haavoittuvimpiin jäseniin kohdistuneita rikoksia. Poliisi astuu isolla kengällä, ja siitä jää iso jälki. Ei maailman, mutta ihmisen kokoinen.

LUKUVINKKEJÄ

- Ellonen, Noora ym.: *Rikostutkinta lapsiin kohdistuvissa väkivalta- ja seksuaalirikoksissa*. Poliisiammattikorkeakoulu 2013.
- Hietamäki, Johanna; Husso, Marita; Arponen, Tiia: *Tyttöjen ja poikien väliset erot seksuaalisesta hyväksikäytöstä kertomisessa*. Yhteiskuntapolitiikka: 5 - 6, 2020.
- Juusola, Aino: *Jutellaanko? Miten käsitellä lapsen kanssa vaikeita asioita*. Kirjapaja 2021.
- Kahneman, Daniel: *Thinking, fast and slow*. Terra Cognita, 2012.
- Korkein oikeus 2013:96. <https://www.finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2013/20130096>
- Korkein oikeus 2014:48. <https://finlex.fi/fi/oikeus/kko/kko/2014/20140048>
- Miettinen, Vera: *Eerika. 8-vuotiaan tytön tarina*. Deadline Kustannus, 2021.
- Nikkola, Eeva & Korkman, Julia: *Milloin tulisi epäillä lapsen kohdistunutta pahoinpitelyä*. Suomen Lääkärilehti 34/2017 s. 1788-1790.
- Pelastakaa Lapset ry: *Grooming lasten silmin -selvitys lasten ja nuorten kokemasta groomingista netissä*. https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/05/06153034/grooming_lasten_silmin_2021.pdf

PAULA M. DI NOTA

INTERNATIONAL PERSPECTIVES ON EVIDENCE-BASED POLICE EDUCATION

DR. PAULA DI NOTA IS A POST-DOCTORAL RESEARCH FELLOW AT THE UNIVERSITY OF TORONTO, CANADA. SHE RECEIVED HER DOCTORATE IN COGNITIVE PSYCHOLOGY AND NEUROSCIENCE IN 2017.

PAULA DI NOTA INVESTIGATES THE COMPLEX RELATIONSHIPS BETWEEN STRESS, COGNITION, LEARNING, AND MENTAL HEALTH AMONG POLICE IN CANADA AND FINLAND. SHE HAS DEMONSTRATED EFFECTIVENESS OF THE INTERNATIONAL PERFORMANCE, RESILIENCE, AND EFFICIENCY PROGRAM (IPREP), WHICH IS OFFERED AT POLAMK FOR OFFICERS AT ALL LEVELS. PAULA PROMOTES EVIDENCE-BASED POLICE EDUCATION BY PUBLISHING NUMEROUS RESEARCH ARTICLES, POLICY REPORTS, AND BOOK CHAPTERS.

THE ARTICLE WAS WRITTEN IN 2021.

Based on my personal and professional experiences, I do not believe in coincidence. I am Finnish on my mother's side (talvisodan sotilaan tyttärentyär) and my father was born in Sicily (parlo anche l'italiano). As destiny would have it, my parents met in Toronto where they have raised me and my siblings with a strong bicultural identity rooted in fire and ice. Being born and raised in one of the most multicultural cities in the world, I am imbued with a global perspective that has allowed me to make connections between seemingly distant people and concepts, and appreciate their differences and similarities. I have also been fortunate enough to participate in local cultural and religious festivals of the large Italian-Canadian community, and also attend Finnish 'äiti-lapsikerho, kesäleiri ja partio'. I have formally studied Finnish and Italian language, culture, and history in school above and beyond the rich education I received through many wonderful memories

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

and conversations with my grandparents – none of whom spoke English. I can still recall directly translating between ‘mummi ja vaari’ and ‘nonna and nonno’, which strengthened my fluency in what I later learned were actually local dialects of Helsinki and Sicily.

Little did I know it, but my Finnish heritage would serve as an asset in my professional development as a police researcher and cognitive neuroscientist. Whether by coincidence or destiny, my Finnish identity forms a link with my current collaborators at the Poliisi-ammattikorkeakoulu (Polamk). Perhaps you the reader feels that destiny is calling you to the profession and vocation of policing. As an academic, my partnership with Polamk not only fills me with great personal pride, but also with a sense of purpose and fulfillment that my work directly informs the evidence-based education of police in both Canada (my homeland) and Finland (my motherland). Furthermore, our work establishes unwritten standards for policing as a profession and has global implications led by the research and training excellence at Polamk. In what follows, I will identify some of the empirical insights that I have uncovered in my research, and which directly apply to the necessary skills and abilities of effective police officers.

WHETHER BY COINCIDENCE
OR DESTINY, MY FINNISH
IDENTITY FORMS A
LINK WITH MY CURRENT
COLLABORATORS AT THE
POLIISIAMMATTIKORKEAKOULU
(POLAMK).

* * *

There has been a significant transition in the North American perspective on policing, which has historically romanticized the profession in the media but more recently focused on viral videos of “police brutality”¹. I have always been a fan of “cop dramas” and films, especially comedies that reveal hierarchical dynamics with “the brass” and violent content in a light-hearted way. However, the past several years of my professional research career have exposed me to the harsh realities of police work. The typical shift is not like an episode of Brooklyn 99 – instead, recent evidence shows that Canadian police and other first responders face high rates of mental health disorders and suicide as a result of repeated and prolonged exposure to occupational trauma². As a civilian and lifelong resident of Canada’s largest city, not a day goes by that there isn’t a headline or news feature about policing that directly impacts me, such as:

- Spending – the requested operating budget for the Toronto Police Service in 2021 currently

¹ I have put quotations around the phrase “police brutality” to signify that viral videos can capture both instances of excessive and unnecessary force by police on unarmed civilians, as well as instances where force is necessary and justified. However, the latter instances are often portrayed as the former in the absence of additional contextual information about the situation.

² Di Nota et al. (2020) *OccMed*

exceeds 1 Billion Canadian Dollars³

- A local shooting or drug bust – gun violence hit a record high in 2019 with 492 shootings and has steadily increased over the last 5 years⁴
- A verdict on a trial or inquest of an officer-involved shooting, which often divides public opinion on guilt or innocence based on various communities involved (e.g., racial minorities, people with mental illness)

By proximity we Canadians are heavily exposed to American news and perspectives on policing. Currently dominating these perspectives are public demonstrations led by movements like Black Lives Matter in response to numerous killings of unarmed Black men by police. These events are not new, or recent in my memory (e.g., Rodney King in the early 1990s) or the history of North American policing that sprang from law enforcement of emancipated slaves⁵. Racial biases are not limited to American police, with Black and Indigenous individuals disproportionately arrested, charged, and killed by

HOWEVER, THE PAST SEVERAL YEARS OF MY PROFESSIONAL RESEARCH CAREER HAVE EXPOSED ME TO THE HARSH REALITIES OF POLICE WORK.

Canadian police⁶.

While the above rhetoric has compromised many people's inherent trust in the police, my multicultural background and empirical training have led me to consider complex issues in policing with an open mind. More recently, my experience as a police researcher has afforded me access 'behind the blue line' – I have directly observed and studied frontline, tactical, and management-level police in the most critical operational and training contexts: those concerning the use of force. I am especially impressed by the level of professional development and educational standards at Polamk, and have attempted to promote the same evidence-based training standards locally in Canada⁷. Before detailing my contributions to police research and education, I will describe some of the relevant insights derived from my studies as a neuroscientist on how the brain learns complex motor skills and abilities – including those that I expect from the police officers that serve and protect me.

* * *

The path to my current position as a police researcher began with inten-

3 See <http://www.torontopolice.on.ca/budget/>

4 See <https://storymaps.arcgis.com/stories/3604323817254783a23aa915c67e4e18>

5 Maynard (2017) *Policing Black Lives*

6 See <https://ontario.cmba.ca/news/ontario-human-rights-commission-report-reveals-racial-discrimination-by-toronto-police-service/>

7 Andersen, Di Nota et al. (2017) & Andersen et al. (2018) *policy reports*

sive studies and training in cognitive psychology and neuroscience. In my undergraduate years, I was fascinated by the ‘uncharted territory’ of our minds and brains, and how this mushy organ is responsible for all of human consciousness, behaviour, emotion, and culture. I specialized in sensorimotor neuroscience – how external signals of light, touch, and sound are transformed through various sensory organs. From here, electrical signals are transmitted to distinct yet collaborative parts of the brain, all within milliseconds to generate meaningful perceptions, understandings, and predictions of the world around us. Only recently have I come to appreciate that these fundamental biological processes underlie one of the most important skills in policing (and indeed for successfully navigating the physical and social world) – situational awareness (SA).

My research partnership with Polamk’s Chief Inspector Juha-Matti Huhta uses neuroscientific tools like eye tracking to understand how SA is manifest in the automatic visual movements of expert police officers. As an experienced officer and instructor in tactics and use of force, Huhta is using these insights to develop evidence-based training and education to build expertise faster in trainee

I AM ESPECIALLY IMPRESSED BY THE LEVEL OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT AND EDUCATIONAL STANDARDS AT POLAMK, AND HAVE ATTEMPTED TO PROMOTE THE SAME EVIDENCE-BASED TRAINING STANDARDS LOCALLY IN CANADA

officers at Polamk. Huhta led an experiment that showed several pictures to students in Blocks 1 to 6 of their

Polamk studies (prior to any field training or experience), as well as to a group of expert tactical officers and use of force instructors. Participants’ eyes were tracked while they observed each of the pictures (providing an objective measure of unconscious SA), and they were also asked

to describe what they saw or noticed in each scene (providing a subjective measure of conscious SA). Preliminary analyses of these data show that rookie officers paid more attention to the faces of people in each scene than expert officers, who focused more on hands and other cues that could lead to possible danger. However, rookies that had completed their training in use of force and tactics had eye movement patterns that more closely resembled the experts, showing that unconscious SA can be adapted through training. The interview data also showed that expert officers noticed more information related to the distance and time laws governing each picture (for example, how far or close an individual was to a potential weapon or wounded bystander), and how various tactical options could influence subsequent outcomes. These findings clarify the definition and role

of SA in relevant police contexts, which remain poorly understood in research and practice⁸. By using state-of-the-art methods, police education in SA is enhanced at Polamk, and will promote better understanding and training of SA industry-wide when the results are published more broadly in the future.

My doctoral “väitöskirja” studies examined how physical learning, training, and expertise shapes various networks and signals in the brain⁹. I gained experience using sophisticated neuroimaging tools like MRI to show that visual and motor areas of the brain are tuned to observing, visualizing, and performing highly specific and complex movements^{10,11}. The model for expertise in my work was professional ballet dancers from Canada’s National Ballet School. These senior apprentices had dedicated their full-time studies to learning and performing the art of ballet at the highest international level.

It may seem surprising, but dancers and police officers have more in common than you would think:

- Both groups are “called” to

their profession by a deep passion and dedication – either for artistic expression or serving their communities;

- Strict discipline in practice and training, especially among elites that are required to perform complex, whole-body movements with little-to-no margin for error, and in coordination with a partner or team/ensemble;
- Enormous physical capacity and athleticism, endurance, strength, and control;
- Cultural pressures to perform and adhere to ‘codes’ that have been shown to negatively impact physical and mental health.

These similarities made my transition from cognitive neuroscience to applied health research quite natural, as the physical and mental strategies

required of experts are universal and can transfer to other areas of one’s life. For instance, in one study I showed that ballet dancers performed better on a memory task

that involved memorizing and remembering dance-related words, and that musicians remembered more music-related words than other experts and

BY USING STATE-OF-THE-ART
METHODS, POLICE EDUCATION IN SA
IS ENHANCED AT POLAMK, AND WILL
PROMOTE BETTER UNDERSTANDING
AND TRAINING OF SA INDUSTRY-
WIDE WHEN THE RESULTS ARE
PUBLISHED MORE BROADLY IN THE
FUTURE.

⁸ Di Nota & Hubta (2019) *FrontPsych*

⁹ Di Nota (2017) *Doctoral dissertation, York University, Canada*

¹⁰ Di Nota et al. (2016) *ExpBrRes*

¹¹ Di Nota et al. (2017) *BMCNeuro*

non-experts¹². This transference of familiarity and knowledge is known as “embodied cognition” – by learning something so physically and deeply, we come to “know it” instinctively as part of ourselves.

Consider an experienced police officer, who has had many years of training and lived experience in attending to and remembering important visual cues in their daily work, like license plate numbers or addresses. As a result of learning-related ‘neuroplasticity’, this officer’s visual working memory may be better than a non-expert. Embodied motor skills could also influence how expert officers move around in the real world – for instance, it is very unlikely that a tactical officer would accidentally bump into your grocery cart or walking down the street, given that they spend years training highly specific movements, including clearing corners. Investigating how learning changes brain activity in police officers is a completely unexplored area of cognitive neuroscience, and is a line of research I hope to follow for years to come.

Whether through formal education, training, or life experiences, all learning drives our behaviours and the recognition of familiarity in the world around us. Through disciplined practice that synchronizes physical,

visual, and musical signals, an expert ballet dancer can learn a new routine faster than a novice. Learning-related plasticity of sensory-motor brain networks also helps experts detect movements that are off-beat by fractions of a second, and recall the specific choreography to a piece of music many years after they have performed it. These deep “muscle memories” are difficult to unlearn, and highlight

several important questions and challenges in neuroscience:

How do we ‘unwire’ brain signals that have made negative associations?

How do you teach an old dog new tricks, or update years of experience with new knowledge?

How can training prevent or treat the disordered processing of memory and emotion among police and other first responders exposed to trauma?

These are questions that I seek to answer in my current and future research concerning police education, and which will protect the health and safety of police officers and the communities they serve.

* * *

Police instructors have often observed highly trained and experienced officers make seemingly “rookie mistakes” when faced with an acutely

IT MAY SEEM
SURPRISING, BUT DANCERS
AND POLICE OFFICERS
HAVE MORE IN COMMON
THAN YOU WOULD THINK.

¹² Di Nota, Olshansky & DeSouza (2020) *Vision*

stressful situation¹³ – why does this happen? The significant personal and societal suffering caused by errors in police performance are also met with demands for answers as to why a trained and qualified officer could make mistakes that seem obvious to an outside observer. However, police instructors and viral videos both fail to capture the internal physiological state of the officer, which has widespread effects on the body and brain.

As I learned more about police training and operations from the inside, I gained an appreciation for the varied “toolbox” of skills that officers require beyond physical tactics and maneuvers, including psychosocial skills like SA, verbal and non-verbal communication, de-escalation (which is a “buzz word” used heavily by North American police stakeholders and media), threat assessment, emotional intelligence, and empathy. What is absolutely essential for the effective use of all of these skills is awareness and control of biological responses to threat and stress. Stress management or ‘stressinhallinta’ is not typically part of basic or advanced police training, and is not always something people are good at. To further complicate matters, what is considered stressful is highly individual, and is

often ‘downplayed’ among police for fear of seeming mentally weak or unreliable.

Stress responses can be triggered by any number of external (e.g., aspects of the environment, suspect, their positioning, presence of backup, bystanders) and/or internal cues (e.g., prior experience or expectations, uncertainty, confidence, presence of a pre-existing physical or mental health condition). A review of research in basic science and applied policing shows that the brain and body act (and react) very differently when faced with sudden and intense stress¹⁴, including distorted vision, sound, sense of time and distance, all of which inform SA, threat assessment, and subsequent decision-making. Perceptual distortions can completely miss possible threats (think back to the rookie officers that may not even see a weapon in an obvious location in Huhta’s study), or in some cases mis-perceive a benign object like wallet or cellphone as a gun – this is called ‘affective realism’, and has been blamed for errors in judgement during officer-involved shootings.

Acute stress responses also significantly impair various stages of learning and memory. While the research

INVESTIGATING HOW LEARNING
CHANGES BRAIN ACTIVITY IN
POLICE OFFICERS IS A COMPLETELY
UNEXPLORED AREA OF COGNITIVE
NEUROSCIENCE.

¹³ Huhta, Di Nota et al. (2021) *Nordic J Stud Policing*

¹⁴ Di Nota & Huhta (2019) *FrontPsych*

on memory and stress in policing is sparse¹⁵, insights from human and animal research shows that the stress hormone cortisol can block the learning of new skills as well as recall of newly learned skills – especially those that are not engrained in ‘muscle memory’ and require conscious effort to recall. Accordingly, police training that fails to deeply embed essential knowledge, skills, and abilities into long-term memory are unlikely to be recalled during stressful encounters. Physiological responses to stress also impair motor control of the musculoskeletal system, including both complex whole-body skills (e.g., drawing, aiming, and firing a firearm) and fine motor skills (e.g., focusing on a target)¹⁶.

Together this evidence shows the widespread and negative impact of stress on important aspects of operational police work – from perception to action. While there is never a single or clear answer as to why errors in police performance occur, there is evidence supporting the effectiveness of training interventions that focus on ‘stressinhallinta’ in improving these errors, as well as measures of physical and mental health.

* * *

¹⁵ Di Nota et al. (2020) *PIJPSM*

¹⁶ Anderson, Di Nota et al. (2019) *FrontPsych*

Nearing the end of my PhD, I began exploring different areas of research for work as a postdoctoral fellow. Through coincidence, someone told me to contact Dr. Judith Andersen, a health psychology professor at my undergraduate alma mater University of Toronto. However, when I saw the front page of her website, I knew that it was destiny that had led me to her – I saw an emblem that read ‘karhu valmiusyksikkö’ and immediately recognized the Finnish text. While I knew that ‘karhu’ meant ‘bear’ and was also my favourite Finnish beer, I did not know that it was also the name of Finland’s elite tactical and special intervention unit. I was stunned to learn about her collaboration with Harri Gustafsberg – former Operational Commander of ‘Karhuryhmä’ and Polamk use of force instructor.

Together with American psychiatrist Dr. Joe Arpaia, they have co-developed the International Performance, Resilience, and Efficiency Program (iPREP) – a training intervention designed specifically for police to help recognize and manage physiological responses to stress, especially in critical incidents requiring use of force. In my introductory email to Dr. Andersen, I ended by saying that I was half Finnish and fluent in the language. I was very much interested in learning more about her Finnish collabora-

WHAT IS ABSOLUTELY
ESSENTIAL FOR THE
EFFECTIVE USE OF
ALL OF THESE SKILLS
IS AWARENESS AND
CONTROL OF BIOLOGICAL
RESPONSES TO THREAT
AND STRESS.

tion, and she was immediately struck by this connection as well. Soon after my successful PhD defense in 2017, I began working in her laboratory investigating the complex relationships between stress, health, performance, and education in police.

The effectiveness of iPREP lies in its content and delivery. Officers learn about the biological processes that underlie stress, including an imbalance between the sympathetic ('taistele, pakene, jäädy') and parasympathetic ('levätä ja toipua') branches of the autonomic nervous system. To modulate the autonomic stress response, officers are trained to use various clinically validated breathing techniques and meta-cognitive skills, like grounding and visualization. These skills 'manually override' physiological responses to acute stress by increasing activation of the parasympathetic nervous system, driving down heart rate and promoting cognitive function (i.e., increased awareness). iPREP techniques are reinforced in two ways: 1) by showing officers their immediate stress responses and real-time heart rate – known as 'biofeedback', and 2) deliberate practice of iPREP skills during highly realistic and stress-inducing scenarios. By conditioning autonomic modulation (AM) in the same context that the skills will be used in the field, they become automatic and learning is enhanced. We have tested the effectiveness of iPREP in several samples of Canadian and Finnish police in both

frontline and tactical roles. Across studies we have shown that 4 to 5 days of iPREP training significantly reduces errors in lethal force decision-making, improves SA, and reduces the time it takes for heart rate to recover from acutely stressful encounters¹⁷. Furthermore, these improvements in health and performance are sustained for up to 18-months, which is significantly longer than most training interventions for police and other trauma-exposed professionals¹⁸.

While most research on police performance in stressful contexts focuses on use of force encounters, we also know that police face occupational stress from other sources. Less than one year after starting my position in Dr. Andersen's lab, we were invited to Polamk to develop, deliver, and test iPREP in a new context – to help officers in management and leadership positions effectively manage organizational stress. For two weeks in March 2018, we lived on the wintery Polamk campus and worked closely with 25 experienced officers enrolled in the Master of Police Studies program and who agreed to take part in our iPREP study. Working together with Gustafsberg and Huhta, we designed reality-based scenarios that a) were intended to elicit physiological stress responses, and b) were typical tasks encountered by police managers in their daily work. For instance, police officers practiced the

¹⁷ Andersen, DiNota et al. (2018) JOEM

¹⁸ DiNota et al. (2021) SysRev

biofeedback-guided AM skills during a heated confrontation between two colleagues, when questioned by the rehtori in front of their peers, and during a simulated incident command scenario where they had to manage an active shooter situation. Early results of this study were shared at the 2021 Nordic Police Research Conference, hosted virtually by Polamk, and revealed that police management tasks – which required little to no physical or aerobic exertion – elicited physiological stress responses similar to what we have observed during critical use of force simulations, as well as during regular field duty. These findings provide novel evidence for the significant physical impact of organizational stress on police performance and health, and highlight the need to train effective stress management in contexts beyond those requiring life-or-death decision-making.

Evidence supporting the effectiveness of iPREP has led to its implementation in basic and advanced training at Polamk. Every police officer in Finland will have the opportunity to learn how to recognize and effectively manage their individual physiological response to stress, which can also benefit officers' physical and mental health beyond an occupational con-

text. The need to improve psychological health and functioning in police and other first responders has recently been recognized as a top priority by Canada's federal health research institute. Dr. Andersen has been awarded over \$1 Million to adapt the in-person AM protocol used in iPREP into an online intervention that will help treat

OFFICERS LEARN ABOUT THE BIOLOGICAL PROCESSES THAT UNDERLIE STRESS, INCLUDING AN IMBALANCE BETWEEN THE SYMPATHETIC (TAISTELE, PAKENE, JÄÄDY) AND PARASYMPATHETIC (LEVÄTÄ JA TOIPUA) BRANCHES OF THE AUTONOMIC NERVOUS SYSTEM.

posttraumatic stress injuries – which include increased symptoms of mental health disorders like depression, anxiety, and posttraumatic stress disorder, but also burnout and general stress. These psychological injuries influence every aspect of the lives of first responders, including their operational performance and personal relationships.

The delivery of AM training in an online format is more urgent than ever following the global coronavirus pandemic. Not only will this avoid limitations to physical in-person gatherings, but it will also make health promotion training accessible to police officers in remote locations. Following the study period among Canadian police officers (2021-2023), we hope to make the scientifically-validated online AM protocol available for use by our partners at Polamk.

* * *

Given the widespread adoption of virtual environments for work, study, and personal purposes during the pandemic, it has become obvious to all of us that online interactions are just not the same as in-person meetings. Beyond the technological delays and glitches, our brains simply do not process 2-dimensional information in the same way as live 3-dimensional interactions. As it relates to online learning, we have a forthcoming study that compares police performance in virtual (i.e., a video scenario projected onto a wall in a training room) and live simulations (i.e., in a staged training environment at the police agency). While physiological stress responses were equal between both contexts, the same group of 187 police officers made six times as many lethal force decision-making errors during virtual simulations compared to the live condition, where less than 1% of scenarios had an error¹⁹.

Despite the attraction and novelty of virtual reality systems for police training and evaluation purposes, it is critical that individual agencies consider whether the significant investment in these technologies will fulfill their intended purposes. In the worst case, our evidence suggests that virtual environments may elicit negative

learning experiences and misrepresent an officer's competency, which has significant personal and professional consequences (e.g., not passing a required course or qualifying as 'fit for duty'). There is enormous pressure within police organizations to make the most out of limited training resources, including time, funding, qualified and available personnel, and infrastructure. Therefore, solutions like virtual or online learning may seem attractive, but need to be empirically validated before being implemented, and possibly compromising limited learning opportunities. Our most recent work directly addresses this important point and reveals that

WE HAVE TESTED THE
EFFECTIVENESS OF IPREP IN
SEVERAL SAMPLES OF CANADIAN AND
FINNISH POLICE IN BOTH FRONTLINE
AND TACTICAL ROLES.

a 1-day version of iPREP is simply not effective²⁰. Previously shown improvements to lethal force decision-making

and AM were not observed, and provide important evidence for ineffective training when time and deliberate practice is sacrificed. These insights are especially critical in informing the necessary minimum amount of time required to effectively train stress management and resilience in police, which is currently 'optional' in Canada and North America. Considered together with the neurophysiological evidence presented earlier in my work, all police training stands to

¹⁹ See <https://bartlab.net/publications/> for updated publications

²⁰ Di Nota et al. (2021) *FrontPsych*

be compromised if officers are not also trained to perform effectively under stress.

* * *

Although I am not a police officer, my expertise lies in understanding how the human brain learns and performs complex motor behaviours, and the cognitive, physiological, and psychosocial skills that precede them. As a researcher and neuroscientist, I have contributed to evidence-based police education to promote effective learning and performance of these skills, especially in high stress contexts. My research also aims to preserve the mental and physical health of police officers and anyone exposed to chronic stress, not just life-or-death situations. I am determined to remain on my current professional research path and continue identifying, defining, and understanding the neurophysiological basis of essential skills in policing, including perception, cognition, and action.

BIBLIOGRAPHY

- Andersen, J. P., Boychuk, E. C., Di Nota, P.M., Back, D., & Poplawski, S. (2018). *Decision Model for Police Encounters: A Science-Based Approach for Decision Making in Police Encounters*. Government of Ontario, Ministry for Community Safety and Correctional Services, July 2018. Available online: <https://hartlab.net/policy-recommendations-for-police-training/>
- Andersen, J.P., Di Nota, P.M., Beston, B., Boychuk, E.C., Gustafsberg, H., Poplawski, S. & Arpaia, J. (2018). *Reducing lethal force errors by modulating police physiology*. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 60(10), 867-874. doi:10.1097/JOM.0000000000001401.
- Andersen, J.P., Di Nota, P.M., Poplawski, S., Pitel, M., Zurowski, J., & Azmi, P. (2017). *The Science Behind De-escalation and Use of Force Decision-Making: Policy Recommendations for Police Training*. Government of Ontario, Ministry of Community Safety and Correctional Services, June 2017. Available online: <https://hartlab.net/policy-recommendations-for-police-training/>
- Anderson, G.S, Di Nota, P.M., Metz, G.A.S., & Andersen, J.P. (2019). *The impact of acute stress physiology on skilled motor performance: Implications for policing*. *Frontiers in Psychology*, 10(2501), 1-11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02501>.
- Di Nota, P.M. (2017). *Short- and long-term changes in behaviour and brain activity following exercise, motor learning and expertise*. Doctoral dissertation, York University, Canada.

- Di Nota, P.M., Anderson, G.S., Ricciardelli, R., Carleton, R.N., & Groll, D. (2020). *Mental disorder symptoms and suicidal ideation among police in Canada*. *Occupational Medicine*, 70(3), 183-190. <https://doi.org/10.1093/occ-med/kqaa026>.
- Di Nota, P.M., Arpaia, J.P., Boychuk, E.C., Collins, P.I., & Andersen, J.P. (2021). *Testing the Efficacy of a 1-Day Police Decision-Making and Autonomic Modulation Intervention: A Quasi-Random Pragmatic Controlled Trial*. *Frontiers in Psychology*, 12:719046. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.719046>
- Di Nota, P.M., Bahji, A., Groll, D., Carleton, R.N., & Anderson, G.S. (2021). *Proactive post-traumatic stress injury mitigation programs for at-risk workers: A systematic review and meta-analysis*. *Systematic Reviews*, 10(126), 1-21. <https://doi.org/10.1186/s13643-021-01677-7>.
- Di Nota, P.M., Chartrand, J.M., Levkov, G.R., Montefusco-Siegmund, R., & DeSouza, J.F.X. (2017). *Experience-dependent modulation of alpha and beta during action observation and motor imagery*. *BMC Neuroscience*, 18(28), 1-14. <https://doi.org/10.1186/s12868-017-0349-0>. Cited by 27.
- Di Nota, P.M. & Huhta, J.-M. (2019). *Complex motor learning and police training: Applied, cognitive, and clinical perspectives*. *Frontiers in Psychology*, 10(1797), 1-20. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01797>
- Di Nota, P.M., Levkov, G., Bar, R., & DeSouza, J.F.X. (2016). *Lateral occipitotemporal cortex (LOTC) activity is greatest while viewing dance compared to visualization and movement: learning and expertise effects*. *Experimental Brain Research*, 234(7), 2007-2023. DOI: 10.1007/s00221-016-4607-7. Cited by 15.
- Di Nota, P.M., Olshansky, M.P., & DeSouza, J.F.X. (2020). *Expert event segmentation of dance is genre-specific and primes verbal memory*. *Vision*, 4(3), 35-51. <https://doi.org/10.3390/vision4030035>.
- Di Nota, P.M., Stoliker, B., Vaughan, A., Andersen, J.P., & Anderson, G.S. (2020). *Stress and memory: A systematic state-of-the-art review with evidence-gathering recommendations for police*. *Policing: An International Journal*, 44(1), 1-17. <https://doi.org/10.1108/PI-JPSM-06-2020-0093>.
- Huhta, J.-M., Di Nota, P.M., Nyman, M., Ropo, E., & Pietilä, E. (2021). *Universal police behaviours during critical incidents and their connection to personality: A preliminary study*. *The Nordic Journal of Studies in Policing*, 2, 1-18. <https://doi.org/10.18261/issn.2703-7045-2021-01-04>.
- Maynard, R. (2017). *Policing Black Lives: State Violence in Canada from Slavery to the Present*. Blackpoint, NS: Fernwood Publishing.

NOORA HALMEENLAAKSO

IHAN HOMONA PARANNETTAVAA

RIKOSYLIKONSTAPELI NOORA HALMEENLAAKSO VALMISTUI POLIISIKSI VUONNA 2018. HALMEENLAAKSO TOIMII RYHMÄNJOHTAJANA IHMISKAUPPA- JA MAAHANMUUTTORIKOLLISUUDEN TORJUNNASTA VASTAAVASSA TOIMINNOSSA KESKUSRIKOSPOLIISIN TIEDUSTELUOSASTOLLA.

ENNEN VALMISTUMISTAAN POLIISIKSI HALMEENLAAKSO TYÖSKENTELI KYMMENEN VUOTTA IT-ALALLA. POLIISIKSI VALMISTUTTUAAN HALMEENLAAKSO ALKOI OPISKELLA TÖIDEN OHELLA OIKEUSTIETEITÄ JA VALMISTUI HALLINTOTIETEIDEN MAISTERIKSI VUONNA 2023. HALMEENLAAKSO TOIMII TÄLLÄ HETKELLÄ SUOMEN SATEENKAARIPOLIISIT RY:N PUHEENJOHTAJANA.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU VUONNA 2021 JA PÄIVITETTY VUONNA 2023.

Luin tämän kirjan ensimmäistä painosta itse vuonna 2015. Olin 28-vuotias, työskentelin IT-alalla ja olin menossa naimisiin elämäni rakkauden, Kaisan kanssa. Kävin Poliisiammattikorkeakoulun valintakokeen ensimmäisessä vaiheessa elokuussa 2015. Viikkoa myöhemmin vietimme häitämme, ja syyskuussa sain kutsun valintakokeen toiseen vaiheeseen.

Olin nähnyt valtavasti vaivaa ja tehnyt paljon uhrauksia voidakseni menestyä erityisesti valintakokeen ensimmäisessä vaiheessa. Suurin työ oli siis takana, mutta tiesin, että minun on onnistuttava myös kokeen haastatteluosiossa. Päätin suhtautua tilanteeseen eräänlaisena työhaastatteluna: mietin, mitä haluaisin itsestäni kertoa ja mitä kaikkea minulta voitaisiin kysyä. Mietin vahvuuksiani ja heikkouksiani sekä toiveitani poliisin ammatista. Mietin myös, miten saisin vakuutettua haastattelijat siitä, että olen sitoutunut vaihtamaan kotipaikkakuntaa mahdollisesti jopa seuraavan

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

kolmen vuoden ajaksi.

Pukeuduin siististi, kuten työhaastatteluun kuuluu. Riisuiin kihla- ja vihkisormukseni jo kotona, etten unohdaisi sitä myöhemmin. En ollut valmis ottamaan sitä riskiä, että tieni nousisi tässä kohdassa pystyyn haastattelijan mahdollisten ennakkoluulojen takia. Päätös oli helppo, oikeastaan jopa automaattinen. Kun on kohdannut aiemmin ennakkoluuloja, syrjintää tai väkivaltaa ja kuullut samaa tapahtuvan myös muille itsensä

kaltaisille, ryhtyy väistämättä varovaiseksi. Tällaista kroonista stressitilaa kutsutaan vähemmistöstressiksi. Vähemmistöstressi muodostuu vaihteittain, ja se voi aiheuttaa paitsi syrjintäkokemusten ennakoitua ja pelkoa ja tarvetta salata vähemmistöidentiteettinsä, myös mielenterveyden häiriöitä ja jopa fyysisiä sairauksia.

Heteron voi olla vaikea ymmärtää sitä itselleni automaattista ajatusketjua, joka johti päätökseeni sormusten riisumisesta. Tekoni saattaa tuntua liioittelulta ja kokemani huoli turhulta, jos on tottunut elämään elämäänsä ilman tarvetta arvioida jokaista sosiaalista tilannetta etukäteen: mikä on järkevää, mikä turvallista, mikä mahdollista? Etuoikeudet mielletään usein nimenomaan henkilökohtaisiksi eduiksi tai hyödyiksi, mutta kyse on paremminkin esteiden puutteesta. Omia etuoikeuksiaan pystyy tunnistamaan, kun

miettii mitä kaikkea omaan arkeen ei kuulu tai mitä kaikkea ei tarvitse edes pohtia. Se on todella vaikeaa, tiedän. Itse olen esimerkiksi äidinkieleltäni suomenkielinen, vammaton ja minulla

on korkeakoulututkinto. Olen siis monin tavoin etuoikeutettu huolimatta siitä, että kuulun myös seksuaalivähemmistöön.

Ajattelen, että ensimmäinen ja helpoin askel omien etuoikeuksien tunnistamisessa onkin kuunnella ja uskoa, kun vähemmistöön kuuluva

ihminen kertoo ajatuksistaan ja kokemuksistaan. Kun kuuntelee muita, voi alkaa hahmottaa kaikkia niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat eri tavoin eri asemassa olevien ihmisten valinnan mahdollisuuksiin elämässä. Kun ymmärtää toisen ihmisen elämään vaikuttavia taustatekijöitä, on helpompaa havaita myös omaan elämään ja siinä päivittäin tehtäviin valintoihin vaikuttavia tekijöitä.

Etuoikeuksista keskusteltaessa on keskeistä muistaa, että kyse on yhteiskunnallisista ja rakenteellisista ongelmista, ei kenenkään yksittäisen etuoikeuksista nauttivan ihmisen syyllistämisestä tai saavutusten mittaamisesta. Vaikka siis esimerkiksi seksuaali-identiteetti ja sukupuoli ovat henkilökohtaisia ominaisuuksia, voivat ne olla myös monella tavalla etuoikeus. Hyvä esimerkki sukupuolesta etuoikeutena on cissukupuoli-

KUN ON KOHDANNUT
AIEMMIN
ENNAKKOLUULOJA,
SYRJINTÄÄ TAI
VÄKIVALTAA JA KUULLUT
SAMAA TAPAHTUVAN
MYÖS MUILLE ITSENSÄ
KALTAISILLE, RYHTYY
VÄISTÄMÄTTÄ
VAROVAISEKSI.

suus. Cissukupuolisella tarkoitetaan ihmistä, jonka sukupuoli-identiteetti vastaa hänelle syntymän yhteydessä määriteltyä sukupuolta. Suurin osa ihmisistä on cissukupuolisia, ja lähes kaikki WC-tilat, urheilujoukkueet ja jopa vaatekaupat tai niiden osastot on osoitettu kaksijakoisesti joko naisille tai miehille. Cissukupuoliset ovat näin merkittävän etuoikeutetussa asemassa esimerkiksi niihin nähden, jotka ovat muunsukupuolisia.

Muunsukupuolisen ihmisen sukupuoli-identiteetti voi olla esimerkiksi vaihteleva, liukuva, sukupuoleton tai sukupuolirajojen ulkopuolella oleva.

Jo se, että muunsukupuolisen olisi valittava naisille tai miehille osoitettu pukuhuonon tila vaikkapa uimahallissa, saattaa aiheuttaa ahdistusta, turvattomuutta tai ulkopuolisuuden tunnetta. Aikuinen muunsukupuolinen voi tämän takia päätyä esimerkiksi valitsemaan jonkin toisen liikuntaharrastuksen, mutta koulun liikuntatuntien pukuhuonon tilojen äärellä joka viikko ahdistuvalle lapselle seuraukset voivat olla kauaskantoisempia.

Omien etuoikeuksien tunnistaminen on tärkeää, sillä se antaa perspektiiviä muiden kohtaamille vaikeuksille ja parantaa mahdollisuuksia toisten ihmisten empaattiseen kohtaamiseen.

* * *

Valintakokeeni menivät kokonaisuudessaan hyvin, ja aloitin opiskelut Poliisiammattikorkeakoulussa tammi-kuussa 2016. Tulin koulussa ensimmäistä kertaa ulos kaapista tutustuesani uuteen kämppäkaveriini opetuksen alkua edeltävänä iltana solumme käytävällä. Seuraavan kerran tulin kaapista ensimmäisen koulupäivän aamuna ja sitä seuraavan kerran varmaankin muutamaa tuntia myöhemmin lounaalla.

On vaikea kuvata sitä ylimääräistä jännitystä ja stressiä, joka näihin kaikkiin kohtaamisiin liittyi. Vaikka monessa muussa tilanteessa olisinkin

varmasti ajatellut, ettei muiden mielipiteillä ole väliä, tiesin olevani astumassa nyt poikkeuksellisen tiiviiseen yhteisöön. Koin tarvetta tulla hyväksytyksi omalla itsenäni, mutta

panokset tuntuivat suurilta. Taisin lopulta tehdä valintani, kun viittasin seksuaali-identiteettiäni erään koulun läheisen anniskeluravintolan lavalla jonkin leikkimielisen kisailun tai visailun tuoksinassa.

Vaikka viikoittainen matkustaminen Helsingin ja Tampereen välillä oli raskasta ja puolisosta erossa oleminen vaikeaa, viihdyin koulussa hyvin. Elinpiirini asettui nopeasti koulun aitojen sisäpuolelle. Koska alueelta löytyivät niin kotoisan pieni soluhuoneeni kuin kuntosali, kirjasto, lähes pelkästään

OMIEN ETUOIKEUKSIEN
TUNNISTAMINEN ON TÄRKEÄÄ,
SILLÄ SE ANTAA PERSPEKTIIVIÄ
MUIDEN KOHTAAMILLE VAIKEUKSILLE
JA PARANTAA MAHDOLLISUUKSIA
TOISTEN IHMISTEN EMPAATTISEEN
KOHTAAMISEEN.

ylämäistä koostuva lenkkipolku ja varsinaiset koulun opetustilatkin, en kai-vannut Tampereelta enempää. Koin ilmapiirin koulussa pää-
osin suvaitsevaisiksi, vaikka joitakin asiatto-mia uteluita ja ehdo-tuksia vuosien varrella kohtasinkin. Esimer-kiksi kerran eräs hete-ro miesopiskelija kysyi minulta jossakin illan-vietossa, saisiko hän tulla joskus katsomaan, kun harrastan seksiä vaimoni kanssa. Olen joutunut vastaavaan ti-lanteeseen aiemminkin riittävän monta kertaa

ymmärtääkseni, että tällainen kysymys ei ole imartelua tai flirttiä, vaan vallan-käyttöä ja häirintää.

Ennen poliisiksi siirtymistäni olin työskennellyt 10 vuotta IT-alalla, yh-dessä ja samassa pörssiyrityksessä. Tuo aiempi työyhteisöni oli hyvin yhdenvertainen, enkä ollut kokenut mitään tarvetta olla kaapissa työpai-kalla tai ulkoisessa viestinnässämme. Sillä, että nainen tai johonkin vähem-mistöön kuuluva henkilö on näkyvillä verkossa, on kuitenkin usein ikäviä seurauksia ja myös minä opin työssä-ni, miltä verkon välityksellä toteutet-tava häirintä, viha ja uhkaukset tuntu-vat. En kuitenkaan ikinä ajatellut het-keäkään, että oikeuteni olla oma itseni myös töissä tai mahdollisuuteni edetä uralla olisivat uhattuina seksuaalisen suuntautumiseni takia.

Olin kyllä arvellut, että poliisi olisi yhteisönä hyvin erilainen kuin aiempi työyhteisöni. Yllätyin silti hieman ha-vaitessani, miten vahva oletus heteroudesta poliisissa onkaan. Muis-tan esimerkiksi, kuinka koulun ruotsin kurssil-la esseetäni korjattiin, koska olin kirjoittanut asuvani Helsingissä med min maka eikä make. Hyväksyin nämä esseen miinus pisteet enkä muutenkaan aina jaksanut korjata oletus-ta perhemuodostani. En usko, että hetero-oletuksessa itsessään

olisi ollut kyse pahantahtoisuudesta tai tarkoituksellisesta syrjinnästä. Tä-män kaltaiset syrjivät oletukset kui-tenkin ylläpitävät ilmapiiriä, jossa sek-suaali- tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvat osoitetaan ulkopuolisiksi. Tällaisessa ilmapiirissä vähemmistöön kuuluvan henkilön halu korjata vir-heellisiä ja syrjiviä oletuksia nähdään usein eräänlaisena oman identiteetin alleviivaamisena. Nämä oletukset siis luovat pohjan haitalliselle ajatukselle siitä, että seksuaalivähemmistöjen ei tulisi ”pitää meteliä” omasta suun-tautumisestaan, sillä heterotkaan eivät tee niin. Ajatuksen taustalla on näke-mys siitä, että heteroseksuaalisuus ei ole niinkään seksuaalinen suuntaus, vaan ihmisyyden normi. Tällöin ho-moseksuaalisuus on normista eroava, jotenkin aivan erityisellä tavalla sek-

VAIKKA MONESSA
MUUSSA TILANTEESSA
OLISINKIN VÄRMÄSTI
AJATELLUT, ETTEI
MUIDEN MIELIPITEILLÄ
OLE VÄLIÄ, TIESIN
OLEVANI ASTUMASSA
NYT POIKKEUKSELLISEN
TIIVIISEEN YHTEISÖÖN.
KOIN TARVETTA TULLA
HYVÄKSYTYKSI OMANA
ITSENÄNI, MUTTA
PÄNOKSET TUNTUIVAT
SUURILTA

suaalinen tapa elää. Ajatus siitä, että homoudessa olisi kyse vain seksuaalisuudesta, on kuitenkin alistava, eroti-soiva, vähättelevä ja väärä.

Cissukupuolisena heterona yhteiskunnassamme kasvaneen voi olla vaikea tunnistaa sitä kaikkea heteronormatiivisuutta, jolle kieleemme, kulttuurimme, taiteemme ja tapamme perustuvat. Ja se on täysin ymmärrettävää! Koska yhteiskuntaa ovat olleet rakentamassa lähinnä valkoiset cissukupuoliset heteromiehet, on sen jokainen tapa ja toiminto kehitetty tukemaan heidän itsensä kaltaisten ihmisten menestymistä. Tämän takia muut elämisen tavat näyttäytyvät poikkeavina. Mitä aidommin me muut elämme itsemme näköistä elämää, sitä räikeämmin me pistämme silmään. Voikin vaikuttaa siltä, että koko persoonamme koostuu jollain tavoin sukupuoli- tai seksuaali-identiteetistämme: ihmis-suhteistamme, seksuaalisuudestamme, historiastamme, taiteestamme, henkilökohtaisista traumaistamme. Mutta tähän ei tosiasiasa eroa cissukupuolisen heteron persoonan koostumisesta kuin siltä osin, että sen rakennuspalikat ovat yhteiskunnassa laajemmalle levinneitä, tunnustettuja ja hyväksytyjä.

* * *

Aloitin työharjoittelun Helsingin poliisilaitoksella kesäkuussa 2017. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen piirit osoittautuivat pieniksi myös poliisissa ja päädyinkin laitoksen intranetissä julkaistun Pride-teemaisen henkilöhaastattelun kohteeksi heti toisella työharjoitteluviikollani. Tiesin, että ”tiedustelutietoa” työharjoitteluun tulevista nuoremmista konstaapeleista liikkuu poliisilaitoksille jo ennen harjoittelun alkua. Ajattelin kuitenkin, että haastattelu olisi kätevä tapa kaapin ovien auki kiilaamiseen. Kaikki

myöhemmin työharjoittelun aikana kohtaamani tulevat kollegat eivät toki olleet haastattelua luke-neet, mutta en silti kokenut olevani enää kaapissa. Oloni oli kevyt ja

tunsin itseni rohkeaksi.

Osallistuin työharjoitteluni ensimmäisinä viikkoina myös Helsinki Pride 2017 -kulkueen turvaamiseen. Kulkueeseen osallistui noin 35 000 ihmistä, joiden joukossa oli ensimmäistä kertaa myös poliisin virallinen edustaja, kun poliisitarkastaja Måns Enqvist oli mukana yhdenvertaisuusvaltuutetun rekassa. Poliisissa tämä kulkueeseen osallistuminen nähtiin ymmärtääkseni ennen kaikkea tärkeänä mahdollisuutena osoittaa julkisesti tukea seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille ja näihin kohdistuvien rikosten torjunnalle. Tuo työpäivä oli itselleni monella

tavalla jännittävä ja erityinen. Muistan päivän kutkuttavan tunnelman ja kuinka ylpeä olin siitä, miten pitkälle olin jo päässyt. Muistan, miten iloisia kulkueeseen osallistuneet ystäväni olivat nähdessään minut uudenkarheassa kenttähaalarissani Eteläesplanadin ja Korkeavuorenkadun kulmassa. Muistan myös joidenkin kulkueeseen osallistuneiden ihmisten minuun kohdistamat vihaiset katseet, jopa aggressiivisen uhon ja erityisesti ”Pride kuuluu meille, ei poliisille!”-huudot.

Ymmärrän hyvin, miten poliisin osallistuminen Pride-kulkueeseen näyttäytyi ulospäin esimerkiksi kiistanalaisena, provosoivana tai loukkaavana. Näitä näkökulmia ei poliisissa täysin ymmärretty sillä Pride-liikkeen syntyhistoriaa ei tunneta poliisissa laajalti. Myöskään poliisin ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten väkivaltaista historiaa ei täysin enää nykypäivänä nähdä. On kuitenkin totta, että poliisi on kautta historiansa ollut aktiivisesti mukana toteuttamassa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien tai sellaiseksi epäiltyjen ihmisten järjestelmällistä vainoa ja rakenteellista syrjintää myös Suomessa. Vaikka toiminnassa on ollut pääosin kyse valtiojohtoisesta sorrosta ja tietynlaisesta ajan hengestä, joka ei vastaa nykypäivän ymmärrystä ja ilmapii-

riä, näkyvät sen jäljet yhä. Tuo historia on osa sitä kollektiivista muistia, joka on olennainen identiteetin rakennuspalikka myös tämän päivän Pride-kulkueen osallistujille. Kun ymmärrys seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen ja poliisin välisestä historiallisista jännitteistä on poliisissa tältä osin vajaa, jää jännitteen synnyttämä vastarinta helposti ymmärtämättä myös poliisin toiminnassa.

SEKSUAALI- JA
SUKUPOULIVÄHEMMISTÖJEN
PIIRIT OSOITTAUTUIVAT
PIENIKSI MYÖS POLIISISSA
JA PÄÄDYINKIN LAITOKSEN
INTRANETISSÄ JULKAISTUN
PRIDE-TEEMAISEN
HENKILÖHAASTATELUN
KOOTTEEKSI HETI TOISELLA
TYÖHARJOITTELUVIIKOLLANI.

Jo ennen poliisiopintojen aloittamista minulle oli muodostunut kuva poliisista varsin maskuliinisena työyhteisönä. Mielikuva oli syntynyt paitsi edellä kuvatun historian myötä, myös siksi, että yhä 2000-luvun ensimmäisinä vuosi-

kymmeninä mediassa ja kaupunkien kaduilla näkyvä osa poliisityöstä on imagoiltaan hyvin heteromaskuliinista. Aloitettuani itse työskentelyn nuorempana konstaapelina ja kuunnelllessani virkaiältään vanhempien kollegoideni juttuja ymmärsin piirteen pohjaavan paljolti työn luonteeseen sekä siihen, että historiallisesti suurin osa poliisin työntekijöistä on ollut ja on yhä miehiä.

Tämä kaikki vaikuttaa väistämättä mm. siihen, minkälainen on homo-seksuaalin miehen asema poliisissa verrattuna homoseksuaalin naisen asemaan. Koska lesbouteen ja lesbopoliiseihin liitetään usein maskuliinisia

mielikuvia, saatetaan avoimesti homoseksuaali nainen mieltää ”yhdeksi jätkistä” tai jotenkin erilaiseksi, vähemmän heikoksi kuin muut naiset. Vastaavasti homomiehiin liitetään helposti feminiinisiä mielikuvia, jolloin heidät voidaan mieltää loukkaavasti ”neiti-

timäisiksi” ja siten vähemmän arvokkaiksi kuin heteromiehet. En tiedä, mitä tämä tarkoittaa transtaustaisten poliisien osalta, mutta toivon oppivani ymmärtämään asiasta lisää.

Edellä kuvaamani kaltaiset ajatukset ovat yleisiä, sillä olemme kaikki kasvaneet yhteiskunnassa, jossa miehisyyden normaaliuden mittatikka ja naisvihamielisten asenteiden tukeminen edistää usein yksilön menestymistä sukupuolesta riippumatta. Femininiinisten ominaisuuksien vähäinen arvostus ei ole millään tavalla poliisiyhteisölle erityinen piirre, vaan osa yhteiskuntaamme. Aiheeseen liittyvä keskustelu on vaikeaa, sillä heteromaskuliinisen hegemonian negatiivisista vaikutuksista puhuminen herättää helposti väitteitä miesvihasta – varsinkin, jos keskustelua käynnistää kaltaiseni homoseksuaali nainen. On valitettavaa, että näiden negatiivisten vaikutusten esiin nostaminen herättää vastarintaa myös, kun puhutaan niiden vaikutuksesta miesten itsensä elämään. Ajattelen, että aihe on kuitenkin poliisis-

POLIISI ON KAUTTA HISTORIAANSA
OLLUT AKTIIVISESTI MUKANA
TOTEUTTAMASSA SEKSUAALI-
JA SUKUPOULIVÄHEMMISTÖIHIN
KUULUVIEN TAI SELLAISEKSI
EPÄILTYJEN IHMISTEN
JÄRJESTELMÄLLISTÄ VAINOJA JA
RAKENTEELLISTA SYRJINTÄÄ MYÖS
SUOMESSA.

sa erityisen tärkeä, sillä miehekkään poliisin muotti on hyvin ahdas eikä siihen mahdu kovin montaa tapaa ilmaista sukupuoli-taan tai seksuaalidentiteettiään.

Maskuliinisen hegemonian varjopuolena voidaan nähdä myös homofobinen vit-sailu. Esimerkiksi

puolivitsillä esitetty ajatus homofoobikosta oikeasti kaapissa olevana homoseksuaalina on paitsi usein väärä, myös äärimmäisen vahingollinen. Se yrittää kääntää aselman siten, että homofobia olisi lähtöisin homoista itsestään. Homofobiassa on kyse heteroiden tarpeesta marginalisoida ja alistaa seksuaalivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä. Homofobiset vitsit eivät ole huumoria, vaan vallankäyttöä. Nämä vitsit vaikuttavat niiden kohteena olevien henkilöiden käsitykseen itsestään ihmisenä ja työyhteisön jäsenenä. Vitsit ovat lisäksi vaarallisia, sillä ne luovat pohjaa vakavammalle vihalle.

Mikäli hiljaisesti hyväksymme homofobiset vitsit, tuemme ilmapiiriä, jossa muiden alentaminen on sallittua ja myös muunlaiseen loukkaavaan puheeseen puuttuminen on vaikeampaa. Yhteisö, jossa loukkaavaa puhetta esiintyy, ei ole turvallinen. Loukkaavan puheen salliminen normalisoi käytöstä, jossa toisen ihmisen arvoa tai koskemattomuutta ei tarvitse kunnioittaa ja ahdistelevalta tai väkivaltainen kielen-

käyttö näyttäytyy normaalina. Kaikki se, mitä tiedämme esimerkiksi naisiin ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvan väkivallan taustalla vaikuttavista mekanismeista, tukee näitä huomioita. Onkin aiheellista kysyä, pystyykö poliisi aidosti takaamaan kansalaisille turvan loukkaavalta puheelta, häirinältä ja väkivallalta, mikäli tällaista käytöstä esiintyy myös poliisin sisällä?

On ymmärrettävä, että syrjinnän vastainen työ edellyttää aktiivisia toimia, ei vain passiivista syrjimätöntä käytöstä. Pidänkin äärettömän tärkeänä, että juuri poliisista pyritään aktiivisilla toimilla kitkemään naisvihamielisen ja homofobisen kulttuurin arkisintakin esiintymistä. Me emme poliiseina voi olla vahvistamassa pohjaa sille väkivallalle, jota pyrimme työssämme torjumaan.

”Pride kuuluu meille, ei poliiseille!”-huudoilla on vahva historiallinen tukensa, mutta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat kansalaiset tuovat yhä esiin myös tuoreita kokemuksiaan tilanteista, joissa poliisi on kohdannut seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvan asiakkaan taitamattomasti tai asiattomasti. Vaikka huomion kiinnittäminen esimerkiksi omiin saanavalintoihin voi tuntua vaikealta, on jokaisen poliisin oltava valmis siihen. Meidän on poliiseina pystyttävä tarkastelemaan kriittisesti omia ennak-

koluulojamme ja -käsityksiämme sekä tunnistamaan ja tunnustamaan niiden vaikutus toimintaamme. Toisen ihmisen arvon kunnioittamisen on oltava toimintamme keskiössä emmekä voi enää sallia loukkaavan kielenkäytön normalisoimista. Poliisin on ansaittava vähemmistöjen luottamus – ei takaisin, vaan ensimmäistä kertaa.

* * *

Valmistuin poliisiksi kesäkuun 2018 lopussa ja sain heti viran Helsingin poliisilaitoksen väkivaltarikosyksikön lähisuhdeväkivaltaryhmästä. Se oli unelmatyöni. Olin päässyt tutus-

tumaan ryhmään jo työharjoitteluni aikana ja pidin paitsi työstä, myös ryhmän hengestä. Pääsin pian aloitettuani työnantajan järjestämään vuoden mittaiseen lasten kuulemista esitutkinnassa käsittelevään koulutukseen, jonka myötä erikoistuini lapsiin kohdistuneiden väkivaltarikosten

tutkintaan. Työskenneltyäni läheisväkivaltaryhmässä hieman yli vuoden, tarjoutui minulle mahdollisuus siirtyä Keskusrikospoliisin silloiseen internettiedustelun CSE-tiimiin (Child Sexual Exploitation), joka torjuu verkossa tapahtuvaa lasten seksuaalista hyväksikäyttöä. Se oli toinen unelmatyöni.

Olin aloittanut Itä-Suomen yliopis-

MIKÄLI HILJAISESTI
HYVÄKSYMME
HOMOFORISET
VITSIT, TUEMME
ILMÄPIIRIÄ, JOSSA
MUIDEN ALENTAMINEN
ON SALLITTUA JA
MYÖS MUUNLAISEEN
LOUKKAAVAAN PUHEESEEN
PUUTTUMINEN ON
VAIKEAMPAA.

ton oikeustieteellisen tiedekunnan kurssien suorittamisen avoimen yliopiston puolella syksyllä 2018 ja pakiersin opintoja kasaan hiljalleen töiden ohella. Oli todella palkitsevaa nähdä, miten opinnoista oli jo varhaisessa vaiheessa suoraa hyötyä työtehtävissäni ja myös, miten töissä vastaan tulleiden teemojen käsittely toi mielekkyyttä ja syvyyttä opintoihini niiden edetessä.

Keskusrikospoliisille siirtymisen jälkeen olen vaihtanut työtehtäviä useamman kerran uusiin unelmatöihin: ensin palasin Helsingin poliisilaitokselle ja sinne alkuvuodesta 2021 perustettuun uuteen valtakunnalliseen ihmiskaupparikoksia tutkivaan ryhmään. Pian palattuani Helsinkiin sain mahdollisuuden siirtyä määräaikaiseksi ryhmänjohtajaksi vanhaan lähisuhdeväkivaltaryhmään ja päätin tarttua tilaisuuteen. Viihdyin myös tuossa tehtävässä hyvin, mutta tiesin haluavani palata määräaikaisuuden jälkeen ihmiskaupparikosten pariin, sillä ihmiskaupateema oli kiinnostanut minua poliisiopinnoistani asti. Etenin myöhemmin valtakunnallisen ihmiskauppariikoksen vararyhmänjohtajaksi, kun opintoni yliopistossa olivat jo loppusuoralla. Pro gradu-tutkielmassani sidoin eräällä tavalla työurani langanpäitä yhteen tarkastellessani lapsiin verkossa kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa ihmiskaupan muotona.

ME EMME POLIISEINA VOI OLLA
VÄHVISTÄMÄSSÄ POHJAA SILLE
VÄKIVALLALLE, JOTA PYRIMME
TYÖSSÄMME TORJUMAAN.

Keväällä 2023 oli jälleen uuden unelmatyön vuoro, kun pääsin siirtymään ryhmänjohtajaksi Keskusrikospoliisin tiedusteluosastolle ihmiskauppa- ja maahanmuuttori-

kollisuuden tilannekuvasta vastaavaan toimintoon. Gradun olin saanut tehtyä loppuun vielä Helsingissä ollessani, viimeisen kurssini tehtävät palautin pian KRP:llä aloitettuani ja kesän 2023 korvalla valmistuin vihdoon hallintotieteiden maisteriksi. Vaikka päällystöviran hakeminen olisi nyt mahdollista, en usko kaipaavani seuraavaa askelta vielä lähiaikoina.

Olen kokenut olevani onnekas voidessani siirtyä unelmatyöstä toiseen kartuttaen uutta osaamista. Olen nimittäin ollut työelämässä riittävän pitkään ymmärtääkseni, että on mukavampaa hakeutua uuteen tehtävään siksi, ettei niin kiinnostavaa tehtävää malta olla hakematta, kuin siksi, että ei kestä enää päivääkään nykyisissä työtehtävissä. Tahti, jolla olen tehtäviäni vaihtanut ei ole poliisiorganisaatioissa kovin tavallinen, mutta olen ollut siitä onnekaassa asemassa, että esihenkilöni ovat aina vakuuttaneet ymmärtävänsä liikkeitäni, kannustaneet minua etenemään ja toivottaneet tervetulleeksi takaisin, jos siltä tuntuu. Vaikka liikkeeni ovat olleet myös edestakaisia, koen kuitenkin edenneeni urallani aina itselleni oikeaan suuntaan.

Olen joskus sanonut poliisiurani nopeiden liikkeiden johtuvan sisäises-

tä kellostani. Totuin pörssiyrityksessä vuoden tai kahden välein tuleviin YT-neuvotteluihin, jotka mylläsivät tehtävät ja tittelit aina uusiksi. Osittain kyse onkin varmasti siitä, että olen tottunut jatkuvaan muutokseen, mutta suurelta osin kyse on myös halustani elää omannäköistä elämää. Se, mitä teen työkse-
ni, on iso osa arkeani ja myös identiteettiäni.

Vaikka tietyt työuraan liittyvät päätökset ovatkin vaatineet uskallusta, muistan joskus uskaltaneeni kertoa helluntailaiselle äidilleni olevani parisuhteessa naisen kanssa. Tietty uskaltamisen kynnyks on siis aikanaan ylitetty. Ajattelen, että moni vaikealta tuntuva päätös voi olla lopulta helppo tehdä, kunhan tuleva tuntuu itselle oikealta. Isojen päätösten tekeminen vaatii kuitenkin aina rohkeutta – usein myös tukea. Toivonkin voivani omalla tarinallani kannustaa myös muita hakemaan uusia, kiinnostavia tehtäviä virkaiästä riippumatta. Monipuoliset ja alati kehittyvät työtehtävät ovat poliisin parasta antia eikä kannata uskoa niitä, jotka väittävät, että aikaisintaan kuuden tai kymmenen vuoden jälkeen voi sanoa osaavansa työnsä ja vaihtaa tehtävää. Oma ura kannattaa pyrkiä luomaan juuri sellaisin liikkein, jotka palvelevat omaa työssä viihtymistä ja mahdollistavat itselle tärkeisiin asioihin keskittymisen vapaa-ajalla.

Voi sanoa, että olen melko nuo-

resta virkaiästäni huolimatta päässyt istumaan monessa erilaisessa kahvipöydässä ja saunailla-
sa. Vaikka en missään nimessä ole se sosiaalisin tyyppi, olen väistämättä kuullut paljon myös työkavereitteni siviilielämästä iloinen ja suruineen. Vastaukseni aina välillä korviin kantautuvaan kysymykseen siitä, miksi sukupuolesta tai seksu-

aalisesta suuntautumisesta on ylipääntään puhuttava työpaikalla, kysehän on yksityisasiasta, piileekin juuri tässä: pukuhuoneissa, lounaspöydissä ja afterworkeilla on läsnä koko elämän kirjo. On hyvin vaikeaa ja ennen kaikkea raskasta, jos joutuu asettelemaan kaikki sanansa kaikissa keskusteluissa siten, että esimerkiksi oma perhemuoto tai puolison sukupuoli ei käy ilmi.

Väitän, että poliisissa edellä kuvattu tilanne on helposti korostunut. Työvuoro kentällä kestää usein 12 tuntia, ja joskus se, palaatko vielä töistä kotiin, on hyvin konkreettisesti työkaverin käsissä. Tutkinnassa töitä tehdään kylki kyljessä ja ajoittain myös pidempään tai tiiviimmin kuin kentällä. Yhteinen iso juttu vaatii saumatonta yhteistyötä. Vaikka kaikkien työkavereiden kanssa ei ystävyysty, on tietty luottamus oltava. Kenenkään ei tietenkään tarvitse kertoa itsestään tai elämästään enempää kuin tuntuu mukavalta tai tarpeelliselta, eikä se, että päättää olla erikseen kertomatta olevansa vaikka-

ON HYVIN VAIKEAA
JA ENNEN KAIKKEA
RASKASTA, JOS JOUTUU
ASETTELEMAAN KAIKKI
SANANSA KAIKISSA
KESKUSTELUISSA SITEN,
ETTÄ ESIMERKIKSI
OMA PERHEMUOTO TAI
PUOLISON SUKUPUOLI EI
KÄY ILMI.

pa heterosuhteessa elävä biseksuaali tarkoita, että olisi vähemmän oma itsensä. On kuitenkin kaikkien työyhteisön jäsenten vastuulla luoda ilmapiiri, jossa jokainen voi kertoa arkeensa liittyvistä asioista työpaikalla pelkäämättä kiusaamista, ulossulkemista tai muuta syrjintää. Kyse on oikeudesta olla oma, kokonainen itsensä ja tulla hyväksytyksi.

Esihenkilöiden vastuu työilmapiirin luomisessa ja syrjinnän torjumisessa on varmasti kaikille selvä. Poliisissa luotetaan kuitenkin nähdäkseni paljon siihen, että syrjintä on toimintaamme sääntelevissä ohjeissa, määräyksissä ja laeissa yksiselitteisesti kielletty. Niinpä syrjintää estäviä aktiivisia toimia ei nähdä niin tarpeellisina. Kuten kerroin, olen vaihtanut työtehtäviä useaan kertaan ja pääsin jo työharjoittelun aikana tutustumaan monen eri ryhmän ja toiminnon työskentelyyn.

Tästä huolimatta olen vain kerran kuullut esihenkilön nostavan koko ryhmälle

KYSE ON OIKEUDESTA OLLA OMA,
KOKONAINEN ITSENSÄ JA TULLA
HYVÄKSYTYKSI.

esiin, että ryhmässä on nollatoleranssi kaikelle syrjinnälle ja asiattomalle kielenkäytölle. Poliisina oppii, että ohjeiden, määräysten ja lakien tueksi tarvitaan aktiivisia toimia eikä kyse ole vain siitä, että säännösten rikkomisesta pitäisi rangaista. Syrjinnän vastaisen työn onnistuminen poliisin kaltaisessa linjaorganisaatiossa edellyttää sitä, että tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien taustat ja tärkeys aidosti ymmärretään ylimmässä johdossa. Vain

tämä takaa, että päivittäistoiminnasta vastaava päällystö saa tarvitsemansa tuen suunnitelmien toteuttamiselle.

* * *

Olen itse kokenut poliisissa työskennellessäni vain vähän asiatonta käytöstä, joka liittyisi sukupuoleeni, sen ilmaisuun tai seksuaaliseen suuntautumiseeni. Olen kuitenkin kuullut, että seksuaali-identiteettiäni ja tapaani elää kaapista ulkona on puitu selkäni takana. Lisäksi olen saanut kuulla paljon karkeitakin surullisia ja surkuhupaisia kertomuksia muiden seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien poliisien arjesta.

Näistä kertomuksista puhuttaessa mieleeni nousee aina eräs kuulemani kokemus noin kymmenen vuoden takaa, kun hakuprosessi silloiseen Poliisikouluun alkoi vielä paikallisen

poliisilaitoksen päällikön haastattelulla. Tuolloin Outi, muuan nuori maisteri, päätti

hakea Poliisikouluun ja hakeutui erään keskisuuren poliisilaitoksen apulaispoliisipäällikön haastateltavaksi. Ennen kuin Outi ohjattiin apulaispoliisipäällikön juttusille, annettiin hänelle täytettäväksi lomake. Lomakkeella tiedusteltiin, miksi hakija haluaa hakeutua poliisikoulutukseen, ja kehoitettiin kertomaan itsestään. Outi täytti saamansa lomakkeen poliisilaitoksen aulassa ja antoi sen apulaispoliisipäällikölle haastattelun alkajaisiksi.

Tässä kohtaa lienee paikallaan mainita, että osallisten nimet on muutettu ja myöhemmin tulevat sitaatit ovat Outin muistinvaraisia, eivät sanatarkkoja. Haastattelu alkoi Outin mukaan oikein hyvissä tunnelmissa ja apulaispoliisipäällikkö arvosti selvästi Outin aiempaa maisterinkoulutusta. Apulaispoliisipäällikkö luki Outin täyttämää lomaketta pidemmälle ja pääsi lopulta kohtaan, jossa Outi kuvaili itseään ja elämäänsä. Apulaispoliisipäällikön lukeminen vaikeutui yllättäen, kun hän tuli kohtaan, jossa Outi oli kertonut asuvansa puolisonsa Lauran kanssa.

– Mitä tässä lukee, apulaispoliisipäällikkö kysyi Outilta.

– Laura. Se on naisen nimi, Outi vastasi.

Apulaispoliisipäällikkö käänsi katseensa hitaasti ikkunasta näkyvän hautausmaan suuntaan ja oli vaivaannuttavan pitkään hiljaa. Lopulta hän kääntyi katsomaan Outia todeten:

– Tässä vaiheessa hakemista pyritään valvomaan hakijoiden laatua.

Outi on kertonut hämmentyneensä tilanteessa.

Hänelle ei ollut tullut mielen viereenkään, että 2010-luvun Suomessa viranomaisen, jonka tehtäviin kuuluu valvoa ihmisten laillisten oikeuksien toteutumista, syrjisi näin avoimesti koulutukseen hakijaa tämän homoseksuaalisuuden vuoksi. Outin mukaan haastattelun tunnelma muuttui, mutta se saatiin kuitenkin vietyä

loppuun.

Muistan nauraneeni makeasti, kun kuulin kertomuksen ensimmäistä kertaa. Olin tuolloin jo itse valmistunut eikä omaan valintakoehaastatteluuni liittynyt vähemmistöstressireaktio ollut enää tuoreena mielessäni. Nauruni tuossa tilanteessa oli sekoitus epäuskoa ja epätoivoa – ja kertoihan Outi tarinansa myös todella elävästi ja hauskaasti. Outin kuvaama keskustelu kuulostaa kuitenkin mielestäni edelleen siltä, että se istuisi paremmin tupakansavuiseen konttoriin edellisen vuosisadan puolivälissä kuin vain kymmenen vuoden taakse.

Apulaispoliisipäällikön syrjivistä mielipiteistä ja absurdista repliikistä huolimatta Outi sai kutsun valintakokeisiin ja tuli lopulta myös hyväksytyksi Poliisikouluun. Tuo haastattelussa esitetty toteamus työnsi kuitenkin Outin koulutuksen ajaksi takaisin kaappiin, jossa hän ei ollut enää vuosiin ollut. Outin mukaan hänen kurssikaverinsa tiesivät kyllä hänestä ja Laurasta eikä asia ollut koululla mikään juttu. Laitoksella Outi oli

silti parisuhteestaan hiljaa. Outi on kertonut tämän olleen hänen elämänsä ainoa avoin, suoraan hä-

neen itseensä kohdistunut syrjintäkokenus. Mitä enemmän tuota tilannetta ja kommentin lausuneen henkilön asemaa miettii, sitä pysäyttävämmältä kertomus tuntuu.

Vastaavia poliisissa tapahtunutta

APULAISSPOLIISIPÄÄLLIKÖN
LUKEMINEN VAIKEUTUI YLLÄTTÄEN,
KUN HÄN TULI KOHTAAN, JOSSA OUTI
OLI KERTONUT ASUVANSA PUOLISONA
LAURAN KANSSA.

seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvaa syrjintää kuvaavia kertomuksia on paljon. Kertomuksia on niin monelta vuosikymmeneltä ja eri puolilta maata, että näiden syrjivien tekojen takana ei voida ajatella olevan vain yksittäisiä ihmisiä, vaan kyse on tällaisen käytöksen hyväksyväs-
tää asenneilmapiiristä. Koen itse, että vanhois-
takin syrjintäkokemuk-
sista puhuminen on tärkeää, sillä ne ovat osa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien poliisien historiaa. Tämä historia on tuotava esille, sillä se määrittää muutoksen tahtia ja suuntaa.

Esimerkkejä seksuaalivähemmistöön kuuluvan kollegan kuullen esitetyistä aggressiivisista homo- ja transFOBISista kommentista on kuitenkin myös vuodelta 2023. Samoin ”vähäisempiä” ajattelemattomia heittoja kuullaan yhä niin päällystön, alipäällystön kuin miehistönkin suunnalta. Vaikka asenneilmapiirin muuttamiseksi on tehty työtä, ei se selvästikään ole riittänyt syrjinnän ja häirinnän kitkemiseksi.

* * *

Pidän itseäni ihmisenä, joka on houkuteltavissa helposti kaikkeen paitsi hauskanpitoon. Esimerkiksi Poliisiammattikorkeakoulussa opiskellessani en osallistunut perinne- ja viihdetoimikunnan toimintaan, vaan olin

VASTAAVIA POLIISISSA
TAPAHTUNUTTA
SEKSUAALISEEN
SUUNTAUTUMISEEN
PERUSTUVAA SYRJINTÄÄ
KUVAAVIA KERTOMUKSIA
ON PALJON.

asukastoimikunnan puheenjohtaja ja kuuluin myös koulun hallitukseen. Olen toki aikanani jaksanut rakentaa Helsinki Pride -viikon suunnitelmia baaripainotteisesti ja perjantain naistenbileisiin huipentuen, mutta nykyään myönnän olevani enemmän panelisti. Terminä panelisti viittaa tuttavapiirissäni meihin vähän väsyneempiin sateenkaari-ihmisiin, jotka käymme Pride-viikolla mieluummin seuraamassa mielenkiintoisia paneelikeskusteluja sen sijaan, että viihtyisimme tahmeiden tanssilatti-

oiden sykkeessä. Koulun aikaiset velvoitteet ovat jo kaukana takana, mutta klassiseen panelistityyliin toimin nykyisin Suomen Sateenkaaripoliisit ry:n puheenjohtajana.

Kun rivi poliiseja seisoo kadulla täyssissä joukkojenhallintavarusteissa, ei homoa erota heterosta. En usko, että vaikkapa muunsukupuolista tai biseksuaalia poliisia tunnistaa myöskään poliisiauton ratin takaa tai edes siviilipukuisten rikostutkijoiden joukosta. Siellä meitä kuitenkin on, kuten on aina ennenkin ollut. Olemme tienneet ja tunteneet toisemme, sillä piirit ovat pienet. Varsinainen järjestäytyminen käynnistyi kuitenkin vasta vuonna 2017 yhdenvertaisuusvaltuutetun järjestämästä keskustelutilaisuudesta. Tilaisuus järjestettiin yhdessä Seta ry:n kanssa, ja sen aiheena oli seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen asema Suomen poliisissa. Mukana keskuste-

lemassa oli myös tuohon aikaan poliisina toiminut Linnea West. Linnea tutustui tilaisuudessa Euroopan sateenkaaripoliisijärjestö EGPA:n (The European LGBT Police Association) edustajiin ja heidän kannustamanaan mm. perustettiin Facebook-ryhmä, joka tulisi myöhemmin toimimaan pohjana suomalaisten sateenkaaripoliisien omalle järjestölle.

Tuo vuonna 2018 perustettu suljettu Facebook-ryhmä toimi aluksi eräänlaisena verkostona seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville ja yhdenvertaisuuden edistämisestä kiinnostuneille poliisihallinnon nykyisille ja entisille työntekijöille. Keskustelu yhdistyksen perustamiseksi käynnistyi ryhmässä innostuneesti, mutta verkkaisesti. Oli kuitenkin ihana huomata, miten meitä tosiaan on kaikilla poliisilaitoksilla ja kaikenlaisissa tehtävissä, siviilissä ja myös eläkkeellä! Tapasimme ensimmäistä kertaa toukokuussa 2019. Istuimme tuolloin iltaa helsinkiläisessä olohuoneessa kuten ketkä tahansa kollegat tai ystävät: söimme sipsejä, jaoimme tarinoita elämämme varrelta ja juttelimme perheistämme, töistämme ja aivan kaikesta muusta.

En tiennyt vielä lapsena olevani lesbo eikä poliisi kuulunut haaveammatteihini. Aikuisena olen tottunut tekemään töitä kaikenlaisten ihmisten kanssa,

myös heteroiden, enkä ajatellut kaipeavani sateenkaaripoliisien kaltaista vertaisryhmää. Kuitenkin, kun nyt mietin tuota iltaa, en usko ikinä ennen kohdanneeni aivan vastaavaa jaetun historian luomaa yhteenkuuluvuuden tunnetta ja lämpöä.

Seuraava tapaaminen järjestyi helmikuulle 2020. Paikalle pääsi vain kymmenisen henkeä, mutta tällä tiiviillä porukalla saimme laadittua Suomen Sateenkaaripoliisit ry:n perustamisasiakirjat. Uskon kyllä, että ymmärsimme kaikki olevamme tärkeän ja historiallisen hetken äärellä, mutta muutoin tämäkin tapaaminen tuntui illanistujaisilta ystävien kesken. Söimme jälleen sipsejä, vaihdoin kuulumisia ja suunnittelimme yhteistä matkaa EGPA:n vuosittaiseen konferenssiin, joka oli määrä järjestää kesäkuussa 2020 Kreikassa. Koronavuodet hidastivat yhdistyksen toiminnan

käyntiin saamista, mutta olemme yhä olemassa ja meillä on nykyään nettisivut, t-paitoja, tarroja ja avainnauhoja. Yhteisessä keskusteluryhmässämme vaihdamme kuulumisia, kannustamme toisiamme ja suunnittelemme uusia toimia poliisissa vallitsevan heteronormin horjuttamiseksi.

Isäni, entinen poliisi, oli varoitellut minua tähän yhdistykseen lähtemisestä. Hänen huolenaan oli ja on ehkä yhä, että seksuaali- ja

YHDISTYKSENÄ
TAVOITTEEMME EIVÄT
OLE MATALALLA.
SATEENKAARIPOLIISIEN
TAROKITUKSANA ON
EDISTÄÄ SEKSUAALI- JA
SUKUPOULIVÄHEMMISTÖJEN
YHDENVERTAISUUTTA
POLIISIORGANISAATION
TYÖNTEKIJÖINÄ JA
POLIISIN KÄIKESSÄ
TOIMINNASSA.

sukupuolivähemmistöjen asian näkyvä edistäminen poliisissa voi aiheuttaa minulle maineen, joka saattaa vaikeuttaa asemaani työyhteisössä tai etenemistäni uralla. Ymmärrän hänen huolensa, ja myös Sateenkaaripoliisien yhdistyksen perustamistilaisuudessa oli läsnä ihmisiä, jotka eivät halunneet nimeään perustamiskokouksen pöytäkirjaan leimautumisen pelossa.

Yhdistyksenä tavoittemme eivät ole matalalla. Sateenkaaripoliisien tarkoituksena on edistää seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuutta poliisiorganisaation työntekijöinä ja poliisin kaikessa toiminnassa. Tavoitteenamme on vahvistaa kansalaisten luottamusta poliisiin vähemmistökysymyksissä. Toisinaan, pyrkiessämme edistämään tätä yhdistyksemme missiota poliisihallinnon sisällä, törmäämme seinään: toimintamme julkinen tukeminen nähdään jonkun puolelle asettumisena eikä niin sovi toimia, sillä poliisin on oltava puolueeton.

Perustelu saattaa tuntua suoraskäiseltä, mutta se ei kestä lähempää tarkastelua. Yhdistyksemme olemassaolo nojaa tiedolle siitä, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat henkilöt kohtaavat arjessaan syrjintää, häirintää ja epäasiallista

kohtelua. Olemme kaikki kokeneet tai ainakin todistaneet sitä sekä työsamme että siviilissä. Emme sano,

että syrjintää ta-
pahtuisi poliisin
sisällä tai poliisin
asiakkaita kohtaan
poikkeuksellisen
paljon, enemmän
kuin muualla yhteiskunnassa. On kuitenkin ymmärrettävä poliisin erityinen rooli: koska kansalaisten

oikeusturvan toteutuminen on poliisin käsissä niin keskeisellä tavalla ja usein kriittisimmällä mahdollisella hetkellä, ei lipsumisvaraa ole. Syrjivälle kielenkäytölle, häirinnälle tai epäasialliselle toiminnalle ei voi olla tilaa poliisissa.

Yhdistyksenä haluamme pyrkiä osaltamme varmistamaan, että poliisilla on tarvittavaa tietoa ja osaamista, jotta poliisi voi täyttää sille yhdenvertaisuuslaissa asetetun velvollisuuden edistää yhdenvertaisuuden toteutumista tarvittavilla toimenpiteillä. Ajatus ei kenenkään puolelle asettumisesta vahvistaa syrjintää tukevia rakenteita: mikäli poliisi ei pyri aktiivisesti toimimaan syrjintää vastaan ja tiedottamaan tästä toiminnastaan, asettuu se vaikenemisellaan syrjijän puolelle.

On kohtuutonta odottaa, että esimerkiksi seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuolensa ilmaisun takia syrjintää tai häirintää kokenut voisi luottaa työnantajan tukevan häntä ja varmistaa asian selvittämisen, jos

AJATUS EI KENENKÄÄN
PUOLELLE ASETTUMISESTA
VAHVISTAA SYRJINTÄÄ TUKEVIA
RAKENTEITA: MIKÄLI POLIISI
EI PYRI AKTIIVISESTI
TOIMIMAAN SYRJINTÄÄ VASTAAN
JA TIEDOTTAMAAN TÄSTÄ
TOIMINNASTAAN, ASETTUU SE
VAIKENEMISELLAAN SYRJIJÄN
PUOLELLE.

organisaation sisäinen viestintä jää tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman varaan. Vastavasti on mahdotonta, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohtaaman syrjinnän, häirinnän ja viharikosten ilmoitusmäärät nousisivat, mikäli poliisi ei ulkoisessa viestinnässään yksiselitteisesti ja johdonmukaisesti tuomitse kaikkia syrjinnän muotoja sekä kerro niin esimerkiksi antirasistisesta kuin myös homo- ja transfobian vastaisesta työstään. Toistan jo aiemmin mainitsemani: syrjinnän vastainen työ edellyttää aktiivisia toimia, ei vain passiivista syrjimätöntä käytöstä. Hiljaisuus mahdollistaa syrjinnän jatkumisen.

* * *

Olen aina ajoittain palannut miettimään valintakoehaastatteluni. Tilanne jännitti minua valtavasti, enkä muista enää juuri mitään siitä, mitä minulta kysyttiin tai mitä vastasin. On mahdotonta tietää, olisiko haastattelu edennyt toisella tavalla, mikäli tuore parisuhteen rekisteröintini ja sitä kautta myös seksuaalinen suuntautumiseni olisi käynyt ilmi. Voi olla, että olisin päässyt keskustelemaan aiemmista kokemuksistani, peloistani, toiveistani tai näkemyksistäni. Tai ehkä asia olisi ohitettu. En tiedä, onko minua tuolloin haastatelleilla komisarioilla

mitään muistikuvaa tuosta kohtaamisestamme, mutta minä luonnollisesti muistan heidät hyvin. Olen kiitollinen heille siitä, että vaikka haastattelutilanne oli jännittävä ja paineistettu, se oli myös minulle turvallinen.

Seksuaalivähemmistön kuuluvana naisena en ole oppinut pitämään minkään tilan

tai tilanteen turvallisuutta itsestäänselvyytenä. En sano, että kenestäkään tulisi hyvä poliisi vain siksi, että hän kuuluu seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Olen kuitenkin varma, että monet sellaiset kokemukset, joita olen kohdannut juuri sukupuoleni ja seksuaali-identiteettini takia, ovat muovanneet minua paljon. Aiemmat kokemukseni häirinnästä ja uhkaavista tilanteista ovat minulle sellaista pääomaa, joka auttaa turvallisten tilojen ja tilanteiden luomisessa paitsi asiakas-kontakteissa, myös työyhteisön sisällä.

Olen nostanut muissa yhteyksissä esiin olevani huolissani siitä, että poliisissa ei vielä täysin ymmärretä omien arvojen ja asenteiden väistämätöntä vaikutusta omaan toimintaan. Näen asian edelleen näin. En väitä, että jokainen vaikkapa päihderiippuvaisiin, ei-valkoisiksi rodullistettuihin tai seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin ennakkoluuloisesti suhtautuva poliisi toimisi välttämättä koko uransa aikana kertaakaan siten, että häntä olisi syytä epäillä jostakin rikoksesta. Sen sijaan

ERI VÄHEMMISTÖIHIN
KUULUVAT IHMISET OVAT
ERITYISESSÄ VÄÄRASSÄ
JOUTUA RIKOSTEN UHRIKSI,
JA POLIISINA MEIDÄN
KESKEINEN TEHTÄVÄMME
ON HEIDÄN PERUS- JA
IHMIISOIKEUKSIENSA
TURVAAMINEN.

vaitän, että negatiiviset stereotypiat vaikuttavat siten, että päivittäinen toiminta ei aina ole poliisin arvojen mukaista.

Uskon, että jokainen vähemmistöasemansa takia syrjintää kokenut ymmärtää, mihin viittaa: vähemmistöön kuuluvana oppii huomaamaan, miten ihmisten asenteet ja ennakkoluulot vaikuttavat heidän ruumiinkieleensä, jopa katseeseen. Sanavalintoihin. Kun vuosien tai vuosikymmenten ajan kohtaa jatkuvasti erilaisia stereotyyppioihin perustuvia uteluita, syrjivää ja halventavaa kielenkäyttöä, ajattelemattomia heittoja, vähätteleviä vitsejä ja ulossulkemista, oppii syrjinnän taustalla vaikuttavista ennakkoluuloista, ihmisistä ja heidän käytöksestään paljon.

En esitä, että vähemmistöön kuuluva ihminen tarvitsisi samaa vähemmistöä edustavan poliisin tullakseen kohdatuksi ammattitaitoisesti. Samoin se, että olen kohdistanut kritiikkiä poliisissa esiintyvää heteronormatiivisuutta ja homofobiaa kohtaan, ei tarkoita, että haluaisin pyyhkiä heteromaskuliinisuuden poliisista tai poliiseista pois. On kuitenkin ensiarvoisen tärkeää ymmärtää, minkälaisia riskejä nykyiseen henkilöstörakenteeseemme sisältyy. Poliisi on pieni yhteisö, jonka jokainen yksittäinen jäsen käyttää merkittävää julkista valtaa. Moninaisuuden lisääminen ei yksinään korjaa mitään ongelmia, mutta se avaa ovia

monille mahdollisuuksille. Eri vähemmistöihin kuuluvat ihmiset ovat erityisessä vaarassa joutua rikosten uhriksi, ja poliisina meidän keskeinen tehtävämme on heidän perus- ja ihmisoi-keuksiensa turvaaminen. Tämä tehtävä on niin tärkeä, ettei meillä ole varaa olla uudistumatta.

Poliisi on yhteiskunnallisena instituutiona avainasemassa määrittämässä sitä, mikä on hyväksyttävää.

Siksi on tärkeää, että kansalainen voi kohdata arjessaan poliisin, joka on entistä useammin joku muu kuin valkoihoinen cissukupuolinen heteromies. Poliisiin on helpompi luottaa, kun siellä on joskus nähnyt itsensä kaltaisen ihmisen. Jonkun, jonka tietää ymmärtävän.

Onpa siis sukupuolesi tai seksuaalidentiteettisi mikä tahansa, toivon sinun suuntaavan valintakokeeseen rohkein mielin. Kaltaisiasi ihmisiä on jo poliiseina, vaikka et vielä tunne heitä.

Odotamme sinua. Yhdessä muutamme vielä maailmaa.

LUE LISÄÄ

- Suomen Sateenkaaripoliisit ry: <https://www.sateenkaaripoliisit.fi/> ja <https://www.instagram.com/sateenkaaripoliisit/>
- European LGBT Police Association: <https://www.lgbtpolice.eu/>

ONPA SIIS SUKUPOULESI TAI
SEKSUAALIDENTITEETTISI MIKÄ
TÄHÄNSÄ, TOIVON SINUN SUUNTAAVAN
VALINTAKOKEESEEN ROHKEIN
MIELIN.

- Seta ry: Sateenkaarisanasto: <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>
- Trasek ry: Perustietoa sukupuolen moninaisuudesta: <http://trasek.fi/perustietoa/>
- Poliisimuseo: Rikos ja rakkaus-verkkonäyttely: <https://rikosjarakkaus.poliisimuseo.fi/>
- Poliisiblogi: Sateenkaaripoliisien puheenjohtaja: Sanoilla on väliä, 2022, <https://poliisi.fi/blogi/-/blogs/sateenkaaripoliisien-puheenjohtaja-sanoilla-on-valia>
- Poliisi: Miten poliisiin työssä kohdataan sateenkaarinuoret?, 2021: <https://poliisi.fi/blogi/-/blogs/miten-poliisiin-ty-ss-kohdataan-sateenkaarinuoret->
- Poliisiammattikorkeakoulun podcast Kaikkien poliisi? Jakso 2: Sateenkaariväki sinisissä – Miten lyhenne LGBT liittyy poliisiin?, 2021 <https://polamk.fi/podcast-kaikkien-poliisi>
- Me Naiset: Linnea ja Miia ovat pariskunta ja poliiseja, eikä se ole vielääkään itsestäänselvää – Kaj joutui valehtelemaan olevansa hetero, jotta pääsisi poliisikouluun 70-luvulla, 2021: <https://www.is.fi/menaiset/ilmiot/art-2000008110878.html>
- Yle: Sateenkaaripoliiseille oma yhdistys – eturintamassa nuoret naispoliisit: ”Meillä ei ole taakkana vanhempien kollegoiden kohtaamia ennakkoluuloja”, 2020: <https://yle.fi/uutiset/3-11386957>
- Fibs: Poliisin sateenkaarijärjestö: ”Monet vielä tarkkailevat ja katsovat kuinka meidän käy”, 2020: <https://www.fibsry.fi/ajankoh-taista/poliisin-sateenkaarijarjesto-monet-viela-tarkkailevat-ja-katsovat-kuinka-meidan-kay/>
- Seta: Sateenkaaripoliisitoimintaa kehitetään Suomessa, 2019: <https://seta.fi/2019/09/24/sateenkaaripoliisitoimintaa-kehitaan-suomessa/>
- Yle: Sateenkaaripoliisit verkostoituvat Suomessa – ”Kunpa yksikään poliisiksi tahtova nuori homoseksuaali ei joutuisi luopumaan haaveestaan siksi, että pelkää tulevansa kiusatuksi”, 2018: <https://yle.fi/uutiset/3-10474864>
- Radio Suomi Pohjanmaa: Sateenkaaripoliisit verkostoituvat – tavoitteena oman yhdistyksen perustaminen, 2018: <https://areena.yle.fi/audio/1-4583763>

JOHANNA HEIKKILÄ

LIIAN LYHYT POLIISIKSI

JOHANNA HEIKKILÄ (ENT. NURMI) VALMISTUI POLIISIKSI KESÄLLÄ 2020. HÄN TOIMII TALOUSRIKOSYKSİKÖSSÄ TARKASTAJANA, ELI JURIDISEN ASIANTUNTIJAN TEHTÄVÄSSÄ ITÄ-UUDENMAAN POLIISILAITOKSEN TALOUSRIKOSYKSİKÖSSÄ.

ENNEN POLIISIOPINTOJA JOHANNA HEIKKILÄ ON TYÖSKENNELLYT MUUN MUASSA NUORISO-OHJAAJANA, PÄIVÄKODIN OPETTAJANA, PERHETYÖNTEKIJÄNÄ JA RIKOSSEURAAMUSTYÖNTEKIJÄNÄ. AIKAISEMMALTA KOULUTUKSELTAAN HEIKKILÄ ON RIKOSSEURAAMUSALAN SOSIONOMI (AMK). SYKSYLLÄ 2021 HÄN VALMISTUI ERIKOISJURISTIKSI ITÄ-SUOMEN YLIOPISTOSTA PÄÄAINEENAAN RIKOS- JA PROSESSIOIKEUS JA RIKOLLISUUDEN TUTKIMUS.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU VUONNA 2021.

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

Jykevä vanha pihakoivu on mennyt poikki siitä kohtaa, mistä farkkumallisen auton keula on päättäväisellä voimalla runnonut läpi ennen kuin auto on päätyntä muutaman kymmenen metrin päässä olevan taloyhtiön roskakaton seinään.

”No niin, poliisista päivää. Sinäkö olit kuskina tuossa autossa?”

Nainen tuijottaa minua lasittuneella katseella ambulanssin pediltä ja mutisee jotakin hiljaisella äänellä. Huomaan, ettei nainen reagoi puheeseeni ja toistan kysymyksen hieman kovemmalla äänellä. Nainen tuijottaa edelleen silmiään räpäyttämättä minua. Naisen pupillit ovat nuppineulan kärjen kokoiset ja hänen kätensä tärisevät.

Naisen vieressä istuva ensihoitaja katsoo minua ja pudistaa päätään. ”Ei olla saatu puhumalla mitään kontaktia häneen, ei ole varmaa tietoa mitä on vetänyt.”

Kuulostaa kuin nainen toistelisi hiljaisella äänellä jotakin elokuvan kohtausta. Yhtäkkiä naisen katse terävoii-

tyy ja hän näyttää hahmottavan tilan ja ajan. Nainen räpäyttää silmiään ja kysyy minulta kirkaalla ja selkeällä äänellä:

”Miten sä voit olla poliisi, kun sä olet noin lyhyt?”

* * *

1900-luvun alussa Helsingin poliisilaitos vaati poliisiksi pyrkiviltä hyvää fyysistä kuntoa ja vähintään 183 senttimetrin pituutta. Vuonna 1973 poliisikoulutus avattiin myös naisille, ja vuonna 2014 poliisin tutkinto muuttui opistotason tutkinnosta ammattikorkeakoulu-tutkinnoksi. Vähimmäispituudet poistuivat kelpoisuusvaatimuksesta vuonna 2005. Sitä ennen pituusvaatimuk-
sena oli miesten osalta 175 senttiä ja naisten osalta 165 senttiä.

Naisten määrä poliisissa on lisääntynyt 2000-luvulla. Keväällä 2019 Poliisiammattikorkeakoulussa aloittaneilla kursseilla naisia oli ennätysmäärä.

Poliisilta vaadittavat fyysiset ominaisuudet herättävät aika ajoin keskustelua, ja mielipiteitä asiaan on varmasti yhtä monta kuin on keskustelijoitakin. Poliisin työ mielletään edelleen hyvin fyysiseksi. Muutaman kuulemani kommentin mainitakseni:

”Ei susta ole poliisiksi, kun sä olet noin lyhyt nainen.”

”Ei Suomen poliisi vaan pärjää, jos naisten määrä lisääntyy poliisissa.”

”Nainen kentällä on työturvallisuusriski.”

Huomioarvoista on, että näistä kommentoijista yksikään ei ole toiminut päiväkään poliisina. Kommentteja kuunnellessa tulee käsitys, että poliisin työ on aamusta iltaan pelkkää rosvojen kanssa paljain käsin painimista. Onko se? Voiko lyhyt ja pienikokoinen henkilö toimia poliisina?

Yhä vieläkin tuntuu elävän vahvana mielikuva, että hyvä poliisi on noin 180 senttiä pitkä rotevan kokoinen mies. Voimankäytön lisäksi tämä käsitys nivoutuu myös auktoriteettiajattelun ympärille. Suuri fyysinen koko ja auktoriteetti liitetään usein vahvasti yhteen.

Olen itse tutkinut kahdessa eri tutkielmassa poliisin fyysisten ja henkilökohtaisten ominaisuuksien huomioimista voimankäytön puolustettavuuden

arvioinnissa. Näkökulmana tutkielmassani on hieman poikkeuksellisesti ollut kohdehenkilön oikeussuoja. Olen tutkinut sitä, voiko pienikokoinen poliisimies perustella voimankäyttöään omalla pienellä fyysisellä koollaan ja aiheuttaako tämä vaaran kohdehenkilön oikeussuojalle. Olen käyttänyt esimerkkinä tilannetta, jossa pienikokoinen poliisimies ei voi oman pienen kokonsa vuoksi turvautua voimankäyttötilanteissa fyysisiin hallintaotteisiin, vaan hänen on lähtökohtaisesti aina siirryttävä suoraan voimakkaampien voimankäyttövälineiden käyttämiseen tilanteen rauhoittamiseksi. Tällöin voidaan pohtia, onko kohdehenkilön oikeussuojan kannalta hyväksyttävää, että hän jou-

YHÄ VIELÄKIN TUNTUU
ELÄVÄN VAHVANA
MIELIKUVA, ETTÄ HYVÄ
POLIISI ON NOIN 180
SENTTIÄ PITKÄ ROTEVAN
KOKOINEN MIES.

tuu voimakkaampien voimakeinojen käytön kohteeksi poliisimiehen fyysisten voimien puutteen vuoksi, jos kuitenkin fyysisesti suurempikokoinen poliisimies olisi kyennyt hoitamaan tilanteen lievempää voimakeinoä käyttämällä.

Käytän tässä sanaa poliisimies siinä merkityksessä kuin se on määritelty poliisilain (872/2011) 1 luvun 12 §:ssä: ”Poliisimiehiä ovat valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettyvät päällystöön, alipäällystöön ja miehistöön kuuluvat virkamiehet.” Sanalla tarkoitetaan yhtä lailla naiskuin miespuolisiakin henkilöitä.

Tutkielmia tehdessäni keskustelin aiheesta opettajien, syyttäjien, professoreiden ja poliisimiesten kanssa ja huomasin toistuvasti törmääväni hyvin vahvoihin näkemyksiin poliisilta vaadittaviin fyysisiin ominaisuuksiin liittyen. Kentällä ollessani keskustelin vanhempien kollegoiden kanssa siitä, miten he kokevat naisten määrän lisääntymisen poliisissa ja miltä tuntuu, kun työpariksi apukuskin paikalle istuutuu alle 160 senttiä pitkä partiokaveri. Moni koki, ettei sukupuolella tai fyysisellä koolla ole merkitystä poliisin työssä, mutta sain hyviä ja mielenkiintoisia keskusteluja aikaan myös sellaisten henkilöiden kanssa, jotka kokivat kehityksen huolestuttavana ja jotka toivoivat pituusrajoitusten palauttamista ja fyysisten valintakoosoiden tiukentamista. Heidän huolensa taustalla olivat lähtökohtaisesti aino-

astaan voimankäyttötilanteet ja niissä pärjääminen. Huolen ymmärtää, sillä voimankäyttötilanteisiin liittyy se perustavaa laatua oleva fakta, että niissä ei ole useinkaan mahdollisuutta uusintaan. Virhe tai alakynteen joutuminen voi pahimmassa tapauksessa maksaa molempien partionjäsenten hengen.

* * *

Käsitys poliisin työn fyysisyydestä ja sen luomat odotukset olivat syitä siihen, miksi ehdin itse aikanaan hylätä lapsuudenhaaveeni poliisiksi pyrkimistä.

Olin päättänyt jo hyvin nuorena, että haluan isona poliisiksi. Se oli minulle ainoa ja selkeä päämäärä, jota kohti lähdin suuntaamaan. Päätin mennä lukion jälkeen armeijaankin vain saadakseni kaksi lisäpistettä Poliisikoulun valintakokeisiin (nykyään armeijan käymisestä ei enää saa lisäpisteitä). Aika nopeasti kuitenkin jo lukioikäisenä huomasin, että kun

157 senttimetriä pitkä ihminen puhuu haaveestaan päästä poliisiksi, saa vastaukseksi useimmiten hämmennyneen naurahduksen tai epäluuloisen kommentin ”aijaa”. Tuohon aikaan Poliisikouluun ei enää ollut

pituuksivaatimusta, mutta se tuntui silti olevan yhä vahvana ihmisten mielikuvissa. Viimeinen niitti oli lukion opinto-ohjaaja, joka hienovaraisesti liu’utti pöydän pintaa pitkin rikosseuraamusalan esitteitä, vaikka puhuin innoissani Poliisikoulun valintakokeista.

VIRHE TAI ALAKYNTEN
JOUTUMINEN VOI PAHIMMASSA
TAPAUKSESSA MAKSAA
MOLEMPIEN PARTIONJÄSENTEN
HENGEN.

Silloin se unelma Poliisikoulusta sammutin kuin juhannusnuotio aamuyön sateessa.

Niinpä ajattelin, että ehkä se on ihan sama, mitä pääsen tekemään rikollisuuden parissa – että rikosseuraamusala on varmasti mielenkiintoinen ala sekin ja käy yhtä hyvin. Hain opiskelamaan rikosseuraamusalan sosionomiksi ja tulin valituksi. Ensimmäisen opiskeluvuoden työharjoittelupaikkoja vankiloihin ja yhdyskuntaseuraamustoimistoihin ei riitä kaikille, joten jotkut joutuivat menemään harjoitteluun muualle, esimerkiksi poliisilaitokselle. Ilmoitin opettajalle heti kättelyssä, että en halua harjoitteluun vankilaan, vaan poliisilaitokselle. Pääsin työharjoitteluun Helsingin poliisilaitokselle, ja aika siellä vain varmisti sitä ajatusta, joka oli jo opintojen aikana hiipinyt mieleeni kuin varkain: Ehkä se ei ole ihan sama, mitä pääsen rikollisuuden parissa tekemään. Ehkä rikosseuraamusala ei kuitenkaan riitä minulle.

Valmistuttuani työskentelin muun muassa nuoriso-ohjaajana, päiväkodin opettajana, perhetyöntekijänä ja rikosseuraamustyöntekijänä. Kaikista töistä sain hyvää työkokemusta ja pidin niistä jokaisesta, mutta juhannusnuotio oli alkanut kyteä taas hiljalleen. Kun aikaa kului, ymmärsin, että ei tässä nyt taida olla muuta vaihtoehtoa kuin hakea Poliisiammattikorkeakouluun, jos joskus aion siihen kuuluisaan kiikkustuoliin ilman katumuksia istua.

Valmistautuessani valintakokeisiin minulle ei koskaan ollut vaikeinta rankka treenaaminen tai kuukausia kestänyt valintakoekirjan pönttääminen, tekisin ne mielelläni koska vaan uudestaan. Pituuteni vuoksi minulla oli kuitenkin koko ajan pelko siitä, että lopulta koko valmistautumisprosessini valintakokeisiin kiteytyisi täydellisesti klassiseen sanontaan: ”Voit uskoa itseesi, mutta olla silti ihan paska.” Epäilin, että minut nauretaan valintakokeissa pituuteni vuoksi ulos jo koulun tuloaulassa.

Ensimmäiset valintakokeet päättyivät osaltani karvaaseen pettymykseen, sillä unohdin

kuntokokeen ylätaljaa kiskoessani hengittää. Ylätalja oli ollut minulle kaikista helpoin liike, ja siitä olisi ollut harjoittelun tulosten perusteella luvassa täydet pisteet. Jännitykseltäni unohdin kuitenkin keskittyä suoritukseen huolellisesti. Sen seurauksena sain kuunnella maitojunan korvia huumaavaa kutsua.

En kuitenkaan hetkeäkään ajatellut, että en yrittäisi uudestaan. Epäonnistuneita valintakokeita seuraavana päivänä olin jälleen salilla. Kevät vaihtui kesäksi ja kesä hiljalleen syksyksi. Aika usein herätyskello soitti 04.30 sen merkiksi, että oli aika laittaa lenkkarit jalkaan ja lähteä juoksemaan ennen töitä. Toisinaan sammutin valot, kun lähdin viimeisenä illalla paikalliselta salilta. Seuraavissa valintakokeissa ei enää jäänyt ylätaljan kohdalla kysyttävää.

KÄSITYS POLIISIN TYÖN
FYYSISYYDESTÄ JA
SEN LUOMAT ODOTUKSET
OLIVAT SYITÄ SIIHEN,
MIKSI EHDIN ITSE
AIKANAAN HYLÄTÄ
LAPSUUDENHAAVEENI
POLIISIKSI
PYRKIMISESTÄ.

vää.

Syksyn ajan jännitin valintakokeiden tuloksia. Ensimmäisen vaiheen jälkeen tuli tieto toiseen vaiheeseen pääsystä. Kun valmistauduin toisessa vaiheessa olevaan haastatteluun, pohdin vielä, pitäisikö minun laittaa sinne hieman korkeammat kengät. Mitä jos haastattelijä kirjoittaa johonkin muistiinpanojen nurkkaan punakynällä: Hyvä tyyppi, mutta liian lyhyt poliisiksi, vaikka mitään pituusrajoitusta ei virallisesti olekaan? Vielä valintakokeiden aamuna eteisessä odottivat vierekkäin korkkarit ja tennarit.

Ikuisuudelta tuntuneen syksyn jälkeen koitti viimein päivä, kun ehdollinen valintapäätös kilahdi sähköpostiin. Viestissä luki: Onneksi olkoon, sinut on valittu 8.1.2018 alkavaan poliisi (AMK) -tutkintokoulutukseen. Suurimmasta unelmastani oli tullut totta.

Nyt neljä vuotta myöhemmin olen valmistunut Poliisiammattikorkeakoulusta kiitettävillä arvosanoilla. Opiskelun aikana minut valittiin opiskelijakunnan hallituksen puheenjohtajaksi ja pääsin kehittämään opiskelijoiden ja koulun henkilökunnan välistä yhteistyötä ajamaan Polamkin opiskelijoiden etuja. Erityisen iso ja tärkeä asia minulle oli, että opiskelijat äänestivät minut Vuoden opiskelijaksi vuonna 2019. Tällä hetkellä työskentelen toiveeni ja tavoitteeni mukaisesti vanhempana konstaapelina talousrikosyksikössä, jonne hain töihin heti valmistumisen jälkeen. Olen erittäin

tyytyväinen, että annoin sen juhannusnuotion syytää uudelleen enkä kuunnellut muiden kommentteja. Ja siellä valintakokeiden haastattelussa minulla oli muuten jalassa tennarit.

* * *

Onko fyysisillä ominaisuuksilla sitten merkitystä poliisin työssä? Riippuu ihan siitä, minkälaisiin tehtäviin haluaa hakeutua. Mikäli haluaa toimia Karhu-ryhmässä tai Vati-ryhmässä (eli vaativien tilanteiden erikoisryhmässä), on selvää, että tehtävässä vaaditaan tietynlaisia fyysisiä ominaisuuksia. Minä en voisi koskaan pyrkiä esimerkiksi Karhu-ryhmään ja hyvä niin, minun ei kuulukaan päästä sinne, sillä siihen työhön fyysiset ominaisuuteni eivät yksinkertaisesti riitä. Sen sijaan esimerkiksi tutkinnassa on lukuisia tehtäviä, joissa tutkijan fyysiset ominaisuudet ovat toissijaisia hänen muihin ominaisuuksiinsa ja vahvuuksiinsa nähden.

Poliisin työtä ei voida niputtaa yhteen pakkaan, eikä voida sanoa, että kaikkien poliisien tulee olla tietynlaisia. Tehtävästä riippuen erilaiset vahvuudet korostuvat ja tehtävissä vaadittavat ominaisuudet voivat

poiketa toisistaan paljonkin. Tietyissä tehtävissä poliisissa tarvitaan fyysistä voimaa ja sitä varten tarvitsemme isokokoisia henkilöitä. Poliisissa on kuitenkin paljon myös sellaisia tehtäviä, joissa fyysiset ominaisuudet eivät ole keskiössä ja näihin tehtäviin halutaan

TUOHON AIKAAN POLIISIKOULUUN EI ENÄÄ OLLUT PITUUSVAATIMUSTA, MUTTA SE TUNTUI SILTI OLEVAN YHÄ VAHVANA IHMISTEN MIELIKUVISSA.

hakijoita yhtä lailla. Viime vuosien aikana on tuotu paljon esiin poliisin työn monipuolisuutta, mutta vielä vaaditaan lisää työtä, jotta tämä ajatusmalli iskostuisi yleiseksi käsitykseksi.

Miten sitten ne voimankäyttötilanteet ja poliisimiehen pieni fyysinen koko? Vaikuttaako pieni kokoni esimerkiksi siihen, miten voin voimankäyttötilanteissa toimia? Keskusteltaessa poliisin työn fyysisistä vaatimuksista on hyvä myöntää tosiasiat: Fysiikan laeille emme voi mitään. Jos alan painotteluun minua isomman miehen kanssa, tulen häviämään ottelun, ellen nokkeluudella ja oveluudella onnistu yllättämään vastustajaani, tai mikäli minulla ei ole jotakin kättä pidempää apuvälinettä.

Nokkeluuden ja oveluuden esimerkkinä toimii hyvin poliisin paras työväline: puhejudo. Sen avulla on mahdollista saada tilanne rauhoittumaan niin, ettei kenenkään tarvitse alkaa vetää painitrikoita ylleen. Tilanteiden rauhoittaminen puhumalla on paras tapa hoitaa tilanne kuin tilanne, sillä kenenkään kannalta ei ole tarkoituksenmukaista alkaa painia vain silkasta painimisen ilosta. Toisinaan poliisin työssä tulee kuitenkin vastaan tilanteita, joissa puhuminen ei auta, vaan asiakas on otettava hallintaan ja tilanne on saatava rauhoitettua fyysistä voimaa käyttämällä. Tällaisia tilanteita varten poliisilla on myös voimankäyttövälineitä, joiden käyttöön annetaan

kattava koulutus.

Voiko siis pienikokoinen poliisimies tarttua herkemmin voimankäyttövälineeseen, jos hänen omat fyysiset voimansa eivät riitä pitämään henkilöä hallinnassa? Toisin sanoen, onko kohdehenkilöllä suurempi vaara saada esimerkiksi etälamautimesta, jos kaupungin ainoa sheriffi on alle 160 senttiä ja hän ei siitä syystä saa kahta päätä

MINÄ EN VOISI KOSKAAN
PYRKIÄ ESIMERKIKSI
KARHU-RYHMÄÄN JA
HYVÄ NIIN, MINUN EI
KUULUKAAN PÄÄSTÄ
SINNE, SILLÄ SIIHEN
TYÖHÖN FYYSISET
OMINAISUUTENI EIVÄT
YKSINKERTAISESTI
RIITÄ.

pidempää kohdehenkilöä hallintaan ilman voimankäyttövälinettä? Voiko pienikokoinen poliisimies turvautua eri perusteilla voimankäyttövälineisiin kuin hänen isompikokoinen kollegansa?

Poliisilain 17 §:n mukaan poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniotamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi, miehittämättömän ilma-aluksen kulkuun puuttumiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat.

Voimakeinolla tarkoitetaan poliisin valtaa käyttää vastarinnan murtami-

seksi tai muuten virkatehtävän hoitamiseksi tarpeellisia ruumiinvoimia ja erilaisia voimankäyttövälineitä. Poliisimiehen käytettävissä olevat voimakeinot eroavat toisistaan voimakkuudeltaan. Voimankäytön tarkoituksena on toimia keinona, jolla henkilö pakotetaan alistumaan poliisimiehen virkatoimeen tai sietämään se.¹ Lievin voimakeino on ottaa henkilöstä kiinni ja ottaa hänet hallintaan esimerkiksi käsioitetta käyttämällä. Mikäli lievin keino ei toimi, voidaan siirtyä voimakkaampaan voimakeinoon ja kaataa henkilö ja poliisilain 2 luvun 20 §:n mukaan laittaa hänelle käsiraudat. Kohdatessaan aggressiivista vastarintaa poliisimies voi hyödyntää erilaisia voimankäyttövälineitä.²

Voimankäytön ja voimankäyttövälineiden käyttämisen periaatteena toimivat poliisilain 1 luvussa määritellyt poliisin toiminnan periaatteet, esimerkiksi 3 §:n suhteellisuusperiaate ja 4 §:n vähimmän haitan periaate. Suhteellisuusperiaatteen mukaan poliisin toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimenpiteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin

vaikuttaviin seikkoihin. Vähimmän haitan periaatteen mukaan poliisin toimenpiteillä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Hallituksen esityksessä mainitaan, että voimankäytön perusedellytyksenä on, että poliisimiehellä on vaadittavan harkintakyvyn lisäksi riittävät fyysiset ja taidolliset edellytykset voimakeinojen käyttämiseen.³ Sitä, mitä hallituksen esityksessä tarkoitetaan ”riittävällä”, ei ole tarkemmin esityksessä täsmennetty. Kun jälkepäin arvioidaan voimakeinojen käytön puolustettavuutta, voidaan hallituksen esityksen mukaan huomioida muun muassa poliisimiehen varustautuminen voimankäyttöön. Esimerkiksi yksin pelkässä perusvarustuksessa toimiva poliisimies voisi joutua välitöntä toi-

mintaa vaativassa tilanteessa käyttämään ankarampia voimakeinoja kuin paremmin varustautunut kenttäpartio. Tämä ei kuitenkaan suora-

naisesti tarkoita, että ”altavastaajan” asemassa oleva poliisimies voisi automaattisesti perustella voimankäyttöään sillä, että hän on yksin ja puutteellisesti varustautunut, vaan esityksessä tuodaan myös esiin tehtävästä luopuminen, jota yksin perusvarustuksessa toimivan poliisimiehen tulisi harkita herkemmin kuin paremmin varustau-

POLIISISSA ON KUITENKIN PALJON MYÖS SELLAISIA TEHTÄVIÄ, JOISSA FYYSISET OMINAISUUDET EIVÄT OLE KESKIÖSSÄ JA NÄIHIN TEHTÄVIIN HALUTAAN HAKIJOITA YHTÄ LAILLA.

1 Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola, 2012, s. 768–769.

2 Tapani – Tolvanen 2013, 295.

3 HE 57/1994 vp. 54–55.

tuneen kenttäpartion.⁴

Poliisilain 1 luvun 4 §:ssä määritellään vähimmän haitan periaate ja tarpeellisuusvaatimus. Voimankäyttöä koskevassa 2 luvun 17 §:ssä viitataan myös tarpeellisuuskriteeriin. Vähimmän haitan periaate määrittelee sen, että poliisin on virka-tehtävää suorittaessaan valittava käytettävissä olevista keinoista se, joka tuottaa vähiten haittaa kohdehenkilölle. Tarpeellisuusvaatimus määrittelee, että kenenkään oikeuksiin ei saa puuttua enempää kuin on tarpeen, ja voimankäyttö on lopetettava heti, kun kohdehenkilön vastarinta lakkaa tai tilanne on muutoin saatu hallintaan. Tarpeellisuusvaatimuksen kriteerinä on, että valittujen toimenpiteiden tulee olla tehokkaita ja niiden tulee olla tavoiteltuun päämäärään nähden oikeanlaisia.⁵ Vähimmän haitan periaatteen mukaan poliisin on voimankäytössä huomioitava, ettei se tuota kohdehenkilölle enempää haittaa kuin on tehtävän suorittamiseksi tarpeen, eikä kohdehenkilön perusoikeuksiin tule puuttua enempää kuin on välttämätöntä.

Hallituksen esityksen mukaan voimakeinojen on oltava suoritusvarmoja ja seurauksiltaan ennustettavia.⁶ Tulkintani mukaan näin ollen voitai-

siin katsoa perustelluksi, että pienikokoinen poliisimies käyttäisi voimakkaampia voimakeinoja (esimerkiksi voimankäyttövälineitä), mikäli ne olisivat lievempiä voimakeinoja suoritusvarmempia. Suoritusvarmuuden vaatimus ei kuitenkaan oikeuta pienikokoista poliisimiestä käyttämään tilanteessa automaattisesti voimakkaampia voimakeinoja vain koska ne ovat suoritusvarmempia, vaan hänellä tulee edelleen olla voimakkaampien voimakeinojen käyttöön tehtävän kiireyden ja tärkeyden luoma edellytys. Tämän lisäksi hänen on edelleen valittava lievin toimiva voimakeino. Poliisimiehen fyysinen koko voi

VOIMAKEINOJEN
PUOLUSTETTAVUUTTA
ARVIOITAESSA ON
OTETTAVA HUOMIOON
TEHTÄVÄN TÄRKEYS
JA KIIREELLISYYS,
VASTARINNAN
VAARALLISUUS,
KÄYTETTÄVISSÄ
OLEVAT VOIMAVARAT
SEKÄ MUUT TILANTEEN
KOKONAISARVOSTELUUN
VAIKUTTAVAT SEIKAT.

vaikuttaa tilanteessa käytettävän voimakeinon valintaan, mutta se ei voi yksinään toimia perusteena voimakeinon valinnalle ja käytölle. Kaiken voimankäytön perustana on oltava virkatehtävä, jonka kiireys ja tärkeys määrittelevät käytettävissä olevat suhteellisuusperiaatteen mukaiset voimakeinot.

Korkeimman oikeuden ratkaisui⁷ on nähtävissä, että voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa pääpaino on suoritettavassa virkatehtävässä ja kohdehenkilön käyttäytymiseen liittyvissä seikoissa, esimerkiksi vastarinnan vaarallisuudessa, aggressiiv-

⁴ HE 57/1994 vp, 54–55.

⁵ Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola, 2012, s. 781.

⁶ HE 57/1994 vp, s. 55.

⁷ Ks. KKO1984-II-127, KKO 1990:136, KKO 1993:50, KKO 2004:75, KKO 2020:29.

visuudessa, päihtymyksessä ja kohdehenkilön fyysisessä koossa. Tulkintani mukaan tämä tarkoittaa, että kohdehenkilö voi parhaiten omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen, kuinka voimakkaita voimakeinoja poliisimiehen tarvitsee häneen kohdistaa. Poliisin toiminnan perustana ovat suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate ja tarpeellisuusvaatimus, jotka osaltaan turvaavat kohdehenkilön perusoikeuksien, esimerkiksi koskemattomuuden toteutumisen kohdehenkilön toimiessa poliisin kanssa. Kyseisiin periaatteisiin ei sisälly poliisimiehen fyysisten ominaisuuksien huomioimista virkatehtävän hoitamisessa, vaan voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa kiinnitetään objektiivisesti huomiota siihen, voidaanko poliisimiehen käytämiä voimakeinoja pitää poliisilain periaatteiden mukaisina huomioiden edellä mainitut kohdehenkilöön ja suoritettavana olevaan virkatehtävään liittyvät asiat.

Haastattelin tutkielmassani poliisirikostutkinnassa toimivia syyttäjiä siitä, miten poliisimiehen fyysiset ja henkilökohtaiset ominaisuudet huomioidaan arvioitaessa voimankäytön puolustettavuutta. Poliisirikostutkinnasta vastaavat syyttäjät toimivat tutkinnajohtajina silloin, kun joku tekee valituksen esimerkiksi poliisin liiallisesta voimankäytöstä tai kun poliisimies joutuu turvautumaan virkatehtävää

suorittaessaan aseeseen. Haastattelussa ilmeni, että poliisimiehen fyysiset ominaisuudet eivät välttämättä edes tule ilmi voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa. Vaikka syyttäjät näkivät fyysisten ominaisuuksien huomioimisen tärkeänä ja oleellisena tilanteen kokonaisuuteen vaikuttavana seikkana, voivat nämä ominaisuudet

VÄHIMMÄN HAITAN PERIAATE
MÄÄRITTELEE SEN, ETTÄ POLIISIN
ON VIRKATEHTÄVÄÄ SUORITTAESSAAN
VALITTAVA KÄYTETTÄVISSÄ
OLEVISTA KEINOISTA SE, JOKA
TUOTTAA VÄHITEN HAITTAA
KOHDEHENKILÖLLE.

jäää prosessissa täysin huomioimatta, mikäli poliisimies ei itse tuo niitä esiin ja niitä ei kirjata esitutkinta-aineistoon.

Syyttäjien mukaan poliisimies ei voi perustella

voimankäyttöään pelkästään fyysisiin ominaisuuksiinsa vedoten, vaan voimankäytön puolustettavuuden arviointi pohjautuu virkatehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen, kohdehenkilön aiheuttamaan uhkaan ja vastarinnan vaarallisuuteen. Kohdehenkilön oikeussuojan kannalta on tärkeää, että arviointi pohjautuu edellä mainittuihin seikkoihin, vaikka poliisimiehen fyysiset ominaisuudet huomioitaisiin voimankäytön puolustettavuuden arvioinnissa. Näin ollen poliisin toiminnan perusta on aina sama, huolimatta siitä, minkä kokoinen poliisimies virkatehtävää suorittaa. Voimankäytössä ylilyönteihin ei voi sortua sen enempää pieni- kuin suurikokoinenkaan poliisimies.

Hallituksen esityksessä mainittuihin poliisimiehen riittäviin fyysisiin ominaisuuksiin liittyen voidaan pohtia, vastaavatko Poliisiammattikorkeakou-

lun valintakokeiden fyysiset osiot tätä vaatimusta. Voidaanko valintakokeiden fyysisillä testeillä varmistua siitä, että valittavaksi tulee sellaisia henkilöitä, joilla on riittävät fyysiset ominaisuudet voimakeinojen käyttöön?

On vaikea määrittellä sitä, mikä on riittävä missäkin tilanteessa. Voimankäyttötilanteet tulevat eteen yleensä yllättäen ja jokainen niistä on erilainen.

On totta, että todennäköisyys onnistua fyysisestä hallintaa vaativissa voimankäyttötilanteissa on suurempi, jos voimakeinoja käyttävä poliisimies on kohdehenkilöä voimakkaampi. Onko poliisimiehen suuri koko silti automaattisesti tae onnistuneista voimankäyttötilanteista? Ei tietenkään. Onko poliisimiehen pieni koko automaattisesti tae, että voimankäyttötilanne ei voi onnistua? Ei. Voimankäyttötilanteet vaativat ennen muuta kykyä reagoida nopeasti vaihtuviin tilanteisiin ja hyvää pelisilmää siinä, miten tilanteessa on parasta toimia. Lisäksi selkärangasta on tultava tietous siitä, mikä voimankäyttö kyseisessä tilanteessa on perusteltua ja mikä on toiminnan laillinen perusta. Jos nämä ominaisuudet puuttuvat, ei poliisimiehen suuresta fyysisestä koosta ole apua.

Olen sitä mieltä, että Poliisiammattikorkeakoulun valintakokeiden fyysisten osioiden tulee olla vaativia. Niiden tulee mielestäni olla niin vaativia, ettei niitä voi läpäistä ilman määrätietoista ja ahkeraa valmistau-

tumista ja harjoittelua. Se, ettei enää ole pituusvaatimusta, ei tarkoita, ettei hakijoilta voitaisi vaatia fyysistä voimaa. Korkeat pääsyaatimukset ovat mielestäni ennen kaikkea myös haki-

jan itsensä etu. Kun hakija omaksuu jo kouluun pyrkiessään liikunnallisen elämäntavan ja oppii huolehtimaan fyysisestä kunnostaan, tulee siitä pidettyä helpommin huolta myös opiskelun ja

työelämän aikana. Ainakin itselleni liikunta on tärkeä tapa nollata raskas työpäivä ja purkaa stressiä. Mitä ranskempi päivä, sitä pidempi juoksulenki tai enemmän rautaa tankoon kuntosalilla. Lisäksi tiukat pääsyaatimukset myös testaavat hakijan motivaatiota, sillä kun herätyskello soi 04.30, ei pururadalle tule lähdettyä harjoittelemaan, ellei asia ole itselle todella tärkeä.

* * *

Koska poliisin työ mielletään edelleen hyvin fyysiseksi ja kyseessä on miesvaltainen ala, minulta on kysytty useasti, pitääkö naispoliisin olla ”hyvä jätkä”, jotta hän pärjää poliisissa. Olen sitä mieltä, että ei tarvitse olla hyvä jätkä, mutta kuten missä tahansa muualakin, pitää olla hyvä tyyppi.

Totuin jo armeijassa siihen, että vastaan tulee aina sellaisia henkilöitä, joiden mielestä nainen ei kuulu siihen ympäristöön. Onneksi nykyään sellaiset henkilöt ovat häviävä vähemmistö

niin puolustusvoimissa kuin poliisissäkin.

Uskon, että jokainen naispoliisi tunnustaa uraltaan useammankin tilanteen, joissa on ollut hyötyä siitä, että paikalle on saapunut juuri naiskons-taapeli. Omallakin kenttäjaksollani tunnistin muutamia keikkoja, joissa tilanne muuttui tai rauhoittui, kun paikalle tulikin naispoliisi. Yhtenä esimerkkinä tästä oli kotikeikka, jossa pahoista vieroitusoireista kärsinyt mies riehui kotonaan. Seisoimme partiokaverini kanssa kerrostalon rappukäytävässä ja kuuntelimme, kun mies huusi ja paiskoi tavaroita sisällä asunnossa. Yritimme puhuttaa miestä tulemaan asunnon ovelle, mutta mies ei suostunut kuuntelemaan, vaan jatkoi huutamista ja tavaroiden paiskomista asunnon syövereissä. Partiokaverini oli varautunut etälamauttimen käyttöön, kun menimme sisälle asuntoon. Mies huusi edelleen täyttää kurkkua partiokaverilleni, mutta kun astuin huoneeseen, huuto loppui kuin veitsellä leikaten. Mies alkoi keskustella kanssamme normaalilla puheäänellä ja lähti ensihoidon kyytiin rauhoittuneena. Myöhemmin partiokaverini kertoi, että tämä kyseinen henkilö on aina käyttäytynyt hyvin naispoliiseja kohtaan.

Mielestäni naisen ei tarvitse yrittää

olla miehinen, jotta hän voisi pärjätä työyhteisössään poliisissa, mutta sukupuoleen katsomatta vaaditaan tietynlaista asennetta ja kylmähermois-ta suhtautumista haasteisiin. Päätin aikoinaan armeijaan mennessäni, että en kertaakaan valita tai sano, etten pysty johonkin siksi, että olen nainen

tai pienikokoinen. Samaa asennetta olen kantanut mukana poliisissa. Tehtävät on kyettävä suorittamaan hyväksytysti, vaikkei maaliin menisikään samanlaisella tyylinäytteellä kuin vieressä seisova 180 senttimetriä pitkä kaveri. Kun Poliisiammattikorkeakoulun hätäensiapukurssilla vedin 90 kiloa pai-

navan opiskelukaverini ulos autosta, kouluttaja totesi, että siinä nähdään taas esimerkki siitä, että ei tarvita isokokoista poliisia, kun oikealla teknikalla saa isotkin henkilöt liikkumaan. Ei siis tarvitse yrittää olla yksi miehistä, mutta annetut tehtävät tulee kyetä suorittamaan.

Poliisissa eri tehtävissä vaaditaan erilaisia vahvuuksia. Esimerkiksi valvonta- ja hälytystehtävissä tarvitaan kykyä reagoida nopeasti vaihtuviin tilanteisiin, paineensietokykyä ja hyvää tilannetaajua. Talousrikostutkinnassa taas korostuu tutkijan kyky hallita ja hahmottaa isoja kokonaisuuksia. Laajamittaisissa tutkimuksissa tarvitaan myös pitkäjännitteisyyttä. Eri tutkintayksiköidenkin välillä on eroavaisuuks-

SYYTTÄJIEN MUKAAN
POLIISIMIES EI VOI PERUSTELLA
VOIMANKÄYTTÖÄN PELKÄSTÄÄN
FYYSISIIN OMINAISUUKSIINSA
VEDOTEN, VÄÄN VOIMANKÄYTÖN
PUOLUSTETTAVUUDEN
ARVIOINTI POHJAUTUU
VIRKATEHTÄVÄN TÄRKEYTEEN
JÄ KIIREELLISYYTEEN,
KOHDEHENKILÖN AIHEUTTAMAAN
UHKAAN JÄ VÄSTÄRINNÄN
VÄÄRALLISUUTEEN.

sia sen suhteen, mitkä ominaisuudet ja vahvuudet tutkijalla korostuvat. Tiettyjä samoja piirteitä ja ominaisuuksia on havaittavissa kaikilla, mutta jokaisessa poliisin tehtävässä on vielä ne omat spesifit työtehtäviin liittyvät asiat, joissa työntekijän erilaiset vahvuudet pääsevät oikeuksiinsa.

Suomessa toimii tälläkin hetkellä valvonta- ja hälytystehtävissä paljon naispoliiseja, jotka pärjäävät työtehtävissään hyvin keikasta keikkaan, sillä heillä on hyvä reagointikyky ja vahva ammatillinen osaaminen, joka tuo varmuuden myös voimankäyttötilanteiden onnistumiseen. Mielestäni ei siis voida sanoa, että lyhyt nainen ei kuulu valvonta- ja hälytystehtäviin, mutta myöskään ei voida automaattisesti sanoa, että lyhyt nainen kyllä pärjää hälytys- ja valvontatehtävissä. Vaikka toinkin esiin, että välillä siitä voi olla hyötyä, kun paikalle saapuukin naispoliisi, ovat ne kuitenkin satunnaisia tilanteita. Yleisempää on se, että vastassa on kohdehenkilö, joka ei erota, oletko lintu vai kala – ja tämän lisäksi hän sattuu vielä vihaamaan molempia. Silloin on osattava ja kyettävä toimimaan tilanteessa niin, että lopputulos on kaikkien kannalta mahdollisimman turvallinen.

Mikäli kenttätehtävissä huomaa, että työtehtävien hoitaminen ei onnistu siksi, että voimat eivät riitä tai että ei osaa toimia silloin kun tilanne vaatii voimakeinojen käyttämistä, on parempi siirtyä joihinkin muihin teh-

täviin poliisissa. Oli sitten kuinka iso tai pieni poliisimies tahansa. Yhtä lailla vaikka joku saisi penkistä nostettua 170 kiloa, ei hänen kannata hakeutua

talousrikosyksikköön töihin, jos isojen materiaalmäärien hallinta tuntuu itsestä täysin mahdottomalta. Kuten sanottu, eri tehtävissä korostuvat erilaiset ominaisuudet.

* * *

Kotiliesi-lehti haastatteli jo eläköitynyttä po-

liisia Eila Koivuniemeä vuonna 2019. Eila Koivuniemi oli ensimmäistä sukupolvea, jolle poliisikoulutus avautui tasavertaisesti miesten kanssa, ja hän valmistui ensimmäisenä naisena poliisin päällystökurssilta vuonna 1991. Koivuniemi toimi 43 vuotta kestäneestä urastaan 25 viimeistä vuotta väkivaltarikosten tutkinnanjohtajana. Koivuniemen mukaan asiantuntijan sukupuolella ei ole merkitystä, eikä hän ollut tutkinnanjohtajana koska on nainen, vaan koska työ sopi hänen kaltaiselleen ihmiselle. “Eilalla on hyvin vahva näkemys siitä, mitkä tehtävät soveltuvat poliisin työssä miehille tai naisille. Näkemys on tämä: sellaisia ei ole.”⁸

Poliisimiehen fyysiset ominaisuudet voivat rajoittaa pääsyä tiettyihin tehtäviin poliisissa, mutta tässä organisaatiossa tehtäväkenttä on niin laaja, että omia vahvuuksiaan voi päästä

KUN HAKIJA OMAKSUU
JO KOULUUN PYRKIESSÄÄN
LIIKUNNALLISEN
ELÄMÄNTÄVÄN JA
OPIII HUOLEHTIMAAN
FYYSISESTÄ KUNNOSTAAN,
TULEE SIITÄ PIDETTYÄ
HELPOMMIN HUOLTA MYÖS
OPISKELUN JA TYÖELÄMÄN
AIKANA.

⁸ Kotiliesi 25.8.2019, Teksti: Riikka Lehtonaara.

hyödyntämään ja kehittämään asian-
tuntijaksi omalla alallaan monella eri
tavalla, huolimatta siitä, onko alle vai
yli 160 senttiä pitkä. On totta, että poliisiorganisaatio ei toimisi, jos kaikki poliisit olisivat naisia. Nykypäivänä se ei myöskään toimisi, vaikka kaikki olisivat 183 senttiä pitkiä miehiä. Meitä kaikkia tarvitaan, ja erilaisia tehtäviä riittää monenlaisille henkilöille ikään, sukupuoleen ja kokoon katsomatta.

Tarvitsemme isokokoisia henkilöitä tiettyihin tehtäviin siinä missä tarvitsemme myös muun kokoisia henkilöitä muihin kuin fyysisiä ominaisuuksia vaativiin tehtäviin. Epäilijöitä riittää aina ja niitä, jotka antavat kaikella olemuksellaan ymmärtää, että pienikokoinen nainen on väärässä paikassa toimiessaan poliisissa.

Olen todennut, että paras tapa näyttää näille epäilijöille on tehdä työnsä kunnolla. Tähän asti se on toiminut joka kerta. Ei minusta koskaan pituuteni vuoksi ole koripalloilijaksi tai lentäjäksi, mutta kukaan ei voi sanoa, ettei minusta olisi poliisiksi.

LÄHTEILLE

- Helminen, Klaus – Kuusimäki, Matti – Rantaeskola, Satu: Poliisilaki. Talentum Helsinki 2012.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti: Rikosoikeuden yleinen osa, Vastuuoppi. Talentum 2013.
- HE 57/1994 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle poliisilaksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- Lehtovaara, Riikka: ”Olin työ-kavereiden silmissä kummajainen” – Suomen ensimmäinen naiskomisario kertoo, millaista kohtelua naispoliisit ovat joutuneet sietämään. Eila Koivuniemen haastattelu. Kotiliesi 25.8.2019. <https://kotiliesi.fi/ihmiset-ja-ilmiot/historia/olin-tyokavereiden-silmissa-kummajainen-suomen-ensimmainen-naiskomisario-kertoo-millaista-kohtelua-naispoliisit-ovat-joutuneet-sietamaan/>

JUHA-MATTI HUHTA

ENSIN SINUN ON OPITTAVA KÄYTTÄMÄÄN PÄÄTÄSI

KOMISARIO JUHA-MATTI HUHTA TYÖSKENTELEE POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUSSA OPETUS-, TUTKIMUS- JA KEHITTÄMISTEHTÄVISSÄ.

HUHTA VALMISTUI POLIISIKSI VUONNA 2001. HÄNELLÄ ON VUOSIEN KOKEMUS POLIISIKOIRAPARTIOSSA SEKÄ VAATIVIEN TILANTEIDEN ERIKOISRYHMÄSSÄ TOIMIMISESTA. HUHTA ON TOIMINUT VOIMANKÄYTÖN KOULUTTAJANA SEKÄ OMISSA POLIISIYKSIKÖISSÄÄN ETTÄ POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUSSA.

HÄNEN VÄITÖSKIRJANSA POLIISIN OPERATIIVISEEN TOIMINTAAN LIITTYVÄSTÄ TILANNETIETOISUUDESTA ON VALMISTUNUT VUONNA 2023. TUTKIMUSTULOSTEN TARJOAMAN UUDEN TIEDON AVULLA POLIISITEHTÄVILLÄ VAADITTAVA TILANNETIETOISUUS VOIDAAN MÄÄRITTELLÄ TARKASTI JA SITÄ VOIDAAN SYSTEMAATTISESTI OPETTAA.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU VUONNA 2017.

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

Vanhempi, nyt jo eläköitynyt kollega sanoi minulle kerran kauniina kesäpäivänä työpaikan ampumakoulutuksessa: "Tosielämätilanteessa muista aina: tunnista maali, varmista tausta." Nämä sanat osoittautuivat arvokkaiksi tosielämätilanteessa vain muutama viikko myöhemmin, ja olen ammentanut niistä koko työurani aikana paljon. Tämäkin artikkeli pohjautuu tuohon nuorena poliisina saamaani opetukseen. Kiitos Hanski!

"With great power comes great responsibility." Näillä sanoilla Peter Parkerin setä neuvoo veljenpoikaansa elokuvassa Hämähäkkimies (Spider-Man 2002). Elokuvassa Braveheart (1995) puolestaan nuori William Wallace ottaa ison lyömämiekan käteensä ja katselee sitä ihaillen. Hänen setänsä ottaa miekan pojan kädestä ja sanoo osoittaen pojan päätä: "Ensin sinun on opittava käyttämään tätä, vasta sitten opetan sinua käyttämään tätä."

Miten nämä liittyvät poliisin voimankäyttöön ja sen harjoitteluun?

Voisi ajatella, että eivät mitenkään, sillä lainaukset ovat elokuvista. Mutta kuitenkin samaan aikaan ne liittyvät poliisin voimankäyttöön ja sen harjoitteluun kaikella tapaa.

Poliisille on annettu laissa oikeus voimakeinojen käyttöön. Voimakeinojen käyttäminen edellyttää poliisilta aina laillista virkatehtävää. Laillisen virkatehtävän lisäksi poliisin on ymmärrettävä ja osattava soveltaa käytäntöön eri lakien tarkoitusta. Poliisinkin on siis osattava käyttää ensin päättään.

Poliisilain 2 luvun 17 § (22.7.2011/872) toteaa: "Poliisimiehellä on virkatehtävää suorittaessaan oikeus vastarinnan murtamiseksi, henkilön paikalta poistamiseksi, kiinniottamisen toimittamiseksi, vapautensa menettäneen pakenemisen estämiseksi, esteen poistamiseksi taikka välittömästi uhkaavan rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi käyttää sellaisia tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina. Voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat."

Miltä tämä sinusta kuulostaa? Koetko, että poliisin tehtävissä, yllättävissä ja nopeasti vaihtuvissa tilanteissa, sinun olisi helppoa määritellä itsellesi "sellaiset tarpeelliset voimakeinot, joi-

ta voidaan pitää puolustettavina"?

Tai kuinka helppoa olisi ottaa "huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun vaikuttavat seikat"?

Braveheartin opetus – ensin sinun on opittava käyttämään päätäsi – ei ehkä enää kuulosta niin kaukaiselta? Oikeus voimakeinojen käyttöön sisältää suuren vallan, ja se tuo mukanaan valtavan vastuun.

* * *

Mitä kaikkea todellisissa tilanteissa tapahtuu, mitä kaikkia eri toimintoja poliisityön tilanteet poliisilta edellyttävät ja mitä ja miten sinun tulee harjoitella tullaksesi ammattilaiseksi poliisina?

Voimakeinot on jaettu fyysisiin voimakeinoihin ja voimankäyttövälineisiin, joista äärimmäisenä välineenä on ampuma-ase. Kaikki nämä täytyy oppia ja hallita. Harjoittelun keskiössä on tällöin välineen hallinta ja siihen liittyvä taidon opettelu.

Poliisin tutkintokoulutuksen opetussuunnitelmassa (2016–2017) voimankäytön kuvaus on seuraava:

Opintojakson aikana opiskelija hankkii valmiudet fyysisten voimakeinojen sekä voimankäyttövälineiden turvalliseen käsitteeseen ja käyttöön. Opiskelijalle muodostuu käsitys henkilökohtaisista stressimekanismeista ja hän oppii

soveltamaan poliisitaktisia toimintamalleja voimankäyttötilanteissa. Lisäksi opiskelija perehtyy työturvalliseen toimintaan ja oppii käyttämään passiivisia sekä muita tarpeellisia suojavälineitä.

Kuvauksesta ilmenee, että voimankäyttö on siis paljon muutakin kuin pelkkiä "käden-taitoja" välineiden kanssa tai ilman niitä. Poliisintyössä kysymys on aina laajemmasta kokonaisuudesta, jossa keskiössä on työturvallisuus.

Poliisiammattikorkeakoulun voimankäytön ja voimankäytön taktiikoiden osaamistavoitteet on kirjattu opetussuunnitelmaan (2016–2017) seuraavasti:

Opintojakson suorittamisen jälkeen opiskelija osaa

- käyttää fyysisiä voimakeinoja ja voimankäyttövälineitä tarkoituksenmukaisesti sekä turvallisesti ympäristö, olosuhteet ja kohteen huomioiden*
- perustella toimenpiteensä*
- soveltaa poliisitaktisia toimintamalleja osana voimankäyttötilanteita työturvallisuusnäkökohdat huomioiden*
- arvioida henkilökohtaisia voimankäyttövalmiuksiaan ja kehittää niitä.*

Voimakeinojen käyttö liittyykin kokonaisvaltaisesti kaikkeen poliisitoimintaan ja on työturvallisuuden kivijalka. Voimakeinojen käyttöä ei voi eikä pidä koskaan erottaa koko siitä ajattelusta ja taktiikasta, jota poliisi kulloinkin

kin käyttää. Se on läsnä jokaisella työtehtävällä: näpistyskeikalla (myymälävarkaus), metelikeikalla (häiritsevä meteli naapurista, esimerkiksi äänekäs musiikki) tai pahoinpitelytehtävillä. Se sisältyy niin ikään kuulustelutilanteisiin ja kotietsinnällä toimimiseen sekä etukäteen vaaralliseksi tiedetyn henki-

lön kiinniottotetävään.

Miksi? Kaikilla tehtävillä poliisi tekee suunnitel-

mia ja noudattaa tiettyjä taktisia toimintatapoja työturvallisuuden maksimoimiseksi sekä mahdollisimman hyvän lopputuloksen saavuttamiseksi. Voimankäyttö ei siis ole erotettavissa mistään poliisitehtävästä, vaan se sisältyy kaikkeen toimintaan, vaikka poliisi ei joutuisi tehtävällä voimakeinoja käyttämään.

Jos voimakeinot ovat tavalla tai toisella läsnä kaikessa poliisintyössä ja kaikilla tehtävillä, miten on mahdollista, että kaikista poliisin tehtävistä huolimatta poliisi joutuu voimakeinoja tosiasiallisesti niin vähän käyttämään? Miksi poliisiin kohdistetaan loppujen lopuksi työn kuvaan nähden melko harvoin väkivaltaa ja miksi poliisi onneksi loukkaantuu niin harvoin?

Poliisityön arjessa on päivittäin tilanteita, joissa poliisitoiminnan kohteena oleva henkilö on etukäteen päättänyt, että kun poliisi tulee paikalle, niin hän vahingoittaa heitä. Kohdehenkilö on

voinut päättää hyökkäävänsä kimp-
puun, lyövänsä nyrkillä, puukolla tai
paistinpannalla. Tällaisia päätöksiä
poliisin asiakkaat tekevät maassamme
päivittäin. Miksi nämä päätökset kui-
tenkin kaikkien onneksi vain harvoin
muuttuvat teoiksi?

Vastaus on ennal-
ta estäminen. Poliisi
omalla toiminnallaan
– taktisilla menetel-
millä ja päättäväsellä
sekä ymmärtäväsellä
keskustelulla koh-
dehenkilön kanssa
– saa nämä poliisi-
toiminnan kohteena

olevan ihmisen väkivaltaiset suun-
nitelmat estettyä. Aikomukset eivät
muutu käytännön teoiksi. Kohde-
henkilölle tulee ehkä tunne, että hän
ei kuitenkaan onnistuisi siinä mitä oli
päättänyt. Hän ei ehdi, tai ei ylety, tai
ei kuitenkaan osuisi. Tai hän ymmär-
tää, että toiminnan seuraukset voisivat
muodostua peruuttamattomiksi. Ja
koska ammattitaitoisen poliisin käytös
on jämäkkää sekä samaan aikaan rau-
hoittavaa, poliisi omalla käytöksellään
osaa antaa kohteena olevalle henkilö-
lle kunniallisen tien vetäytyä suunnitel-
mistaan.

Uskallankin siis väittää, että suoma-
lasiin poliisiin kohdistuisi huomatta-
vasti enemmän väkivallantekoja, jos
poliisin ammattitaito ja toimintatavat
eivät olisi nykyisellä tasolla. Tämän
toteen näyttäminen tutkimuksellisesti
on kuitenkin erittäin haasteellista. Mi-
ten voidaan osoittaa vakava hengen-

vaara? Miten voidaan osoittaa ”mel-
kein-työtapaturma”, jos se ei koskaan
edes alkanut?

Kun olet hoitanut työtehtävän ja mi-
tään ei tapahtunut, niin ymmärrä, että
se ei tarkoita sitä, ettei tilanteessa olisi

ollut mahdollisuut-
ta joutua todelliseen
hengen ja terveyden
vaaraan.

Eräs jo eläköitynyt
kollega muisteli tilan-
teen, jossa he olivat
hakemassa aggressii-
visesti käyttäytynyttä
miestä hänen koto-
aan. Kollega kertoi,

ettei siihen aikaan ollut olemassa
mitään taktisia toimintamalleja tai
muutenkaan opetusta operatiivisiin ja
voimankäyttöisiin tilanteisiin. He oli-
vat saaneet miehen suostuteltua lähte-
mään poliisin matkaan.

Kun he kävelivät miehen asunnossa
keittiön ohitse kohti eteistä, mies oli
saanut keittiöveitsen käteensä. Mies
käytti tilaisuuden hyväkseen ja yritti
vahingoittaa poliisia, siinä kuitenkaan
onnistumatta. Seurauksena oli ollut
kova ”paini”, josta kaikki kuin ihmeen
kaupalla selviytyivät loukkaantumatta.

Kollega totesi, että tälle miehelle
tarjoutui mahdollisuus yrittää vahin-
goittaa heitä ja juuri sillä kerralla mies
yritti käyttää tilanteen hyväkseen.
Kollegan mukaan tämä mahdollisuus
”tarjoutui” heidän omasta hieman
puutteellisesta työturvallisuuteen liit-
tyvästä toiminnastaan.

Puutteellinen ymmärrys poliisityön

KAIKILLA TEHTÄVILLÄ
POLIISI TEKEE SUUNNITELMIA
JA NOUDATTAA TIETTYJÄ
TAKTISIA TOIMINTATAPOJA
TYÖTURVALLISUUDEN
MAKSIMOIMISEKSI
SEKÄ MAHDOLLISIMMAN
HYVÄN LOPPUTULOKSEN
SÄÄYTTÄMISEKSI.

vaarallisuudesta voi muodostua myös tilanteista, joissa kohde ei saamastaan mahdollisuudesta huolimatta yritä vahingoittaa poliisia. Monet tällaiset tapahtumat voivat jäädä kokonaan havaitsematta. Samalla meiltä jäävät kokonaan huomaamatta tilanteessa olleet konkreettiset riskitekijät, emmekä näin ollen osaa välttämättä muuttaa omaa toimintaamme jatkossa.

* * *

Tavoitteena on aina poliisitehtävien turvallinen suorittaminen ja voimakeinojen käytön tarpeen minimointi. Sinulla tulee kuitenkin olla todellinen valmius käyttää voimakeinoja, jos tilanne niin edellyttää.

Usein on myös niin, että riittävän ajoissa käytetyt voimakeinot vähentävät voimakeinojen ”kokonaistarvetta” ja estävät vakavammat seuraukset. Kuvitellaan tilanne, jossa kohdehenkilö lähtee tavoittelemaan huoneen toisessa päässä olevaa puukkoa. Jos tiedät, että ehdit estää tämän esimerkiksi nopealla fyysisellä kiinniotolla, lopputulos saattaa olla hyvä; tarvitaan ehkä vain fyysinen hallintaote ja tilanne raukeaa. Jos taas kohdehenkilö ehtii saada puukon käsiinsä, niin pahimmassa tapauksessa lievin mutta samalla ainoa toimiva voimankäyttöväline voi olla välineistä äärimmäisin, ampuma-ase.

Haastavaa tässä kaikessa on se, että voimakeinot osana operatiivista toimintaa ovat aina tilannekohtaisia ja arvio siitä, miten kulloinkin olisi paras toimia, jää yksittäisen partion eli juuri sinun ja työparisi päätettäväksi.

Miten sitten opimme tunnistamaan tilanteet ja sen, mikä kulloinkin on ”paras” tapa toimia? Luonnollisesti kokemusten kautta, mikäli olemme oppineet hyvät itsereflektointitaidot. Reflektointitaidoilla tarkoitetaan yleisesti omien kokemusten, ajattelun ja toiminnan pohdintaa ja kriittistä arviointia sekä eri näkökulmista tarkastelua. Reflektoinnin tavoitteena on ymmärtää paremmin omaa toimintaansa ja tuloksena on jäsentyneempi oppimiskokemus.¹

Pelkästään lisääntyvät virkavuodet eivät välttämättä riitä varsinaiseen oppimiseen ja oman toiminnan kehittämiseen. Täytyy siis aktiivisesti oppia tilanteista ja tapahtumista. Täytyy uskaltaa kyseenalaistaa omat toiminnot ja miettiä vaihtoehtoisia tapoja. On äärimmäisen tärkeää oppia arvioimaan omaa toimintaansa terveellä tavalla kriittisesti jo opiskelun alkuvaiheessa.

Tilannetaju kehittyy jossain määrin jo poliisin tutkintokoulutuksen aikana, mutta sitä tulee kehittää koko virkauran. Voidaan puhua *tilannetietoisuudesta* osana voimakeinojen käyttöä

MIKSI POLIISIIN KOHDISTETAAN
LOPPUJEN LOPUKSI TYÖN KUVAAAN
NÄHDEN MELKO HARVOIN VÄKIVÄLTÄÄ
JA MIKSI POLIISI ONNEKSI
LOUKKAANTUU NIIN HARVOIN?

¹ Ks. esim. Pohjonen 2000, Poikela 2005.

ja sen harjoittelua. Ilman oikeaa tilan-
netietoisuutta kaikki toiminnot voivat
olla summittaisia ja siten mahdollisten
voimakeinojen käytön perustelemi-
nen voi olla haasteellista, vaikka ni-
den käyttäminen tilanteessa olisikin
ollut välttämätöntä.

Mica Endsley jakaa
tilan-
netietoisuuden
kolmeen vaiheeseen:
havainnointi, sen
hetkisen tilan/tilan-
teen ymmärtämi-
nen ja tulevan tilan
ennakointi. Tämän
oppiminen ja opet-
taminen on äärimmäisen haastavaa,
koska kaikkia mahdollisia tilanteita on
mahdotonta simuloida, vaikka aikaa
olisi opetuksessa ja työpaikoilla ta-
pahtuvissa harjoituksissa rajattomasti
käytettävissä. Tämän takia tällainen
taito kehittyi työelämän ja kokemuk-
sen kautta eli elinikäisen oppimisen
myötä.

Työelämässä poliisit tekevät tilan-
netietoisuuteen liittyvää arviointia
ja päätöksentekoa koko ajan, mutta
tämän hetken koulutuksessa sitä ei
ole terminologisesti vielä kovin sys-
temaattisesti käsitelty. Uskon, että
termin *tilan-
netietoisuus* terminologinen
käsitteily ja systemaattinen käyttämi-
nen edelleen kehittäisi ja helpottaisi
poliisitaktista ajattelua. Terminologian
avulla sen kuvaaminen, mitä poliisi-
toiminnalta edellytetään ja mikä edel-
tää myös mahdollista voimakeinojen
käyttämistä, jäsentyisi tehokkaammin.
Usein näet jonkin asian pilkkominen

pienemmiksi kokonaisuuksista ja asi-
an tai tapahtuman "nimeäminen" ja
abstrakti käsitteellistäminen helpot-
taa ja parantaa asian kokonaisvaltai-
sempaa ymmärtämistä. Tätä pidetään
merkittävänä kokemuksellisen oppi-
misen mallin lähtökohtana.²

USEIN ON MYÖS NIIN,
ETTÄ RIITTÄVÄN AJOISSA
KÄYTETYT VOIMAKEINOT
VÄHENTÄVÄT VOIMAKEINOJEN
"KOKONAISTARVETTA" JA
ESTÄVÄT VAKAVAMMAT
SEURAUKSET.

* * *

Poliisin voimakeino-
jen käyttöön liitty-
västi niin voima-
keinojen käytöstä
varoittaminen kuin
"voiman näyttämi-

nen". Voiman näyttäminen tarkoittaa sitä, että omalla olemuksellamme ja tekemisellämme osoitamme, että poliisi kykenee virkatehtävänsä suorittamaan. Ihannemaailmassa tämä voitaisiin toteuttaa siten, että jokaiselle poliisin tehtävälle lähtisi vähintään kolme poliisipartiota – mukana myös nelijalkainen ystäväme, poliisikoira, jonka ennalta ehkäisevä vaikutus on sivumennen sanottuna empiirisesti arvioiden valtava. Tällä tavoin parhaimmillaan pelkkä voiman näyttäminen ja tarvittaessa voimakeinojen käytöstä varoittaminen riittää murtamaan vastarinnan eikä varsinaisia voimakeinoja jouduta käyttämään.

Edellä kuvattu liittyikin osittain varautumiseen, josta on säädetty poliisilain 2 luvun 18 §:ssä (22.7.2011/872) "Varautuminen voimakeinojen käyttöön ja käytöstä varoittaminen". Siinä

² Ks. *Eteläpelto 1993; Kolb 1984.*

säädetään:

Jos virkatehtävää suoritettaessa on syytä epäillä kohdattavan vastarintaa tai rikoslain 4 luvun 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu oikeudeton hyökkäys, voimakeinojen käyttöön on varauduttava sopivalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla.

On tilanteita, joissa poliisin viestintä kohteena olevalle henkilölle on erittäin käsevä ja määrätietoista. Siinä on tarkoitus asettaa selvät rajat sille, mitä kohde ei saa tehdä tai mitä hänen tulee tehdä, tai muuten hän joutuu poliisin voimakeinojen kohteeksi. Tällöin on kyse voimakeinoista varoittamisesta, josta säädetään poliisilaissa:

Virkatehtävän kohteena olevaa henkilöä on varoitettava mahdollisuudesta joutua voimakeinojen käytön kohteeksi, jos varoittaminen on mahdollista ja tarkoituksenmukaista. Varoittaminen on tehtävä tarkoitukseen soveltuvalla ymmärrettävällä tavalla.

Näissäkään tilanteissa pelkästään voimakas äänen käyttö ei ole ainoa eikä kenties se tehokkain keino. Täytyy siis osata arvioida kriittisesti omaa toimintaansa ja erottaa mahdollisesti stressin aiheuttama uhmakas ja kenties ylimieliseltä vaikuttava määräreilvä käytös tehokkaasta viestinnästä. Kuitenkin viestinnän täytyy tällaisessa tilanteessa olla erittäin selvää ja yksiselitteistä. Se on myös poliisin oikeusurvakysymys.

* * *

Aina poliisin varautuminen ei kuitenkaan näy eikä sen pidäkään näkyä ulospäin. Silloin se on poliisin henkilökohtaista, poliisipartion ja partioiden keskinäistä taktista varautumista tulevaan tilanteeseen ja tehtävään. Se voi sisältää tulevan tehtävän enna-

koivaa läpikäyntiä ja eri taktisten vaihtoehtojen punnintaa. Se voi olla sopimuksia siitä, kuka varautuu käyttämään

voimankäyttövälineitä, kuka avaa oven ja niin edelleen.

Varautuminen voi olla myös yksittäisen poliisin sisäistä, mielen tasolla tapahtuvaa varautumista ja valmistautumista vaativaan tilanteeseen. Kun pääset Poliisiammattikorkeakouluun opiskelijaksi, sinulle annetaan mahdollisuus oppia myös tämä taito, eli stressinhallinnan säätelyn ja sen myötä koko keho-mielitilan säätämisen taito. Tämä opetussisältö pohjautuu tieteellisiin tutkimuksiin, joiden mukaan näiden opetusmenetelmien vaikutus poliisin vaativassa tilanteessa suoriutumiseen on erityisen merkittävä.³

Voimakeinojen harjoittelua ja niiden käyttöä täytyy tarkastella osana "isoa kuvaa", jossa poliisi toimii yksilönä tunteineen, ajatuksineen ja ominaisuuksineen. Jos stressitasomme nousee liian korkeaksi, me me-

PELKÄSTÄÄN LISÄÄNTYVÄT
VIRKAVUODET EIVÄT VÄLTTÄMÄTTÄ
RIITÄ VARSINAISEEN
OPPIMISEEN JA OMAN TOIMINNAN
KEHITTÄMISEEN.

³ Andersen, J. P. & Gustafsberg, H. A. 2016.

netämme kykymme ajatella selkeästi ja myös motoriset taitomme laskevat merkittävästi. Toisin sanoen hyväkään taidon hallinta harjoittelutilanteessa ei siis riitä, jos me reaalityilanteessa menetämme suuren osan osaamisestamme. Ja vaikka systemaattisen harjoittelun tuloksena esimerkiksi ampumaseen oikeaoppinen ja turvallinen käsittely sekä osumatarkkuutemme säilyisi edes välttävällä tasolla, emme välttämättä osaa sijoittua tilanteessa siten, että tarvittaessa pystyisimme ampumasetta käyttämään. Liian suuri stressi vaikuttaa nimittäin merkittävästi myös tilannetietoisuuteemme ja sen myötä taktiseen ajatteluun.

Tästä syystä voimankäytön harjoittelu on ymmärrettävä kokonaisuudeksi, jossa mitään yksittäistä osatekijää ei tule ylikorostaa jonkun toisen kustannuksella. Tosielämän tilanteissa on luonnollista, että myös poliisin stressitaso nousee aiheuttaen jossain määrin edellä kuvattua toimintakyvyn heikkenemistä. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että taidonhallintamme esimerkiksi fyysisen voimankäytön liikkeiden tai voimankäyttövälineiden osalta on harjoitteluympäristössä erinomaista, koska tositalanteissa taitotason mahdollinen heikentyminen ei saa vaikuttaa työn lopputulokseen.

Mahdollisimman suoritusvarmaan lopputulokseen kuuluu myös poliisin voimankäytöstä mahdollisesti aiheutuvien seurausten jatkuva arviointi.

AINA POLIISIN
VÄRAUTUMINEN EI
KUITENKAAN NÄY EIKÄ
SEN PIDÄKÄÄN NÄKYÄ
ULOSPÄIN.

Tämä edellyttää poliisilta ensivastetaitoja. Voimakeinojen käyttöä seuraa yleensä uuden tilannearvion teke-

minen, minkä jälkeen seuraa hoitotoimenpiteiden tarpeen arviointi ja tarvittaessa hätäensiapu, tässä järjestyksessä. Voimakeinojen käytön kohteena oleva henkilö ja muu ympäristö on

sisänsä saatava poliisin kontrolliin ja vasta sen jälkeen voidaan aloittaa hoitotoimenpiteet. Poliisin olkavarressa oleva leijonamiekka ei saa liian nopeasti muuttua punaiseksi ristiksi, koska muuten niin oma työturvallisuus kuin myös kohteena olevan henkilön sekä sivullisten turvallisuus voivat vaarantua.

Menimme kerran partiokaverin kanssa hälytystehtävälle, jossa ilmoitustiedon mukaan miestä oli löyetty puukolla ylävartaloon. Kerrostalotasunnossa oli useita henkilöitä ja suurin osa heistä päihteiden vaikutuksessa. Saimme tiedon, jonka mukaan tekijä olisi mennyt kerrosta alempana olevaan huoneistoon. Partiokaverini lähti eristämään tätä paikkaa ja minä jäin yksin ylempänä olevaan asuntoon, jossa olevat ihmiset käyttäytyivät erittäin aggressiivisesti. He olivat ymmärrettävästi hädissään maassa makaavan puukotetun ystävänsä puolesta ja huusivat, että tarvitsevat ambulanssia eivätkä poliisia.

Siihen aikaan poliisin hätäensiapukoulutus ja -osaaminen ei yleisesti ottaen ollut lähellekään niin laadu-

kasta kuin tänä päivänä. Oman silloisen osaamiseni olin saanut oman isäni opettamana, kun nuoruudessaani yhteisille eräretkille lähtiessämme varauduimme pahimpiin skenaarioihin. Tällä tehtävällä tulkituin uhrin tilan hengenvaaralliseksi ja ne hoitotoimenpiteet, joita asunnossa olijat pyrkivät tekemään, tosiasiallisesti heikensivät uhrin tilaa. Tässäkään tilanteessa en voinut suin päin rynnätä auttamaan uhria, vaan minun ensin piti komentaa muut sivuun, koska heidän käytöksensä oli aggressiivista minua kohtaan. Myös uhri piti saada kontrolliin, niin ettei hän pysty vahingoittamaan minua ja siinä samalla itseään. Vasta tämän jälkeen aloitin hätäensiavun.

Kydessä oli keuhkoon asti lyöty puukonisku, eli vakava rintakeuhävamma, josta saattaa seurata hengenvaarallinen jänniteilmarinta. Sen aikaisella osaamisellani ja käytettävissä olevilla välineillä pyrin estämään ilmarinnan muodostumisen tai hidastamaan sen kehittymistä ja samalla turvaamaan uhrin terveen keuhkon toiminnan.

Myös ambulanssi tuli nopeasti paikalle. Ensihoito- ja pelastushenkilöstö ei kuitenkaan voi lähtökohtaisesti tulla vaara-alueelle ennen kuin poliisi on saanut tilanteen kontrolliin tai pystyy heidän toimintansa muulla tavoin turvaamaan. Tästäkin syystä poliisin suorittamat ensihoitotoimenpiteet ovat mittaamattoman tärkeitä.

* * *

Työpaikan ampumakoulutus, jossa Hanski sanoi minulle nuo merkitykselliset sanat ”tunnista maali, varmista tausta”, toteutui siis tositalanteena vain muutamaa viikkoa myöhemmin. Hätäkeskus antoi ilmoituksen tapauksesta, jossa joku mies ampui ohikulkuvia autoja kiväärin mallisella aseella. Olin työvuorossa kurssikaverini kanssa, meillä oli virka-ikä vanhepina konstaapeleina noin kuusi kuukautta.

Ajoimme hälytysajona tapahtumapaikalle, jossa totesimme, että ilmoittajat olivat täydessä ymmärryksessä eli eivät esimerkiksi päihteiden takia näe pikku-ukkoja. Sen lisäksi totesimme, että henkilövahinkoja ei ainakaan heille ollut tullut. Välittömästi tämän jälkeen läheisen kerrostalon alaovi aukesi ja pihalle astui mies roikottaen kivääriä jalkojensa välissä.

Meidät nähdessään mies kääntyi ja alkoi kävellä meistä pois päin. Lähes tyimme nopeasti miestä jalkaisin päättäksemme sellaiselle etäisyydelle, että pystyisimme omilla voimankäyttövälineillämme vaikuttamaan miehen toimintaan. Muistan yhä elävästi, kun uhkasin miestä virka-aseellani ja varoitin poliisin ampuma-aseen käytöstä. Käskin häntä luopumaan aseestaan ja laittamaan sen maahan. Mies ei totellut, vaan jatkoi kävelyään kiväärin kanssa pois päin kerrostalon piha-alueelta ja kohti vilkasliikenteistä risteystä.

Mielessäni pyörivät koko ajan Hanskin sanat: tunnista maali, varmista tausta. Tähtäsin miestä alaraajaan koko ajan itse liikkuen, jotta taustana oleva kerrostalon kivijalka säilyisi mie-

hen takana. Mikäli en olisi liikkunut, taustaksi olisi tullut vilkasliikenteinen risteys, jossa kesäpäivänä kulki paljon ihmisiä autoilla, pyöriillä ja jalkaisin. Ampuma-aseen käyttäminen tuollais- ta taustaa vastaan olisi voinut aiheut- ta vakavaa vaaraa sivullisille.

Jos mies olisi jatkanut kävelyään vie- lä sekunnin tai pari, toimintakykyni olisi mitattu. Olin tehnyt päätöksen välitöntä ja vakavaa vaaraa aiheuttavan henkilön vaarallisen toiminnan py- säyttämistä am- puma-asetta käyttä- en. Kun minulla oli ”turvallista taustaa” jäljellä enää alle kaksi metriä, mies onneksemme luo- pui vastarinnastaan ja pudotti aseensa maahan.

Teimme tilanteessa suuren määrän taktisia virheitä liittyen lähestymiseen ja suojan käyttöön. Tiedostimme sen tilanteen jälkeen ja olemme tapahtu- masta oppineet. Mahdollisimman tur- vallisen taustan poliisin aseenkäytölle kuitenkin huomioimme.

* * *

Julkista virkaa hoidettaessa luotta- mukseen kuuluu, että toiminta on avointa ja läpinäkyvää ja oman toimin- nan laillisuutta valvotaan laadukkaasti. Tästä syystä esimerkiksi kaikki tilan- teet, joissa poliisi joutuu käyttämään ampuma-asetta, käynnistävät proses- sin, jossa poliisin toiminnan laillisuus

arvioidaan ja varmistetaan.

Toisaalta täytyy huomioida, että myös ampuma-aseen käyttämättä jät- täminen voi käynnistää saman pros- sessin. Kuviteltakoon, että poliisin työtilanteessa toimintaa johtava po- liisi on määrännyt sinut käyttämään ampuma-asetta, mikäli tilanteessa tie- tyt asiat etenevät tiettyyn pisteeseen. Tilanne etenee epäedullisesti ja kyn- nys ampuma-aseen käyttöön täytyy, jolloin sinun tehtävänäsi on pysäyttää

POLIISIN OLKAVARRESSA OLEVA
LEIJONAMIEKKA EI SAA LIIAN
NOPEASTI MUUTTUJA PUNAISEKSI
RISTIKSI, KOSKÄ MUUTEN NIIN
OMA TYÖTURVALLISUUS KUIN MYÖS
KOHTEENA OLEVÄN HENKILÖN
SEKÄ SIVULLISTEN TURVALLISUUS
VOIVAT VAARANTUA.

vaarallisen hen- kilön vaarallinen toiminta ampuma- asetta käyttäen. Et kuitenkaan syystä tai toisesta käytä ampuma-asetta, minkä seurauksena vaarallinen toiminta pääsee jatkumaan ja

sivulliselle aiheutuu vakava hengen- vaara. Tällöin toimimatta jättämisesi laillisuutta tullaan arvioimaan.

Vielä vaikeampi sinun asemasi saat- taisi olla nopeassa tilanteessa, jossa kukaan muu ei ehdi asiaa linjaamaan, vaan sinun on itse pystyttävä teke- mään päätös ampuma-aseen käyttämi- sestä nopeasti ja täysin itsenäisesti. Ja edelleen seuraukset ulkopuolisille ih- misille voivat olla peruuttamattomia, mikäli vaarallisen henkilön vaarallista toimintaa ei saada poliisitoiminnalla pysäytettyä.

Toisinaan on siis tilanteita, joissa poliisin pidättäytyminen voimankäy- töstä poliisitoiminnan kohteena ole- vaa henkilöä kohtaan aiheuttaisi jon-

kun toisen vakavan loukkaantumisen tai kuoleman. On siis tilanteita, joissa voimankäyttö on paitsi moraalisesti oikeutettua myös moraalisesti välttämätöntä.⁴ Samaan aikaan voimakeinojen käyttäminen saattaa aiheuttaa toiminnan kohteena olevan henkilön vakavan loukkaantumisen tai kuoleman. Moraalinen välttämättömyys toimia kohteena olevaa henkilöä vastaan ei poista sitä tosiasiaa, että myös hän on aina jonkun lähimmäinen, ehkä lapsi, ehkä vanhempi.

Kun seuraavan kerran luet uutisotikon, jossa poliisi on käyttänyt voimakeinoja, arvioi kriittisesti uutisoinnin sisältöä. Mieti mitä olisi voinut tapahtua, jos poliisi ei olisi toiminut tilanteessa. Tai kun silmiisi osuu otsikko siitä, kuinka poliisikoira on poliisin virkatehtävällä purrut ihmistä ja seurauksena on syntynyt vakavia vammoja, arvioi silloin, että mikäli poliisi ei olisi käyttänyt poliisikoiraa, mitä voimankäyttövälinettä olisi sen sijaan käytetty. Mikä olisi ollut mahdollinen seuraus esimerkiksi kohteena olevalle teräasetta käyttäneelle riehujalle siitä, että poliisi olisi käyttänyt ampuma-asetta? Miten sinä olisit yrittänyt pysäyttää teräseällä, kirveellä, vesurilla tai ampuma-aseella riehuvan, toimintakykyisen henkilön vaarallisen toiminnan?

Yleisesti ottaen poliisilta edellytetään erittäin paksua nahkaa, mitä tulee poliisitoiminnasta uutisointiin. Harvoin poliisia kiitellään. Joko poliisin

voimakeinojen käyttöä arvostellaan ja niitä pidetään liioiteltuna tai sitten ihmetellään, miksei poliisi puuttunut johonkin tilanteeseen tai tapahtumaan jo aiemmin.

Tosiasiaa me emme valitse hälytystehtäviä, hälytystehtävät valitsevat meidät. Ja kun tehtävä eli keikka tulee, meillä ei ole sitä etuoikeutta olla puuttumatta tilanteeseen kuin tavallisella kansalaisella on. Oli keikka kuinka vaikea ja vaarallinen tahansa, niin se on meidän tehtävä ja meidän se tulee hoitaa. Jäätelökioskin myyjän ei lähtökohteisesti tarvitse yrittää taltuttaa riehuvaa henkilöä. Se työ kuuluu poliisille.

Muistan uutisoinnin tapahtumasta, jossa aggressiivisesti ja sekavasti käyttäytynyt mies pysäytti linja-auton ja esti sitä jatkamasta matkaa. Paikalle hälytetty poliisipartio suoritti virkatehtävän joutuen käyttämään tilanteessa voimakeinoja. Kuka muu olisi tehtävän hoitanut?

Tapahtuman oli kuvannut joku kansalainen ja kuvatallenne pyöri mediasa. Lehtien palstoilla ja sosiaalisessa mediassa poliisipartion toiminta sai valtavasti negatiivista kritiikkiä. Poliisin toimintaa arvosteli muun muassa julkisesti eräs yksityisen turva-alan henkilö, joka tituleerasi itseään jonkinlaiseksi turvallisuuskouluttajaksi. Tämä "asiantuntija" kritisoi voimakkaasti poliisin toimia ja vetosi voimakeinojen käytöstä annettuihin määräyksiin. Tosiasiaa tämän "asiantuntijan" antamat tiedot olivat juridisesti täysin virheellisiä. Tätä ei kuitenkaan tavallinen lehdenlukija voinut tietää.

⁴ Miller, Blackler ja Alexandra 1997.

Lehdenlukija ei voinut tietää myöskään sitä, että poliisi loukkaantui kyseisessä tapahtumassa, kun riehuja puri poliisia. Tämä tieto uutisoitiin vasta myöhemmin. Heti tapahtuman jälkeen monet arvostelivat poliisin toimia ylimitoitetuiksi. Syyttäjänvirastosta tuli noin puoli vuotta myöhemmin päätös, jossa todettiin, ettei poliisin toimia vastaan nosteta syytteitä. Mielikuva "hakkaavasta poliisista" oli kuitenkin jo heti tapahtuman jälkeen ehtinyt muodostua.

Poliisin toimia tarkastellaan, arvioidaan ja arvostellaan median lisäksi joskus jopa vuosia kestävässä oikeuskäsittelyissä. Kuitenkin tilanteessa

päätöksen tehneellä poliisilla on saatanut olla aikaa alle sekunti tehdä päätös, mitä voimakeinoja hän käyttää, arvioida voimakeinojen vaikutuksia ja arvioida myös sitä, mitä esimerkiksi sivulliselle voisi tapahtua, jos hän ei voimakeinoja käyttäisi. Se on poliisin todellisuus. Ja huoli siitä, miten mediassa asia tullaan käsittelemään, ei saa koskaan vaikuttaa poliisin päätösten tekoon.

Poliisin kenttätyön perustana on partion jäsenten ja muiden kollegojen välinen keskinäinen luottamus. Lievät epäonnistumiset ja huonot päivät ovat jossain määrin sallittuja myös poliisin ammatissa, olemmehan ihmisiä. Haastavissa ja vaarallisissa tilanteissa asia kuitenkin muuttuu: niissä epäonnistumisille tai huonoille päiville ei ole sijaa. Tästä syystä onkin niin, että

mikäli jonkun toimintakyky pettää ratkaisevalla hetkellä, suurin kritiikki tulee usein omilta kollegoilta. Jos tilanne on ollut todella kriittinen, luottamusta on hyvin vaikea saada takaisin.

Tämä on vaikeasti ratkaistava haaste, sillä tällainen tapahtumaketju on inhimillinen kaikista näkökulmista. On inhimillistä epäonnistua vaarallisessa tilanteessa, vaikka siihen ei olisi missään nimessä varaa – ja toisaalta on inhimillistä lakata luottamasta, jos kokee kollegan pettäneen vaarallisessa tilanteessa.

MIELESSÄNI PYÖRIVÄT
KOKO AJAN HANSKIN SANAT:
TUNNISTA MAALI, YÄRMISTÄ
TAUSTA.

Kenties uusi poliisisukupolvi keksii ratkaisun myös tähän pulmaan. Vinkiksi sanon, että hel-

poin keino on tietysti se, että kaikkien ammatinhallinta on niin jäätävä, ettei se koskaan järky. Sen lisäksi anteeksiantamisen kulttuurin harjoittelulle voisi kuitenkin olla tilaa.

Muistan kun harjoittelimme erityisryhmän taktiikkaan liittyvää sisätilaetsintää. Olimme ryhmässämme keskustelleet taktiikan haasteista ja todenneet siinä olevan tietyt kriittiset pisteet. Olin itse varma, että ne eivät ole minulle ongelma. Olin aivan varma, että en ainakaan itse tee niitä virheitä.

Päivän aikana näin kuitenkin tapahtui: minun toimintani seurauksena kohdehenkilö olisi päässyt ampumaan yhtä ryhmäläisistäni. Vaikka kyse oli harjoituksesta, jonka tarkoituksena on oppia ja havaita konkreettisesti toimintaan liittyvät riskitekijät ja haas-

teet, siitä ylitse pääseminen oli minulle henkilökohtaisesti vaikeaa.

Vain hieman liioitellen voisin sanoa, että silloin tällöin herään vieläkin öisin omaan huutoni tekemäni virheen vuoksi. Itsekritiikki on terveellistä vain tiettyyn rajaan asti ja anteeksiantamiseen kuuluu myös anteeksianto itselleen.

* * *

Poliisin tutkintokoulutus antaa sinulle erinomaisen pohjan voimakeinojen käyttöön liittyvässä taidon hallinnassa. Voimakeinojen käytön osalta välineiden hallintasi on työssäoppimiskäytännölle lähtiessäsi erinomainen. Se on varmaa. Sillä jos se ei ole, et lähde.

Ensisijaisesti saat kuitenkin valmiudet kehittää itse itseäsi läpi virkaurasi. Kaikki on sinusta itsestäsi kiinni. Elinikäinen oppiminen ei ole vain sana, vaan se on ainoa keino ammatinhallinnan jatkuvalla kehitykselle. Tämä tarkoittaa poliisityössä erityisesti edellytyksiä työturvallisen toiminnan kehittymiselle. Sinun on opittava joustavasti muuttamaan rooliasi erilaisilla poliisin tehtävillä, pitäen kuitenkin koko ajan mielessä työturvalliset toimintatavat ja valmiuden voimakeinojen käyttöön.

Riippumatta toimenkuvastasi poliisi-

siyksikössäsi olet poliisi ja yhteiskunta edellyttää sinulta ammattitaitoista toimintaa joka tilanteessa. Keskustelut poliisin palvelupäivystyksessä ihmisten kanssa ottaen samalla rikosilmoitustietoja vastaan, autat vanhusta ylittämään katua, kannat loukkaantunutta lokkia poliisiautoon, syöt jäätelöä torilla ja juttelet ja naurat ihmisten kanssa. Ja koko ajan sinulla on oltava valmius ja toimintakyky myös äärimmäisiin tilanteisiin.

* * *

Saimme hälytystehtävän, jonka mukaan mies on puukottanut useita ihmisiä kaupungin keskustassa. Meidän ajoaikamme tehtävälle kesti arviolta vain 20 sekuntia. Tässä ajassa sovimme

partiokaverin kanssa miten toimimme.

Muistutimme toisiamme korostetusta ympäristön tarkkailusta, koska ihmisiä on paljon ja tekijä voi olla kuka tahansa. Toimintasuunnitelmamme oli

pysäyttää vaarallisen henkilön toiminta niin nopeasti kuin mahdollista estääksemme lisäuhrien syntymisen, huomioiden kuitenkin omassa voimakeinojen käytössä kadulla olevat sivulliset. Tässä tilanteessa poliisin voimakeinoja ei kuitenkaan tarvittu. Tapahtumapaikalla olleet sivulliset saivat puukkomiehen taltutet-

TOISINAAN ON SIIS TILANTEITA,
JOISSA POLIISIN PIDÄTTÄYTYMINEN
VOIMANKÄYTÖSTÄ
POLIISITOIMINNAN KOHTEENA
OLEVAA HENKILÖÄ KOHTAAN
AIHEUTTAISI JONKUN TOISEN
VAKAVAN LOUKKAANTUMISEN TAI
KUOLEMAN.

tua ennen kuin itse ehdimme tämän luo. Mies oli siihen mennessä ennätänyt iskeä puukolla kolmea henkilöä, kaikkia hengenvaarallisesti.

Kuvittele nyt itsesi vastaavaan vaativaan tilanteeseen, jossa sivullisten henki ja myös sinun henkesi on välittömässä hengenvaarassa. Kuvittele yönusta kaupunkiympäristö, jossa rankka vesisade piiskaa vasten kasvoja ja vaikeuttaa havaintojen tekoa; et kunnolla näe tai kuule. Vaarallinen teräseella varustautunut henkilö pyrkii aktiivisesti vahingoittamaan kaikkea mikä liikkuu. Ja vaikka sataa, niin ihmisiä on paljon, koska ravintolat ovat juuri sulkeutumassa. Humalaiset eivät ymmärrä vaaraa eivätkä tottele sinun antamiasi käskyjä siirtyä kauemmaksi. Joku heistä sen sijaan päättää tulla kertomaan sinulle siitä, kuinka hänelle ei myyty ravintolassa enää viimeistä olutta. Kun et pysty hänen elämäänsä sillä hetkellä riittävästi ymmärtämään, hän provosoituu ja tarraa sinua rinnuksista. Ja koko ajan aktiivinen, vaarallisella välineellä varustautunut henkilö pyrkii vahingoittamaan jokaista kadulla olijaa. Kaikkien elämä on sinun ja partiokaverisi käsissä.

Pitäisitkö hyvänä, että kyseistä poliisille kuuluvaa virkatehtävää suorittaessasi tietäisit, että osaat käsitellä voimakäyttövälineitäsi? Että tietäisit, että olet ylläpitänyt ja kehittänyt osaa-

mistasi systemaattisesti koko virkaurasi ajan? Tietäisit, että osaat säätää kehoasi ja mieltäsi ja että stressin aiheuttamat negatiiviset vaikutukset eivät laske sinun osaamistasoasi tai heikennä tilannetietoisuuttasi? Tietäisit, että olet varmistanut ennen työvuoron alkua ja sen aikana, että työvälineesi ovat kunnossa ja että ajoneuvossa ja nyt kädessäsi oleva valaisin varmasti toimii? Tietäisit, että olet harjoitellut ampumista pimeässä, olet harjoitellut ampumista yhdellä kädellä, olet har-

JOKO POLIISIN
VOIMAKEINOJEN KÄYTTÖÄ
ARVOSTELLAAN JA NIITÄ
PIDETÄÄN LIIIOITELTUNA
TAI SITTEN IHMETELLÄÄN,
MIKSEI POLIISI PUUTTUNUT
JOHONKIN TILANTEeseen TAI
TAPAHTUMAAN JO AIEMMIN.

joitellut muiden voimankäyttövälineiden käyttöä ja olet erityisen taitava fyysisissä voimankäyttöliikkeissä? Tuntisit omat kykysi ja ymmärtäisit kyseisen tilanteen olosuhteiden määrittelemät rajoitteet eri

voimankäyttövälineiden ja taktiikkojen käytölle?

Vai lähtisitkö mieluummin suorittamaan samaa virkatehtävää siten, että olisit epävarma osaamisestasi ja valmistautumisestasi? Kumman valitsit? Jos haluat valita ensimmäisen, se edellyttää sinulta aktiivista oman osaamisesi kehittämistä läpi elämän. Kukaan muu ei tee sitä sinun puolestasi.

Ja kun oikeassa maailmassa eletään, niin joskus sattuu ja tapahtuu. Vaikka pyrit tekemään kaiken oikein, niin joskus kohde päättää yrittää vahingoittaa sinua ja voi joskus myös onnistua sinä.

* * *

Lainaan erästä hyvää kollegaani, jonka erittäin osuva kuvaus poliisin työstä kuuluu näin: ”Poliisin työ on tavallisten ihmisten tavallisten asioiden hoitamista.” Ja näinhän se paljolti on. Poliisin työ ei onneksi ole hengissäselviytymiskamppailua työvuorosta toiseen. Meidän täytyy ymmärtää, että näillä ”arkisilla” tavallisten asioiden hoitamisilla voi kuitenkin olla mittaamaton merkitys tälle yhdelle ihmiselle. Hän muistaa kohtaamisenne ehkä aina.

Tämän lisäksi poliisityöhön kuuluu erittäin vaikeita ja vaarallisia tilanteita, joissa ihmisten henki ja terveys on uhattuna. Tällöin poliisi vaikuttaa lukuisten ihmisten elämään ja ääritilanteissa myös siihen, jatkuuko se jonkun kohdalla.

Jokainen kohtaaminen valmistele seuraavaa kohtaamista. Tässä valmistelussa sinulla on iso valta ja vastuu. Ymmärrä, että poliisin työ ei ole maailman katsomista mustavalkoisten linssien läpi, vaikka se voisi joskus tuntua helpommalta.

Eräänä yövuorona toimme putkaan miehen, jonka kiinniottilanteessa olimme joutuneet käyttämään voimakeinoja. Vuoron ollessa loppuillaan päätin käydä katsomassa, miten miehellä menee. Kerroin putkavartijalle, että käyn vähän juttelemassa yhdelle kiinniotetulle. Mies oli hereillä.

– Saanko tulla sisään?

– Tule vain, mies vastasi hieman hämmennyneesti.

– Miten menee?

– On menny paremminkin.

– Ymmärrän, sanoin ja istuuduin

miestä vastapäätä. – Muistatko mitä yöllä tapahtui?

– Joo, hän vastasi.

– Mitenkä siitä sellainen paini pääsi kehkeytymään? naurahdin.

– En mä vaan tiedä.

– Sattuiko suhun?

– Ei, entä suhun tai sun työkaveriin?

– Ei. Vaikka hiki kyllä tuli.

– Vittu mua harmittaa. Hirvee morkkis.

– No, pääasia ettei mitään päässyt kuitenkaan tapahtuun. Tämä maailmankaikkeus ei taida paljon suuntaansa muuttaa, vaikka meille joskus sattuu vähän heikompiakin hetkiä. Eli älä välitä. Viimestään huomenna sun fiilikset on paremmat. Ja hei, ellei yölistä olisi tapahtunu, ei mekään oltais koskaan tavattu. Mun nimi on Juha-Matti.

– Toni (nimi muutettu).

Hetken hiljaisuuden jälkeen katsoin kelloa. Yövuoro oli päättyvässä.

– Eiköhän lähdetä kukin kotiimme.

– Sopii.

Mies meni putkan tiskille selvittämään paperiasiansa kuntoon ja minä menin purkamaan poliisiautoa varusteista.

Toimintatapana en voi kuitenkaan suositella putkatiloissa tapahtuvia keskusteluja, jotka eivät liity varsinaisesti virkatehtävään. Varsinkin jos kysymyksessä on rikosepäily, josta voidaan aloittaa esitutkinta, niin tällaiset putkalla tapahtuvat keskustelut voivat merkittävästi rikkoa kaikkien osallisten oikeusturvaa. Tämä on sinällään aika nurinkurista: inhimillistä toimin-

taa saattavat rajoittaa lait, jotka on laadittu sitä suojelemaan.

Joka tapauksessa on tärkeää ymmärtää, että toimintamme jättää aina jäljet meidät työtilanteissa kohdanneisiin ihmisiin. Nimesi ei ehkä jää muistiin mutta mielikuvat poliisista kyllä. Oliko poliisi kunnioittava vai ylimielinen? Avulias vai töykeä? Oliko poliisi oikeudenmukainen?

Erityisen merkityksellisiä mielikuvat ovat tilanteissa, joissa joudumme kohdistamaan johonkin ihmiseen voimakeinoja. Tällöin se, miten me muuten toimimme, käyttäydymme ja puhumme ja miten suhtaudumme kohteena olevaan henkilöön, voi vaikuttaa merkittävästi siihen, miten kyseinen henkilö tai sivulliset tilanteen kokevat – ja sen myötä siihen, miten joku heistä toimii seuraavan kerran kohdatessaan poliisin.

Valmistamme ihmisiä siis aina myös siihen mahdolliseen seuraavaan kohtaamiseen poliisin kanssa. Pidä huolta, ettet omalla ajattelemattomalla toiminnallasi tai puheillasi aiheuta koskaan sitä, että kollegamme joutuu sinun vuoksesi vaikeaan tilanteeseen, kohdatessaan sinun virkatoimesi kohteena olleen henkilön joskus tulevaisuudessa. Kuten Maximus Decimus Meridius sanoo joukoilleen elokuvassa *Gladiator* (2000): "What we do in life echoes in eternity."

LÄHTEET

- Andersen, J. P. & Gustafsberg, H. A.: *Training Method to Improve*

Police Use of Force Decision Making: A Randomized Controlled Trial. Sage Open 2016. April-June. 1–13 DOI: 10.1177/2158244016638708

- Endsley, M.R. & Kokar, M.M.: *Situation Awareness and Cognitive Modeling.* Issue No.03 – May-June (2012 vol. 27). Published by the IEEE Computer Society 2012.
- Eteläpelto, A. & Miettinen, R.: *Ammattitaito ja ammatillinen kasvu.* Painatuskeskus 1993.
- Huhta, Juha-Matti: *Työturvallisuuden ymmärtäminen osana poliisin ammattiin perehdytystä ja järjestyspoliisin ammatillista kehitystä.* Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto 2012.
- Kolb, D., A.: *Experiential learning. Experience as the source of learning and development.* Prentice Hall 1984.
- Pohjonen, P (2000) *Työssäoppiminen – Ammatillisen osaamisen perusta.* PS-kustannus 2000.
- Poikela, Esa: ”Työ ja kokemus oppimisen lähtökohtana ja tavoitteena.” – Teoksessa Poikela, Esa (toim.): *Osaaminen ja kokemus.* Tampere University Press, 2005. S. 9–18.
- Miller, S., Blackler, J., Alexandra, A.: *Police ethics.* Allen & Unwin 1997.
- Poliisilaki (22.7.2011/872).
- Poliisi (AMK) opetussuunnitelma 2016–2017. Poliisiammattikorkeakoulu 2016.

359

7P 359

C112

3.2 lit

POLIISI

ANTTI JÄÄSKELÄINEN

TOIMIVALTA OHJAA POLIISIN VALINTOJA JA VALLANKÄYTTÖÄ

LEHTORI ANTTI JÄÄSKELÄINEN TOIMII POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUSSA OIKEUDELLISTEN AINEIDEN OPETTAJANA.

JÄÄSKELÄINEN VALMISTUI POLIISIKSI VUONNA 2002 JA OIKEUSTIETEEN MAISTERIKSI VUONNA 2009. ENNEN POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUUN TULOAN HÄN ON TOIMINUT VANHEMMAN RIKOSKONSTAAPELIN TEHTÄVISSÄ, ASIANAJOTEHTÄVISSÄ YKSITYISELLÄ SEKTORILLA SEKÄ ULOSOTTOVIRASTON PALVELUKSESSA.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU VUONNA 2023.

Aloitin opinnot silloisessa Poliisikoulussa Tampereella tammikuussa 2000. Elettyjä vuosia oli takana juuri ja juuri 20 vuotta. Valkolakki oli painettu päähän pari vuotta aiemmin ja varusmiespalveluksesta saatu punainen baretti aseteltu hyllylle muutamia kuukausia ennen koulun alkua. Työkokemus rajoittui kesätöihin ja lyhyeen asianajotoimistossa vietettyyn työrupeamaan. Omasta mielestäni kokemusta ja näkemystä elämästä oli tuolloin kohtalaisesti, nyt jälkikäteen arvioituna sitä oli varsin vähän. Jostain pitää kuitenkin aloittaa.

Poliisikoulutus ja erityisesti siihen kuuluva työharjoittelu avasivat nopeasti silmiäni siitä maailmasta, jossa poliisi toimii. Kansalaisten parissa toimiminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden valvominen, rikosten selvittäminen ja muut poliisille määrätty tehtävät ovat laaja, mielenkiintoinen ja haasteellinen tehtäväkenttä.

Kiinnostuin jo poliisikouluaikana oikeudellisista aineista ja siitä, miten laajat oikeudelliseen osaamiseen liitty-

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

vät tiedot poliisi tarvitsee toimiessaan erilaisilla tehtävillä. Lähestulkoon kaiken, mitä poliisi työssään tekee, tulee perustua lakiin. Jopa kansalaisten opastus ja neuvonta perustuu hallintolaisissa ilmeneviin hyvän hallinnon periaatteisiin, konkreettisista kansalaisiin kohdistuvista toimenpiteistä puhumattakaan.

Mielenkiinto perehtyä oikeudellisiin asioihin johti siihen, että jatkoin opintoja Lapin yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa, josta valmistuin vuonna 2009. Matka jatkui joksikin aikaa asianajotehtäviin ja edelleen ulosottoviraston palvelukseen. Palasin kotiin, eli poliisihallintoon ja Poliisiammattikorkeakouluun, vuonna 2015. Olen toiminut Polamkissa oikeudellisten aineiden lehtorina siitä lähtien ja palannut taas poliisia koskevien oikeudellisten perusasioiden äärelle. Mikä parasta, saan työskennellä päivittäin motivoituneiden opiskelijoiden kanssa.

* * *

Poliisityö ei luonnollisestikaan ole pelkkää juridiikkaa, vaan lisäksi pitää hallita monenlaisia muita taitoja, joita ovat esimerkiksi sosiaalinen vuorovaikutus, kirjallisten dokumenttien tuottaminen, käytössä olevan tekniikan hallitseminen, taktiset näkökulmat

ja niin edelleen. Kaikki poliisikoulutuksen osa-alueet ovat yhtä tärkeitä. Oman erityisen haasteensa poliisityöhön tuo vielä se, että usein päätöksiä tehdään nopeasti, puutteellisin tiedoin ja erilaisissa painetilanteissa, kuten esimerkiksi väkivallan uhkan alla.

Muistan koulutukseen kuuluvan harjoittelun alkuajoilta sen, että teoriatietoa oli monestakin asiasta melko hyvin, mutta käytännön ympäristössä sormi meinasi mennä suuhun. Oli liikennejuttuja, kotihälytyksiä, murtopaikkoja, myymälävarkauksia, tulipaloja, kotietsintöjä, kiinniottoja, kuulusteluja ja teknistä tutkintaa. Eksyneitä kansalaisia, uteliaita kansalaisia ja hätääntyneitä vanhempia. Näiden kaikkien kohdalla tuli muistaa, miten toimitaan ja millä perusteella. Takaraivossa oli jatkuvasti ajatus siitä, että toimenpiteisiin tulee olla aina jokin

oikeudellinen peruste ja lopputuloksen pitäisi olla oikeudenmukainen. Onneksi mukana oli alkuvaiheessa jatkuvasti asiantunteva harjoitteluohjaaja, joka kertoi mitä kaikkea asiassa tuli huomioida ja missä järjestyksessä asioita piti lähteä purkamaan.

Edelleen muistissa on ensimmäinen keikka, joka oli *epäilty rattijuopumus*. Kovaa kyytiä paikalle, tekijä kiinni silminnäkijöiden kuvauksen perusteella, epäillylle puhalluskoe, jonka lukemat osoittivat rattijuopumuksen rajan

OLI LIIKENNEJUTTUA,
KOTIHÄLYTYKSIÄ,
MURTOPAIKKOJA,
MYYMÄLÄVARKAUKSIA,
TULIPALOJA,
KOTIETSINTÖJÄ,
KIINNIOTTOJA,
KUULUSTELUJA JA
TEKNISTÄ TUTKINTAA.
EKSYNEITÄ
KANSALAISIA,
UTELIAITA KANSALAISIA
JA HÄTÄÄNTYNEITÄ
VÄNHEMPÄIÄ.

lyittyneen. Edelleen epäillyn kuljetus sairaalaan verikokeeseen, koska kuskia ei saatu kiinni ajosta ja asiassa oli esitetty väite alkoholin nauttimisesta vasta ajon jälkeen. Sairaala-keikan jälke-
n rikosilmoituksen kirjaaminen ja ajokiellon määrääminen. Periaatteessa prosessi oli tuttu ja koulussa harjoiteltu, mutta käytännössä hoidettuna ja kaikessa kiireessä asiat eivät meinanneet muistua mieleen. Kollegan asian-
tuntevalla opastuksella asiat saatiin tehtyä oikeassa järjestyksessä ja itselle ensimmäinen rat-
tijuopumuskeikka hoidettuna.

Viikkojen ja kuukausien kuluessa saman tyyppisiä työkeikkoja tuli yhä useammin vastaan, kokemusta kertyi ja asiat alkoivat sujua entistä paremmin. Teoriatieto löysi viimein omat lokeronsa käytännön ympäristössä. Sanonkin usein harjoitteluun lähteille opiskelijoille, että viimeistään työharjoittelussa pään sisällä oleva, ehkä vielä epä-
määräinen ja jäsentymätön teoriatieto asettuu oikeisiin lokeroihin. Harva on ollut harjoittelusta palattu-
aan eri mieltä.

Valmistumisen jälkeen jokainen ha-
keutuu oman kiinnostuksensa mukaan erilaisiin poliisitehtäviin ja varsinaisen syventymisen tiettyyn tehtävään al-
kaa. Yksi poliisikoulutuksen monis-
ta hyvistä puolista on se, että vaikka tutkinto johtaa näennäisesti yhteen ammattiin, on organisaation sisällä tarjolla hyvin monenlaisia poliisiteh-

täviä ja urapolkuja. Näissä tehtävissä osaamista kerrytetään edelleen sekä työssä oppimalla että erilaisia kursseja käymällä. Osaamisen kehittäminen ja ylläpitäminen on välttämätön osa poliisin ammattitaitoa.

* * *

Ammattikorkeakoulutasoisen tutkimon myötä koulutuksessa kiinnitetään nykyään huomiota myös akateemisiin taitoihin, jotka tarkoittavat poliisityön yhteydessä erityisesti kriittistä ajattelua ja kykyä analysoida asioita objektiivisesti, valittuja menetelmiä käyttäen. Sanoja *analyysi* ja *akateemisuus* ei ole perinteisesti yhdistetty poliisitoimintaan, mutta kriittinen ajattelu, annettujen tietojen kyseenalaistaminen ja objektiivisuus ovat olleet aina osa poliisin työtä.

Akateeminen lähestymistapa koulutukseen antaa työkaluja arvioida asioita puolueettomasti ja perustaa päätöksensä johdonmukaisesti ja järjestelmällisesti tuotettuun tietoon. Asioita tulee osata tarkastella useista eri näkökulmista. Informaation määrä maailmassa kasvaa jatkuvasti ja mukana on entistä enemmän henkilökoh-
taisista kokemuksista kasattua vertaisvahvistettua informaatiota. Näistä vertaisvahvistetuista tiedonlähteistä hyvänä esimerkkinä ovat erilaiset yhteisö- ja pikaviestipalvelut, joissa keskustelu polveilee hyvinkin värikkäästi.

AKATEEMINEN LÄHESTYMISTAPA
KOULUTUKSEEN ANTAA
TYÖKALUJA ARVIOIDA ASIOITA
PUOLUEETTOMASTI JA PERUSTAA
PÄÄTÖKSENSÄ JOHDONMUKAISESTI JA
JÄRJESTELMÄLLISESTI TUOTETTUUN
TIETOOIN.

Medialukutaito ja lähdekriftisyys ovat tänä päivänä hyvin oleellisia kansalaistaitoja, mutta virkamiehen tulee päätöksenteossaan kiinnittää vielä korostetummin huomiota siihen, että päätöksen perusteena olevat tiedot ovat laadullisesti riittävässä tasolla. Poliisiin tulee esimerkiksi hakea tietoa virallisista lähteistä, kuten laeista, asetuksista, oikeuden päätöksistä ja eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisukäytännöistä. Perusteeksi ei riitä perinteinen lausahdus, että ”näin on toimittu aina ennenkin”. Juuri tässä yhteydessä omaa ajattelua tukevat akateemiset työkalut ovat arvokkaita.

* * *

Poliisitoiminta kiinnostaa kansalaisia. Poliisi on esillä eri medioissa päivittäin joko oma-aloitteisen tiedottamisen tai sitten jonkin mielenkiintoa herättäneen poliisioperaation kautta. Poliisitoiminnan ympärillä on nähty vuosien varrella myös erilaisia tosi-tv-sarjoja, jotka ovat avanneet poliisityön arkea poliisiautosta käsin. Täytyy muistaa, että sarjat eivät kerro koko totuutta poliisityöstä. Pintapuolisesti helpolta ja vauhdikkaalta näyttävä tehtävä edellyttää jatkuvaa tiedollista käsittelyä ja punnintaa siitä, mikä on oikein ja missä rajoissa tehtävä voidaan saattaa loppuun. Näitä kysymyksiä sarjoissa ei aina tuoda esille. Kokeneiden poliisien työ näyttää sarjojen erilaisissa

tapauksissa helpolta ja mutkattomalta, mutta sitä edeltää vuosien työkokemus ja poliisityöhön harjaantunut oikeudellinen ajattelu.

KOKENEIDEN POLIISIEN
TYÖ NÄYTTÄÄ
SARJOJEN ERILAISISSA
TAPAUKSISSA HELPOLTA
JA MUTKATTOMALTA,
MUTTA SITÄ EDELTTÄÄ
VUOSIEN TYÖKOKEMUS
JA POLIISITYÖHÖN
HARJAANTUNUT
OIKEUDELLINEN
AJATTELU.

Aika ajoin nousee esiin kysymys siitä, toimiko poliisi jossakin yksittäisessä tapauksessa oikein vai väärin ja toimiko poliisi toimivaltuuksiensa rajoissa. Tapahtuman jälkeen asiasta esitetään usein näkemyksiä puolesta ja vastaan – niin journalistien, oikeusoppineiden, poliisin kuin

esimerkiksi kansalaisaktiivienkin toimesta. Tästä hyvänä ja ajankohtaisena esimerkkinä Elokapinan toiminta, siihen liittyvä uutisointi ja oikeudelliset jälkitoimet. Elokapina on saanut toiminnallaan runsaasti huomiota lehtien palstoilla. Aktivistien ja poliisin toimintaa on arvioitu monen eri asiantuntijan näkökulmasta, ja poliisin toiminta päätyikin lopulta tuomioistuinelaitoksen arvioitavaksi. Näkyvä uutisointi on hiljentynyt muiden aiheiden tieltä, mutta tuomioistuinprosessi on edelleen kesken.

Keskustelu siitä, onko poliisi toiminnut oikein vai väärin, koostuu monista eri aineksista. Se voi sisältää värikkäitä tarkoitushakuisia mielipiteitä tai kansalaisten oikeustajuun muutoin peilautuvia näkökulmia. Värikkäät ja tarkoitushakuiset mielipiteet saattavat perustua pienen ryhmän kesken vahvistettuihin mielipiteisiin. Olennaista tämän artikkelin kannalta on oikeudelliseen punnintaan liittyvä keskuste-

lu ja se, miten poliisitoimintaa voidaan arvioida oikeudellisesti.

Mikä sitten on oikein toimimista ja miten sitä arvioidaan? Arviointi sisältää ensinnäkin eettisiä ja moraalisia näkökulmia. Eettinen arviointi tarkoittaa yhteiskunnallisessa mittakaavassa tehtävää arviointia siitä, mikä on oikein ja mikä väärin. Moraalilla puolestaan tarkoitetaan esimerkiksi virkamiesten etiikan mukaista käytännön toimintaa. Eettisyyteen liittyvä kansalaiskeskustelu voi nousta eduskuntaan ja jalostua siellä edelleen eduskunnan säätämäksi laiksi, jolloin siitä tulee konkreettinen osa poliisin työtä uuden säädöksen myötä. Voimassa olevassa poliisilaisissa on esimerkiksi lain edellisestä versiosta puuttunut säännös, joka käsittelee perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamista.

Toiminnan tulee olla joka tapauksessa yhteiskunnan näkökulmasta kestävä ja hyväksyttävää, mikä vaikuttaa suoraan siihen, miten legitimiä eli oikeaksi poliisin toiminta koetaan kansalaisten keskuudessa. Kollegani Mikko Porvali kirjoittaa artikkelissaan, että poliisitoiminnan perusedellytys on kansalaisten luottamus. Luottamusta on rakennettu ja se on jalostunut koko itsenäisyyden ajan nykyiselle tasolle. Tänä aikana lainsäädäntö ja toimintamallit ovat muuttuneet useita kertoja, mutta luottamus on vain vahvistunut. Sitä voidaan pitää onnistumisena, jota pitää vaalia.

Poliisi antaa valmistumisensa jäl-

keen eettisen valan, joka kuuluu seuraavasti:

Lupaen parhaan kykyäni ja taitoni mukaan käyttäytyä aina ja kaikissa tilanteissa poliisin arvolle sopivalla tavalla.

Kunnioitan jokaisen ihmisarvoa ja oikeuksia.

Käytän poliisin valtuuksiani lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla.

Noudatan esimiesteni käskyjä ja olen valmis kohtaamaan poliisin ammattiin liittyvät vaarat.

Toimin avoimesti ja sovinnollisuutta edistäen.

Käyttäydyn rehdisti, auttavaisesti ja ammatillista yhteishenkeä vahvistaen.

Olen oikeudenmukainen ja toimin koko työyhteisön parhaaksi.

Tällä tavalla tabdon poliisina palvelulla.

Eettinen vala pitää kiteytetysti sisälään ne elementit, joihin poliisin toiminta perustuu: poliisin arvot, perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, lainalaisuus, kuuliaisuus, avoimuus, sovinnollisuus ja oikeudenmukaisuus.

Lait ja säädökset ohjaavat nykyään yhä tarkemmin poliisin toimintaa,

joten poliisin on tunnettava lainsäädäntö erittäin hyvin. Lakia pitää myös osata soveltaa oikein,

juuri kyseiseen tapaukseen soveltuvalla tavalla. Lain soveltaminen ei ole helppoa, vaan se vaatii soveltajaltaan oikeanlaista tilanteen lukemista.

Poliisiammattikorkeakoulun julkaisusarjaan kuuluvassa kirjassa, *Etiikka*

KÄYTÄN POLIISIN VALTUUKSIANI
LAINSÄÄTÄJÄN TARKOITTAMALLA
TAVALLA.

ja poliisin työ, kuvataan erittäin hyvin lain ja sen soveltajan – tässä tapauksessa poliisin – välistä vuorovaikutusta.

*”Onko poliisitoiminnalle uhkakuva sellainen poliisi, jonka oikeustajua säätelee pelkkä lainkirjain – ilman pöhdintää lain tarkoituksesta ja arvoista, joita var-
ten se on alun pitäen laadittu. Jos juridiset normit ylikorostuvat ja oma har-
kinta hämärtyy, poliisi ei enää palvele yhteiskun-
taa vaan vain lakia. On otettava huomioon, ettei laki itsessään määrittele oikeaa tai väärää eikä laki ilman toimenpidettä myöskään kykene toimimaan.”*

Asia konkretisoituu eettisen valan kohdassa *Käytän poliisin valtuuksi-
ni lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla*, mutta myös oikeudenmukaisuuden vaatimuksen kohdalla. Poliisin on ymmärrettävä lain tarkoitus ja oltava oikeudenmukainen. Näiden taitojen kehittyminen vaatii harjaantumista.

* * *

Poliisin työ on mielenkiintoinen yhdistelmä lainkäyttöä, ongelmien ratkaisua, sovittelua ja käytännön toimintaa – vain muutamia asioita mainitakseni. Kuvaus ei välttämättä kestä akateemista jaottelua, mutta tosiasiassa poliisin työtehtäviin kuuluu oikeudellisten ongelmien määrittelyä, niiden ratkaisemista ja seuraamusten määräämistä lakia samalla soveltaen. Hyvänä esimerkkinä tällaisesta tilan-

teesta on sakon antaminen liikenne-asiassa. Ensivaiheessa puututaan lainvastaiseen menettelyyn, esimerkiksi ylinopeuteen. Sen jälkeen pysäytetään ajoneuvo lakiin perustuvaa toimivaltaa käyttäen, määritellään ylinopeuden vakavuus suhteessa olosuhteisiin ja annetaan kuljettajalle sakko teon

moitittavuuden mukaisen asteikon mukaisesti. Tässä tapauksessa poliisi suorittaa liikennevalvontaa, joka on yksi poliisin perustehtävistä, puuttuu lainvastaiseen toimintaan, eli ylinopeuteen, ja määrää rikosoikeudellisen seuraamuksen samassa menettelyssä.

Edellä mainitussa tilanteessa poliisi soveltaa lakia ja käyttää toimivaltaa. Toimivallan kuvaamisen yhteydessä on lähdettävä liikkeelle julkisen vallan käsitteestä. Julkisen vallan käytöllä tarkoitetaan sitä, että julkinen toimija – usein viranomainen – tekee erilaisia päätöksiä, jotka koskevat luonnollisia henkilöitä, yrityksiä ja yhteisöjä. Julkisen vallan käytölle on ominaista se, että viranomaisella on oikeus tehdä yksipuolisia päätöksiä ilman kohteen suostumusta. Julkisen vallan käyttöön kuuluu siten aina yhtenä elementtinä pakon käyttäminen. Miten yksipuolisia päätöksiä tehdään ja miten hallinnollista pakkoa viime kädessä käytetään, selviää julkista valtaa käyttävän viranomaisen toimintaa säätelevästä laista. Esimerkiksi poliisin kohdalla tämä tarkoittaa konkreettisesti sitä, että mikäli henkilö ei noudata poliisin neuvoja, kehotuksia

POLIISIN ON
YMMÄRRETTÄVÄ LAIN
TARCOITUS JA OLTAVA
OIKEUDENMUKAINEN.
NÄIDEN TAITOJEN
KEHITTYMINEN VAATII
HARJAANTUMISTA.

ja käskyjä poistua paikalta, voi poliisi poistaa henkilön paikalta voimakeinoja – eli pakkoa – käyttäen. Voimakeinojen käyttöön oikeuttava toimivalta saadaan poliisilaista.

Lyhyesti kuvattuna toimivalta tarkoittaa sitä, että poliisille on annettu lakiin perustuva mahdollisuus puuttua kansalaisten toimintaan erilaisissa poliisille kuuluvissa tehtävissä. Ky-

symys voi olla yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen kuuluvasta tehtävästä, rikosten tutkintaan liittyvästä tehtävästä tai jostain muusta laissa määritellystä tehtävästä. Puuttumisen taustalla on aina jokin syy, jolla pyritään viime kädessä turvaamaan kansalaisten perusoikeuksien toteutuminen. Perusoikeudet ovat taas perustuslaissa ilmeneviä, yksilölle kuuluvia oikeuksia. Nämä oikeudet kuvastavat samalla yhteiskunnan perusarvoja. Esimerkiksi yhdenvertaisuus, sananvapaus ja henkilökohtainen koskemattomuus ovat perustuslaissa määritellyjä perusoikeuksia.

Yksittäisen poliisin kannalta katsottuna toimivaltuuksien rajojen ymmärtäminen on aivan keskeinen osa poliisin ammattitaitoa. Poliisi puuttuu päivittäin kansalaisten perusoikeuksiin ja tämän toiminnan tulee perustua aina lakiin. Kysymys on perustuslain 1 luvun 2 §:n mukaisesta lainalaisuuden periaatteesta. Tehtävien hoitamisessa hallittavien muiden taitojen lisäksi po-

liisin tulee olla aina perillä siitä, mitkä ovat toimenpiteiden oikeudelliset reunaehdot.

Toimivallan käsitettä ei ole määriteltä laissa, mutta sitä on pyritty kuvaamaan oikeuskirjallisuudessa. Yleisesti ottaen *toimivalta* tarkoittaa siis viranomaisen tai virkamiehen oikeutta käyttää julkista valtaa. Määritelmää voidaan tarkentaa siten, että

TOSIASIALLINEN TOIMIVALTA
TARKOITTAÄ ESIMERKIKSI
VOIMAKEINOJEN KÄYTTÄMISTÄ,
VÄLITTÖMÄSTI VELVOITTAVAN
KÄSKYN ANTAMISTA TAI
MUUNLAISTA VÄLITÖNTÄ
PUUTTUMISTA HENKILÖN
TOIMINTAVAPAUTEEN.

poliisille on annettu sille kuuluvien poliisitehtävien suorittamiseksi lakiin perustuva oikeus puuttua tosiasiallisesti kansalaisten perusoikeuksiin ja tehdä kansalaisia oikeudellisesti sitovia ratkaisuja. Tämä määritelmä pitää sisällään sekä tosiasiallisen että määrämuotoisen julkisen vallan käyttämisen.

Tosiasiallinen toimivalta tarkoittaa esimerkiksi voimakeinojen käyttämistä, välittömästi velvoittavan käskyn antamista tai muunlaista välitöntä puuttumista henkilön toimintavapauteen. Tämä toimivallan käytön muoto on poliisille tyyppistä, ja siinä puututaan konkreettisesti ja välittömästi kansalaisten perusoikeuksiin. Tosiasiallisesta toimivallan käyttämisestä ei tehdä kirjallisia päätöksiä, mutta toimenpiteitä voidaan dokumentoida muilla tavoin.

Määrämuotoinen tai hallinnollinen julkisen vallan käyttö on hallintopäätösten tekemistä. Määrämuotoiset päätökset ovat esimerkiksi aselupa-

asioita, arpajais- ja rahankeräysasioita sekä yksityisen turvallisuusalan lupia. Määrämuotoiselle julkisen vallan käytölle on ominaista, että päätökset tehdään kirjallisina ja niistä voidaan valittaa.

Olen joutunut esittämään itselleni toimivaltaan liittyviä kysymyksiä ensin poliisiopiskelijana, sitten poliisin työtehtävissä ja nyt opettajan roolissa. Olen työskennellyt oikeudellisten asioiden parissa yli kaksikymmentä vuotta, mutta uusia soveltamistilanteita ja selvitettäviä oikeudellisia kysymyksiä tulee eteen lähes päivittäin. Yhteiskunta on jatkuvassa muutoksessa, tiedon määrä kasvaa ja lainsäädäntö pyrkii pysymään tämän muutoksen perässä. Tämä tarkoittaa usein sitä, että sääntely lisääntyy ja se on yhä yksityiskohtaisempaa. Kukaan ei enää hallitse kaikkia poliisityön osa-alueita, vaan on erikoistuttava tietyille kapealle alueelle ja pysyttävä tämän osa-alueen kehityksen mukana.

* * *

Tarkastellaan toimivaltaa lyhyen esimerkin kautta.

Poliisipartio saa keskellä päivää tehtävän Tampereen keskustassa sijaitsevaan puistoon. Ilmoituksen mukaan puistossa on aggressiivinen päihtynyt henkilö, joka huutelee koväänisesti ohikulkijoille. Puistossa

olevat ihmiset hakeutuvat muualle pelätessään henkilön käytöstä.

On selvää, että tehtävä kuuluu poliisille. Miten tilanteen toimivalta sitten muodostuu? Asiallinen toimivalta, eli tehtävän kuuluminen poliisille, muodostuu poliisilain 1 luvun 1 §:n kautta. Henkilön käytöksen perusteella kysymyksessä on yleisen järjestyksen ja turvallisuuden alaan kuuluva tehtävä.

Poliisi voi puuttua henkilön toimintaan, koska henkilö häiritsee muiden paikalla olevien ihmisten turvallisuutta ja vapautta liikkua alueella. Toimi-

valta tehtävän hoitami-
seen saadaan poliisilain
toisen luvun toimival-
tanormeista. Tehtävää
lähdetään tarkastele-
maan poliisilain rikok-
sia ja häiriötä koskevan
pykälän (poliisilaki 2:10
§) kautta. Samalla poliisi-
silla on oikeus selvittää
häirikön henkilöllisyys
(poliisilaki 2:1 §), tehdä

mahdollisen kiinnioton yhteydessä
turvallisuustarkastus (poliisilaki 2:12
§) ja mikäli henkilö ei tottele poliisin
antamia käskyjä, voidaan virkatoimia
tehostaa voimakeinoin (poliisilaki
2:17 §).

Toimivaltanormit antavat mahdol-
lisuuden toimia ja oikeuden puuttua
kansalaisen perusoikeuksiin, mutta ne
eivät vielä määritä, mitä asiassa pitäisi
tehdä tai varsinkaan sitä, mikä on
oikea lopputulos. Varsinaiset toimen-
piteet mitoitetaan poliisilain periaat-
teiden kautta. Esimerkin tilanteessa
mahdollinen lopputulema on se, että

KUKAAN EI ENÄÄ
HALLITSE KAIKKIA
POLIISITYÖN OSA-
ALUEITA, VAAN ON
ERIKOISTUTTAVA
TIETYLLE KAPEALLE
ALUEELLE JA PYSYTTÄVÄ
TÄMÄN OSA-ALUEEN
KEHITYKSEN MUKANA.

poliisi poistaa henkilön paikalta tai ottaa hänet kiinni poliisilaisissa määritellyn, rikoksilta ja häiriöiltä suojaamista koskevan toimivaltanormin perusteella. Näkyvän lopputuloksen lisäksi poliisi puuttuu henkilön perusoikeuksiin selvittämällä henkilöllisyyden ja tekemällä turvallisuustarkastuksen.

Lyhyestä esimerkistä voidaan poimia asian hoitamiseen vaikuttavat, poliisilaisista ilmenevät normit, eli tehtävänormi, toimivaltanormi ja periaatteet. Näiden asioiden erottaminen helpottaa hieman oikeudellista arviointia. Tehtävänormilla tarkoitetaan esimerkiksi poliisilain 1 luvun 1 §:ssä lueteltuja tehtäviä. Tämä poliisilain pykälä kuuluu seuraavasti:

Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kansallisen turvallisuuden suojaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä.

Poliisi suorittaa lisäksi lupahallintoon liittyvät ja muut sille laissa erikseen säädetyt tehtävät sekä an-

taa jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua. Jos on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai joutuneen onnettomuuden uhriksi, poliisin on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin henkilön löytämiseksi.

Rikosten esitutkinnasta säädetään esitutkintalaisissa, rikosten esitutkinnassa käytettävistä pakkokeinoista pakkokeinolaissa ja poliisihallinnon tehtävien järjestämisestä poliisin hallinnosta annetussa laissa.

Poliisilain 1 luvun 1 §:n tehtäväluokittelu määrittää, mitä tehtäviä poliisille kuuluu. Tehtäviä määritellään myös useissa muissa säädöksissä, mutta keskeisin tehtäväkenttä on määritelty poliisilaisissa. Voidaan puhua myös tehtävänormista. Ilman tehtävänormin määrittämää tehtävää poliisi ei voi ryhtyä toimenpiteisiin. Viranomaisten välisen tehtäväjaon vuoksi tehtävä saattaa kuulua toiselle viranomaiselle tai se on luonteeltaan yksityinen, eikä kuulu tällöin poliisille. Tehtävän määrittely on siten ensimmäinen asia, josta oikeudellinen arviointi aloitetaan.

Toimivaltanormit ovat poliisilain toisessa luvussa ilmeneviä, tiettyyn toimenpiteeseen oikeuttavia pykälä. Toimivaltanormeista ilmenee, mitä poliisi voi tehdä missäkin tilanteessa. Poliisin tehtäväksi jää valita tilanteeseen sopivat toimivaltanormit ja nii-

TOIMIVALTANORMIT ANTAVAT
MÄHDOLLISUUDEN TOIMIA JA
OIKEUDEN PUUTTUA KANSALAISEN
PERUSOIKEUKSIIN, MUTTA NE EIVÄT
VIELÄ MÄÄRITÄ, MITÄ ASIASSA
PITÄISI TEHDÄ TAI VARSINKAAN
SITÄ, MIKÄ ON OIKEA LOPPUTULOS.

den soveltaminen yksittäistapauksessa. Esimerkin mukaisessa tilanteessa pysytään poliisilain toimivaltanormeissa, mutta rikostutkintaa koskevissa tapauksissa toimivaltaa saadaan myös pakkokeinolain puolelta.

* * *

Toimivaltanormit mahdollistavat erilaisia toimenpiteitä, mutta ne eivät vielä anna vastausta siihen, mikä on juuri kyseisessä yksittäistapauksessa oikea ratkaisu. Sen vuoksi asiaa tulee tarkastella lakiin kirjattujen periaatteiden kautta. Poliisitoimintaa ohjaavia periaatteita ovat poliisilaisissa perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate, tarkoitussidonnaisuuden periaate ja tehtävien hoito ja tärkeysjärjestys. Periaatteet kuuluvat seuraavasti.

Perus- ja ihmisoikeuksien noudattaminen: Poliisin on kunnioitettava perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää näiden oikeuksien toteutumista.

Suhteellisuusperiaate: Poliisin toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tehtävän tärkeyteen, vaarallisuuteen ja kiireellisyyteen, tavoiteltavaan päämäärään, toimen-

piteen kohteena olevan henkilön käyttäytymiseen, ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin häneen liittyviin seikkoihin sekä muihin tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin.

Vähimmän haitan periaate: Poliisin toimenpiteillä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää eikä kellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Tarkoitussidonnaisuuden periaate: Poliisi saa käyttää toimivaltuut-
taan vain säädettyyn tarkoitukseen.

Tehtävien hoito ja tärkeysjärjestys: Poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä yhdenvertaista kohtelua

ja sovinnollisuutta edistäen. Poliisin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehoituksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Poliisin tehtävät on hoidettava tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Olosuhteiden vaatiessa tehtävät on asetettava tärkeysjärjestykseen.

Poliisilain periaatteita sovelletaan silloin, kun viranomainen voi toimivaltansa rajoissa valita erilaisia vaihtoehtoisia päätöksiä, toimia tai menettelyitä. Soveltaminen edellyttää, että viranomaisella on harkintavaltaa valita erilaisten toimenpiteiden tai ratkaisujen välillä. Harkintavalta voi

OIKEUDELLISTEN
AINEIDEN OPETUS
ALKAA HETI OPINTOJEN
ALKUVAIHEESSA,
JA TÄMÄN MÄÄRÄ
JA HAASTEELLISUUS
SAATTAA YLLÄTTÄÄ
OPISKELIJAT.

sisältää myös keskenään ristiriitaisten yleisten intressien yhteensovittamista tai priorisointia, mikä vaikuttaa päätöksen lopputulokseen.

Esimerkiksi poliisilain 2 luvun 10 § mahdollistaa henkilön paikalta poistamisen tai kiinniottamisen. Sama pykälä mahdollistaa siis mo-

lemmat toimenpiteet, mutta valinta tehdään edellä kuvattujen periaatteiden kautta. Vähemmän haitan periaate ohjaa poliisia valitsemaan toimenpiteistä sen, joka aiheuttaa vähiten haittaa ja on tarpeellinen, kun taas suhteellisuusperiaate ohjaa poliisia valitsemaan keinoista sen, joka on oikeassa suhteessa tavoiteltavaan päämäärään.

Nämä periaatteet siis ohjaavat jokaista poliisitehtävää ja ne edellyttävät aina tapauskohtaista harkintaa. Tämä edellyttää taas poliisin omaa harkintakykyä: Onko toimintani oikeudenmukaista? Toteutanko lainsäätäjän tarkoitusta? Päätelyketju, jonka avulla poliisi voi arvioida toimintaansa oikeudellisesta näkökulmasta sekä tehtävän aikana että sen jälkeen, sisältää kohdat *tehtävä - toimivalta - periaatteet - toimenpiteet*.

Huomioon on otettava myös laillisuusvalvojen ja tuomioistuinten ratkaisut. Laki voi olla vanhentunut tai se ei vastaa sanamuodoltaan johonkin konkreettiseen soveltamistilanteeseen, jolloin tuomioistuin tai laillisuusvalvonta ottaa siihen kantaa. Tälläkin

hetkellä poliisin toimintaa arvioidaan sekä tuomioistuimissa että ylimpien laillisuusvalvojen toimesta. Arvioinnissa on kysymys siitä, onko poliisi toiminut lain mukaisesti juuri kyseisessä yksittäistapauksessa.

* * *

Oikeudellisten aineiden opiskelu

on tärkeä osa poliisikoulutusta. Edellä kuvattujen esimerkkien kautta saa käsityksen siitä, että oikeudellinen arviointi ja soveltaminen ovat osa poliisin arkipäivää.

Oikeudellisten aineiden opetus alkaa heti opintojen alkuvaiheessa, ja tämän määrä ja haasteellisuus saattaa yllättää opiskelijat. Haaste syntyy monelle opiskelijalle siitä, että oppinaineissa on paljon uutta sanastoa ja oikeudellinen ajattelutapa on ylipäättään uutta. Harva nuori – tai vanhempikaan opiskelija – on törmännyt aiemmin rikosprosessuaaliseen sääntelyyn tai poliisilain toimivaltasäännöksiin, perustuslain lainalaisuusperiaatteesta puhumattakaan. Edellisten lisäksi poliisikoulutuksessa opiskellaan muun muassa rikosoikeutta, julkisoikeuden alaan kuuluvia säännöksiä ja yksityisoikeutta. Yksityisoikeudellisesta sääntelystä mainittakoon vahingonkorvauksiin liittyvät kysymykset, jotka liittyvät olennaisesti rikoksella aiheutettuihin vahinkoihin.

Uusien asioiden hahmottaminen ja oppiminen vie aikaa. Muistan edel-

HARVA NUORI - TAI VANHEMPIKAAN
OPISKELIJA - ON TÖRMÄNNYT
AIEMMIN RIKOSPROSESSUAALISEEN
SÄÄNTELYYN TAI POLIISILAIN
TOIMIVALTASÄÄNNÖKSIIN,
PERUSTUSLAIN
LAINALAISUUSPERIAATTEESTA
PUHUMATTAKAAN.

leen, miten opiskelijana aika ja energia menivät perusasioiden opetteluun ja kokonaisuuden hahmottamiseen. Mitä poliisi saa tehdä ja millä perusteella? Mitä lakia nyt sovelletaan? Asiat kuitenkin toistuvat opintojen edetessä ja käytännön harjoitteet antavat teorialle konkretiaa. Kysymys ei ole ylipäättään ulkoa opettelusta, vaan ajattelutavan muutoksesta. Omiin tai muiden esittämiin mielipiteisiin perustuvasta päätöksenteosta tulee siirtyä virkamiehen oikeudellisesti perusteltuun harkintaan ja päätöksentekoon.

Opiskelijana on hyvä ymmärtää se, että tuleva poliisi käyttää julkista valtaa, joten asioita on opittava katsomaan oikeudellisten silmälasien läpi. On kyettävä erottamaan olennainen epäolennaisesta, analysoitava asioita ja tehtävä oikeudellisesti perusteltuja päätöksiä ja toimenpiteitä. Tämä ajattelumalli kehittyy vuosien varrella ja kulkee mukana koko virkauran ajan.

Oikeustieteen opetus on poliisikoulutuksessa pakostakin käytännönläheistä. Aikaa opetukseen on käytettävissä vähemmän kuin esimerkiksi oikeustieteelliseen loppututkintoon johtavissa opinnoissa, mutta myös työ on erilaista – käytännönläheistä. Ei ole tarpeen opiskella laajoja kokonaisuuksia esimerkiksi hallinto-oikeuden alalta, koska tiedetään, mitä lain osia poliisin työssä tarvitaan. Opetus on rakennettu nimenomaan poliisityötä ajatellen. Koulutuksessa annetaan ne perustiedot, jotka jokaisen poliisin on vähintään hallittava. Käytännönläheisyys näkyy myös siinä, että opetuksessa käytetään paljon

ajankohtaisia esimerkkejä ja opintojen myöhemmässä vaiheessa teoriatietoa viedään myös käytännön harjoitusten tasolle.

Loppuun lyhyt tuulahdus kansainvälistä ajattelua. Pidän brittiläisen Jerry Ratcliffen tavasta kuvata poliisityötä ja sen ympärillä tehtävää tutkimusta. Ratcliffe on entinen poliisi, nykyinen professori, joka on kirjoittanut useita kirjoja poliisityöstä ja joka isännöi Reducing crime -podcastia. Ratcliffe käyttää poliisitoiminnan yhteydessä termiä *pracademic – prakateemikko*, jolla tarkoitetaan kiteytetysti sitä, että henkilöllä on sekä vahva käytännön osaaminen että akateemisia taitoja, joita hän osaa yhdistää tehtävässään. Tätä määritelmää vasten tarkasteltuna voisi todeta, että poliisin toimivallan käyttämisessä on kysymys myös prakateemisesta näkökulmasta.

Kuten jo aiemmin tässä artikkelissa totesin, sanaa akateemisuus ei yleensä liitetä poliisiin, mutta sekä objektiivisuus että analysointi ovat poliisille arkipäivää. Esimerkiksi yksi esitutkintamenettelyn kulmakivistä on tasapuolisuuden – eli objektiivisuuden – vaatimus. Jos sanan *analysointi* haluaa korvata perinteisemmällä termillä, voidaan puhua tavoitteellisesta arvioinnista tai harkinnasta. Nämä tutummat termit ovat aina olleet osa poliisityötä.

LÄHTEET JA LUKEMISTOA

- Ellonen, Erkki – Kekomäki, Kalle – Raivola, Petri – Tahha, Hannu – Välitalo, Tarmo (2000). Etiikka ja poliisin työ. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 6.
- Helminen, Klaus – Kuusimäki, Matti – Rantaeskola, Satu (2012). Poliisilaki. Helsinki: Talentum.
- Mäenpää, Olli (2023). Hallinto-oikeus. 3. uudistettu painos (e-kirja). Alma Talent Oy.
- Poliisilaki (22.7.2011/872).
- Poliisin eettinen vala. <https://polamk.fi/eettinen-vala> Luettu 17.10.2023.
- Ratcliffe, Jerry. Reducing Crime podcast. www.jratcliffe.net

DANIEL KALEJAIYE

”MITEN IHMEESSÄ SÄ JUOKSIT NOIN HYVIN?”

VANHEMPI KONSTAPELI DANIEL KALEJAIYE VALMISTUI POLIISIKSI VUONNA 2019. KALEJAIYE ON TYÖSKENNELLYT ANKKURI-RYHMÄSSÄ NETTIPOLIISINA SEKÄ RIKOSTUTKIJANA ITÄ-SUOMESSA KUOPIOSSA.

DANIEL KALEJAIYE SIIRTYI POLIISIAMMATTIKORKEAKOULULLE TKIELI TUTKIMUS-, KEHITTÄMIS- JA INNOVAATIOIMINTAAN VUONNA 2023. POLAMKILLA KALEJAIYE TYÖSKENTELEE ASIAANTUNTIJANA VIRALLISET PELIKAVERIT -HANKKEESSA, JONKA TARKOITUKSENA ON LÖYTÄÄ ENNALTA ESTÄVÄN TYÖN TAPOJA JA VÄLINEITÄ VIDEOPELIENTEN MAAILMASSA.

KALEJAIYEN SOSIAALISEN MEDIAN TILAILLÄ OLI SYKSYLLÄ 2023 JO YLI 225 000 TILAAJAA. SUURIN OSA TILAAJISTA ON TULLUT TIKTOKISTA, JONKA KAUTTA ”KONSTAPELI DANIEL” NOUSI LAAJAAN TIETOISUUTEEN.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU VUONNA 2021.

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

En ole halunnut aina poliisiksi. Itse asiassa suurimman osan elämästäni olin ajatellut, että minusta tulee opettaja, nuoriso-ohjaaja tai puuseppä. Pohjakoulutukseltani olenkin nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaaja.

Ihmisten auttaminen ja työn tekeminen ihmisten parissa on aina ollut minulle elinehto. Poliisin ammatti vaikeasti kuitenkin liian vaaralliselta, työläältä ja valvotulta. Siinä en ollut täysin väärässä. Vaaraa löytyy, työt eivät lopu tekemällä ja esimiesten, kateellisten kollegoiden ja kansalaisten valvovat katseet voi tuntea selkärakossa. Mutta toisin kuin ajattelin, on ihan sama mitä teet, joku valvoo sinua joka tapauksessa. Aina joku on kateellinen, ja jollekulle toiselle on ylitsepäsemättömän hankalaa sisäistää sitä, miten mielekkäitä sinun hommasi ovat verrattuna hänen hommiinsa.

Epäröin pitkään poliisiksi hakeutumista, mutta ystäväni Johanneksen sanat muuttivat suunnitelmani kertaheitolla. Olimme kotikaupungissani Joensuussa istumassa kaupunginteat-

terin takana olevalla viheralueella, kun hän sanoi minulle: ”Siusta kyl tulis hyvä poliisi!”

Kotimatalla täytin hakulomakkeen ja aamalla heräsin viestiin, että hakemukseni oli vastaanotettu ja valintakokeen ensimmäinen vaihe olisi marraskuussa 2015.

Muistan valintakoepäivän hyvin elävästi. Oli marraskuinen päivä, ehkä vajaa 10 astetta lämmintä, lunta ei ollut vielä maassa ja sumua oli kaikkialla. Ja kun sanon kaikkialla, tarkoitan kaikkialla. Kävelimme pitkässä jonossa yläkentän juoksuradalle, enkä ujona persoonana jonon periltä nähnyt edes jonon kärkeä. Katselin lämmitellessäni muita pääsykokeisiin tulleita. Jokaisella oli juoksuhausut, oikeat juoksupaita ja tekninen paita. Minulla oli yli-isot harmaat collegehausut, pinkki collegehuppari ja joskus-jostain ostetut kengät. Olin ajatuksissani heti alta-vastaaajan asemassa.

Poliisiammattikorkeakoulun liikunnan opettaja Aki Sipilä huutaa N-Y-T, pidätän hengitystäni, jalkani tuntuvat heikoilta ja minua jännittää enemmän kuin koskaan aiemmin on jännittänyt. NYT, pinkkaisen juoksuun kuin hauki rannasta, gepardi pusikosta tai mopopoika mopomitistä. Pääsen heti jonon kärkeen ja ajattelen, että tässä sitä pysytään, eikä kukaan juokse minusta ohi. Eikä melkein juossutkaan. Pysyin jonon kärjessä aina viimeisen kierroksen puoliväliin asti, jolloin joku päkiäpinkojapikajuoksija juoksi ohitseni niin kovaa, etten edes vaivautunut

koettamaan pysyä hänen kannoillaan. Takakentän mutkassa ennen loppusuoraa joku toinenkin yritti päästä ohitseni. Siihen en suostunut, vaan pingoin hänen rinnalleen ja juoksimme maaliviivan yli miltei käsi kädessä.

Jos en väärin muista, ryhmästämme putosi kaksi miestä, jotka eivät päässeet vaaditun 7 minuutin alapuolelle. He paikoivat ja kiroisivat radalla aikansa, kunnes lähdimme sisälle sisäosiota varten. Minun juoksunumeroni oli yhdeksän. Kävellessämme sisälle minulle huudettiin takaa: ”Hei ysi, miten ihmeessä sä juoksit noin hyvin?” Aikani oli 5 minuuttia ja 33 sekuntia, joka oli 11 sekuntia parempi aika kuin koskaan harjoitellessani saamani. Käännyin ja sanoin: ”En mie tiä, mie vaan juoksin!” Huutajat naurahtivat ja jatkoivat omaa juttuaan keskenään.

Muistan tuon hetken niin elävästi, että polveni tutisevat ja hymyilen kirjoittaessani tätä. Varmaan syy siihen on se, että en itsekään uskonut pärjäväni niin hyvin kuin pärjäsin. Voisin melkein sanoa, että tuo kohtaaminen ja nuo sanat olivat alkusysäys sille, mitä olen tänään. Itä-Suomen poliisilaitoksen nettipoliisi, vanhempi konstaapeli Daniel Ayomide Olaoluwa Kalejaiye – Konstaapeli Daniel.

* * *

Vuonna 2016 Poliisiammattikorkeakoulu otti käyttöönsä Snapchat-sovelluksen osana rekrytoimista.

Snapchatin sisältö koostui poliisiopiskelijoiden tarinoista arjestaan, poliisiksi opiskelemisesta ja yleistiedosta Poliisiammattikorkeakoulusta. Vuonna 2016 tili oli hyvin suosittu niiden joukossa, jotka olivat tulossa opiskelemaan poliisiksi taikka unelmoivat poliisin ammatista.

Pääsin Polamkiin opiskelemaan ensimmäisellä hakukerrallani 2015. Opintojeni oli määrä alkaa huhtikuussa 2016, mutta koska minulla oli armeija suorittamatta, lykkäsin opiskelujeni aloitusta vuodella. Kuulin Polamkin Snapchat-kanavasta ensimmäisen kerran maaliskuussa 2016. Sen hetken jälkeen seurasin tiliä ja sen sisältöä erittäin tiiviisti. Kysyin minua askarruttavia asioita jatkuvasti, seurasin someopiskelijoiden opintojen edistymistä kuin kärpäsenä katossa ja keräsin talteen jokaisen tiedonjyvän, mitä vain sain.

Snapchatissa pääsi seuraamaan poliisiopiskelijan arkea täysin eri tavalla kuin koskaan aikaisemmin. Realistisesti, ajantasaisesti ja ennen kaikkea samastuttavasti. Someopiskelijat tekivät mittaamattoman arvokasta työtä Suomen poliisin tuomisessa nykyaikaan. Snapchat-tilin sisällössä oli kuitenkin yksi ongelma: se oli kankeaa ja siitä puuttui persoonaa.

Olin vuonna 2015 töissä Yle Sumnerissa, jolloin opin perusteet somen

käyttamisestä työkaluna. Seurattuani Polamkin Snapchat-tiliä vuoden päivät päätin, että heti kun minulle tulee mahdollisuus, hyppään tiimiin mukaan ja haluan elävöittää tiliä. Olin opintojeni puolivälissä, kun siihen viimein tuli mahdollisuus. Wilmasovellukseen kilahti viesti, että uusia somettajia haetaan. Tuosta viestistä alkoi polkuni kohti nykyistä työtäni, Kuopion ennalta estävän ryhmän nettipoliisia.

* * *

Heti valintakokeen toisen vaiheen haastattelussa minulta kysyttiin, mitkä ovat poliisin tehtäviä. Jos olisin tuoloin tiennyt, että poliisin tehtävät luetaan kirjaimellisesti poliisilain ensimmäisen luvun ensimmäisen pykälän ensimmäisessä momentissa, olisin päättänyt ne alusta loppuun, lopusta alkuun ja ehkä jopa ruotsiksi. Noh, en päättänyt, joten vastasin tuohon kysymykseen jotakuinkin näin: ”Ajel-

la autolla, napata rikollisia ja tutkii rikoksia.” Haastattelijat hymähtivät ja jatkoivat seuraavaan kysymykseen.

Heti haastattelun jälkeen luin tuon lakipykälän, ja siellähän se sanottiin, poliisin tehtäviin kuuluu oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kansallisen turvallisuuden suojaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuus-

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUN
LIIKUNNAN OPETTAJA AKI
SIPILÄ HUUTAA N-Y-T, PIDÄTÄN
HENGITYSTÄNI, JALKANI TUNTUVAT
HEIKOILTA JA MINUA JÄNNITTÄÄ
ENEMMÄN KUIN KOSKAAN AIEMMIN ON
JÄNNITTÄNYT.

den ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Ennalta estäminen... mitä ihmettä, ajattelin. En muistanut koskaan kuulleenikaan poliisin ennalta estävästä työstä, vaikka todellisuudessa olin lukenut siitä valintakoe kirjasta valmistautuessani kokeiden ensimmäiseen vaiheeseen.

Ennalta estävä työ, EET, on työmuoto, joka nimensä mukaan keskittyy rikosten ennalta estämiseen. Ankkuri-ryhmä eli alaikäisten rikoksiin keskittyvä ryhmä, Marak eli lähisuhderikoksiin keskittyvä ryhmä, POR eli paikallinen ongelmanratkaisu, HAH eli huolta aiheuttavat henkilöt sekä lähipoliisitoiminta menevät kaikki EET-sateenvarjon alle. Tietyn tyyppisten rikosten tutkimisen lisäksi EET:ssä pureudutaan paikallisiin sekä ihmisten välisiin ongelmiin tai uhkiin ja pyritään ratkaisemaan niitä moniammatillisesti.

Ennalta estävän toiminnan alapuolelle menee siis paljon erilaisia työmuotoja ja sitäkin enemmän rautaisia ammattilaisia, joiden ammattitaidon potentiaalia ei välttämättä täysin tiedosteta.

Ennalta estävää työtä on tehty poliisiorganisaation pystyttämisenä asti jokaisessa ihmiskohtaamisessa, mediaesiintymisissä ja kouluvierailulla.

Vasta vuonna 2001 tehdyssä lakimuutoksessa (HE 34/1999) poliisiin tehtäviin lisättiin virallisesti lähipoliisitoiminta osana rikostorjuntaa. Lähipoliisitoiminnan lisäämisellä poliisilakiin pyrittiin korostamaan asuinalueiden asukkaiden kanssa tehtävän yhteistyön tärkeyttä turvallisuuden parantamisessa, rikosten ennalta ehkäisyssä ja ihmisten turvallisuuden tunteen parantamisessa.

Pirkanmaan poliisilaitoksessa ylikonstaapelina toiminut Anna-Kaisa Heinämäki kirjoitti artikkelin ennalta estävästä toiminnasta vuonna 2014 julkaistuu ensimmäiseen *Kun isolla kengällä astuu, jää*

iso jälki -kirjaan. Siis artikkelin, jonka minäkin olin lukenut, mutta unohtanut valintakokeen toiseen vaiheeseen mennessä – heh. Heinämäki nostaa tekstissään esiin, että ennalta estävän toiminnan tulee olla harkitusti johdettua ja valittuihin painopisteisiin pureutuvaa. Ilman noita elementtejä ennalta estävä toiminta ja sen painotukset henkilöityvät yksittäisiin poliisimiehiin koko organisaation sijasta.

Artikkelissaan Heinämäki nostaa esiin nuorison, joka jakautuu ja hakeutuu jatkuvasti erilaisiin ryhmiin ja yhteisöihin sen sijaan, että he viettäisivät aikaa isoissa ryhmissä niin kuin 1980-luvulla. Tämä on tuottanut aiemmin haasteita poliisille ja tuottaa

PIRKANMAAN
POLIISILAITOKSESSA
YLIKONSTAAPELINA
TOIMINUT ANNA-
KAISA HEINÄMÄKI
KIRJOITTI ARTIKKELIN
ENNALTA ESTÄVÄSTÄ
TOIMINNASTA VUONNA
2014 JULKAISTUUN
ENSIMMÄISEEN KUN
ISOLLA KENGÄLLÄ
ASTUU, JÄÄ ISO JÄLKI
-KIRJAAN.

edelleen ehkäpä jopa enenevässä määrin. Mitä enemmän ja mitä pienempiä alaryhmiä muodostuu, sitä syvemmällä sosiaalisissa rakenteissa ja järjestelmissä ne ovat ja sitä myötä poliisin näppien ulottumattomissa. Nuo päivänvalolta piilossa olevat ryhmät ovat niitä ryhmiä, joita poliisin olisi tärkeä tavoittaa ennalta estävässä mielessä sekä turvallisuuden tunteen lisäämiseksi, mutta myös yhteydenottokynnyksen alentamiseksi.

Heinämäki kuvailee artikkelissa erittäin hyvin ennalta estävää työtä, sen ongelmia sekä sen etuja. Satavuotiaan poliisin historiassa 20-vuotias EET on vielä lastenkengissä. Ennalta estävän työn kenttä on monipuolinen ja vaatii poliisilta kekseliäisyyttä sekä joustavuutta suuntaan ja toiseen. Ennalta estävä työ on poliisissa yksi harvoista tehtävistä, joissa tekijä voi tehdä työstään melkein kokonaan omannäköistä. Aika näyttää, miten suureksi tehtävähaaraksi ennalta estävä työ kasvaa ja miten suureksi osaksi sitä nettipoliisit tulevat.

Toimiessani Polamkin snäppääjänä en kokenut tekeväni ennalta estävää työtä. Kerroin seuraajille poliisiksi opiskelusta, sen haasteista ja omista kokemuksistani. Vaikka työlläni oli varmasti ennalta estävä vaikutus ni-

hin, joilla ei ollut suunnitelmissa hakeutua poliisiksi, mielsin tekemäni työn pikemminkin rekrytoimiseksi. Sittenkin olen kuitenkin ymmärtänyt, että kaikki ulospäin suuntautuva työ on ennalta estävää työtä. Eikä se koske vain internetissä tehtävää työtä vaan kaikkea poliisitoimintaa.

Jos minulta kysytään, ennalta estävän työn tarkoitus on kertoa kansalaisille poliisin työstä, kertoa ihmisille rikoksista ja niiden seurauksista sekä pitää yllä poliisin positiivista kuvaa.

Tärkeä osa ennalta estävää työtä on myös rikoksien ennalta ehkäisy, jota tehdään jo rikoksilla oireilevien henkilöiden kanssa.

Vuoden 2016

Kun isolla kengällä

astuu, jää iso jälki -valintakoe kirjassa poliisitarkastaja ja ennalta ehkäisevän turvallisuustyön asiantuntija Ari Ewvaraye kuvailee hyvin ennalta estävän työn kohderyhmää sekä sitä, miten helppoa ennalta estävä työ on periaatteessa kohdistaa. Hän kertoo, kuinka rikollisuus kasaantuu hyvin pienelle osalle väestöstä ja väkivaltarikollisuus vielä pienemmälle osalle, noin yhdelle prosentille. Jos tuohon pieneen väestönosaan saisi kohdennettua täsmätyönä ennalta estävää toimintaa, vaikutukset voisivat olla merkittäviä.

Poliisin työ on mysteeri monelle poliisiksi hakeutuvalla, mutta varsinkin täysin siviilille. Poliisin työ mielletään monesti sellaiseksi, mitä näkee tv-oh-

jelmista ja elokuvista. Onneksi monet ovat jo ymmärtäneet suhtautua elokuvien räjähdyskykyyn, luotisoitiin ja ympäri kaupunkia kulkeviin ja kaupunkia romuttaviin takaa-ajoihin varauksella. Jokainen noista on kyllä mahdollinen, mutta nykypäivän Suomessa kaukaa haettu. Poliisin työ on hyvin usein normaalien ihmisten kanssa työskentelyä, koneen edessä näpyttelyä, odottamista ja kahvihetkiä. Joskus pitää juosta, mutta tasapainona usein saa myös istua.

Sen vuoksi on tärkeää kertoa ja näyttää kansalaisille realistista kuvaa Suomen poliisin työstä. Ison roolin tuossa työssä on tehnyt jo vuodesta 2009 televisiossa pyörinyt Poliisit-ohjelma, joka näyttää tiivistetyn ja leikatun, mutta realistisen kuvan kenttäpartion töistä. Kenttäpartion tehtävät ovatkin niitä, jotka ihmisille tulevat usein ensimmäisenä mieleen, kun puhutaan poliisista. Vähemmälle huomiolle jää partioiden tekemä paperityö, tutkijoiden tekemä työ ja se, kuinka pitkälle tutkijat joutuvat venymään työssään. Sadat jutut, alhainen palkka ja huomattavasti enemmän työpäiviä kuin valvonta- ja hälytyssektorin poliisilla. Siitä huolimatta lukuisat ihmiset heräävät joka aamu tutkijan tehtäviin, koska ihmiset tarvitsevat apua, ihmisillä on hätä ja po-

liisin työstä tykätään.

Yksi tärkeimmistä, ellei tärkein ennalta estävää työtä tekevien poliisien tehtävistä on mielestäni kertoa ihmisille rikoksista ja niiden seuraamuksista. Monelle ihmiselle rikoksien teonkuvaukset ovat enemmän tai vähemmän epäselviä. Kunnianloukkaus, laitton uhkaus ja pahoinpitely ovat monelle termeinä tuttuja, mutta niiden määritelmät ovat monelta hukassa. Rikoksista ja niiden seuraamuksista kertominen ehkäisee luonnollisesti henkilöiden syyllistymistä kyseisiin rikoksiin, sillä he tietävät, mitä mikin rikosnimike pitää sisällään ja millaista rangaistusta siihen syyllistynyt henkilö voi odottaa. Ja niinhän Suomen rikosoikeusjärjestelmäkin on suunniteltu.

Kun ihmiset näkevät ja tietävät, millaisia seuraamuksia esimerkiksi rattijuopumuksesta voi tulla, ihmiset välttelevät rattijuopumukseen syyllistymistä.

Tämä pätee varsinkin nuorien kanssa. Monet nuoret eivät ole koskaan edes kuulleet kunnianloukkauksesta taikka sen seuraamuksista. Sen vuoksi monen Ankkuri-ryhmän poliisit kiertävät koulu- ja kertomassa poliisin

ammattista, ajankohtaisista ilmiöistä sekä rikosnimikkeistä sekä niiden seuraamuksista. Auttamalla nuorta autat myös aikuista.

VUODEN 2016 KUN
ISOLLA KENGÄLLÄ
ASTUU, JÄÄ ISO JÄLKI
VALINTAKOEKIRJASSA
POLIISITÄRKÄSTÄJÄ JA
ENNALTA EHKÄISEVÄN
TURVALLISUUSTYÖN
ASIANTUNTIJA ARI
EYWARAYE KUVATILEE
HYVIN ENNALTA ESTÄVÄN
TYÖN KOHDERYHMÄÄ SEKÄ
SITÄ, MITEN HELPPOA
ENNALTA ESTÄVÄ TYÖ
ON PERIÄÄTTEESSÄ
KOHDISTAA.

* * *

Kun pohdin poliisiksi hakeutumista, suunnitelmani meinasi kariuttaa poliisiin kohdistuva valvonta ja silmäikkuna oleminen. Halusin työn, jossa voin tehdä omaa työtäni rauhassa ilman jatkuvaa valvomista ja sen synnyttämää painetta. Noh, se suunnitelma kariutui viimeistään

siinä vaiheessa, kun tein helmikuussa 2021 TikTok-tilini ja astuin suuren yleisön tietoisuuteen. Tätä kirjoittaessani TikTok-tiliäni, josta on syntynyt pääasiallinen tapani kommunikoida kansalaisten kanssa, seuraa noin 115 000 ihmistä. Siis yli 115 000 valvovaa silmäparia. Nuo silmäparit skannaavat jokaisen sanani, lauseeni ja viestini, jonka päästän ulos.

Valvontaan olen tässä vaiheessa kerennyt jo tottua ja se pitää minut hereillä sanomisieni kanssa. Huomioonkin kerkesin tottua jo vuonna 2015, kun olin Summerin juontajana. Joillekin poliiseille tehtävien tuoma huomio ei ole nautinnollista. Vuonna 2016 Ida Pietilä (tuolloin nimellä Määttä) tutki Poliisit-ohjelmassa siihen mennessä esiintyneiden poliisien kokemuksia julkisuudesta ja tv-ohjelman vaikutuksista elämäänsä. Hän selostaa tuloksiaan vuonna 2018 julkaisutussa *Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki* -kirjassa. Suurin osa vastanneista kertoi esiintymisen ja siitä seuranneen

YKSI TÄRKEIMMISTÄ, ELLEI
TÄRKEIN ENNALTA ESTÄVÄÄ TYÖTÄ
TEKEVIEN POLIISIEN TEHTÄVISTÄ
ON MIELESTÄNI KERTOAA
IHMISSILLE RIKOKSISTA JA NIIDEN
SEURAAMUKSISTA.

huomion olleen pelkästään positiivisia ja luoneen uusia mahdollisuuksia. Jotkut poliiseista kuitenkin kokivat huomion negatiivisena asiana. Tap-pouhkaukset, negatiivinen huutelu ja häiriköinti ovat vain osa niistä lieveil-

miöistä, joita osa poliiseista koki ohjelmaan osallistumisen jälkeen. Moni vastanneista poliiseista kertoi, ettei lähtisi ohjelmaan mukaan enää uudestaan, vaikka tulisi mahdollisuus. Vastapainona suurin osa mukana olleista poliiseista lähtisi varmasti mukaan tai ainakin harkitsisi mukaan lähtemistä.

Poliisi on Suomessa korkeaan asemaan mielletty viranomainen, minkä vuoksi poliisien toimintaa synnätään aika ajoin hyvinkin suurella suurenuslasilla. Poliisin toiminta on toisaalta määritelty pääosin julkiseksi, minkä tarkoitus onkin pitää toiminta avoimena kansalaisille. Hyvä niin, sillä onhan poliisi harvoja viranomaisia Suomessa, jolla on oikeus puuttua ihmisten perusoikeuksiin. Kun poliisi mokaa, sitä ruoditaan isolla kädellä kylillä, toreilla ja sanomalehdissä. Tässä vaiheessa ennalta estävän työn tekemä työ poliisin imagon eteen korostuu.

Minulla on ollut tapana sanoa, että vaikka kukkapenkki olisi miten kaunis, jos siinä on yksi kakkakikkare, ihmiset muistavat tuon kakkakikkareen eivätkä sitä kukkapenkkiä. Kun yksi poliisi mokaa, niin monella ihmisellä on ta-

pana yleistää käytös malli koko organisaatioon, vaikka mokaaja ei olisi edes suomalainen poliisi. Ennalta estävää työtä tekevät poliisit taistelevat ikään kuin noita yleistyksiä vastaan etukäteen. Vahva käsitys oikeudenmukaisesta poliisista, joka toimii organisaationa lainmukaisesti ja tasavertaisesti, toimii kuin imagon kilpenä silloin, kun yksittäinen poliisimies mokaa.

Ennalta estävä työ on siis jokaisen poliisin tehtävä, vaikkei kyseinen poliisi työskentelisiäkään juuri siihen erikoistuneessa ryhmässä. Jokainen asiakaskohtaaminen, jokainen sakonantotilanne ja jopa jokainen painetilanne luovat kuvaa, joka ihmisellä on poliisista. Asiat on pystytävä hoitamaan asioina ja henkilökohtaisuudet jätettävä pois yhtälöstä. Ylimääräinen väentäminen, suunsoitto ja kielteinen asenne on jätettävä pois asiakaskohtamisista, sillä ne tekevät hallaa juuri sille ennalta estävälle työlle, mikä jokaisen poliisin olisi pidettävä aina mielessään.

Muistan elävästi sen, kuinka istuimme Poliisiammattikorkeakoulun suuressa auditoriossa viimeisinä kuu-kausina ennen harjoittelua. Meille piti luento luennoitsija jostain päin Suomea sellaisesta tehtävästä, josta en ollut koskaan aikaisemmin kuullut. Keskittymiskykyäni on ajoittain huono, mikä voi olla syynä siihen, että muistan tuolta luennolta vain kaksi asiaa: 1. ”Jos olette sosiaalisessa mediassa, ette

ikinä saa töitä mistään”, ja 2. ”Kaikki kiinalaiset vaihto-opiskelijat ovat vakoojia”. Enempää Kiinan valtion toimintamalleihin kantaa ottamatta: kumpikin noista väitteistä herättää minussa huvitusta.

Olin suurimman osan kouluajastani mukana sometoiminnassa. Minun vastuullani oli lähinnä Snapchatissa omien viikkojen hoitaminen. Someopiskelijoiden hommat päättyvät usein harjoitteluun, jonka aikana keskitytään perinteisiin poliisitehtäviin sosiaalisen median sijasta. Minun

kohdallani tilanne oli kuitenkin toinen. Harjoitteluni aikana seurasin Polamkin somekanavia aktiivisesti ja aina kun somettajat tarvitsivat mielestäni vinkkejä, jaoin omiani mielelläni. Osuuteni ei kuitenkaan loppunut siihen, vaan

sillä muutoksella, jonka sain aikaiseksi muiden minun kanssani aloittaneiden somettajien kanssa, varmistin paikkani ikään kuin Poliisiammattikorkeakoulun sosiaalisen median alumnina.

Harjoittelun aikana juttelin Joensuun EET-porukan vanhemman konstaapelin kanssa hänen työstään ja minulle syttyi kipinä nykyistä työtäni kohtaan. Mielikuva siitä, että pääsisin juttelemaan nuorien kanssa ennen kuin heistä tuntuu siltä, että elämä on pilalla, oli houkutteleva. Kun olen pohjakoulutukseltani nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaaja, nuorison kanssa työskenteleminen on ollut minulle

TÄTÄ KIRJOITTAESSANI
TIKTOK-TILIÄNI,
JOSTA ON SYNTYNYT
PÄÄASIALLINEN
TAPANI KOMMUNIKOIDA
KANSALAISTEN KANSSA,
SEURAA NOIN 115 000
IHMISTÄ.

aina asia, josta en halua tinkiä.

Harjoitteluni oli ja meni ja oli aika suunnata katse tulevaan ja oikeisiin töihin. Mitä haluan elämältäni tai poliisiuraltani? Millainen poliisi haluan olla? Kentän

yövuorot eivät kiinnosta, mutta tutkinnankaan juttukuorma ei houkuttele. Ennalta

estävä työ veti puoleensa, mutta siitä tuntui puuttuvan sitä jotain, jotain erityistä, erikoista, erottuvaa.

Minulle tarjottiin töitä harjoitteluni jälkeen lokakuussa 2019, mutta tuolloisesta huonosta työllisyystilanteesta huolimatta päätin olla ottamatta paikkaa vastaan ja katsoa tilannetta vuodenvaihteen yli. Tammikuussa 2020 valtiolle.fi-osoitteeseen tuli työnhakuilmoitus. Nettipoliisi, Kuopio, vakituinen työsuhde ja kaiken lisäksi päivittäistutkintaa parempi palkkaluokka. Tiesin heti, että tuo on minun paikkani ja työni, olihan minulla Yleltä saamani käsitys sosiaalisen median käytöstä työvälineenä ja kouluaikojen tietotaito siitä, mitä saa ja mitä ei saa tehdä poliisiorganisaation edustajana sosiaalisessa mediassa. Ja tässä sitä ollaan.

Kappas vaan, foliohattuinen luennoitsija oli väärässä. Sain töitä poliisista, vaikka olin kouluaikoina esillä sosiaalisessa mediassa. Toisaalta tilanne ei ole reilu, sillä työllistyin sosiaalisen median pariin takaisin. Mitä pidemmälle urani on edennyt, sitä paremmin ymmärrän tuota luennoitsijaa. Tätä

kirjoittaessani yhteisseuraajamääräni lähenee jo 130 000 ihmistä. Minut tunnetaan idässä, lännessä, etelässä ja pohjoisessa. Olen melkein kuin julkinmo. Vaikka poliisissa minua kiinnostaa

monet tehtävät, olen jo sisäistänyt sen faktan, ettei minulla ole asiaa peitetehtäviin tai muihin salaisiin

projekteihin, joissa tunnistaminen on riskitekijä tehtävän paljastumiselle.

Näihin hommiin lähtiessä, oli kyse kouluajasta tai työstä, on tiedostettava se, että julkisuus tuo mukanaan vastuuta. Käytöstäni valvotaan töissä ja vapaa-ajalla. Sanonta ”poliisi on poliisi myös vapaa-ajalla” korostuu nettipoliisin tehtävissä. En voi örveltää humalassa, polttaa pilveä kadulla enkä kaahailla pitkin öisiä katuja Yamaha FZ8-N -moottoripyörälläni, jossa on Akrapovičin täysputkisto, joka ulvoo ja paukkuu niin, että silmälasit tärisyvät. Vaikka julkisuus on mukavaa ja tuo paljon virikkeitä ja mielenkiintoisia asioita elämään, se tuo myös paljon vastuuta ja kaiken lisäksi ihmiset muistavat pitkään.

* * *

Tämän kirjan nimi on ”*Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälke?*”. Nettipoliisin työtä voisi kuvata melkein samoilla sanoilla: ”Kun isolla suulla sanoo, jää iso jälke?”. Kun puhutaan nykynuorisista, niin harva nuori pääsee keskustelemaan poliisin kanssa. Moni näkee

poliiseja kaduilla ja uutisissa ja kuulee tarinoita siitä, kun jonkun kaverin veljen tyttöystävän veli kävi kuulusteluisa. Eli toisin sanoen, kovin moni nuori ei itse pääse keskustelemaan poliisin kanssa kaksin, neutraalisti ja ilman rikosta, johon nuori olisi syllistynyt tai jonka kohteena hän olisi. Olen huomannut, että sille olisi tarvetta.

Nettipoliisi kantaa erityisen suurta vastuuta hartioillaan, sillä jokainen sana analysoidaan, tulkitaan ja sisäistetään. Monelle henkilölle, jolla ei ole ollut koskaan mitään

tekemistä poliisin kanssa, nettipoliisit ovat ainoita kontakteja poliisiorganisaatioon. Kaiken lisäksi poliisi on Suomessa korkeaan arvoon nostettu auktoriteetti, eikä syyttä. Suomen poliisin koulutus on maailman parasta, ja Suomen poliisit voivat kutsua itseään korkeakoulutetuiksi. Moni kansalainen tietää tämän myös. Poliiseihin luotetaan ja poliisien sana on monelle kuin laki. Tämän vuoksi kaikki se, mitä nettipoliisi sanoo videoillaan ja kuvissaan, on jollekin absoluuttinen totuus.

Olen tiedostanut sanomisieni tuoman vastuun heti alusta asti. Sain hyvän muistutuksen tuosta vastuusta huhtikuussa 2021. Sähköpostiini ki-lahti viesti tuohtuneelta huoltajalta, joka oli ottanut yhteen lapsensa kanssa. Hän kertoi minulle, kuinka hänen lapsensa ihailee katukulttuurista ja on jo alakouluikäisenä näpistellyt ja teh-

nyt graffiteja. Huoltaja oli pitänyt lapselleen useita puhutteluita graffitien teosta ja näpistykseen seuraamuksesta. Tässä välissä on varmaankin hyvä mainita, että huoltaja on lainoppinut, joten oletettavasti tietää mistä puhuu. Noh, perheen sisäinen palaveri oli käyty ja sitten jatkettu rauhan saattelena eteenpäin. Kunnes nuori oli

nähty videoni rikosrekisteristä.

Tein huhtikuussa 2021 videon rikosrekisteristä, kun huomasin, että moni nuori ei tiedä, ettei rikosrekisteriin tule merkintä

kuin sellaisista rikoksista, joista tulee vankeusrangaistus tai sitä vastaava seuraamus. Tuolla videolla tiivistin ja yksinkertaistin asioita, sillä TikTok-videoiden maksimipituus oli tuolloin vielä 59 sekuntia. Videon pääviesti oli se, ettei rikosrekisteriä tarvitse muurehtia vielä pikkurikosten kohdalla. Ja sanoinkin videolla, että ihan sama kuinka paljon näpistelee, ei voi saada rikosrekisteriä. Kieltämättä ilmaisumuotoni oli keho, ja minulle sähköpostia laittanut huoltajakin huomasi sen.

Videon julkaisun jälkeen nuori näki sen ja kiiruhti vanhempansa luo. Nuori oli näyttänyt videoni huoltajalleen ja sanonut, että tämä on väärässä, koska Konstaapeli Daniel sanoi, ettei näpistelystä voi tulla rikosrekisteriä. Ja noin: vuosia lakimiehenä toimineen huoltajan opetukset valuivat hänen omien sanojensa mukaan hukkaan, kun ka-

MIELIKUVA SIITÄ, ETTÄ
PÄÄSIN JUTTELEMAAN
NUORIEN KANSSA ENNEN KUIN
HEISTÄ TUNTUU SILTÄ, ETTÄ
ELÄMÄ ON PILALLA, OLI
HOJKUTTELEVÄ.

tu-uskottava Konstaapeli Daniel tuli ja sanoi mitä sanoi. Huoltaja kertoi, kuinka hän kuulee päivittäin lastensa ja heidän kavereidensa kautta, mitä Daniel on taas sanonut. Hän oli myös huolestunut siitä, tiedostanko sen, että sanomiseni on monelle nuorelle kuin laki. Tiedostanhan minä.

En missään nimessä pyri polkemaan vanhempien varpaille lasten kasvatuksessa, enkä myöskään pyri siihen, että nuoret ottaisivat sanomiseni absoluuttisena totuutena. Eikä nettipoliisi olekaan ainut, joka joutuu kiinnittämään huomiota sanomisiinsa. Oli kyse kenttäpoliisista tai tutkijasta, asiakaskohtaamisissa kansalaiset ottavat usein poliisin sanat tosissaan ja jos poliisi sanoo, mitä sylki suuhun tuo, lopputulema ei voi olla hyvä. Nuorten kasvattaminen on lähtökohtaisesti vanhempien tehtävä. Vanhemmat eivät kuitenkaan voi tehdä kaikkea yksin, minkä vuoksi heitä auttaa laaja tukiverkosto, jonka tärkeä osa ovat ammattimaiset ja osaavat poliisit kaikissa tehtävissä.

On totta, että sanani jäivät liian tulkinvaraiseksi, kun sanoin tuossa videossa, ettei nuori voi saada näpistelemällä rikosrekisteriä. Vaikka kyse on nuoresta henkilöstä, se ei silti poista sitä mahdollisuutta, että näpistelyjä olisi niin monia, että niistä seuraisi vankeusrangaistus tai sitä vastaava rangaistus ja sitä myötä rikosrekisterimerkintä. Ajatukseni videolla oli kui-

tenkin rauhoittaa nuorta, että yhdestä eikä vielä kymmenestäkään näpistyksestä saa rikosrekisterimerkintää, joka vaikuttaisi loppuelämään, mikä sekin on puolestaan totta. Eli vaikken antanut katsojalle väärää tietoa vastaamalla yleisön kysymykseen, olisin voinut valita sanani viisaammin. Sanavalinnoilla on suuri merkitys, ja sen vuoksi niihin on kiinnitettävä erityisesti huomiota riippumatta siitä, mikä tehtäväsi poliisissa on.

* * *

Millainen on hyvä poliisi? Tuota kysymystä moni meistä poliiseista miettii useita kertoja uransa aikana. Ehkä jopa useita kertoja päivän aikana.

Luultavasti tuo kysymys pyörii myös sinun mielessäsi, kun luet tätä kirjaa. Jos ei, niin ei se mitään, nyt on hyvä aika alkaa miettiä, sillä jokainen, joka on käynyt Poliisiammattikorkeakoulun valintakoerumban läpi, on joutunut vastaamaan tuohon kysymykseen.

Hyvän poliisin ominaisuuksiksi mielletään usein tasapuolisuus, oikeudentaju, älykkyys ja uskottavuus. Minua henkilökohtaisesti on häirinnyt aina se, että hyvän poliisin ominaisuudeksi lasketaan uskottavuus. Tottahan se on, että poliisin on oltava uskottava, mutta uskottavuus terminä on haastava. Saatko uskottavuutta, jos huudat kovaa, liikut nopeasti, olet

hyvä suustasi tai tiedät Suomen rikoslain kannesta kanteen ja osaat selittää sen niin, että sammumispiesteessä oleva humalainenkin ymmärtää sen? Yritän sanoa, että se, mikä herättää toisessa kunnioitusta, voi toisessa herättää täysin vastakkaisia ajatuksia.

Kun minulta kysyttiin aikanaan, mikä tekee poliisista hyvän, vastasin kunnioitus. Kunnioitus kansalaisia kohtaan tekee mielestäni poliisista hyvän. Kun poliisi kunnioittaa kansalaisia, kansalaiset kunnioittavat poliisia. Uskon, että kaksisuuntainen kunnioitus on syy sille, miksi suomalainen poliisi on maailman arvostetuimpia. Suurimmalla osalla poliisin kanssa tekemisissä olevista ihmisistä on jokin hätänä tai he ovat tehneet jotain väärin. Jos nuo ihmiset kohtaa epäonnistujina, puolustuskyvyttöminä tai pohjasakkana, eivät hekään katso sinua kuin vallankäyttäjänä ja perusoikeuksien rikkojana.

Poliisit työskentelevät usein ikään kuin kaksisuuntaisia peilejä vasten. Peilissä seisova henkilö matkii tunteita, asenteita ja sanoja poliisista, mutta sama tapahtuu myös toiseen suuntaan. Varsinkin työskennellessä nuorien kanssa. Poliisin ennalta estävän työn strategiassa on linjattu, että poliisien on kohdattava nuoria alustoilla ja paikoissa, joissa he pääsevät keskustelemaan nuorten kanssa ilman

negatiivisia tapahtumia tai niiden selvittämistä. Samassa strategiassa on linjattu, että poliisin on ymmärrettävä nuorten kieltä. Nuorten kanssa keskusteleminen neutraalilla ”maaperällä” ja kiinnostuksen osoittaminen nuorten kulttuuria kohtaan vaikuttaa välittömästi nuorten suhtautumiseen poliisia kohtaan. Tämä koskee kyläkin kaikkia aikuisia ja tahoja, jotka tekevät työtä nuorten parissa, mutta poliisissa tuon pienen tehdyn työn

merkitys korostuu, sillä onhan poliisi se vanha ja kankea organisaatio, joka ei paljoa nuorisokulttuurista välitä taikka tiedä.

Kun aloitin työurani, kipuilin paljon poliisiminäni kanssa. Onko nettipoliisi edes oikea poliisi, miten sosiaalisen median selaaminen voi olla poliisityötä ja

voiko työn tekeminen olla näin hauskaa, tuossa vain osa kysymyksistä, joita päässäni liikkui. En saanut paljoa tukea taikka opastusta hallinnon sisältä ja netissä olin vielä uusi kasvo.

Kaikki muuttui sen jälkeen, kun olin perustanut TikTok-tilini. Seuraajia alkoi ropista ja aloin saada huomiota eri lähteissä. Niihin aikoihin minut myös tunnistettiin ensimmäistä kertaa kadulla. Tunnistaminen oli kuitenkin täysin erilainen kuin osasin odottaa. Noin kahdeksan 10–12-vuotiaista nuorta tuli luokseni, pyysi anteeksi häiriötä ja kysyi, saako esittää kysy-

OLI KYSE
KENTTÄPOLIISISTA
TAI TUTKIJASTA,
ASIAKASKOHTAAMISISSA
KANSALAISET OTTAVAT
USEIN POLIISIN SANAT
TOSISSAAN JA JOS
POLIISI SANOO, MITÄ
SYLKI SUUHUN TUO,
LOPPUTULEMA EI VOI OLLA
HYVÄ.

myksen. He sanoivat olevansa huolissaan humalassa olevasta miehestä ja miettivät, mitä siitä voi seurata, jos urinoi julkisella paikalla. Keskustelimme hetken, minkä jälkeen pojat toivottivat hyvää illan jatkoa ja pyöräilivät matkoihinsa.

Suhtautumiseni tekemääni työhön muuttui hetkessä. Käsitelmäni siitä, että olin pelkkä meemi, osoittautui vääräksi. Nuoret olivatkin aidosti kiinnostuneita kertomistani asioista ja tulivat kysymään minulta heitä askarruttavia asioita, vaikka olin vapaa-ajalla. Ja vaikka olenkin poliisi ja olin vapaa-ajalla, nuoret silti kunnioittivat minua, pahoittelivat häiriötä ja kuuntelivat, mitä minulla oli sanottavaa.

Niin kuin ennalta estävän työn strategiassa sanotaan, poliisin on ymmärrettävä nuorten kieltä. 52 400 tilaajan spesiaalivideossa räppäsin, tai ainakin yritin, ja sanoin: ”Teen tätä työajalla, omalla tavalla, ikään kuin lavalla, poliisi samalla, nuorien tavoil, sanoil, ehdoil samoil, vanhoil neuvoil, uusil keinoil.”

Kohtaaminen noiden nuorten kanssa on hyvä osoitus siitä, ettei tarvitse olla körmy, nerokas, vahva tai korkeassa asemassa saadakseen kunnioitusta. Riittää, kun löytää asiansa esittämiseen tavan, jota vastapuoli ymmärtää. Niin, ja ei pieni pilke silmäkulmassa haitaksi ole.

LUE LISÄÄ

- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi poliisilain muuttamisesta (HE 34/1999 vp).
- Enska. Poliisin ennalta estävän työn strategia 2019–2023. Sisäministeriö.
- Anna-Kaisa Heinämäki: ”Ennalta estäminen kuuluu poliisitoiminnan ytimeen.” Teoksessa Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki. Poliisiammattikorkeakoulu 2014. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/87214/Lukumateriaali2014_web.pdf
- Ari Ewwaraye: ”Ei vain pahan poistamista vaan myös hyvän lisäämistä”. Teoksessa Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki. Poliisiammattikorkeakoulu 2016. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/140431/Valintakoe-kirja2016.pdf>
- Ida Määttä: ”Poliisi on aina poliisi.” Teoksessa Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki. Poliisiammattikorkeakoulu 2018. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/267605/Valintakoe-kirja2018.pdf>

LÄPSIRIKOSTUKINTA
KULUSTEII

BORGÅ

ANRIT KALEK

”HYI HELVETTI, MITÄ HOMMAA”

VANHEMPI KONSTAPELI ANRIT KALEK VALMISTUI POLIISIKSI 2018. KALEK TUTKII LAPSIIN KOHDISTUNEITA SEKSUAALI- JA PAHOINPITELYRIKOKSIA ITÄ-UUDENMAAN POLIISILAITOKSEN ALUEELLA.

ENNEN POLIISIURAA KALEK TYÖSKENTELI PITKÄÄN TURVALLISUUSALAN ERI TEHTÄVISSÄ METROVARTIJASTA TALOUSHALLINTOON. VAPAA-AIKANA KALEKIN KÄDESTÄ LÖYTYY USEIMMITEN KIRJA, FLEKSI, RIIMUNNARU TAI KÄSIPAINOT.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU VUONNA 2021.

Olin 23-vuotias, kun tiesin haluavani poliisiksi. Olin aloittanut työt vartijana Helsingin metrossa ja odottelin paikalle poliisipartiota noutamaan metroaseman nurkassa kyyhöttävää laitapuolen kulkijaa. Partio saapui, kyseli muutaman peruskysymyksen, tarkisti miekkosen taskut ja vei tämän mukanaan. Kolmen minuutin kohtaaminen, mutta voi kuinka se jäi mieleeni isona asiana: tässä me hoidellaan yhdessä hommia ja tuo on juuri sitä, mitä minäkin haluaisin työkseni tehdä.

Kohtaamisia poliisin kanssa tuli lähes joka työvuorossa. Poliisiksi minulla ei kuitenkaan ollut edellytyksiä. Naisten pituusraja oli 165 cm ja miehillä 175 cm. Vähäinen varteni oli muutaman sentin liian lyhyt ja näkökin oli mitä oli.

Halusin kuitenkin jo tuolloin, vuonna 1998, selvittää asioita ja tietää motiivit niiden takana. Tilanteet, joissa poliisit tulivat paikalle hakemaan näpistelijoita, laitapuolen kulkijoita tai tappelupukareita, jäivät aina vähän vaivaamaan uteliaisuuttani. Mitä kaik-

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

kea asialle tapahtuu poliisissa ja sen jälkeenkin?

* * *

Poliisihaave jäi väkisinkin taka-alalle, mutta koin olevani omimmillani työskennellessäni ihmisten parissa ja pystyväni vähäisestä varrestani huolimatta tulemaan toimeen hyvinkin erilaisten ihmisten kanssa, hyvinkin erilaisissa tilanteissa. Tutustuin perusteellisesti alkoholistien, narkomaanien, näpistelijöiden ja häiriköiden sielunelämään.

Hoksasin pian, että ratkaisevaa ei aina ole se, kuka sanoo ja mitä sanoo, vaan miten sanoo. Minua myös kiinnosti ihmisten hyvinvointi nimenomaan järjestyksenpidon, ei niinkään sosiaali- tai terveydenhuollon näkökulmasta. Poliisin arvoja tiedostamatta halusin luoda metron matkustajille turvallisuuden tuntua ja näin osaltani edistää kaupunkiturvallisuutta. Ihmismääntieteen professorina Turun yliopistossa toimivan Hille Koskelan näkemyksen mukaan kaupunkiturvallisuuteen kuuluu muun muassa urbaani turvallisuuspolitiikka, kaupunkitilojen (kamera)valvonta sekä kaupunkien ja yksilötason rikosentorjunta.

Jatkoin uraani ja kouluttautumista turvallisuusosalalla. Etenin poikittais- ja pystysuunnassa. Perustin perheen. Kävin silmäleikkauksessa ja jatkoin voimailuharrastusta. Elämä soljui eteenpäin, kunnes vihdoin 17 vuoden kuluttua keväällä 2015 tuli päivä, jol-

loin päätin hakeutua poliisikouluun. Ajatus oli niin vahva, että en edes miettinyt mahdollisuutta, etten ehkä pääsikään ensimmäisellä kerralla sisään. Panostin kaikkeni sekä kirjalliseen että fyysiseen kokeeseen. Pituusrajat olivat poistuneet jo toukokuussa 2005. Harjoittelin työmatkoilla autossa, miten vastaisin toisen vaiheen haastattelussa mahdollisesti esitettäviiin kysymyksiin. Näin tulin viimeistään selvittäneeksi itselleni, miksi minä haluan poliisiksi ja miksi juuri minusta tulisi hyvä poliisi. Elo-

NÄIN TULIN
VIIMEISTÄÄN
SELVITTÄNEEKSI
ITSELLENI, MIKSI MINÄ
HALUAN POLIISIKSI JA
MIKSI JUURI MINUSTA
TULISI HYVÄ POLIISI.

kuisista pääsykokeista on tätä kirjoittaessani kuusi vuotta, ja olen työskennellyt vanhempana kons- taapelina yli kolme vuotta, joten voisi sanoa, että huolellinen valmistautuminen pääsykokeisiin kannatti. Pitkä valmistautumisaika kokonaisuudessaan, jos nyt elettyä elämää voi sillä nimellä kutsua, oli omalla kohdallani tarpeen.

Tammikuussa 2016 Poliisiammatti- korkeakoulun opintojen alkuvaiheessa, 41 vuoden varttuneessa iässä tajuusin nopeasti, että en mitenkään olisi ollut valmis poliisiksi parikymppisenä. Vaikka silloinkin koin palavaa halua toimia oikein, jäi tämä tahtotila usein yli-innostuksen jalkoihin. Oman parikymppisen itsensä toiminnan kriittinen arvioiminen parikymmentä vuotta myöhemmin onkin ollut hyödyllistä ja opettavaista.

Sen, minkä olen ehkä nuorempiin kollegoihin verrattuna nopeudessa ja jaksamisessa menettänyt, olen motivaatiossa, harkinnassa, sietokyvyssä

ja elämänkokemuksessa saavuttanut. Tästä mielestäni kertovat myös koulutuksen alkupuolella saamamme pistemäärät pääsykokeidemme kirjallisten ja psykologisten tehtävien eri osaluista. Yhdestä psykologisesta kysymysryppästä olin saanut poikkeuksellisen paljon pisteitä. Tämän osion pistemäärän selitys oli lomakkeella avattu jotakuinkin näin, ihan tarkkaa sanamuotoa en enää muista: sosiaalisesti suotava vastaustyylä, tai henkilön elämänkokemus ja vahva itsetuntemus. Useisiin satoihin mitä kummallisimpiin psykologisiin kysymyksiin kiireessä vastanneena olen ylpeä, jos ulosantini on ollut ”sosiaalisesti suotavaa”, mutta eniten tunsin ylpeyttä siitä, että kaikesta on jollain tavalla huokunut aito minä: elämää jo kokenut, itsensä kanssa sinut oleva rehellinen ja vastuuntuntoinen poliisikokelas.

* * *

Poliisin arvot – oikeudenmukaisuus, ammattitaito, palvelu ja henkilöstön hyvinvointi – alkoivat konkretisoitua heti poliisikoulutuksen alussa. Niitä teroitettiin meille lähes kyllästymiseen asti. Jotkut kyllästyivät enemmän ja nopeammin, mutta minun lisäksi toivottavasti moni kuitenkin kuunteli aidosti ymmärtääkseen ja sisäistääkseen asian.

Jokaisen poliisin tulee tunnistaa ja

sisäistää omat arvonsa, koska siihen perustuu poliisin toiminnan vastuullisuus. Kukaan ei voi täysin valvoa toisen toiminnan vastuullisuutta. Vastuun elementtejä puolestaan ovat arvot ja tosiasioiden kytkeytyminen toisiinsa. Vastuu velvoittaa poliisia toimimaan, mutta siinä

on silti sallittava pieni määrä toimintavapautta. Kukin poliisimies voi tulkita lakia ja tehdä päätöksiä itsenäisen harkintansa perusteella. Toimintavapauden määrää ja laatua puolestaan säätelevät arvot. Kyseessä on siis itseään ruokkiva kehä, julkisen vallan ja hyvän hallintotavan peruslähtökohtien ikeiliikkuja.

Toimintavapauden mahdollisuus tuo poliisille mukanaan suuren vastuun ja velvoittaa vetämään rajan harkintavallan ja mielivallan välille. Toisaalta poliisin rooli määrittyy kontrollikriittisyyden kautta. Jos poliisi ei säilytä ja vaali kontrollia, niin kuka sen tekee ja mitkä ovat tuolloin seuraukset? Poliisilain ensimmäisen luvun mukaan poliisin tärkeimmät tehtävät ovat ”oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen”. Lain vartijana ja paljon valvojana poliisin harkintavalta ja lain tulkintamahdollisuudet eivät mielestäni ole huono asia. Poliisi on poliisi, mutta mikään ei estä poliisia

TAMMIKUUSSA 2016

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUN
OPINTOJEN ALKUVAIHEESSA, 41
VUODEN VÄRTTUNEESSÄ IÄSSÄ
TAJUSIN NOPEASTI, ETTÄ EN
MITENKÄÄN OLISI OLLUT VALMIS
POLIISIKSI PÄRIKYMPPISENÄ.

olemasta myös ihmiselle ihminen. Poliisin ja kansalaisen kohtaamisessa onkin tärkeää yhdistellä erilaisia moraalisia lähestymistapoja ja huomioida molempien osapuolten oikeudet, velvollisuudet ja kokonaishyöty.

Pohdin opinnäytetyössäni ”Poliisina politiikassa, vai poliitikkona poliisissa” kunnallispolitiikassa toimivien poliisien etiikkaa ja arvoja. Miten poliisi voi toimia kahdessa eri roolissa, miten poliisius vaikuttaa ja toteutuu poliitikon työssä, miten poliisin eettinen arvomaailma kohtaa poliittisen arvomaailman ja miten poliisi pystyy politiikassa edistämään niin kansalaisten kuin oman puolueensa ja poliisinkin asioita?

Toisin kuin valtakunnanpolitiikassa, kuntatasolla tehdään politiikkaa lähes aina poliisin viran ohessa. Aamulla lähdetään ottamaan rosvoja kiinni ja illalla lähdetään ottamaan valtuustosalin kantaa. Eettisyys ja arvot kantavat poliisia molemmissa tehtävissä. Poliisi on poliisi siviilissäkin, sanotaan. Poliitikka onkin vain yksi esimerkki poliisin kaksoisroolista. Olemme myös äitejä ja isiä, siskoja ja veljiä, ystäviä ja naapureita.

Näiden ja muiden kaksoisroolimme lisäksi poliisi ammattina herättää huomattavasti suurempaa mielenkiintoa kuin vaikkapa kahvilatyöntekijä, palveluneuvoja, it-tuki tai insinööri. Poliisi kiinnostaa ihmisiä paljon enemmän. Poliisius nostattaa tunteita ja kysymyksiä. Poliisiksi tiedetyltä sukulaiselta tai ystävältä saatetaan kysel-

lä sukujuhlissa mielipidettä hankalaksi koetun naapurin toiminnasta. Vanhempainillassa kysäistään ohimennen neuvoja lapsen kohdistuvaan kiusaamiseen, tai opettaja saattaa pyytää koululle kertomaan vaikkapa liikennetai somekäyttäytymisestä.

Kävin itse muutama vuosi sitten opettajan pyynnöstä jutustelemassa kyläkoulumme alaluokille. Aloitin lasten ikätason mukaisesti mielestäni leppoisasti kysymällä, kuinka moni on ollut poliisin kanssa tekemisissä. Aja-

tuksissani oli, että oppilaat kertoisivat jostakin Poliisin Päivä -tyyppisestä kivasta kontaktista poliisiin. Ensimmäinen innokas kiljaisi, että ”mun isi juo kaljaa!” Seuraava pisti pökököä pesään huutamalla ”mun isiltä on lähtenyt joskus ajokortti!” Kolmas ehti vie-

lä huutaa, että ”mun isi on ollut putkassa”, ennen kuin virheen tajuttuani sain keskustelun kiireesti käännettyä poliisikoiriin ja -moottoriipyöriin.

Poliisius saatetaan nostaa esiin myös tilanteessa, jossa sitä ei välttämättä toivoisi. Olin erään ison moottoriurheiluporukan jokavuotisella risteilyllä, ja minä muiden mukana nautimme siellä muutakin kuin kansalaisluottamusta. Hyvää tarkoittava ystäväni esitteli minut kaikille auliisti ja pyytämättä ”tää on Anrit ja se on poliisi”. Reaktiot vaihtelivat kiinnostuksesta hiljaisuuteen ja muka-hauskoihin heittoihin: ”Onko sulla ase hytissä? Paljo nousee penkistä? Osaatsä pidättää?” Itselleni tuli todella kiusaantunut olo. Mie-

TOIMINTAVAPAUDEN
MÄHDOLLISUUS TUO
POLIISILLE MUKANAAN
SUUREN VASTUUN JA
VELVOITTAAN VETÄMÄÄN
RÄJÄN HARKINTAVALLAN
JA MIELIVALLAN
VÄLILLE.

tin, kuinka humalassa voin nyt tässä perukassa poliisiksi julistettuna olla, vaikka olenkin vapaalla. Ja oletetaan-ko minun puuttuvan tilanteeseen, jos illan edetessä tulee jotain kähämöintiä? Aina kiinnostus omaa poliisiotta kohtaan ei ole toivottu asia. Olen ylpeä poliisiudestani, mutta siviilissä haluan olla ja olenkin ensisijaisesti ihan tavallinen ihminen.

* * *

Etiikka on länsimaisen filosofian peruskäsitteenä oma tieteellinen tutkimusalanensa. Se on oppia ja tutkivaa keskustelua ihmisen moraalista ja arvoista, oikeasta ja väärästä, hyvästä ja pahasta. Normatiivinen etiikka tutkii eettisiä normeja eli perusteltuja käsitteitä siitä, millaiset teot ovat oikein tai väärin. Useimmissa tapauksissa oikean ja väärän toimintatavan määrittely on helppoa: jokainen poliisi tietää, että käteisen rahan vastaanottaminen sakottamisen sijaan on väärin. Joskus eteen voi kuitenkin tulla tilanteita, joissa ristikkäiset vaatimukset edellyttävät virkamieheltä moraalista harkintaa: esimerkiksi lojaalisuus omaa esimiestä kohtaan ja toisaalta lojaalisuus työparia kohtaan. Puolueettomuus ja tasapuolisuus ovat poliisin eettisten arvojen peruskivi ja samalla yksi moraalista harkintaa edellyttävän tilanteen haastavimmista osa-alueista. Noudattamalla henkilötasolla eettisiä periaatteita poliisi toteuttaa samalla eettisesti korkeaa ammattietiikkaa.

Identiteetti tarkoittaa ihmisen yksi-

POLIISI ON POLIISI
SIVIILISSÄKIN, SANOTAAN.

öllistä käsitystä itsestään. Identiteetin perustana ovat ihmisen omat persoonalliset ominaisuudet, jotka voivat muuttua tai kehittyä vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa.

Kyse ei siis ole henkilön omaksumista rooleista, vaan siitä, mitä hän on ilman rooliaan. Poliisius, eli poliisin ammatti-identiteetti ja poliisityön arvope- rusta, alkaa useimmilla opiskelijoilla muotoutua käyttäytymistä ohjaavaksi tekijäksi ja osaksi omaa identiteettiä jo poliisiopintojen aikana. Kyseessä on ammatillinen sosialisatio: prosessi, jonka myötä yksilö omaksuu ryhmän- sä arvot, normit ja muut kulttuurin edellyttämät valmiudet. Myös ammatti-identiteetin ulkoiset tunnusmerkit, kuten vaatetus ja varusteet sekä ammatillinen retoriikka, ovat minäkuvan keskeisiä osia.

Eettisyyden ja poliisin arvoperus- tan korostamisesta huolimatta to- dettakoon, että tuskin kukaan meistä oikeasti ajattelee aamulla herätessään tai haalareita päälle kiskoessaan, että tänäänpä noudatan poliisin arvoja oikein perusteellisesti. Kenttäjohtaja tuskin tiivistää vuoron aloituspalave- rissa päivän ohjenuoraksi eettisesti kestävä toiminnan. Tässäkään työs- sä voi kynnistyä ja menettää uskonsa ihmiskuntaan ja esimiehiin. Tätäkin työtä voi tehdä vain siksi, että siitä saa tilille säännöllisesti rahaa, tai kun ei nyt ole mitään parempaakaan tarjolla eläkeiän hämöttäessä reilun neljän- nesvuosisadan päässä. Se ei ole väärin, se on poliisiotta sekini. Silti jokainen valmistunut poliisi on varmasti jossain

vaiheessa kokenut tekevänsä tärkeää työtä. Työtä, jolla on merkitys. Joskus voisi olla hyvä palata niihin hetkiin ja siihen minään, joka vielä näki työnsä tärkeyden ja merkityksellisyyden.

Kansalaisen perusoikeuksien turvaaminen on yksi demokraattisen yhteiskunnan keskeisimmistä tehtävistä. Poliisilla on kuitenkin valta puuttua näihin perusoikeuksiin. Julkisen vallan käyttö edellyttää hallinnon oikeusperiaatteiden noudattamista. Oikeusperiaatteet ohjaavat viranomaisen päätösharkintaa ja muuta hallintoasian käsittelyä, mutta ne ovat osin sovellettavissa myös henkilöiden väliseen kanssakäymiseen. Hallinnon oikeusperiaatteita ovat yhdenvertaisuusperiaate, tarkoitussidonnaisuusperiaate, objektiviteettiperiaate, suhteellisuusperiaate ja luottamuksensuojaperiaate.

Yhdenvertaisuusperiaate eli tasapuolisuus mainitaan Suomen perustuslain 6 §:ssä, ja sen mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Yhdenvertaisuuteen sisältyy syrjäintäkielto: ketään ei saa asettaa eriarvoiseen asemaan minkään henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Tarkoitussidonnaisuusperiaatteen mukaan viranomaisella ei saa olla omassa toiminnassaan vääriä vaikuttimia. Esimerkiksi virkaan valittavan henkilön valinnassa harkintavaltaa ei saa käyttää väärin, vaan virkaan tulisi

valita pätevin ja sopivin henkilö.

Objektiviteettiperiaate eli puolueettomuus kohdistuu hallinnon yksittäisiin toimijoihin, luonnollisiin henkilöihin. Se edellyttää viranomaiselta asiallista ja puolueetonta toimintaa; ystäviä ja sukulaisia ei saa suosia.

Suhteellisuusperiaate on tärkeä tapauksissa, joissa hallintoviranomainen joutuu harkitsemaan asiakkaan kannalta epäedullisia seuraamuksia. Poliisin on suoritettava toimenpiteet aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Luottamuksensuoja merkitsee yksilön suojaa julkista valtaa vastaan. Viranomaisen toiminnan oikeellisuuden ja virheettömyyteen on voitava luottaa. Viranomainen ei voi yksipuolisesti muuttaa virheellistä päätöstään asianosaiselle huonompaan suuntaan.

* * *

Asun edelleen Uudellamaalla samassa pienehkössä kaupungissa, jossa olen syntynytkin. Minun ja vanhempieni historia on täällä. Voisi ajatella, että piirini ovat pienet, eikä tässä kovin pitkälle taideta pötkiä, kun ei täältä tähänkään asti ole mihinkään päästy. Tunnen kuitenkin kaupunkini. Se merkitsee minulle paljon, ja sen takia olen kiinnostunut paikallisista asioista:

POLIISIUS, ELI
POLIISIN AMMATTI-
IDENTITEETTI
JÄ POLIISITYÖN
ARVOPERUSTÄ,
ALKAA USEIMMILLA
OPISKELIJOILLA
MUOTOUTUA
KÄYTTÄYTYMISTÄ
OHJAAVAKSI TEKIJÄKSI
JÄ OSAKSI OMAA
IDENTITEETTIÄ JÖ
POLIISIOPIINTÖJEN
AIKANA.

mitä täällä pitäisi tehdä, mitä todellisuudessa tehdään, tai miksi ei tehdä.

Vaikka kuntapolitiikka ei ole ikinä näytellyt konkreettista roolia omassa tai läheisten elämässä, on se silti kaupungin asukkaana aina kiinnostanut minua. Kuntavaaleissa äänestäminen on minulle keino yrittää vaikuttaa oman kaupunkini kehittämiseen ja kehittymiseen. Poliittisista asioista ja päätöksistä on mielestäni ihan turha valittaa, jos ei ole edes äänestänyt.

Kuntatason politiikka on valtakunnan tasoon verrattuna tavallaan kotikutoisempaa, läheisempää ja henkilökohtaisempaa. On todennäköisempää, että törmäät kunnanvaltuutettuun kuin kansanedustajaan ruokakaupassa tai kahvilassa. Voit odottaa hänen vastaavan sähköpostissa kertomiisi huoliin tai kritiikkiin. Kunnanvaltuutettu tietää ja on kiinnostunut juuri sinun asuinpaikkasi jokapäiväisistä asioista. Ja jos tämä kunnanvaltuutettu vielä sattuu olemaan poliisi, tulee ainakin minulle lähtökohtaisesti tunne, että koska ammatillinen identiteettimme ja sitä kautta arvomaailmamme ovat samankaltaisia, uskallan luottaa hänen näkemyksiinsä myös poliittisessä mielessä puolueesta riippumatta. Yksittäisistä asioista ihmiset, myös poliisit, voivat olla hyvinkin eri mieltä, mutta suuret linjat muodostuvat arvoista ja maailmankuvasta. Siinä maailmankuvassa näkisin politiikassa toimivan kollegan poliisiuden varsin merkityksellisenä tekijänä.

TÄSSÄKIN TYÖSSÄ VOI
KYYNISTYÄ JA MENETTÄÄ
USKONSA IHMISKUNTAAN JA
ESIMIEHIIN

Tämä kaikki johti opinnäytetyöni aiheen valintaan. Haastattelin kolme poliisia (opinnäytetyössäni H1, H2 ja H3), jotka koin informatiivisiksi ja monipuolisiksi lähteiksi työhöni. He vaikuttavat kaikki hieman eri puolilla Suomea, erikokoisissa kaupungeissa tai kunnissa. Kaikilla oli vuosien kokemus poliisin työstä, myös päällystötehtävistä. Poliittista kokemusta kullakin oli useita vuosia, eri puolueista ja hieman eri aikakausilta. Kaikilla lähtökohta oli kuitenkin poliisin virka, jossa toimiessa on hakeuduttu mukaan politiikkaan, ei toisinpäin.

Tätä artikkelia kirjoittaessani olen yrittänyt analysoida syvemmin opinnäytetyöni olemusta eli pohdintaa kahdessa eri roolissa toimimisesta ja kaksoisroolin mahdollisesti mukanaan tuomia ristiriitoja. Minua kiinnosti poliittinen näkökulma, mutta ihan yhtä paljon halusin selvittää itselleni, miten noita eri rooleja voidaan sovittaa yhteen siten, että lopputulos molemmissa rooleissa kestää eettisen arvioinnin. Vaikka opinnäytetyöstäni ilmenee, että on sekä mahdollista että jopa avartavaa toimia kahdessa näkyvässä ja vastuullisessa roolissa, se vaatii tarkkaa sanojen asetelua ja huolellista harkintaa. Yksi haastattelemani, hieman isommassa kaupungissa asuva poliisi kertoi esimerkin poliisiuden ja politiikan välisestä ristiriidasta. Radikalismista ja väkivaltaisesta ekstremismistä valtuustosalissa puhuessaan hän kertoi joutuvansa miettimään, mikä on sellaista hänen amma-

tilliseen tietämykseensä liittyvää asiaa, joka ei ole julkista ja kuuluu hänelle vain poliisina. Toinen haastateltava, pienemmässä kunnassa asuva poliisi, taas kertoi arkisemman esimerkin kunnalle kuuluvasta tehtävästä, vaarallisen koulutien määrittelyn. Poliisina hän tietää varsin hyvin, kuinka paljon tiellä kulkee raskasta liikennettä ja kuinka kovia ylinopeuksia siellä ajetaan. Kunnalla ei kuitenkaan tahtotilasta huolimatta riitä rahaa kaikkeen, jostain on pakko tinkiä ja tärkeitäkin intressejä joudutaan priorisoimaan.

Pohdin itse myös yhtä kuvitteellista ristiriitatilannetta. Siinä päätyötään poliisina tekevä kunnanvaltuutettu asuu keskikokoisessa kaupungissa puolisonsa ja kouluikäisten lastensa kanssa. Puoliso työskentelee sosiaali-toimistossa paikallisessa liikekeskuksessa, jonka lähellä koko perhe asuu. Liikekeskuksen lähiympäristö on ilta-aikaan pimeä, epäsiisti ja siihen on alkanut kertyä yhä enemmän päihteiden käyttäjiä ja levotonta nuorisoa. Nämä häiritsevät tavallisia kansalaisia ja heidän asiointiaan liikekeskuksessa. Poliisi joutuu käymään paikalla päivittäin, ja nyt kunnassa harkitaan, pitäisikö alueelle järjestää lisävalaistusta ja vartiointia. Lisävalaistus ja vartiointi merkitsisi, että poliisin työ helpottuisi eli kyseessä olisi myös poliisin oma etu. Myös kunnan palkkalistoilla olevan puolison työturvallisuus kasvaisi ja omat lapset lakkaisivat pelkäämästä. Voiko

poliisi kunnanvaltuutettuna olla esteellinen päättämään näistä asioista? Vai onko tämä nimenomaan tilanne, jossa päättäjiksi tarvittaisiinkin kokeneen poliisin kaltaisia turvallisuuden ammattilaisia? Vai onko kyse ammatillisesta taustasta huolimatta vain siitä, että itsensä jääväminen pitää tiedostaa ja toteuttaa?

* * *

Poliisina tiesin haluavani rikostutkijaksi. Vuosia sitten minussa herännyt uteliaisuus selvittää asioita ja taustoja niiden takana oli niin vahva. Olen aina ollut kiinnostunut taustoista, syistä, teoista ja niiden seurauksista. Vuosien työkokemus myös on herkistänyt ja kehittänyt tuntosarviani kuuntelemaan ihmistä itseään ja käsittelemään heitä kuhunkin tilanteeseen, kullekin ihmiselle sopivalla tavalla. Työharjoittelussa, kesällä 2016 Itä-Uudenmaan poliisilaitoksella, pääsin kerran kokeneen lapsirikostutkijan mukaan sijoituslaitokseen kuulemaan seksuaalirikok-

VAIKKA

KUNTAPOLITIikka EI
OLE IKINÄ NÄYTELTY
KONKREETTISTA
ROOLIA OMASSA TAI
LÄHEISTENI ELÄMÄSSÄ,
ON SE SILTI KAUPUNGIN
ASUKKAANA AINA
KIINNOSTANUT MINUA.

sen uhriksi joutunutta teinityttöä. Se oli ihan perusjuttu nykyisen minäni silmin, mutta nuorempana konstapelina kaikki konkretisoitui tuohon videokuulemiseen. Urani tarkempi suunta oli sen jälkeen selvä.

Tänään, Itä-Uudenmaan poliisin lapsiin kohdistuneiden seksuaali- ja pahoinpitelyrikosten tutkijana, tunnen olevani kutsumustyössäni. Ryhmäm-

me on tiivis, henki on hyvä, huumori on huonoa ja esimiehet, naiset, ovat ensiluokkaisia. Tekemistä vain on paljon enemmän kuin tekijöitä, mutta rikostutkintasektorimme ylikomisarion sanoin ”meillä tutkitaan jutut hyvin”.

Eräs arvostamani pitkän linjan koiramies, kuultuaan mitä työtä olin alkanut tehdä laitoksessamme, puuskahti minulle: ”Hyi helvetti, mitä hommaa.” Tämä koiramiehen spontaani lausahdus ei suinkaan ole ainoa laatuaan. Lapsirikostutkinta jakaa mielipiteitä. Jotkut sanovat, etteivät ikipäivänä pystyisi tai haluaisi tehdä sitä, johtuen yleensä joko teoista, joita lapsille on tehty, tai henkilöistä, jotka ovat näiden tekojen takana. Lapsiin kohdistuneet rikokset sotivat vah-

vasti poliisin arvoja ja arvomaailmaa vastaan. Pelkästään tunteen tasolla on eri asia selvittää vaikkapa omaisuuteen kohdistuneita rikoksia kuin henkeen ja terveyteen kohdistuneita vakavia rikoksia, erityisesti jos asianomistaja on jollain tavalla heikommassa asemassa tai alistisemmassa asemassa kuin rikoksesta epäilty.

Onko mitään enemmän suuria tunteita herättävää kuin lapsen kohdistunut seksuaalirikos? Että joku aikuinen, täysi-ikäinen on tehnyt lapselle seksuaalisen teon vastoin tämän tahtoa, joko konkreettisesti esimerkiksi sukupuoliyhteydessä olemalla tai välillisesti, esimerkiksi pitämällä hallussa tai levittämällä CSAM-materiaalia (*child*

sexual abuse material).

Lapsiin kohdistuneista rikoksista epäillyt ovat varmasti suurelta osin samanlaisia kuin muistakin rikoksista epäillyt. Osa kiistää kaiken, osa selittelee, osa romahtaa, osa tunnustaa. Minua jaksaa kuitenkin edelleen hämmästyttää se, kuinka moni näistä rikoksesta epäillyistä on sitä mieltä, ettei ole tehnyt mitään väärää, vaan että lapsi jollain tavalla itse halusi, osallistui tai oli aktiivinen, jopa houkutteleva osapuoli.

Toisaalta mietin joskus, miten olla itse kyynistymättä, kun sama teinityttö on neljättä kertaa asianomistajana seksuaalirikoksessa ja mahdollisista seurauksista rikoksesta epäillylle kysyttäessä toteaa, että ”no vitu ei kiinnosta, kun ei tässä edes oo mitään rikosta”. Vaikka poliisi ei ole sosiaalityöntekijä, ei poliisin rooli lain valvojana mielestäni saisi näissä tilanteissa ylittää poliisin roolia myöskään kasvattajana tai aikuisena ylipäättään. Näiden roolien tulisi olla niin tasapainossa kuin se vain tilanne ja olosuhteet huomioon ottaen suinkin on mahdollista. Mitä ja ennen kaikkea miten itse vastaisit tytölle tuossa tilanteessa?

* * *

Itä-Uudenmaan poliisin lapsirikostutkinta käsittelee alueella kaikki aikuisen lapsiin kohdistamat seksuaali- ja

pahoinpitelyrikokset. Usein minua vastapäätä tuolissa istuu, karkeasti profiloituna, uhmakkaan välinpitämättömän isoon huppariin pukeutunut teinityttö, joka on ollut karkuteillä sijoituspaikastaan ties monettako kertaa ja ajautunut reissunsa aikana täysi-ikäisen ulkomaalaisen luokse juomaan alkoholia ja polttamaan pilveä seksuaalisin seurauksin. Haastattelun tutustumisvaiheessa kysyn usein tulevaisuuden haaveista. Muutaman kerran nämä teinit ovat yllättäen kertoneet haluavansa poliisiksi. Olen tuolloin sanonut, että tervetuloa joukkoon, mutta nyt on se hetki, kun sinun pitää valita uusi suunta elämällesi. Tuskin he siinä tilanteessa ja siinä vaiheessa elämäänsä tätä uutta suuntaa kovin sananmukaisesti ottavat, mutta ainakin ajatus on heitetty ilmoille. Kukapa meistä on se, joka voisi näitä tyttöjä heidän ajattelumattomuudestaan ja hölmöilystään ja niiden seurauksista moittiakaan.

Osittain näiden teinien ansiosta olen pohtinut, mitä poliisiudelle todella merkitsee, jos on ennen poliisiuraa vaikkapa jäänyt joskus kiinni kannabiksen polttamisesta, menettänyt ylinopeuden takia ajokorttinsa tai joutunut kostean baari-illan takia juoppoputkaan? Itseäni ei vuonna 2000 naurattanut lainkaan, kun poliisit pysäyttivät minut yöllä Vuosaaren sillalla metroyksikön autolla turhan kovaa hurjasteltuani. Odotin korvat luimussa poliisiauton takapenkillä, kun konstaapeli kirjoitti minulle sakon ylinopeudesta. Eli tavoitellessani yhtä

kohdearvoa – olla ajoissa hoitamassa työtehtävää – tallautui toinen arvo – sääntöjen noudattaminen – jalkoihini.

Tätä sakkoo mietin kovastikin vuonna 2015 poliisikouluun hakiessani. Voisiko se olla esteenä sille, että pääsen sisään kouluun, ja voisinko minä ylipäätään toimia poliisina, jos oma

suhtautumiseni lakia kohtaan on ollut näin välinpitämätöntä?

Entäpä esimerkiksi käveleminen päin punaisia valoja tai ajaminen risteyksen läpi vanhoilla vihreillä, pyö-

räileminen ilman kypärää, tai vaikkapa tutun remonttimiehen tekemän terassin maksaminen riihikuivana käteisenä ilman verottajan vaivaamista asialla? Onko tällainen ajattelumattomuus rikosoikeudelliselta tai eettiseltä kannalta katsottuna sallittua poliisille, tai poliisiksi pyrkivälle? Kysymykseen on helppo vastata oikein. Mutta siihen vastaaminen totuudenmukaisesti ei ehkä olekaan ihan yhtä helppoa.

Onko mahdotonta ajatella, että jos olet kertaluonteisesti tai satunnaisesti syyllistynyt johonkin edellä mainituista rikkeistä, voisit ammentaa virheestä poliisin työssäsä?

Itsensä nostaminen näkymättömälle jalustalle on yhtä merkityksetöntä, kuin syy, jonka takia se tehdään. Jokaisen yksilöllinen harkintakyky ja vastuun ottaminen ovat myös osa poliisin arvovalintoja. Poliisin ammattietiikka ja arvovalinnat korostuvat eettisesti vastuullisessa toiminnassa ja julkisen arvioinnin kestävässä käyttäytymisessä niin työssä kuin vapaallakin. Poliisi

VOIKO POLIISI
KUNNANVÄLTUUTETTUNA
OLLÄ ESTEELLINEN
PÄÄTTÄMÄÄN NÄISTÄ
ASIOISTA?

ei ole mikään kokemusasiantuntija, poliisi on poliisi. Silti ripaus realismia kuuluu ainakin minun ehkä sitten epätäydelliseen poliisiuteeni.

Poliiseista on pulaa, ja vaikka kukkaronnyörit ovat Arkadianmäellä kireällä, alkaa Poliisiammattikorkeakoulussa uusi poliisin AMK-koulutus neljä kertaa vuodessa. Vuonna 2020

uusia poliiseja valmistui 356 kpl, mikä tekee viidessä vuodessa

yli 1 400 poliisia. Onko teoreettisesti edes mahdollista, että kaikki nämä uudet kollegat ovat syntymästään lähtien olleet puhtoisia pulmusia ja kulkeneet vain kadun valoisaa puolta?

Vuonna 2011 julkaistussa artikkelissaan poliisiylijohtaja Seppo Kolehmainen toteaa, että poliisin arvojen on sekä organisaatiossa että yksittäisen poliisin kohdalla kuljettava samaan suuntaan. Poliisi ei voi toimia vastoin yhteiskunnan arvomaailmaa, esimerkiksi lakia tahallisesti ja toistuvasti rikkomalla, ja toimia silti poliisina. Poliisin tulee arvoissakin edistää yhteiskuntarauhaa eikä toteuttaa omia päämääriään. Poliisin työn laadukkuus vaatii arvoista huolehtimista, eli eettisistä periaatteista on pidettävä tinkimättömästi ja johdonmukaisesti kiinni. Eettisesti korkeatasoinen poliisi on tietoinen arvoistaan ja sitoutunut niihin henkilökohtaisesti ja omasta halustaan.

Mielestäni Kolehmainen kiteyttää suomalaisen poliisin eettiset toimintaperiaatteet ytimekkäästi, jossittelun varaa ei jää. Siihen voi lisätä, että sekä yksittäisen poliisin että koko organi-

saation tulee olla valmis keskustelemaan eettisistä periaatteistaan avoimesti, arvioimaan niitä kriittisesti ja tarvittaessa muuttamaan niitä vastaamaan vallitsevia olosuhteita.

Lapsirikostutkinnan arjessa eettiset toimintaperiaatteet ovat vahvasti mukana. En tarkoita sitä, että jotenkin erityisesti keskitymme ajattelemaan

ja toimimaan eettisesti, vaan sitä, että se toteutuu luontaisena osana

työtämme. Esimerkkinä mainittakoon seksuaalirikoksen kohteeksi joutuneen alaikäisen kuuleminen videotalenteelle. Tällä pyritään suojaamaan asianomistajaa mahdollista oikeudenkäyntiä silmällä pitäen: asianomistajan ei tarvitse välttämättä tulla paikalle oikeudenkäyntiin ja kohdata rikoksesta epäiltyä. Pyrimme aina ajattelemaan ensin ihmistä itseään, sitten juttua.

Arjessa tulee myös jatkuvasti tilanteita, joissa olemme kahden tulen välissä, eli joudumme pohtimaan tärkeysjärjestystä: mitä asioita olisi tärkeintä tehdä ja missä järjestyksessä. Pohdinta alkaa usein jo ryhmämme konsultaatiopuhelimesta, johon soittavat Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen alueella toimivat lastensuojelu- ja sosiaaliviranomaiset, koulujen kuraattorit, psykologit ja opettajat sekä päiväkotien ja sijoituslaitosten työntekijät. Teemme ensiarvion siitä, kirjataanko tapahtumasta ylipäätään rikosilmotusta. Päätös on tärkeä eikä suinkaan helppo. Puheluissa saatetaan myös tiedustella jonkun rikosasian etenemistä, eli toinen viranomaisena haluaa tietää, joko he saavat puhuttaa lasta tai nuor-

POLIISINA TIESIN HALUAVANI
RIKOSTUTKIJAKSI.

ta vai onko asia yhä meillä jonossa. Juttumassan takia jonoa kyllä kertyy.

Videokuulusteluissa lasten vanhemmillä on oikeus tulla seuraamaan kuulustelua taustahuoneeseen. Toisaalta kokemus on osoittanut, että lapset ja erityisesti nuoret usein kertovat asioista avoimemmin ja vapautuneemmin, kun vanhemmat eivät ole seuraamassa kuulemis- ta. Ajaako näissä tilanteissa edelle poliisin halu selvittää rikos ja saada siitä kaikki mahdollinen tieto, vaikka sen yksityiskohtainen kertominen olisi- kin lapselle rankempaa? Vai meneekö edelle lapsen tarve saada tietää, että äiti tai isä on lähellä hänen tukenaan, vaikkakaan lapsi ei sen takia poliisille kaikkea kertoisikaan?

Omista seksuaalisista asioista ei muutenkaan ole helppo kertoa ulkopuoliselle, saati sitten, kun kaikki tallennetaan videolle ja taustahuoneessa istuu ihmisiä seuraamassa. Kysymme hyvin tarkasti ja yksityiskohtaisesti, mikä meni mihin reikään ja kuinka syvälle, mitä sillä tehtiin, kauanko se kesti ja miltä se tuntui. Pystyisitkö ja ylipäätään haluaisitko itse kertoa tällä tavoin jostain seksuaalisesta kokemuksestasi, saati sitten seksuaalirikoksesta? Joudumme myös kysymään, oliko tilanteessa pakenemismahdollisuutta, huudettiinkö apua, vastusteltiinkö fyysisesti tai sanallisesti ja miltä tuntui, kun ei päässyt pois tilanteesta. Asianomistaja palautetaan teko- hetkeen ja tapahtumiin niin tarkasti kuin mahdollista.

Kysymykset saattavat tuntua tunget-

televilta, loukkaavilta ja jopa siltä, että asianomistaja itse olisi jotenkin syyllinen tilanteeseen. Joka hetkessä ja kysymyksessä pitää tarkalla korvalla arvioida, mikä on asian selvittämisen ja alaikäisen asianomistajan henkisen hyvinvoinnin eettinen tasapaino.

Lapsirikostutkijan työssäni ei pelkästään ole kyse työhön liittyvästä etiikasta, arvoista ja niihin liittyvistä ristiriidoista, vaan käsityksestäni minusta itsestäni kyseisen työn tekijänä. Tärkeimpien seksuaalirikosten tai CSAM-videomateriaalin kohdalla mietin usein, onko normaalia, että asiat ja ihmiskohtalot eivät mene ihoni alle eikä minusta tunnu pahalta. Väitän olevani sekä poliisina että siviilinä lämmin ja ystävällinen, joten puhtaasta tunteettomuudesta ei tässä mielestäni ole kyse.

Työn luonteesta johtuen ryhmämme yhteiset keskustelut liikkuvat pääsääntöisesti navan alapuolella. Toki suunnittelemme kuulustelutekniikkaakin, mutta hyvin usein tutkimme sentti sentiltä anatomisia yksityiskoh- tia, mietimme sperman määrää ja löytymispaikkoja, ihmettelemme erilaisia ihmisen ruumiinaukoissa olleita välineitä ja yritämme hahmottaa osapuolten mahdollisia asentoja samalla, kun lapamme ruokaa suuhun. Tämä on mielestäni normaalia, joskus viihdyttävää ja aina jollakin tavalla opet- tavaista.

Suhtaudun kaikkeen tähän innos- tuneesti ja hyvällä fiiliksellä. Joskus pysähdyn miettimään, mikä juuri tässä työssä on ”se” juttu, joka tuo minul-

TÄTÄ SAKKOA MIETIN
KOVASTIKIN VUONNA
2015 POLIISIKOULUUN
HAKIESSANI.

le suurimman onnistumisen tunteen. Onko se se, kun asianomistajan kertomuksen lisäksi DNA-näytteet tukevat rikosepäilyä? Tai kun kollega löytää asianomistajan hieman epätarkan kertomuksen perusteella mahdolliselta tapahtumapaikalta käytettyjä nenäliinoja? Vai se, kun vangitun jutussa tulee tuomio? Saanko tuntea voitonriemua, kun epäillyn kiistäessä ehdottomasti koskaan ladanneensa CSAM-materiaalia sitä löytyykin hänen laitteiltaan salatuista kansioista? Onko innostukseni, tai minun ”normaalini”, sittenkin epänormaalia: olenko itse epänormaali suhtautuessani asioihin näin?

Toisaalta jos tuntisin suuria tunteita asianomistajia, epäiltyjä tai koko juttua kohtaan, hyvässä ja pahassa, niin voisinko tehdä juuri tätä työtä? Tuskin.

* * *

Tyttäreni suhtautuu tarkkaan työkuvaani kulmiaan kohotellen ja kikatellen, mutta ainakin vielä toistaiseksi myös hyvin ylpeästi. Hänen mielestään poliisit ylipäättään ovat cooleja. Kysyin häneltä joskus avoimella kysymyksellä, niin kuin lapsirikostutkinnan haastattelukoulutuksessa on opettu: miksi?

Vastaus oli mielestäni hieno: ”Poliisit on cooleja, koska ne on hyviä hyvälle tyypeille ja hyviä kyllä myös pahoille tyypeille.” Tytär tuskin on lauseellaan tarkoittanut poliisin arvoja ja etiikkaa, mutta siitähän siinä on kyse.

Poliisin valassa puhutaan arvoista ja etiikasta:

Lupaam parhaan kykyini ja taitoni mukaan käyttäytyä aina ja

kaikissa tilanteissa poliisin arvolla sopivalla tavalla. Kunnioitan jokaisen ihmisarvoa ja oikeuksia. – Käyttäydyn rehdisti, auttavaisesti ja ammatillista yhteishenkeä vahvistaen. Olen oikeudenmukainen ja toimin koko työyhteisön parhaaksi. Tällä tavalla tahdon poliisina palvella.

Poliisin ammattiin hakeutuvana olet ryhtymässä julkisen vallan käyttäjäksi ja tekemässä arvovalintaa, et vain ammatinvalintaa. Poliisin valassa ei ole kyse laista ja pakosta, vaan tahdosta ja halusta. Vaikka rapatessa joskus hieman roiskuisikin, niin onko tämä se, miten sinä haluat poliisina palvella? Jos on, niin tervetuloa kollegaksi joukkoon!

LÄHTEILLE

- Kalek-Ikonen, Anrit 2018: *Poliisina politiikassa, vai poliitikkona poliisissa?* Opinnäytetyö. Poliisiammattikorkeakoulu. Luetta-
vissa: <https://www.theseus.fi/handle/10024/150444>
- Kolehmainen, Seppo 2011: Artikkelikokooma *Yksilö, yhteiskunta ja organisaatiot turvallisuudessa -seminaarin julkaisussa*. Juha Tuominen (toim.). Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksen Julkaisusarja 2 – Artikkelikokoelmat 6/2011, Helsinki, Edita Prima Oy.
- Koskela, Hille 2009: *Pelkokierre, pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta*. Helsinki, Gaudeamus.

← POLIISI MUSEET

← POLICE MUSEUM

POLIISI MUSEO

POLIISI

POLIISI

POLIISI

MIKKO KARPPI

RIKOS EI KANNATA

VANHEMPI RIKOSKONSTAAPELI MIKKO KARPPI TYÖSKENTELEE ULOSOTTOLOIKSEN ERITYISTÄYTÄNTÖÖNPANOYKSIKÖSSÄ ULOSOTTOYLITARKASTAJANA VAASASSA. KARPPI ON VALMISTUNUT POLIISIKSI 2002 JA SUORITTANUT ALIPÄÄLLYSTÖTUTKINNON 2008.

VALMISTUMISENSA JÄLKEEN KARPPI ON TYÖSKENNELLYT MUUN MUASSA TALOUSRIKOSTUTKINNASSA TUTKIJANA, LIIKETOIMINTAKIELLON VALVOJANA JA RIKOSHYÖDYN JÄLJITTÄJÄNÄ.

POLIISIURANSA OHESSA KARPPI ON JUOSSUT PIKAMATKOJA, HARRASTANUT YRITTÄJYYTTÄ JA KIRJOITTANUT USEITA KIRJOJA, MUUN MUASSA KOLME ROMAANIA.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU VUONNA 2019.

C *crime does not pay*, rikos ei kannata, on vanha sanonta, jonka useimmat meistä ovat joskus kuulleet. Kun aloittelin omaa poliisiuraani vuosituhannen alussa, en osannut kuvitella, että tämä olisi se poliisityön osa-alue, jossa tulisin työskentelemään sanonnan kirjaimellisimmassa merkityksessä.

Matematiikka ei ole koskaan ollut minulle pakkopullaa, ja nykyäänkin saatan melkein huvikseni kokeilla päässä laskukykyjäni täysin triviaaleissa aiheissa. Tällainen hulluus ei tietysti ole mikään edellytys talousrikostutkijana tai rikoshyödyn jäljitystehtävissä toimimiselle, muttei siitä koskaan ole haittaakaan ollut.

Ennen armeijaa minulla ei ollut käsitystäkään siitä, mitä aikuisiälläni haluaisin tehdä, kunnes isäni eräänä iltapäivänä metsätöissä ehdotti hakemista Poliisikouluun. Asepalveluksen aikaiset valintani tein tämä ajatus mielessä, ja Hervannan portti aukesi ensiyrittämällä.

Opiskeluaikana silloisen vaimoni pitkät opinnot Tampereen yliopistos-

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

sa ankkuroivat meidät vuosiksi Pirkanmaalle. Valmistuttuani aloitin tutkijan työt Valkeakosken kihlakunnan Toijalan palvelutoimistossa tutkijana, ajatuksena hakea asuinpaikkakunnalleni Tampereelle töihin heti kun mahdollisuus tulisi. Tampereen kihlakunnan poliisilaitoksella ovi oli raollaan ainoastaan talousrikosyksikössä. Uskaltauduin sinne, vaikka jouduin painimaan täysin outojen rikosnimikkeiden kanssa, sillä esimerkiksi veropetoksista ei tuohon aikaan ollut puhuttu koulussa sanaakaan. Ajattelin alkuun, että talousrikostutkinta jäisi välivaiheeksi, mutta lasten syntymä ja työskentely virka-ajan puitteissa saivat mukavuudenhaluisen entisen maitohappoaddiktin jäämään paksujen pöytäkirjojen pariin. Toki talousrikostutkintakurssien ja parin vuoden perehtymisen jälkeen myös talousrikosten tutkiminen itsessään alkoi olla suorastaan kiehtovaa.

* * *

Vuonna 2006 sisäasiainministeriön poliisiosasto (nykyistä Poliisihallitusta vastaava orkesteri) päätti panostaa liiketoimintakiellon valvontaan. Kyseiseen tehtävään osoitettiin lisää virkoja, ja koska olin yksikössämme lähes ainoa innokas, sain viran melkein tarjottimella. Valvontatoimien ohessa hoidin edelleen tutkintatehtäviä, mutta osittain minulle alettiin osoittaa

myös rikoshyödyn jäljittämiseen liittyviä asioita. Osittain tämä johtui siitä, että varsinainen ”rihymies” hoiti oman toimensa ohella myös liiketoimintakieltolaisia.

Törmäät tässä artikkelissa vielä moneen kertaan termiin rihy, joka on lyhenne rikoshyödystä ja mielellään asetetaan etuliitteeksi aina, kun ollaan

TÖRMÄÄT TÄSSÄ
ARTIKKELISSA VIELÄ
MONEEN KERTAAN
TERMIIN RIHY,
JOKA ON LYHENNE
RIKOSHYÖDYSTÄ JA
MIELELLÄÄN ASETETAAN
ETULIITTEEKSI AINA,
KUN OLLAAN TEKEMISISSÄ
VÄHÄÄKÄÄN AIHETTA
SIVUAVIEN TOIMINTOJEN
KANSSA.

tekemisissä vähääkään aiheita sivuavien toimintojen kanssa. Meidän rihymiesten lisäksi on rihyryhmää ja rihy-palaveria, rihyselvityksistä ja rihytoiminnoista puhumattakaan.

Rihymieheksi olen oppinut ennen kaikkea tekemällä. Oppimistapani on useimmiten ollut ”selvitetään ongelma sitten kun se tulee eteen” -tyyppistä tar-

veopiskelua. Tästä artikkelista suurin osa perustuu yli kymmenen vuoden kokemukseen rikoshyötyasioiden parissa, ja se pieni jäljelle jäävä osa on opiskeltu kirjoista.

Rikoshyöty on sanana monelle tuttu, mutta poliisien puhekielessä termi käsittää varsinaisen rikoksesta saadun hyödyn lisäksi muutakin. Rikoksella saavutun taloudellisen hyödyn päälle termi kattaa usein myös rikoksella aiheutetun vahingon suuruuden sekä mahdolliset tulevat, rikoksen johdosta tuomioistuimessa määrättävät vahingonkorvaukset. Ja ettei kokonaisuuden sisäistäminen menisi liian helpoksi, nämä kolme asiaa saattavat rikoksesta riippuen olla yksi ja sama

asia, kolme eri asiaa tai osittain samoja asioita.

Valaistaanpa asiaa muutamalla esimerkillä.

Esimerkki 1: Henkilö A anastaa henkilöltä B tuhat euroa. Rahat jäävät kadoksiin.

Tällöin henkilön B kärsimä vahinko on tuhat euroa, henkilön A saama hyöty tuhat euroa ja todennäköinen tulevassa oikeudenkäynnissä maksettavaksi tuomittava vahingonkorvaus tuhat euroa. Näkökulmasta riippumatta rikoshyödyksi voidaan mainita tuhat euroa.

Esimerkki 2: Henkilö A rikkoo liikkeen B ikkunan ja anastaa kassasta tuhat euroa ja näyteikkunalta sadan euron arvoisen vetopasuunan. Pasuuna löytyy kotietsinnällä ja palautetaan omistajalleen. Rahat jäävät kaateisiin.

Liikkeen B kärsimä vahinko on tuhat euroa, sadan euron vetopasuuna sekä ikkunan korjauskulut, viisisataa euroa. Henkilön A rikoksella saama hyöty on tuhat euroa käteistä ja sadan euron vetopasuuna. Tuomioistuimen tuomitsema todennäköinen vahingonkorvaus on 1 500 euroa (käteinen ja ikkuna), koska vetopasuuna löytyi alkuperäisessä kunnossaan. Tällaisessa tapauksessa rikoshyödyn määrittä-

minen ei siis ole yksiselitteistä, vaan riippuu näkökulmasta.

Esimerkki 3: Henkilö A ryöstää kadulla mummolta B sata euroa. Mummo kaatuu ja loukkaa käntensä. Satasta ei koskaan saada takaisin.

Henkilön A saama rikoshyöty on sata euroa ja mummon B kärsimä rikosvahinko myös sata euroa. Käräjillä tuomittaneen sadan euron lisäksi myös mummon fyysisistä vammoista korvausta esimerkiksi viisisataa euroa.

Yksinkertaista, eikö? Tähän rikoshyötymatematiikkaan tuo oman lisämausteensa jatkuva kädenväöntö netto- ja bruttohyödystä, jossa erimielisyyksiä löytyy jopa syyttäjäkunnan sisältä. Bruttohyöty tarkoittaa koko rikollisen toiminnan liikevaihtoa, nettohyöty sen tuottamaa voittoa. Bruttohyödyn vaatiminen valtiolle on tuttua huumausainerikoksissa; lähtökohtaisesti laittoman toiminnan liikevaihdosta ei ole hyväksyttävää vähentää toiminnan menoja. Esimerkiksi jos henkilö A ostaa huumeita tuhannella eurolla ja myy kahdella, vaatii syyttäjä rikoksen tuottamana hyötynä 2 000 euroa valtiolle. Jos henkilö A olisi sitä vastoin myynyt torilla perunoita ilman asianmukaisia lupia, olisi rikoksella saavutettu hyöty korkeintaan lupien hankintahinta ja ehkä myynnillä saavutettu voitto menojen jälkeen. Erityi-

RIKOSHYÖTY ON SANANA MONELLE
TUTTU, MUTTA POLIISIEN
PUHEKIELESSÄ TERMI KÄSITTÄÄ
VÄRSINÄISEN RIKOKSESTA SAADUN
HYÖDYN LISÄKSI MUUTAKIN.

sen hankalaksi tulkinta menee ympäristörikoksissa, joissa usein tutkitaan luvatonta maanottoa: olisiko tekijä saanut luvan, jos olisi sitä hakenut, vai onko koko toiminta joka tapauksessa laitonta ja missä vaiheessa lailliset rajat on ylitetty.

Rikoshyötyä voidaan tilastollisesti katsoa monestakin näkökulmasta. Poliisin tietojärjestelmiin syötettävät tiedot ovat monella tapaa vajavaisia, ja niinpä tilastojen epätarkkuudesta uutisoidaan vuosittain. Todellista kuvaa rikoksen tuottamasta hyödystä tai sen hyödyn menettämisestä vuositason ei kuitenkaan ole helppo saada mistään.

Rikoshyödyn tilastoinnissa on nimittäin useita ongelmia. Itse olen kritisoinut tapaa tarkastella lähes yksinomaan sitä osaa hyödystä, joka saadaan rikollisilta takaisin. Ensinnäkin rikoshyöty ei ole mikään universaali vakio, jota vastaan viranomaiset tais-televat vuosittain. Toisinaan rikolliset onnistuvat työssään paremmin ja tekevät vuodessa rikoksia esimerkiksi 500 miljoonan euron arvosta, toisena vuonna summa saattaa olla ”vain” 200 miljoonaa. Jos viranomais-toiminnalla saadaan takaisin ensimmäisenä vuonna 100 miljoonaa ja toisena vuonna 80 miljoonaa, kumpi vuosi oli viranomaistoimin-nan kannalta parempi? Olisiko kuvaavampaa julkaista arvioita siitä, miten paljon rikollinen toiminta kannatti minäkin vuonna? 100 miljoonaa euroa on paljon, mutta

se ei tarkoita sitä, että tulos olisi hyvä ja rikoshyödyn jäljittämisessä ja takai-sinsaannissa olisi onnistuttu, saatikka että toiminta on hyvällä tasolla eikä kaipaa kehittämistoimenpiteitä.

Toinen ongelma on tilaston tuotta-jien epäsynkronoitu toiminta. Poliisin tehtävä on kirjata tietojärjestelmiin-sä muun muassa kullakin rikoksella aiheutettu vahinko ja takaisin saatu rikoshyöty. Talousrikostutkinnassa uskon tämän toimivan lähes satapro-senttisesti, vaikka tiedän kokemuksesta, että kovassa pöytäkirjapaineessa lu-vut saattavat joskus melkein unohtua. Toisaalta etenkin pienemmissä omai-suusrikoksissa on käsittääkseni enem-män puutteita rikoshyötytilastoinnin tekemisessä. Edellä esitetyissä muu-tamassa esimerkissä lukujen merkitse-misessä olisi pitänyt olla huomattavaa tarkkuutta ja ehkä näissä tilanteissa merkinnät olisikin tehty oikein. Mutta vielä lähempänä ruohonjuuritasoa on paljon piilorikoshyötyä.

Otetaan erittäin karkeana esimerk-kinä näpistys. Poliisin vanha tuttu henkilö A on jälleen pahanteossa. Tällä ker-taa hän näpistää risti-linjalaserin rautakau-pasta. Kun A ohittaa kassalinjan maksamata, on rikos muuttunut yrityksestä täytetyksi teoksi. Noheva vartija on huomannut paikka-kunnalla tutun A:n tä-män tullessa kauppaan sisään ja seurannut tä-män toimia. Vartija ottaa A:n kiinni heti kassalinjan jälkeen ja kutsuu poliisi-

BRUTTOHYÖDYN
VAATIMINEN
VALTIOLLE ON TUTTUA
HUUMAUSSÄINERIKOKSISSA;
LÄHTÖKOHTAISESTI
LAITTOAMAN TOIMINNAN
LIIKEVAIHDOSTA EI
OLE HYVÄKSYTTÄVÄÄ
VÄHENTÄÄ TOIMINNAN
MENOJA.

sit. Paikalle saapunut partio löytää A:n repusta ristilinjalaserin, joka palautetaan takaisin oikealle omistajalleen myyntikuntoisena. Poliisin tietojärjestelmiin voidaan merkitä A:n saamana rikoshyötynä laserin arvo sata euroa ja A:lta takaisin saatuna rikoshyötynä niin ikään sata euroa.

Sama periaate toistuu minkä tahansa rikoslajin kohdalla: pysäytät sitten anastetun auton tai löydät petoksella viedyn ruohonleikkurin – tee merkintä. Poliisiasian tietojärjestelmien rikoshyötöyosion löytäminen voi alkuun olla hankalaa, mutta ensimmäisen kerran jälkeen sinne on helppo löytää uudelleen. Ja jos jostain syystä olet epävarma poliisina, miten merkinnät tehdään, vaadi että se opetetaan sinulle. Näiden merkintöjen tekeminen on osa lakisäätteistä tehtäväsi poliisina.

* * *

Rikoshyötynäkökulman miettimisen tulisi olla kiinteä osa lähes kaikkea esitutkintaa. Esitutkintalain ensimmäisen luvun ensimmäisessä pykälässä mainitaan lain soveltamisala, ja heti seuraavassa pykälässä listataan esitutkinnassa selvitettävät asiat. Kyseisen pykälän ensimmäinen kohta kuuluu näin:

1) asian laadun edellyttämällä tavalla epäilty rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu

vahinko ja siitä saatu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat

Epäillyn rikoksen selvittämisen tärkeys on varmasti kaikille selvää. Myös teko-olosuhteet on otettava huomioon liikenne rikoksista alkaen. Rikoksella aiheutetun vahingon ilmoittaa usein asianomistaja itse, ja asianosaiset sekä muut seikat ammattitaitoinen tutkija kyllä osaa selvittää ja taiteilla pöytäkirjatuotoon syyteharkintaa varten.

Ongelmia kuitenkin tulee rikoksesta saadun hyödyn arvioinnissa. Rikostutkinnan alalajeista talousrikostutkinnassa asiaa pohditaan käytännössä jatkuvasti ja joka rikosasian yhteydessä. Silti sielläkin euromääräisen hyödyn selvittäminen on joskus haastavaa, joten on ymmärrettävää, että muissakin rikoslajeissa aihe voi teettää harmaita hiuksia. Aiemmin mainitut esimerkit ovat siitä todisteena. Mutta mennään pä lakitekstissä eteenpäin.

Esitutkintalain ensimmäisen luvun 1 §:n toinen kohta kuuluu näin:

2) mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi ja rikoksen johdosta tuomittavan menettämis seuraamuksen tai asianomistajalle tulevan vahingonkorvauksen täytäntöönpanemiseksi

Kyseinen laki ei anna virkamiehelle harkintavaltaa tässä asiassa, vaan laki alkaa sanoilla ”Esitutkinnassa selvitetään”.

Rikoksella saadun omaisuuden palauttaminen on monelle poliisille varsin rutiininomainen suoritus. Petoksella viety ruohonleikkuri, näpistetty viinapullo, ryöstetyt käteisrahat. Lakia lukemattakin on selvää, että näiden löytyessä ne palautetaan takaisin asianomistajalle. Mutta jos anastettua omaisuutta ei löydykään, niin liian usein vuosien varrella ovat poliisin työrukkaset tipahtaneet ja tipahtavat edelleen. Liikaa luotetaan siihen, että vahingonkorvaukset tuomitaan aikanaan käräjillä ja poliisin työ niiden osalta on ohi.

Kuvitellaanpa tilanne, jossa aiemmista esimerkeistä tuttu kelvoton kansalainen A on perinyt Afrikkaan kultakaivoksen perustaneen setänsä omistaman kiinteistön. Vähän tämän jälkeen A anastaa henkilöltä B miljoona euroa. Poliisi tutkii asiaa, mutta rahat ovat menneet Bitcoineihin, ulkomaille, nostettu käteisenä ja lopuksi kadonneet tai vaan tuuliin. Anastettua omaisuutta ei täten saada palautettua. Poliisi keskittyy tutkinnassa rikoksen tunnusmerkistöön sekä tuomioon riittävän näytön saamiseen. Tutkintavankeudesta vapauduttuaan henkilö A myy omistamansa kiinteistön miljoonalla eurolla. Rahat kokevat saman kohtalon kuin aiemmin. Aikanaan A saa tuomion rikoksestaan ja tuomitaan

korvaamaan B:lle miljoona euroa korvoineen ja oikeudenkäyntikuluineen. B vie asian ulosottoon, jossa A todetaan varattomaksi. Kun B saa kuulla, että teko hetkellä ja esitutinnan ollessa käynnissä A:lla olisi ollut miljoona omaisuus kiinteistömuodossa, niin keneltä B mahtaa vaatia korvaukset tämän jälkeen? Kenties poliisilta, joka jätti rikoshyödyn jäljittämisen puolitiehen?

Muun muassa tällaisten tapausten ehkäisemiseksi poliisilaitoksissa on alettu painottaa niin sanottua rikoslajineutraalia eli rikosnimikkeestä riippumatonta rikoshyödyn jäljittämistä. Aiemmin rikoshyödyn jäljittämiseen oli perustettu erillisiä ryhmiä, usein Keskusrikospoliisin paikallisosastojen yhteyteen. Esimerkiksi Tampereella rihyryhmään kuului rikos-ylikonstaapeli, ulosottomies ja verotarkastaja. Sitten tällaisesta menettelystä on luovuttu ja rikoshyötyasiat ovat välillä olleet monilla alueilla jopa vähän tuuliajolla. Nykyään rikoshyötyasioihin perehtyneitä poliiseja pitäisi löytyä joka laitokselta. Tätä kirjoittaessani

jäljitustoiminta on kuitenkin edelleen kunkin laitoksen itse järjestettävissä, joten varsinaista valtakunnallista mallia ei vielä ole.

Aloitteen rihytoimintojen käynnistämiseksi on joka tapauksessa tul-

tava tutkijalta tai tutkinnanjohtajalta, sillä jatkuvaan ilmoitusvirran perkaamiseen potentiaalisten rihytapausten toivossa ei kenelläkään ole mahdollisuuksia (olen kokeillut). Esimerkiksi

RIKOKSELLA
SAADUN OMAISUUDEN
PALAUTTAMINEN ON
MONELLE POLIISILLE
VARSIN RUTIININOMAINEN
SUORITUS.

koko Pohjanmaan poliisilaitoksella työskentelee yksi päätoiminen rikoshyödyn jäljittäjä. Jos tutkinnassa on tapaus, jossa mahdollinen vahingonkorvauksen turvaaminen voi tulla kysymykseen, on tutkinnanjohtaja suoraan yhteydessä tähän henkilöön.

Tämä niin sanottu ”rihyhenkilö” laatii asiassa selvityksen tutkinnanjohtajan päätöksen tueksi, hakeako vakuustakavarikkoa vai ei. Oleellinen tieto asiassa on, onko epäilty jo ulosoton asiakas ja onko ulosoton näkemyksen mukaan oletettavaa, että henkilöltä saataisiin vakuustakavarikkoon mitään omaisuutta.

* * *

Seuraavaksi onkin kai parasta selittää takavarikon ja vakuustakavarikon käsitteet.

Mitä lakiin tulee, niin pakkokeinolin 7 luvun 1 §:ssä mainitaan takavarikoinnin edellytykseksi esimerkiksi tilanne, jossa esine, omaisuus tai asiakirja on oletettavasti joltakulta rikoksella viety. Kutsun tällaista omaisuutta selvyiden vuoksi suoraksi rikoshyödyksi.

Saman lain 6 luvun 1 §:ssä taas puhutaan vakuustakavarikon edellytyksistä. Jos epäillyllä ei ole hallussaan rikoksella vietyä omaisuutta, mutta odotettavissa on tuomittava vahingonkorvaus, voidaan muuta omaisuutta asettaa vakuustakavarikkoon

kuten aiemmin on kerrottu.

Nyrkkisääntönä siis voidaan pitää seuraavaa: rikoksella viety omaisuus takavarikkoon tai rikoksella viedyn omaisuuden arvo vakuustakavarikkoon. Luonnollisesti nämä pakkokeinot voidaan käyttää samaan aikaan, kohdeo-

maisuus on vain eri. Esimerkiksi tuhannen euron rikoshyödyistä löytyy puolet, joka otetaan suorana rikoshyötynä takavarikkoon. Toisesta puolesta tehdään turvaamistoimi, jonka voimin epäillyn muuta omaisuutta takavarikoidaan 500 euron edestä.

Kun tutkinnanjohtaja päättää hakea vakuustakavarikkoa, hän tekee ensin itse väliaikaisen päätöksen asiassa ja lähettää sen ulosottoon toimeenpantavaksi. Poliisi ei voi omatoimisesti viedä epäillyn autoa, jos sen yhteyttä rikokseen ei voida näyttää. Ulosotto hoitaa asian kiireellisenä ja epäillyn mahdollinen omaisuus voi olla hukkaamiskiellossa jo saman päivän aikana. Tärkeää on, että turvaamistointa haetaan koko rikoshyödyn arvosta. Olen nähnyt tapauksia, joissa jutun rikoshyöty voi olla kymmeniä tuhansia euroja, epäillyltä löytyy käteistä tuhat euroa ja tutkinnanjohtaja on tehnyt väliaikaisen päätöksen ainoastaan tuon tuhannen euron edestä. Tällöin myös ulosoton kädet ovat sidotut, eikä mahdollista löytyvää omaisuutta voida ottaa takavarikkoon enempää kuin turvaamistointipäätöksessä on mainittu.

POLIISI KESKITTYY TUTKINNASSA
RIKOKSEN TUNNUSMERKISTÖÖN SEKÄ
TUOMIOON RIITTÄVÄN NÄYTÖN
SÄÄMISEEN.

Turvaamistoimi tai vakuustakavarikko tarkoittaa esimerkiksi ajoneuvojen osalta sitä, että rekisteriin tulee muutoskieltomerkintä ja tällöin ajoneuvon omistajaa ei voida vaihtaa. Käytännössä ulosotto pyrkii saamaan täyteen koko turvaamistoimen määrän ja varmistaa erilaisin takavarikkomenetelmin, kielloin ja rekisterimerkinnöin, että omaisuus on edelleen olemassa vahingonkorvauksen maksamista varten, kun tuomari lyö nuijan pöytään ja asia saa lainvoiman.

Väliaikaisen vakuustakavarikkopäätöksen jälkeen tutkinnanjohtajan on viikon kuluessa vietävä vakuustakavarikkoasia oikeuden päätettäväksi. Oikeudessa väliaikainen vakuustakavarikko joko kumotaan tai varsinainen vakuustakavarikko tulee voimaan. Jos tällaista turvaamistointa ei tehdä, odottaa asia varsinaisen rikosasian päätöstä joskus pitkäänkin. Silloin voi käydä kuten aiemmassa esimerkissä kiinteistön osalta, eli tekijä ehtii hävittämään omaisuutensa prosessin kestäessä.

Poliisin on syytä selvittää, onko epäillyltä löytyvä omaisuus peräisin rikoksesta vai muulla tavoin kertynyttä. Tässä piilee vaara, että omaisuus päätyykin eri omistajalle kuin alun perin oli tarkoitettu. Riski koskee erityisesti omaisuutta, jossa on suuri sekoittumisvaara, oleellisimpana esimerkkinä rahavarat.

Hahmotetaan asiaa jälleen paha-mainaisen henkilö A:n tarjoaman esi-

merkin valossa:

Henkilö A anastaa henkilöltä B tuhat euroa käteistä rahaa. Samana päivänä henkilö A tallettaa tililleen tuhat euroa. Jos poliisi pystyy esitutkinnassa osoittamaan, että kyseinen raha on peräisin rikoksesta, se voidaan takavarikoida ja palauttaa henkilölle B. Jos taas yhteys rikoksen ja talletuksen kohdalla jää epäselväksi, voi tilanne saada ei-toivotun käänteen. Poliisi voi tehdä vakuustakavarikon koskien kyseistä rahasummaa. Tämä on aivan oikein menetetty, jos yhteyttä tekoon ei ole. Jos henkilöllä A on kuitenkin valmiiksi perimiskelpoista velkaa ulosotossa, ei turvaa-

NYRKKISÄÄNTÖNÄ
SIIS VOIDAAN PITÄÄ
SEURAAVAA: RIKOKSELLA
VIETY OMAISUUS
TAKAVARIKKOON TAI
RIKOKSELLA VIEDYN
OMAISUUDEN ARVO
VAKUUSTAKAVARIKKOON.

mistoimi ulosottokaaren mukaan estä ulosmittausta. Tällöin ulosotto tekee ulosmittauksen henkilön A tiliin ja tiilitää varat velkojille – ja henkilö B rikoksen uhrina jää ilman korvausta, jos henkilöllä A ei ole muuta turvaamistoimen kohteeksi kelpaavaa omaisuutta. Tästä syystä löytyvän omaisuuden kytkeminen rikokseen on yksi tärkeä osa esitutkintaa.

Useimmissa rikoksissa asianomistaja huolehtii aiheutetun vahingon määrän laskemisesta yksityisoikeudellisissa vaatimuksissaan sekä ilmoittaa ne seikat, mihin vaadittava vahingonkorvaus perustuu. Useasti myös epäillyltä löytyvä anastettu omaisuus on helposti mitattavissa olevaa, kuten käteisvaroja. Joskus tutkija joutuu kuitenkin määrittämään ja laskemaan vahingon suuruutta ja löytyvän omaisuuden ar-

voa. Näissä asioissa apua kannattaa kysyä rikoshyödyn jäljittäjältä sekä laajalta viranomaisverkostolta, johon kätevimmin saa yhteyden juuri edellä mainitun jäljittäjän tai talousrikosyksikön kautta. Näistä viranomaisista lisää myöhemmin.

* * *

Rikoksella aiheutetun vahingon selvittäminen voi olla hankala rasti, kuten aiemmista esimerkeistä on käynyt ilmi. Vaikka kysymyksessä ei olisikaan ympäristörikos, on maailma puoliltaan yrityssalaisuuden ja liiketoimintakiellon rikkomisia, kirjanpitorikoksia, luvatonta tavaraliikenteen harjoittamista, ryöstöjä ja muuta vastaavaa, joissa yhtenä merkittävänä pontimena on taloudellinen hyöty.

Mikä saa esimerkiksi yrittäjän laiminlyömään kirjanpidon pitämisen? Merkittävin motiivi – mahdollisten hämäreiden liiketoimien piilottelun rinnalla – on usein taloudellinen säästö. Rikoksella saatu hyöty ei siis välttämättä aina ole haltuun saatua omaisuutta, vaan se voi olla myös rikoksen ansiosta säästyneitä varoja.

Rikos ei saa kannattaa tälläkään tavalla. Siksi on selvitettävä, miten paljon yrittäjä on säästänyt jättämällä kirjanpitonsa pitämättä. Yleensä rikostutkija ei selvitä tällaisia asioita itse, vaan hän voi esittää kysymyksen asiantuntijoille. Usein jostain löytyykin kyseisestä asiasta vastaava viran-

omainen, joka osaa antaa kysymykseen suoran vastauksen. Jos tällaista ei ole, on apuna tietysti aina myös se rikoshyödyn jäljittäjä. Joskus tutkija voi itsekkin alkaa laskea rikoshyödyn määrää.

Vaikka tavallinen rikostutkija harvoin selvittää epäillyn omaisuuden arvoa, ovat keinot yleensä samat kuin jos selvitetäisiin anastetun omaisuuden arvoa. Tällöin apuna käytetään julkisia lähteitä ja kaikkea mahdollista tietoa, mitä kohteena olevasta omaisuudesta on saatavilla. Jos asiat monimutkaistuvat, kannattaa arvon selvittämisessä kuitenkin turvautua asiantuntijan apuun. Esimerkiksi yhden asunto-osakkeen omistuksen ja siihen liittyvien rasiusten selvittäminen saattaa viedä tuntikausia työaikaa koke-neeltakin viran-

POLIISI EI VOI OMATOIMISESTI
VIEDÄ EPÄILLYN AUTOA, JOS SEN
YHTEYTTÄ RIKOKSEEN EI VOIDA
NÄYTTÄÄ.

haltijalta. Sitten kun aletaan puhua monimutkaisemmista kokonaisuuksista, kuten yrityksen osakkeiden arvosta, on viimeistään syytä olla yhteydessä rikoshyödyn jäljittäjään tai talousrikosyksikön ekonomitarkastajaan. Jo pelkkä yhtiön taaseen lukeminen saattaa vaatia erittäin harjaantunutta silmää, substanssiarvoista ja yritys kiinnityksistä puhumattakaan.

* * *

Edellä on jo sivuttu muiden viranomaisten tekemää työtä yhteistyössä poliisin kanssa. Rikoshyödyn jäljittäminen on osa harmaan talouden

torjuntaa, ja viranomaisyhteistyöstä suurin osa koskeekin talousrikosasioita. Vaikka tällaisen yhteistyön siemen onkin perinteisesti ollut talousrikostutkinnassa, käytetään nykyään yhä enenevässä määrin yhteistyöverkoston tuomia etuja hyväksi myös muussa rikostutkinnassa. Oleellisinta on, että yhteistyöverkoston nimetyt henkilöt ovat pääosin pysyviä ja tapaavat toisensa tasaisin väliajoin.

Pohjanmaan esimerkissä yhteistyöverkoston kuuluvat poliisista talousrikostutkinnan lisäksi rikosanalyysi ja ulkomaalaisvalvonta, verohallinnosta sekä tarkastusyksikkö että asianvalvonta (asianvalvoja on juristipohjalta toimiva verohallinnon edustaja, joka käytännössä tekee harkinnan rikosilmoituksen tekemisestä epäillyissä rikostapauksissa ja edustaa verohallintoa oikeudessa), ulosoton erikoisperintä (Pohjanmaalla kaikki turvaamistoimenpidepyynnöt ohjautuvat erikoisperintäyksikölle), Tullin rikostorjunta, aluehallintoviraston työsuojeluvälvonta sekä syyttäjä, Pohjanmaan tapauksessa nimenomaan talousrikosten avainsyyttäjä. Tarpeen mukaan tapaamisiin voivat osallistua myös sellaiset poliisihallinnon henkilöt, joilla on niin sanotusti jotain tuotavaa pöytään tai jotain muuta selvitettävää muilta viranomaisilta.

Vaikka viranomaisyhteistyöverkostoa edelleen kutsutaan ”rihyryhmäksi”, on toiminnan pääpaino enemmänkin ajantasaisessa tietojen vaihdossa. Kullakin viranomaisella on

omat ohjaavat lakinsa tietojen pyytämiseen ja niiden luovuttamiseen, ja kaikki verkostoon kuuluvat henkilöt tietävät melko hyvin toistensa oikeudet ja rajoitteet tietojen siirtämisessä. Suurin hyöty ryhmän toiminnassa on omasta näkökulmastani ollut viranomaistoiminnan ohjaamisessa. Kun viranomaisten ei tarvitse arvailla toistensa tekemisiä ja asioista sovitaan etukäteen, säästyy paljon työtä ja lopputuloskin on poikkeuksetta parempi. Monesti esitutkintaan tulevat asiat, etenkin verohallinnon tekemistä tutkintapyynnöistä, laitetaan prioriteettijärjestykseen jo ennen kuin rikosilmoitus edes saapuu.

Rikoshyödyn jäljittäminen on viime vuosina ottanut jättiharppauksia eteenpäin. Jos se joskus aiemmin on ollut yhden tutkijan oman toimensa ohella harjoittamaa puuhastelua, on nykyinen kehityssuunta aivan jotain muuta. Keskusrikospoliisiin on perustettu päällystövirka rikoshyödyn jäljittämisen valtakunnallista koordinoitua varten ja jäljitustoimintaa on ohjattu laitostasolle Poliisihallituksesta käsin.

Hiljalleen ajatus rikoslajineutraalista rikoshyödyn jäljittämisestä alkaa levitä perinteisten rikoslajien ulkopuolellekin.

Minkä tahansa toiminnan kehittyessä törmätään sellaisiin ongelmiin, joita ei kenties aikaisemmin olisi osattu kuvitellakaan. Tällaisia ongelmia ratkaisemalla luodaan uusia toimintamalleja uusiin toimintaympäristöihin. Sain olla mukana eräässä rikoshyötynäk-

MINKÄ SAA
ESIMERKIKSI YRITTÄJÄN
LAIMINLYÖMÄÄN
KIRJANPIDON
PITÄMISEN?

kulmasta uraauurtavassa tapauksessa, kun työskentelin Tampereella pääasiallisesti liiketoimintakiellon valvontatehtävissä.

Pirkanmaalainen mies oli aiemmin tuomittu muun muassa törkeästä veropetoksesta. Tuomion yhteydessä hänelle oli määrätty liiketoimintakielto.

Liiketoimintakiellon valvontaan on alueittain nimetty vastuuhenkilöitä, ja tuohon aikaan minä vastasin Pirkanmaan alueen valvonnasta yksin.

Valvottavia oli noin 150, joten aktiivista valvontaa ei suinkaan voitu kohdistaa heistä jokaiseen. Minulla oli lista henkilöistä, joilla oli riski syyllistyä liiketoimintakiellon rikkomiseen, ja tämä kyseinen pirkanmaalainen mies oli sillä listalla.

Mies oli aiemmin toiminut alalla, jossa liikevaihto koostui lähes yksinomaan, sanottaisiinko vaikka, ”kumisten, sähkömoottorilla varustettujen aikuisviihdykkeiden” myynnistä. Tuomionsa jälkeen mies ei ollut perustanut uutta yhtiötä eikä hänen lähipiiriinsäkään ollut ilmaantunut uutta liiketoimintaa. Viranomaisyhteistyön kautta kuitenkin selvisi, että miehen henkilökohtaisella pankkitilillä oli alkanut puoli vuotta liiketoimintakiellon alkamisen jälkeen olla epätavallista toimintaa. Tavanomaisien päivittäisten raha-asioiden lisäksi tilille tuli merkittävä määrä suorituksia yksityishenkilöiltä. Yksittäiset suoritukset eivät olleet muutamaa satasta suurempia, mutta maksajia oli paljon.

Tilisiirroista ei selvinnyt suoraan, mihin suoritukset liittyivät. Yksittäisissä maksuissa saattoi olla viestinä numeroita tai tekstiä, jolle en löytänyt selitystä.

Liiketoimintakiellon valvonnan erityispiirre on se, että asia on ikään kuin jatkuvasti akuutti, poliisin aktiivisessa

tutkinnassa oleva asia. Valvonnasta kirjataan ilmoitus poliisiasiaan tietojärjestelmään ja se suljetaan vasta, kun liiketoimintakielto päättyy. Val-

vontaan liittyviä toimenpiteitä, kuten pankkitiedusteluja ja muita selvityksiä, voidaan tehdä aina tarpeen vaatiessa. Liiketoimintakielto liittyy aina liiketoiminnassa tehtyihin rikoksiin. Tuomion päälle määrättävä poliisin valvonta on hyvin erikoinen seuraamus verrattuna muun tyyppisiin rikoksiin. Kielto voidaan toki määrätä myös ilman rikosepäilyä, mutta tietojeni mukaan tällaista tuomiota ei ole koskaan annettu.

Tein laajemmat pankkitiedustelut miehen tiliin käyttäen liiketoimintakiellon valvontaa perusteena tietojen kattavalle kysymiselle. Halusin tehdä laajemman tilianalysin selvittääkseni, mihin nämä suoritukset liittyvät, ja jos kyseessä on liiketoimintaa, missä kohtaa sen kulut näkyvät, maksetaanko jollekin tilitoimistolle kirjanpidon järjestämisestä ja missä näkyvät liiketoiminnan aloittamisen kulut. Näkemissäni suppeissa tilitiedoissa ei näkynyt muita tavallisesta elämästä poikkeavia menoja kuin hakukoneyhtiö Googlelle osoitettu maksu.

RIKOSHYÖPYN JÄLJITTÄMINEN ON
OSA HÄRMÄÄN TALOUDEEN TORJUNTAA,
JA VIRANOMAISYHTEISTYÖSTÄ
SUURIN OSA KOSKEE KIN
TALOUSRIKOSASIOITA.

Tiliotteet saapuivat noin viikon kulluttua ja niitä oli sivukaupalla. Tuohon aikaan ne lähetettiin vielä postitse paperiversiona. Ensimmäinen työ oli siirtää tiedot taulukko-ohjelmaan tietokoneelle suodattamista, yhteenlaskua ja muuta analyysia varten. Nykyään tiliotteet pyydetään suoraan muokkaamiskelpoisina pdf- tai Excel-tiedostoina.

Pankkitilin tietojen perusteella ensimmäiset havainnot olivat, että yksityishenkilöiden suorituksia tuli vuositasolla noin satatuhatta euroa ja samat henkilöt suorittivat tasaisin väliajoin suurin piirtein saman suuruisia summia. Tilin menot olivat henkilökohtaisen elämän menojen lisäksi jatkuvaa juhlimista sekä suhteellisen suuria summia Googlen hakukone-mainonnasta vastaavalle yhtiölle ja eräälle ulkomaiselle yhtiölle. Lisäksi näkyi pari pienempää maksua ulkomaiselle webhotellille.

Miehen taustan tuntien aloin koota kerätyistä faktoista todennäköistä kaavaa, miten yksityishenkilöiden rahat päätyivät miehen henkilökohtaiselle tilille. Ensin selvitin pistokokeittain maksajista, oliko sillä saralla näkyvissä mitään tiettyä kaavaa. Suurin osa oli aikuisia miehiä, iältään nopeiden haku-konetulosten perusteella 30–60-vuotiaita. Noin puolet maksajista oli tehnyt useamman tilisiirron, ja heistä noin reilulla puolella summa oli kasvanut ajan kuluessa.

Pankkitilin webhotellimaksujen perusteella jäljitin maksunsaajan nettisivun. Maksettujen summien mukaan mies oli todennäköisesti ostanut kaksi kotisivua ja niille verkkokauppapohjat, minkä jälkeen kuukausittaiset summat täsmäsivät näiden palvelujen kuukausimaksujen kanssa. Mistään ei kuitenkaan selvinnyt, mitkä sivut olivat kyseessä. Aiempien kokemuksieni opastamana jätin tekemättä tiedustelun ulkomaiselle palveluntarjoajalle. Jos vastauksen joskus saisi, se olisi todennäköisesti perillä vasta, kun asia olisi selvinnyt muulla tavoin.

Seuraavaksi selvitin ulkomaiset yhtiöt, joille maksettiin Googlen lisäksi kaikkein eniten. Kyseessä oli kaksi tukkuverkkokauppaa, joista toinen tarjosi jälleenmyyjille noita aiemmin mainitsemiani kumisia sähkömoottorihärveleitä, toinen taas todella epämääräisiä luontaistuotteita avuksi, jos sähköhärvelöinti ei onnistuisi erinäköisistä kyvykkyyden puutteista johtuen.

Kaikesta päätellen mies oli siis perustanut kaksi verkkokauppaa, joissa myi näitä seksuaaliterveyteen liittyviä tuotteita. Normaalisissa kaupankäynnissä tarvitaan myyntivarastoon sidottavaa alkupääomaa, mutta miehen tilitietojen mukaan tällaista investointia ei ollut tehty.

Seuraavaksi päätin selvittää, minkälaisessa osoitteessa miehen ylläpitämät verkkokaupat sijaitsivat. Palveluntar-

VAIKKA
VIRÄNOMÄISYHTEISTYÖVERKOSTOA
EDELLEEN KUTSUTAAN
"RIHYRYHMÄKSI", ON TOIMINNAN
PÄÄPAINO ENEMMÄNKIN
AJANTASAISESSA TIETOJEN
VÄIHDÖSSÄ.

joajalta sitä ei siis kannattanut kysyä, eikä sen enempää Googleltaakaan. Vaikka asiasta olisikin tehnyt rikosilmoituksen, niin liiketoimintakiellon rikkomisen kahden vuoden maksimirangaistuksella ei vielä kansainvälisissä tiedusteluissa vakuuteta. Mutta jos mies oli tiliotteen mukaan maksanut Googlelle tuhansia euroja, niin todennäköisesti hänen verkkokauppansa tulisi aika korkealle hakutuloksissa, jos vain hakusanat olisivat oikeat.

En ole erityisen ylpeä hakuhistoriastani tuona aikana, mutta loppujen lopuksi montakaan yritystä ei tarvittu noiden kahden verkkokaupan löytämiseksi. Hakutulosten seassa oli kaksi lähes identtistä suomenkielistä verkkokauppaa, jotka myivät juuri niitä tuotteita, joita myös edellä mainitut kaksi ulkomaista tukkuri tarjosivat sivuillaan. Kauppojen etusivuilla komeilivat myydyimmät tuotteet. Niiden hinnat täsmäsivät hyvin miehen pankkitileille tulleiden summien kanssa.

Tässä vaiheessa tiedossani oli siis liiketoimintakiellossa olevan miehen kaksi verkkokauppaa, tavarantoimittaja, liikevaihto ja uskoakseni myös koko asiakaskunta. Näillä pohjatiedoilla uskalsin kirjata asiasta rikosilmoituksen vähintään liiketoimintakiellon rikkomisena. Verorikos ja kirjanpitorikos olisivat myös lähellä epäilyksen rajaa, sillä epäillyn tilitiedoissa ei näkynyt minkäänlaisia maksuja verohallinnolle tai millekään tilitoimistolle. Miehen historian tuntien hänellä ei todella-

kaan ollut minkäänlaisia valmiuksia hoitaa toimintansa kirjanpitoa omin käsin. Tuohon aikaan tällaisesta toiminnasta olisi kuulunut pitää kahdenkertaista kirjanpitoa.

Seuraavaksi jouduin pohtimaan liiketoimintakiellon kannalta tärkeää seikkaa: oliko kyseessä liiketoiminta?

Liiketoimintakiellon valvonnassa on aina ollut oleellista sisäistä liike- ja ammattitoiminnan ero. Jos liiketoimintakieltoon määrätty kysyy, mitä hän voi kieltoaikana tehdä, on valvontaa suorittavan poliisin syytä osata antaa joitain suuntaviivoja. Laki liiketoimintakiellosta, tai mikään muukaan laki, ei suoraan määrittele

eroa liike- ja ammattitoiminnan välillä, mutta eri yhteistyöviranomaisten ohjeiden perusteella

olin tehnyt itselleni listan liiketoiminnan tunnusmerkeistä merkittävimmästä vähiten merkittävään:

1. Toiminnan periaatteellinen laillisuus (esimerkiksi huumekauppias ei voi rikkoa liiketoimintakieltoa)
2. Toimintaa varten perustettu yhtiö
3. Taloudellinen riski
4. Merkittävä liikevaihto
5. Toiminnan suuntautuminen rajoittamattomalle asiakaskunnalle
6. Toimitilat

Hankkimieni tietojen perusteella mies ei ollut perustanut yhtiötä tai hankki-

RIKOSHYÖDYN JÄLJITTÄMINEN
ON VIIME VUOSINA OTTANUT
JÄTTIHARPPAUKSIA ETEENPÄIN.

nut sellaista omistukseensa eikä ollut minkään yhtiön vastuullisena jäsenenä. Myöskään hänen lähipiirillään ei ollut mitään sellaista yritysytteyttä, joka olisi viitannut nyt tarkasteltavaan verkkokauppatoimintaan.

Tilitietojen perusteella mies ei ollut sijoittanut toimintaansa juuri mitään. Perusmaksut verkkokaupan perustamisesta ja aluksi muutama satanen hakukonemarkkinointiin – siinä kaikki. Minulle selvisi kuitenkin, että ulkomaiset tavarantoimittajat tarjosivat drop shippingin nimellä kulkevaa palvelua. Drop shippingissä esimerkiksi suomalainen verkkokauppias tarjoaa ja markkinoi palveluntarjoajan tuotteita omassa verkkokaupassaan omalla toiminimellään. Kun asiakas tekee ostoksen verkkokaupassa, kaupan suomalainen pyörittäjä lähettää tilaustiedot palveluntarjoajalle ulkomaille, missä lähetys pakataan ja lähetetään asiakkaalle verkkokaupan toiminimen tiedoilla varustettuna. Asiakas ei saa koskaan tietää asiointensa ulkomaisen palveluntarjoajan kanssa, ja suomalainen verkkokauppias ei koskaan edes näe myymäänsä tuotetta. Asiakas maksaa tilauksensa verkkokauppiiaan tilille ja ulkomainen palveluntarjoaja laskuttaa verkkokauppiasta. Verkkokauppias määrittää itse katteensa. Tästä syystä esimerkiksi tapauksessamme miehen taloudellinen panostus toimintaan oli minimaalista ja täten myös taloudellinen riski oli olematon. Verkkokaupasta aluksi saamansa tulot hän sijoitti merkittävästi hakukonemarkkinointiin ja sai

kuin varkain kaikkien (paitsi asiakkaiden) katseilta piilossa luotua merkittävän liikevaihdon, jossa hän omasta kodistaan omalta tietokoneeltaan vain välitti tilauksia eteenpäin. Merkittävää taloudellista riskiä ei siis ollut, ei erillistä toimitilaa, ei yhtiötä.

Verkkokaupan pyörittäminen on sinänsä laillista puuhaa. Jäljelle jäi siis toiminnan laajuuden arviointi potentiaalisen asiakaskunnan ja liikevaihdon perusteella. Liiketoimintakieltoon määrätty mies hoiti kotoaan käsin koko verkkokaupan toimintaa. Vastaavaan palkkatyön työpanokseen verrattuna miehen tulot olivat vähintään

kolminkertaiset. Mitä asiakaskuntaan tuli, potentiaalisia asiakkaita olivat kaikki suomenkieliset Googlen hakukoneen käyttäjät, jotka

olivat kiinnostuneita tietynlaisesta yksityisluontoisesta toiminnasta. Syyttäjän kanssa pidetyn palaverin jälkeen oli selvää, että toimintaa pidettäisiin liiketoimintana.

Mielenkiintoisen sivujuonteen asiaan toi myöhemmin se, että Evira ja Tulli olivat myös alkaneet kiinnostua miehen toiminnasta. Heidän näkökulmansa liittyi verkkokaupassa myytäviin luontaistuotteisiin, jotka luokiteltiin lääkeaineiksi. Se on tosin oma tarinansa.

Käräjäoikeudessa mies tuomittiin liiketoimintakiellon rikkomisesta ja hänet määrättiin maksamaan rikoksen tuottamana hyötynä valtiolle kymmeniä tuhansia euroja – käytännössä koko hänen toimintansa tuottama voitto. Tapaus oli Suomessa ensimmäinen.

LIIKETOIMINTAKIELTO
LIITTYÄ AINA
LIIKETOIMINNASSA
TEHTYIHIN RIKOKSIIN.

mäinen kerta, kun liiketoimintakiellon rikkomisesta tuomittiin rikoshyötyä valtiolle.

* * *

Toinen esimerkkitapaus liittyy niin ikään verkkokauppaan. Tässä tapauksessa en ollut millään tavalla mukana, mutta se sopii kerrottavaksi oikeuden mielenkiintoisen päätöksen johdosta. Tapaus ylitti myös uutiskynnyksen laajasti.

Kyse on niin sanotusta Douppikaupasta. Tällä nimellä suomalaisveljekset pyörittivät varsin menestyksekkästä huumekauppaa tor-verkossa. Huumekaupan tuotto oli veljeksillä kiinnijäämishetkellä enimmäkseen virtuaalivaluuttana. Tulli takavarikoi 1 666 bitcoinia ja ne tuomittiin valtiolle menetetyksi rikoksen tuottamana hyötynä.

Harmaita hiuksia aiheutti bitcoinien arvonnousu takavarikon jälkeen. Kuten monet tietävät, on bitcoinien arvo noussut välillä huikeitakin prosentteja lyhyessä ajassa. Takavarikointihetkellä virtuaalivaluuttan arvo oli 256 euroa kappaleelta. Uutisia aiheen ympärillä seuranneet muistanevat, että yhden kolikon arvo on sittemmin ollut korkeimmillaan noin 80-kertainen.

Jutun pääepäilty oli sitä mieltä, että alun perin tuomittu rikoshyödyn euro määrä olisi edelleen valtiolle menevää omaisuutta, mutta bitcoinien arvonnousun jälkeen tullut tuotto kuuluisi hänelle.

Oikeus kuitenkin lähti edelleen tuosta vanhasta periaatteesta, että rikos ei saa olla kannattavaa. Bitcoinit olivat alun perin päätyneet rikollisten käsiin huumekaupan tuottona. Laillisessa tilanteessa koko huumekauppaa ei olisi käyty eikä täten bitcoinejakaan olisi päätyneet rikollisten käsiin. Näin ollen tuomio paitsi bitcoinien myös niiden tuoton päätyemisestä lopulta valtiolle on täysin rikoslain 10 luvun 2 §:n mukainen.

* * *

Vaikka edellä kerrotusta et välttämättä paljoa muistaisikaan enää puolen vuoden kuluttua, muista yksi asia. Pysähdy aika ajoin pohtimaan, etenkin jos työskentelet rikostutkinnassa, mitä rikoksella on saatu aikaan. Mitä voit tehdä tilanteen korjaamiseksi? Mikä on esitutkintalain mukainen velvollisuutesi?

Kun tuomio tulee, kokeeko teki-
jä saaneensa teostaan jotain hyötyä?

Huomattavan monessa rikoksessa ainakin yhtenä motiivina on raha, kuten aiemmin totesin. Joten laske se hyöty. Ota se pois. Puhu syyttäjälle, ehdota uusia näkökulmia.

Rikoshyödyn jäljittämistoiminta tarvitsee jatkuvasti uusia ideoita, uusia ennakkotapauksia. Ennakkotapauksista tulee ensin toisintoja ja lopuksi rutiinia, joka on piikki rikollisen toiminnan lihassa.

Jo talousrikostutkintaurani alkuaikoina minulle ohjeistettiin toimin-

LIIKETOIMINTAKIELLON
VALVONNASSA ON AINA
OLLUT OLEELLISTA
SISÄISTÄÄ LIIKE- JA
AMMATTITOIMINNAN ERO.

tamme ydinajatus: ammattirikollisille kiinnijääminen on työtaturma ja vankilatuomio siitä siedettävä seuraus. Mutta jos onnistumme selvittämään, jäljittämään ja takavarikoimaan taloudellisen hyödyn, poistuu monesti myös rikoksen motiivi. Ja se, jos jokin, on myös ennalta estävää toimintaa.

LUE LISÄÄ

- Edilex: Hovioikeus: 12 puun luvaton kaataminen oli ympäristön turmelemisen sijasta ympäristörikkomus: <https://www.edilex.fi/uutiset/57874>
- Etelä-Suomen Sanomat: Rikoshyötyä jää miljoonien arvosta perimättä: <https://www.ess.fi/uutiset/kotimaa/art2519620>
- MTV: Suomen suurimman huumeiden nettikaupan tuomio sai sinetin – menetti miljoonilla arvoa nostaneet bitcoinit valtiolle: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/suomen-suurimman-huumeiden-nettikaupan-tuomio-sai-sinetin-menetti-miljoonilla-arvoa-nostaneet-bitcoinit-valtiolle/6781294#gs.js2ti6>
- VVV:n tiedote: Rikoshyödyn poisottaminen edellyttää entistä tiiviimpää yhteistyötä ja virkamiesten kouluttamista: <https://oikeus.fi/fi/index/ajankohtais-ta/tiedotteet/2019/06/rikoshyodynpoisottaminenedellyttaa-entistatiiviimpaayhteistyotajavirkamiestenkouluttamista.html>

POLI
TEKNINEN T

ELINA KATAJAMÄKI

MIEKKA HIHASSA, KYNÄ KÄDESSÄ

POLIISITARKASTAJA ELINA KATAJAMÄKI TYÖSKENTELEE POLIISIHALLITUKSEN ESIKUNNASSA, JOSSA HÄN VASTAA MUUN MUASSA POLIISIN OPERATIIVISEN VIESTINNÄN JA VALMIUSVIESTINNÄN OHJAUKSESTA JA KEHITTÄMISESTÄ.

ENNEN POLIISIURAA KATAJAMÄKI VALMISTUI YLIOPISTOSTA PÄÄAI-NEENAAN SUOMEN HISTORIA JA TYÖSKENTELI HETKEN TOIMITTAJANA. HÄN ON TYÖSKENNELLYT MYÖS SISÄMINISTERIÖSSÄ JA LAPIN POLIISILAITOKSELLA. KATAJAMÄKI ON SUORITTANUT POLIISI YAMK-TUTKINNON JA TEKEE PARHAILLAAN HALLINTOTIETEEN MAISTERIOPINTOJA.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU
VUONNA 2017.

Oletko tullut ajatelleeksi, mitä tarkoittaa, että parhaillaan perehdyt tähän valintakoe-kirjaan tositarkoituksella? Paitsi että poliisiyö kiinnostaa, se tarkoittaa sitä, että olet kiinnostunut työskentelemään julkisella sektorilla.

”Julkinen sektori” kuvailee osuvasti, millaisesta alasta on kyse. Julkisuuslain mukaan viranomaisen asiakirjat ovat julkisia, ellei laista erikseen löydy syytä salata niitä. Ei siis niin päin, että kaikki on salaista, ellei toisin päätetä. Koska viranomaistoiminnan seurauksena syntyy valtava määrä dokumentteja, aika iso osa myös poliisin toiminnasta päätyy ennemmin tai myöhemmin kenen tahansa arvioitavaksi. Totta kai poliisin työssä on pohjaton määrä asioita, jotka jonkin lainkohdan mukaan eivät kuulu julkisuuteen, mutta kaiken toiminnan on kestettävä tarkastelu; jos se ei kestä julkista tarkastelua, sen on kestettävä valvovan viranomaisen tarkastelu. Kaikkeen löytyy pykälä, eikä asioita voi salata ”varmuuden vuoksi”.

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

Poliisi on organisaation nimenä melko ainutlaatuinen: poliisi työskentelee organisaatiossa nimeltä poliisi. Pالمies tekee töitä pelastuslaitoksella, upseeri saa leipänsä puolustusvoimista ja sosiaalityöntekijän palkan maksaa esimerkiksi Rovaniemen kaupunki. Tämä tarkoittaa sitä, että kun julkisessa keskustelussa tai vaikka kahvipöydissä puhutaan poliisista, yksi on kaikki ja kaikki on yksi. Jos sinä mokaat virkaurallasi, minä saatan joutua hankaluuksiin tai epäluottamuksen kohteeksi, tai päinvastoin. Muskettisoturin todellisuus yhdestä kaikkien ja kaikista yhden puolesta konkretisoituu.

Koska olet päätenyt tarttumaan tähän kirjaan, oletan, että univormu houkuttaa. Mutta oletko koskaan tullut miettineeksi, miksi tietyissä ammateissa ylipäänsä pukeudutaan univormuun. Poliisin pukeutuminen on viesti ympäröivälle yhteiskunnalle. Se on viesti siitä, mitä muut voivat odottaa tavatessaan meitä poliisipukuisia, ja samalla viesti kaikesta siitä, mitä edustamme. Poliisi siis viestii tauotta – halusi tai ei. Sen lisäksi mitä laki säätää, poliisilla on omaa ohjeistusta viestintään liittyen. Mutta ennemmin kuin määräyksinä ja velvollisuuksina viestintä kannattaa nähdä mahdollisuutena.

Tässä artikkelissa peilataan poliisin viestintää monista näkökulmista. Oikeasta elämästä voi oppia paljon, siksi

miltei kaikki tapaukset ovat sellaisia, joissa olen itse ollut tavalla tai toisella mukana; joko tekemässä poliisin perustehtäviä tai viestimässä niistä.

* * *

Suomessa oli syksyllä 2015 ennennäkemätön tilanne. Haaparannan kautta

JULKISUUSLAIN MUKAAN
VIRANOMAISEN
ASIAKIRJAT OVAT ON
JULKISIA, ELLEI LAISTA
ERIKSEEN LÖYDY SYYTÄ
SALATA NIITÄ.

Ruotsista saapui päivittäin satoja turvapaikanhakijoita ja poliittiset päättäjät päättivät, että tilanteen haltuun saamiseksi Tornioon perustetaan järjestelykeskus, jossa maahan saapuneet rekisteröidään turva-

paikanhakijoiksi ja josta heidät kuljetetaan vastaanottokeskuksiin. Keskus oli suomalaisen viranomaistoiminnan yhteinen voimainponnistus, joka onnistui niin hyvin, että se palkittiin myöhemmin vuoden Timanttitekona. Itse vietin siellä yhteensä parisen kuukautta.

Kun järjestelykeskuksen alasajosta oli kulunut jokunen kuukausi, järjestettiin Torniossa deliberatiivisen demokratian¹ hengessä turvallisuuskahvila, jossa kansalaisilla oli mahdollisuus keskustella arvioivasti viranomaisten toiminnasta. Kävi niin, että keskustelu kehittämiskohteista keskittyi viestintään. Ensimmäinen se tuntui epärealistiselta, olinhan viettänyt lähes kaksi kuukautta käsi kasvaneena kiinni puhelimeen ja siinä ohessa yhdessä

¹ Deliberatiivisessa demokratiassa julkinen keskustelu muodostaa keskeisen osan lainsäädännön valmistelusta.

kollegojen kanssa antanut kymmeniä haastatteluja ja lisätietoja, kirjoittanut kymmenittäin tiedotteita ja tarkistanut faktoja ja tilastoja sekä kierrättänyt kymmeniä toimittajavieraita keskuksessa. Viestimisen intensiteetistä kertoo jotain sekin, että lopulta vastasin jopa omaan puhelimeeni ”Lapin poliisilaitos, Katajamäki”.

Harmitusta kesti kuitenkin vain hetken. Siitä syntynyt oivallus sen sijaan oli itselleni pysyvästi arvokas: miltei kaikissa poliisitoimintaan liittyvissä tilanteissa viestintä on tosiasiaa lähes ainoa asia, jota kansalaiset pystyvät viranomaisten toiminnassa arvioimaan. Järjestely-

POLIISIN PUKEUTUMINEN ON VIESTI
YMPÄRÖIVÄLLE YHTEISKUNNALLE.

keskus oli suljettu rakennus, joka oli vartioitu ja jonne ei ollut pääsyä kuin henkilökunnalla ja turvapaikanhakijoilla. Turvapaikanhakija-status on salassa pidettävä. Järjestelykeskuksessa asioineet ihmiset pakenivat pahimmillaan henkeä uhkaavaa vainoa; siksi ei haluttu ottaa riskejä sen suhteen, että kontrolloimatonta kuvamateriaalia leviäisi julkisuuteen. Suurella yleisöllä ei siis tosiasiaa ollut mahdollisuutta arvioida viranomaisten toimintaa suoraan vaan lähinnä toisen käden tietojen ja median suodattamien näkemysten kautta. Turvallisuuskahvilaan osallistuneiden kritiikki kohdistuikin etupäässä mediaan; tiedotusvälineiden katsottiin kirjoittaneen epäolennaisia juttuja.

On totta, että tuona aikana myös ammattimediassa tehtiin ylilyöntejä ja

heittäydettiin melkein pä agenttiseikkailujen fantasiamaailmaan. Esimerkiksi muuan lehti kirjoitti perättömästi, ettei toimittajia päästettäisi järjestelykeskukseen muka siksi, että kameran sisällä voi olla ase. Tornion tilanteesta yritettiin maalata kaaosmainen kuva, vaikka elämä kaupungilla oli erityisen rauhallista järjestelykeskuksen aikaan; itse asiassa tarkistin, että Torniossa oli järjestelykeskuksen toiminnan aikaan kaikkein kiireisimpiä hälytystehtäviä vähemmän kuin samaan aikaan edellisenä vuonna. Ennennäkemätön

tilanne ja kansalaisten pohjaton tiedonjano pisti myös median etsimään asiasta

jokaisen mahdollisen näkökulman, mutta sen alle hautautui toisinaan – kansalaispalautteen perusteella – se oleellisin, vähän tylsäkin tieto: arki pohjoisessa rajakaupungissa rullasi hyvässä järjestyksessä.

Vaikka järjestelykeskuksen tapauksessa asiat menivät suhteellisen sujuvasti, palautteesta voidaan ottaa oppia tulevaisuuden varalle. Poliisin toiminnan kannalta on nimittäin hyvä ymmärtää, että hyvin mennyt tilanne voidaan pilata myös jälkikäteen. Se voidaan pilata joko huonolla *viestinnällä* tai jättämällä kokonaan tiedottamatta.

Kuvitelte, että olet menossa kotiin, mutta kotikatusi onkin suljettu. Poliisi eristää aluetta ja paikalla saattaa olla muutama virka-apuna tilattu maastokuvioinen ajoneuvokin. Millaisia ajatuksia se herättää sinussa? Mietit ehkä,

onko perheesi kunnossa, vai kenties vaarassa? Pohdit, mitä tapahtuu tilanteen jälkeen – onko alueella turvallista liikkua ja asua?

Kun poliisi piirittää jotain kohdetta, kellään ulkopuolisella ei ole paikalle asiaa turvallisuussyistä. Näin ollen kukaan ei pääse arvioimaan, mitä eristetyn alueen keskellä tapahtuu. Jos paikalta kuu- luu laukauksia tai sieltä tuodaan pois ihmisiä, jutut alkavat elää omaa elämänsä. Ainoa tapa viedä kansalaiset arvioimaan tilanteen kulkua on kertoa itse, mitä paikalla tapahtuu. Ammattitaitoinen yleisjohtaja tai hänen esikunnassaan oleva viestintäammattilainen kyllä osaa arvioida, mitä voidaan kertoa ja missä muodossa, jotta paikalla olevien turvallisuus tai toiminta itses- sään ei vaarannu eikä myöskään tuleva esitutkinta. Samalla ammattitaitoinen poliisin viestijä ymmärtää, että on tärkeää antaa alueen asukkaille mahdol- lisuus arvioida alueen turvallisuusti- lannetta faktojen perusteella. Elämän kotikadulla on jatkuttava myös silloin, kun poliisi poistuu sieltä.

Moni poliisiksi hakeva kertoo, että perimmäinen syy alalle hakeutumiseen on halu auttaa, ehkä jopa pelas- taa ihmisiä. Ihmishenkien pelastami- ssa kaikki keinot on tosiaan syytä ottaa käyttöön ja onnistunut viestintä voi parhaimmillaan olla yksi näistä keinoista. Kun ihmiset ovat keskellä vaaratilannetta, mutta eivät vielä itse

tiedä sitä, on viranomaisten vastuulla tehdä kaikkensa, jotta ihmiset saavat tämän tiedon. Sillä ei ole väliä, tavoit- taako tieto heidät median vai poliisin omien kanavien kautta.

Kun tilanne on poik- keuksellinen, ja pu- hutaan tehostetusta viestinnästä tai kriisi- viestinnästä, viestinnän onnistuminen muokkaa mielikuvia kriisijohta- misesta. Yleisön silmis-

sä tilannetta johtaa se, joka asiasta järkevimmällä tavalla kertoo ulospäin. Johtaminen siis itse asiassa näyttytyy viestintänä ulospäin. Koska poliisi lä- hes poikkeuksetta pyrkii saamaan va- kavat ja poikkeuksellisetkin tilanteet hallintaansa, on syytä ottaa hallintaan myös viestintä; sitä ei voi erottaa joh- tamisesta.

Tilanteeseen mukautettu viestintä tarjoaa lisäksi kansalaisille ja päättäjil- le mahdollisuuden tarkastella poliisin toimintaa. Näin toimintatapamme saavat oikeutuksensa ja parhaimmil- laan myös kansalaisten tuen.

* * *

Poliisibarometri on tutkimus, joka mittaa kansalaisten luottamusta poliis- siin. Suomen poliisin saamat luotetta- vuusarviot ovat maailman mittakaa- vassa omassa luokassaan. Joka toinen vuosi toteutettavassa poliisibaromet- rissä yli 90 % kansalaisista on tois- tuvasti ilmaissut luottavansa meihin. Viimeisimmän, vuonna 2016 julkais-

POLIISIN TOIMINNAN
KANNALTA ON NIMITTÄIN
HYVÄ YMMÄRTÄÄ, ETTÄ
HYVIN MENNYT TILANNE
VOIDAAN PILATA MYÖS
JÄLKIKÄTEEN.

tun barometrin mukaan yhteensä 96 % vastaajista luottaa poliisiin ”melko paljon” tai ”erittäin paljon”. Tätä kirjoitettaessa tuorein mittaustulos on barometrien välissä vuonna 2017 tehdystä mielipidetiedustelusta, jossa poliisiin luotti 94 % vastaajista. Luotamuksen poikkeuksellisuudesta kertoo se, että vastaavia lukemia saavat yleensä lähinnä diktatuuriin päämiehet. Myös ammattikuntien luotettavuusmittauksissa poliisi ko-
meilee listan kärjessä toistuvasti.²

Poliisin helppo lähestyttävyyden ja kansalaisten kokemus poliisista muodostavat yhdessä mediakirjoittelun kanssa mielikuvan, jonka perusteella poliisiin luotettavuutta arvioidaan. Siitä huolimatta poliisi ei tee viestintää kiilloittaakseen kilpeään; on ihan turha yrittää näyttää hyvältä, jos oikeasti ei tee oikeita asioita. Siksi myös viestintä kannattaa nähdä nimenomaan niin, että kerrotaan hyvin tehdystä perustyöstä. Yksittäinen onnistuminen ei kanna pitkään, mutta onnistumisten jatkumo jo muokkaa mielipiteitä.

Eräällä paikkakunnalla oli ongelma: se kyllä komeili joidenkin rikostilastojen kärjessä, mutta paikkakunnalla työskentelevien poliisien mielestä paikkakunnan huono maine oli perusteeton. He ehkä asuivat siellä itse

eivätkä allekirjoittaneet kuvaa, joka alueesta maalattiin. Heidän toiveenaan oli, että poliisi olisi julkaissut tiedotteen, jossa esitettyjä väitteitä asetetaan mittasuhteisiinsa ja paikkakunnan maine puhdistetaan.

Tällaista tiedotetta ei kuitenkaan tehty, sillä min-
kään asian tai alueen pitkällä aikavälillä syntynyttä mainetta ei korjata lyhyessä ajassa, ja yritys kirkastaa mainetta yhdellä tiedotteella saattaisi näyttää jopa

hassulta. Paikkakunnan poliiseille tarjottiin sen sijaan mahdollisuuksia osallistua poliisityöstä kertoviin ohjelmiin ja sitä kautta arjessaan avata, kuinka tavallisesta paikkakunnasta lopulta oli kyse. Tähän ei kuitenkaan löytynyt tekijöitä, eikä tilanne tietojeni mukaan ole maineen osalta korjautunut. Maineenmuodostukseen ei ole olemassa päiväkirurgiaa tai hokkuspökkusta.

Poliisin tehtävänä on lain mukaan ennalta estää rikollisuutta ja antaa yhteiskunnan toimijoille neuvoja ja ohjeita. Tätä poliisi tekee esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tapahtuvala viestinnällä. Se, että sisällöt ovat kiinnostavia tai toisinaan humoristisia, auttaa tavoittamaan ihmisiä. Kun kanavillamme on tarjolla sellaista sisältöä, että meitä halutaan seurata päivästä toiseen, meillä on käytettävissämme suuri joukko sitoutuneita auttajia, kun operatiivinen tilanne sitä

KOSKA POLIISI LÄHES
POIKKEUKSETTA PYRKII SAAMAAN
VAKAVAT JA POIKKEUKSELLISETKIN
TILANTEET HALLINTAANSA, ON
SYYTÄ OTTAA HALLINTAAN MYÖS
VIESTINTÄ; SITÄ EI VOI EROTTAA
JOHTAMISESTA.

² *Illa-Sanomien julkaisi 5.5.2017 tutkimuksen, jonka mukaan poliisi on luotetuin ammatti.*

vaatii. Yleisöä on turha yrittää haalia kokoon silloin, kun hätä on jo käsillä.

Hyvä esimerkki some-yleisön avusta on kadonneiden etsintä. Sosiaalisen median avulla on saatu useita onnistumisia, kun älypuhelimiaan selailevat ovat arkipäiväisessä virrassaan nähneet poliisin ilmoituksen kadonneista henkilöistä. Eräsikin katoamistapaus ratkesi onnellisesti lasten ansiosta. Tein sosiaaliseen mediaan päivityksen kadonneesta henkilöstä, jolla oli viimeksi nähtäessä ollut käsissään värikkäät lapaset. Kotimatallaan ollut mies oli sitten autostaan huomannut, kuinka tuntomer-

keihin sopiva henkilö värikkäissä lapsissaan tallusti tien pientareella, ja niin tämä talvisaikaan tapahtunut katoaminen ratkesi onnellisesti. Mutta päivitykset leviävät vain, kun yleisö on jo valmiiksi sitoutunut. Siksi aktiivinen ja kiinnostava sisällöntuotanto ja sitoutunut yleisö auttavat parhaimmillaan pelastamaan henkiä.

Viime vuosien aikana poliisi on saanut tottua melkoiseen ryöpytykseen mediassa. Milloin oikeudessa on arvosteltu murhatapausten esitutkimintaprosessia, milloin poliisin tekemiä virkarikoksia, kuten rekisteriurkintoja, lisäksi muuan entinen rikosylikomisario on kantanut oman kortensa kekoon ja saanut pitkiä tuomioita vakavista rikoksista. Viimeisin kohu

nousi sosiaalisen median käytöstä kesän 2017 alussa, kun eräälle julkaisulle toimitettiin raflaavaa materiaalia pääosin poliiseille tarkoitettuna, suljetusta Facebook-ryhmästä.

Tietenkin jokainen näistä olisi saanut jäädä tapahtumatta. Silti jokainen tapaus on oma erillinen asiansa ja väärin tai moitittavasti toimineet

henkilöt ovat tehneet tekonsa itsenäisesti. Kokemukseeni nojaten väitän, että näiden tapausten perusteella ei voi tehdä mitään yleistyksiä poliisikunnasta. Siitä huolimatta mediassa nämä asiat on pyritty kytkemään yhteen, eräänlaiseksi epäon-

nistumisen kehäksi. Ja kun poliisia kohtaan on ilmennyt muuta kritiikkiä, kaikki aiemmat ”synnit” on taatusti muistettu myös mainita.

Medialla on oikeus tehdä meistä omat tulkintansa ja terveessä yhteiskunnassa viranomaisten kuuluukin olla jatkuvan luupin alla. Mutta yhtä lailla meillä on oikeus ja velvollisuus tuoda oma näkökulmamme esiin. Kansalaisten mielipiteisiin poliisista vaikuttaa kaikista eniten se, että teemme oikeita asioita ja kerromme tekevämme niitä. Tämä on jo pelkästään keskeinen syy sille, miksi viestintä on osa myös poliisiorganisaation johtamista ja toimintaa.

* * *

Poliisina kannattaa tottua siihen, että jokaisella kansalaisella on mielipide työstä, jota teet. Kaiken lisäksi on aivan tavallisen työpäivän merkki, että kuulemasi mielipide on täysin ristiriidassa edeltävän mielipiteen kanssa. Kun siis aamupäivällä Porvoon torilla partionne pysäytetään ja teitä vaaditaan tekemään enemmän valvontaa suojateillä, iltapäivällä jokirannassa kuulet, kuinka suojatievalvonta on ajanhukkaa, koska oikeat rosvot mellastavat vapaana. Ja niin edelleen.

Poliisitoimintaa ohjaa tietojohtoisuus: toimitaan sen perusteella, mitä analyysi ja tilastot meille kertovat. Mutta unohtaa ei pidä sitäkään, että poliisi on – jo nimensäkin mukaisesti³ – politiikan jatke. Siksi poliisi työssään priorisoi niitä asioita, joita kulloisesakin yhteiskunnallisessa ilmapöyrässä pidetään ensisijaisina. Jos päättäjät tahtovat antaa lisärahaa talousrikosten tai viharikosten tutkintaan, palkataan talousrikostutkijoita tai viharikostutkijoita, vaikka se tarkoittaisikin, että jokin muu tärkeä toiminto jää vahvistamatta.

Harmaa talous on esimerkiksi sitä, että harjoitetaan liiketoimintaa tai tehdään palkkatyötä, mutta ei makseta niihin kuuluvia sosiaalimaksuja tai veroja. Vaikka palkkatulojen verotus kaikkiiin muihin veroihin yhdistettynä saattaa toisinaan tuntua raskaalta, sillä kuitenkin varmistetaan yhteiskunnan toimivuus ja esimerkiksi ilmainen poliisikoulutus. Vuosikymmenen alussa

harmaan talouden torjunta keikkui poliisin tulohajauksen kärkisijoilla, kun toimintaa linjattiin. Niinpä kevä-talvella 2015 poliisi käynnisti yhdessä muiden toimijoiden kanssa kampanjan, jossa teemana oli harmaa talous.

Aina ei välttämättä tule ajatelleeksi, millä kaikilla tavoilla tavallinen kuluttaja voi päätyä tukemaan harmaata taloutta, tietoisesti tai tietämättään. Siksi harmaan talouden vastainen kampanja päätettiin aloittaa kaikille tutulla aiheella. Kuka olisikaan arvannut, kuinka kuumana juusto harmaan talouden pitsan päällä lopulta kupli.

Talousrikostutkijat Anne ja Jutta antoivat kasvonsa kampanjalle, jossa muutaman viikon tuotiin esiin tapoja, joilla harmaa talous esiintyy yhteiskunnassa. Ensimmäinen aihe oli alle kuuden euron hintainen pitsa. Pitsan kulurakenne purettiin osiin ja kerrottiin kansalaisille, paljonko vuokrien, palkkojen ja raaka-ainekustannusten sekä verojen osuus pitsassa on ja paljonko sen pitää vähintään maksaa, jotta kaikki nämä saisi laillisesti maksettua. Päätelmänä oli, että alle kuusi euroa maksava pitsa saattaa olla indikaattori esimerkiksi maksamattomista veroista.

Sosiaalinen media repesi. Keskustelutunniste eli hashtag #pizzagate lähti lentoon ennenäkemättömällä tavalla, sillä pitsayrittäjien tarkkailuun kehottava kampanja koettiin tarpeettomaksi. Anne ja Jutta – kaksi meistä – kantoivat roolinsa esimerkillisesti vastatessaan henkilökohtaisiin solvauksiin ja jälleen kerran toisteltuun ky-

³ *Latinan sana "politia" on merkinnyt 'valtiota, valtionhallintoa'.*

symykseen ”eikö teillä ole mitään oikeita töitä?”.

Samaan aikaan julkisuudessa keskusteltiin muun muassa varakkaiden ihmisten verojärjestelystä veroparatiiseissa ja sijoitusyhtiöissä. Uutisoinnin moralisoiva sävy sai laillisenkin verosuunnittelun näyttämään kansalaisten silmissä laittomalta ja rikolliselta. Niinpä poliisia vaadittiin suuntaamaan resurssinsa veroparatiiseihin tavallisen kansalaisen pitsojen sijaan; rikkailla on varaa antaa omistaan, mutta tavallisen kansan pitsat pitää jättää rauhaan. Poliisin harkintakyky kyseenalaistettiin. Pitsat kerta kaikkiaan koettiin liian pieneksi asiaksi.

Valtion näkökulmasta juuri pienet asiat kuitenkin ovat suuria. Mietitäänpä toista alaa, terveydenhuoltoa. Joka vuosi syksyllä, flunssakauden alussa terveysalan viranomaiset muistuttavat käsien pesun tärkeydestä flunssan torjunnan yhteydessä. Miksi ihmeessä kuluttaa aikaa ja kampanjarahaa johonkin sellaiseen, joka on noin vähämerkityksellistä ja itsestään selvää? Miksi varoittaa lievästä flunssasta, kun on aids tai ebola?

Samasta syystä kuin on syytä muistuttaa päivittäisten valintojen merkityksestä raha-asioissa: normaaliin ihmisten flunssapoissaolot ovat miljardien kustannuserä kansantaloudelle, samoin ovat tuotteet ja palvelut, joista ei makseta veroja. Eihän kukaan meistä tahdo maksaa enempää, kuin

on pakko. Edulliseen pikaruokaan on totuttu, vaikka naapurin pitsayrittäjä ei annakaan kuittia ostoksesta. Lainkuuliaista ihmistä ahdistaa ajatus siitä, että omalla toiminnalla tukisi laittomuutta, siksi sitä voi olla helpompi olla ajattelematta. Siitä huolimatta meille on pienestä saakka kerrottu, kuinka pienistä puroista syntyy iso virta ja sentissä on miljoonan alku. Yleensä nämä ovat liittyneet henkilökohtaiseen talouteen, mutta ihan samat lainalaisuudet pätevät myös makrotalouteen; jos pienet purot virtaavat valtion kirstun ohi, siellä on kohta enää pisaroita.

Tätä kirjoitettaessa hakukoneella löytyy yli 16 000 google-osumaa hakusanoilla ”kuuden euron pitsa”. Poliisihallituksen viestintäpäällikkö Marko Luotonen käsitteli pitsa-asiaa blogikirjoituksessaan ja totesi, että viestintäkampanjalle

KANSALAISTEN
MIELIPITEISIIN
POLIISISTA VAIKUTTA
KAIKISTA ENITEN SE,
ETTÄ TEEMME OIKEITA
ASIOITA JA KERROMME
TEKEVÄMME NIITÄ.

on aina asetettava tavoite ja pitsan yhteydessä se oli lisätä näkyvyyttä ja herättää keskustelua. Poliisin tutkimuksella teettämän tutkimuksen mukaan valtaosa ihmisistä osasi kampanjan jälkeen nimetä asioita, joita poliisi toivoo kansalaisten tekevän havaitessaan ravintola-alaan liittyviä harmaan talouden elementtejä. Ei mikään huono tulos yhdellä pitsalla!

Poliisin on keikkapaikalla tärkeää muistaa, ettei se, joka huutaa koviten, ole eniten oikeassa. Samoin ei aina ole eniten oikeassa sekään, joka osaa ma-

sinoida äänekkäimmän, kärkkäimmän ja nokkelimman kampanjan somessa. Sosiaalisessa mediassa asioita jaetaan tunnetasolla, yllättävän usein pelkkien otsikoiden perusteella. Somessa on erityinen ansio, jos kannanotto on mustavalkoinen ja mahtuu nasevaan twiittiin. Viranomaisen viesti ei usein kuitenkaan mahdu. Kilvassa häviää paitsi totuus myös lainsäädäntöön nojaava poliisi, joka viestinnässään joutuu ottamaan huomioon monenlaisia velvoitteita ja tekemään sanavalintansa tietyllä tarkkuudella. Poliisin viesti ei aina uppoa yhteen twiittiin, mutta se ei silti tarkoita, etteikö keskusteluun pitäisi osallistua.

* * *

Poliisi on yhteiskunnassa erityisen tarkastelun alla siksi, että meillä on perustellusta syystä lain nojalla oikeus kajota kansalaisten keskeisiin oikeushyviin, kuten koskemattomuuteen ja vapauteen. On pelkästään hyvä asia, että meitä valvovat sekä kansalaiset että media. Poliisin toiminta esiintyy kuitenkin mediassa usein sellaisessa valossa, että sanoista ja lakitermeistä tarkka poliisi tietää, ettei uutisointi ole täysin oikein.

Harmiton klassikkoesimerkki on sana ”poliisitutkinta”. Mediassa esiintyy tämän tästä väite, että jonkin va-

kavan rikosepäilyn vuoksi on käynnistetty poliisitutkinta. Lain mukaan se ei kuitenkaan ole mahdollista, sillä rikosasioissa käynnistyy esitutkinta.

SIKSI POLIISI TYÖSSÄÄN
PRIORISOI NIITÄ ASIOITA,
JOITA KULLOISESSAKIN
YHTEISKUNNALLISESSA
ILMAPIIRISSÄ PIDETÄÄN
ENSISIJAISINA.

Epätarkkuuksia harmillisempaa on, kun poliisin toiminta nähdään tai halutaan nähdä jotenkin vääränä tai meidän ratkaisujamme tai niiden perusteluja

esitetään epäreilussa valossa. Kaikista harmillisinta väärinymmärrysuutisointi on silloin, kun se tulee lähelle. Jos on itse ollut paikalla taltuttamassa väkivaltaista kohdehenkilöä ja on partiokaverin kanssa hikisen väännön jälkeen saanut kohdehenkilön auton perään, ei ole hauskaa lukea lehdestä tai somesta, että poliisi käytti liikaa voimaa. Puhumattakaan tilanteesta, jossa on henkien pelastamiseksi joutunut – täysin perustellusti – käyttämään asetta ja kohdehenkilö on kuollut. Silloin ei ole mukava lukea twitteristä, että ”poliisi ampui jälleen ihmisen kuoliaaksi”⁴.

Kerroin edellä #pizzagate-tapauksesta, jonka koväänisimpiin kriitikoihin kuului muuan ravintolayrittäjä. Poliisi tiesi jo tuolloin häneen kohdistuneista rikosepäilyistä nimenomaan veronkierron osalta, mutta noudatti tietysti kuuliaisesti salassapitosäännöksiä eikä lähtenyt nokittelemaan yrittäjän kanssa julkisuudessa tai ky-

⁴ *Ullalehden toimittajan twiitti erään voimankäyttötilanteen jälkeen.*

seenalaistamaan tämän toimintaa. Tapaus on hyvä osoitus viranomais-toiminnan kärsivällisestä luonteesta: vuonna 2015 tiedossa ollut tapaus tuli tältä osin päätöksensä vasta vuonna 2017, kun yrittäjä sai tuomion törkeästä veropetoksesta.

Vapaan ja menestyvän yhteiskunnan ehdoton edellytys on vapaa tiedonvälitys ja riippumaton media. Poliisin pitää hyväksyä se, ettei aina saa viimeistä sanaa, ei somessa eikä ammattimediasa. Poliisilla on kuitenkin mahdollisuus pyytää esimerkiksi oikaisemaan virheellistä uutisointia tai jakaa itse oikeaa tietoa tapahtuneista asioista ja poliisin toimintatavoista. Tästäkin syystä jokaisella poliisilaitoksella on viestintäpäällikkö, joka seuraa sitä, mitä yksiköstä kirjoitetaan, ja ryhtyy tarvittaessa toimiin, jos väärä tieto saa jalansijaa.

Poliisin eri yksiköissä tehdään koko ajan yhteistyötä toimittajien kanssa, jotta journalistien ymmärrys poliisin toiminnasta lisääntyisi. Poliisiammattikorkeakoulussa järjestetään toimittajille kurseja, joilla tutustutaan poliisitoimintaan ja lainsäädäntöön. Poliisin johto aina poliisiylijohtajaa myöten tapaa toimittajia erilaisten taustakeskustelujen muodossa ja tuo esiin poliisin kannalta keskeisiä asioita.

* * *

– Minä saan näppylöitä sosiaalisesta mediasta! En koske siihen pitkällä tikullakaan.

Nuoremman konstaapelin ilme oli päättäväinen, kun hän julisti kantansa minulle, Lapin poliisilaitoksen viestintäpäällikölle. Hymähdin hie-man; kommentti oli kuin aikamatka vuosituhatvuotien alkuun, kun matkapuhelimet alkoivat yleistyä ja joillakin ihmisillä oli tapana ilmoittaa, kuinka he eivät koskaan tule hankkimaan kännykkää.

Perinteisesti on ajateltu, että se on viestinnän sisältö, joka herättää tunteita. Kun olen toiminut erilaisissa organisaatioissa myös viestintätehtävissä, olen yhä enemmän alkanut pohtia sitä, miksi myös viestinnän tekemiseen usein suhtaudutaan tunteella, jopa vastenmielisyydellä. Kysehän on kuitenkin vain työstä. Ei kenellekään tule mieleenkään ilmoittaa inhoavansa Virve-radiota, sakkujen kirjoittamista tai etälamauttimen käyttöä, vaikka tuskin kukaan niiden takia poliisiksi hakee. Miksi viestintään on niin vaikea suhtautua työtehtävänä muiden joukossa?

Yksi syy saattaa olla se, että moni virkaroolissaan haastatteluja antanut on kokenut toimittajien toiminnan

POLIISIN
TALOUSTUTKIMUKSELLA
TEETTÄMÄN
TUTKIMUKSEN MUKAAN
VALTAOSA IHMISSISTÄ
OSASI KAMPANJAN
JÄLKEEN NIMETÄ
ASIOITA, JOITA POLIISI
TOIVOO KANSALAISTEN
TEKEVÄN HAVAITESSAAN
RAVINTOLA-ALAAAN
LIITTYVIÄ HÄRMAAN
TALOUDEN ELEMENTTEJÄ.

epäoikeudenmukaisena; esimerkiksi minua on lukuisia kertoja siteerattu tavalla, joka omasta mielestäni on ollut melko älytön, mutta pystyn elämään asian kanssa ja olen opetellut muotoilemaan sanomani mahdollisimman yksitulkintaisesti. Toisekseen olen huomannut, että monia kiukuttaa, että kesken kiivaimman operatiivisen toiminnan onkin alettava ”palvella mediaa”.

POLIISIN VIESTI EI AINA UPPOA
YHTEEN TWIITTIIN, MUTTA SE
EI SILTI TARKOITA, ETTEIKÖ
KESKUSTELUUN PITÄISI OSALLISTUA.

Mutta jos mietitään, miksi viranomaisviestintää tehdään, kyse ei ole ensisijaisesti median palvelemisesta, vaan asia pitää nähdä tiedotusvälineiden yli. Viranomaisviestintää tehtäessä kannattaa ajatella viestin lopullista vastaanottajaa: tavallisia ihmisiä. Tiedotusvälineet ovat siinä hyvänä apuna ja poliisin omien kanavien tukena. Kun työssäni käyn puhumassa operatiivisesta viestinnästä, en välttämättä koko luennon aikana edes mainitse mediaa, paitsi sosiaalisen median. Sosiaalinen media ja internet yleensä ovat mahdollistaneet sen, että ihmiset voivat yhä useammin saada tietonsa suoraan viranomaisilta.

Kolmas syy viestinnän tunnelataukseen taitaa olla virkamieheen istutettu epäonnistumisen pelko. Ja nimenomaan julkisen epäonnistumisen pelko. Kerran meiltä oli Lapin alueelta kateissa kolme nuorta, joita etsimme lehdistötiedotteen, sosiaalisen median päivityksen ja valokuvien avulla. Laitoin nämä yhdessä tutkijan kans-

sa julki. Kun seuraavalla viikolla olin töissä, minua pyydettiin laittamaan vielä uudestaan yhden nuoren katoamisesta tiedotetta – kaksi muuta oli jo löytynyt.

Laitoin nuoren kuvan ja tiedotteen menemään, mutta pian sain puhelun, että tämä ei ollutkaan se kateissa ollut tyttö, vaan viikon aikana oli teille tietämättömille lähtenyt joku neljäs nuori.

Tiedot olivat jotenkin sekoittuneet matkalla. Nyt meillä kuitenkin oli väärän tytön kuva ja tämän koko nimi julkisuudessa.

Tein välittömästi uuden tiedotteen ja pyysin tiedotusvälineitä ottamaan väärän kuvan ja nimen pois ja korvaamaan ne oikeilla. Lisäksi olimme yhteydessä tähän "väärään", jo karkumatkaltaan palanneeseen nuoreen ja pahoittelimme tapahtunutta. Muutamat mediat päättivät sitten tehdä uutisen siitä, kuinka poliisi oli julkaissut väärän kuvan ja nimen. Toki se sillä hetkellä tuntui epäoikeudenmukaiselta, mutta muutaman tunnin kuluttua asia oli jo unohtunut. Vaikka poliisina on tekemisissä arkaluontoisten tietojen kanssa, ei tiedon äärellä voi jähmettyä. Jokainen hoitaa virkatehtävään virkavastuu ja yhteiskunnan etu mielessä, mutta vahinkoja tapahtuu.

Kun viestintäpäällikkönä pidin päivittäistiedottamiskoulutuksia, nostin usein esiin näitä itselleni tapahtuneita viestintämokia. Kännitin myös huo-

miota siihen, että organisaatiossamme pidetään normaaliin työhön kuuluvana, että toisinaan joku ihminen saattaa itsensä fyysisesti työtehtävillä – asiakas tai poliisi. Jos sen sijaan tiedottamisessa joskus saadaan kolhuja ja siitä nousee otsikoita, se tuntuu olevan ylitsepääsemätön asia. Järjetöntä: katkennut kylkiluu on ihan okei, mutta vahingossa mediaan lipsahtanut väärä sanamuoto muka katastrofi?

Samoissa koulutuksissa minun oli tapana sanoa, että jos tiedottaminen jonkun kerran epäonnistuu ja siitä vastannut henkilö on saamassa asiassa moitteita, tahdon olla mukana siinä tilaisuudessa. Kaikenlainen "kurkkuharjaa kulmahuoneessa" -tyyppinen ajattelu ja johtamistapa nimittäin on niin mennyttä maailmaa, ettei sellaista pidä organisaatiossa hyväksyä. Jos työntekijä on pyrkinyt parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen, mutta sitten käykin vahinko, ei huutaminen tai nöyryyttäminen johda mihinkään. Meidän organisaatiomme fikset ihmiset kyllä ymmärtävät virheen tehtyään tarkastella työprosessejaan ja luultavasti seuraavalla kerralla tarkistavat asiat kahteen kertaan.

Poliisin työssä esitutkinnasta tiedottamista säätelee esitutkintalaki, jonka mukaan "oikeus antaa tietoja

esitutkinnasta julkisuuteen on tutkinnanjohtajalla ja hänen esimiehillään sekä heidän määräämällään muulla virkamiehellä".

POLIISI TIESI JO TUOLLOIN
HÄNEEN KOHDISTUNEISTA
RIKOSEPÄILYISTÄ
NIMENOMAAN VERONKIERRON
OSALTA, MUTTA NOUDATTI
TIETYSTI KUULIAISESTI
SALASSAPITOSÄÄNNÖKSIÄ EIKÄ
LÄHTENYT NOKITTELEMAAN
YRITTÄJÄN KANSSA JULKISUUDESSA
TAI KYSEENALAISTAMAAN TÄMÄN
TOIMINTAA.

Suomeksi tämä tarkoittaa, että on sovittavissa, kuka jutuista tiedottaa. Näin ollen se, että tutkinnanjohtaja on puolitoista kuukautta vuosilomalla, ei ole pätevä syy hillota kaikkien tutkittavana olevien juttujen tietoja

pöytälaatikossa. Kun jotain erityistä on meneillään, hyvä esimies varmistaa tarvittavasti tiedon liikkumisen myös lomansa aikana. Tietenkään tutkintaa ei saa vaarantaa ja jollakulla tulee olla asiasta kokonaisnäkemys, jotta vain tarpeellinen määrä tietoa annetaan julkisuuteen.

Se, että tutkinnanjohtaja vastaa esitutkinnasta tiedottamisesta, ei tietysti tarkoita, etteivätkö kaikki koko poliisiorganisaatiossa tekisi muuta viestintää, kuten ennalta estävää tiedottamista. Viestintäasiantuntija Anna Sorainen kirjoittaa, että yksi viestinnän trendi on hierarkioiden murtuminen. Tämä näkyy Soraisen mukaan muun muassa siinä, ettei titteleillä tai asemalla sinänsä ole yleisön silmissä arvostusta, ja kaikista vähiten pompöösi titteli vaikuttaa nuorten silmissä. Parhaiten auktoriteettien murtumista todistaa se, että tutkimusten mukaan nuorten mielestä suurimpia vaikuttajia ovat

videobloggarit, vloggaajat. Niinpä 2010-luvun mielipidejohtajia ovat ihmiset, joiden olemassaolosta nuorten vanhemmilla ei välttämättä ole edes tietoa.

Miten tämä murros näkyy poliisiorganisaation viestinnässä? Poliisi on linjaorganisaatio, poliisilaitokset ovat päällikkövirastoja ja hierarkiat todellisuutta. Samalla olemme kuitenkin hyvin asiantuntija-orientoitunut virasto eikä organisaatiollamme ole vaikeuksia taipua siihen, ettei se, jol-

la on eniten metallia olkalaatoissaan, välttämättä olekaan paras puhumaan tietystä asiasta. Yhä useampi johtaja osaa iloita alaistensa ammattitaidosta ja rohkaisee näitä hyödyntämään sitä, oli kyse sitten viestinnästä tai muista työtehtävistä. Julkisuudessa puhuu se, joka parhaiten hallitsee kokonaisuuden, ei se, jolla on korkein virka-asema.

Ammattimaista ja neutraalia suhtautumista viestintään ei aina tehdä helpoksi. Joillain poliisiasemilla saattaa olla käytössä sellainen järjetön tapa, että aina, kun jonkun kollegan naama on vilahtanut lehdessä, tämä velvoitetaan tarjoamaan muille kakkukahvit. Puolustusvoimien kansainvälisissä tehtävissä ollessani puhuttiin mediakeissistä; mediassa esiintynyt joutui ostamaan lavallisen virvoitusjuomia muille. On selvää, että heti kun minulla oli valta ja mahdollisuus, lopetin

tällaiset käytännöt saman tien. Eihän virkamiestä kuulu sanktioida – edes positiiviseen sävyyn – siitä, että tämä hoitaa julkisuuslain mukaisia tehtäviään kertomalla työstään. Tai siitä, että työntekijä tuottaa organisaatiolleen lisäarvoa, kun avaa kansalaisille toimintaamme median avulla. Jos tämä omi-

tuinen käytäntö olisi ollut käytössä esimerkiksi Lapin poliisilaitoksella, olisi oikeasti merkittävä osa pal-kastani kulunut kollegojen kakkukahveihin.

Mutta palataanpa vielä siihen nuorempaan konstaapeliin. En tiedä, onko hän urallaan tähän mennessä joutunut kajoamaan sosiaaliseen mediaan, mutta toivon, ettei hän sulje itseltään turhaan ovia ja estä omaa työllistymistään esimerkiksi netissä toimivana poliisina sillä, että vapaaehtoisesti tunnesyiden vuoksi tipahtaa muuttuvan maailman vankureilta.

* * *

Viestintä tuntuu siis käyvän välillä myös tekijöidensä tunteisiin, mutta ennen muuta sen soisi vaikuttavan vastaanottajiin. Artikkelini alussa kerroin, kuinka eläväinen kansalaismielipide onkaan sen suhteen, mitä poliisi työssään tekee. Sama eläväisyys jatkuu myös sinä, mitä poliisin työstä kerrotaan.

Mediassa näyttää tällä hetkellä vallit-

POLIISIN PITÄÄ HYVÄKSYÄ SE,
ETTEI AINA SAA VIIMEISTÄ
SANA, EI SOMESSA EIKÄ
AMMATTIMEDIASSA.

sevan adjektiivikiima. Kaikki on niin kovin hyyttävää, kylmäävää, hellyttävää tai järkyttävää. Kansa ”raivostuu” tämän tästä, etenkin somessa, ja netti-lehtiä lukiessa tuntuu, ettei kukaan osaa enää suhtautua mihinkään sillä tavalla normaalisti, asioina. Tämä johtuu osin siitä, että monet mediatoimijat ovat erityisen riippuvaisia klikkauksista ja jutun parissa vietetystä ajasta. Vain luettu juttu tuo mainostuloja ja lukija on saatava koukuttumaan tavalla tai toisella: yleensä tunteella. Mistä muut ovat tänään raivostuneet? Pitäisikö minunkin?

Onneksi poliiseina meidän ei tarvitse, emmekä me saa, tarjota viestinnälämme polttoainetta tunteiden roihulle. Huumorinappulaa voi kutkutella hyvällä maulla ja johonkin alkukantaiseen vetoaa myös poliisikoiran uraansa aloittelevan pennun kuva. Huoli kadonneesta vanhuksesta tai oman polkupyörän turvallisuudesta on toivottava reaktio, jos se saa aikaan auttamista tai polkupyörän lukitsemista. Ampumatapauksessa kannattaa muistuttaa, että laukausten äänet saattavat aiheuttaa ihan ymmärrettävästi pelkoa. Henkeä ja terveyttä vaarantavissa tilanteissa tiedottaminen on ensisijaisen tärkeää turvallisuuden tunteen palauttamiseksi. Mutta liioitella ei saa, eikä tarvitse.

Hyvä viestintä siis herättää tunteita. Poliisin kuuluu kuitenkin aina viestinnässään mitoittaa ilmiöt ja asiat

VAIKKA POLIISINA
ON TEKEMISISSÄ
ARKALUONTOISTEN
TIETOJEN KANSSA, EI
TIEDON ÄÄRELLÄ VOI
JÄHMETTYÄ.

oikeille paikoilleen. Tavallista ihmistä uhkaavat rikokset ovat usein tieliikenteessä tai tietoliikenteessä tapahtuvia. Tielläliikkuja joutuu rattijuopon tai kaaharin takia onnettomuuteen.

Petosrikos puolestaan vaanii helposti sitä, joka sinisilmäisenä liikkuu netissä kukkaron nyörit levällään. Näitä asioita ei kuitenkaan pelätä, eivätkä ne herätä suuria tunteita. Sen sijaan

harvinaiset, vakavat ja äärimmäiset teot saavat paljon näkyvyyttä ja vaikuttavat turvallisuuden tunteeseen. Meidän tehtävämme on palauttaa asioita mittasuhteisiinsa. Kun seuraavan kerran näet jossain keskustelupalstalla väitteen siitä, että poliisi vähättelee tai salailee asioita, kannattaa miettiä uudestaan. Voisiko kyse kuitenkin olla siitä, että asiasta on viestitty siinä suuruusluokassa, johon se tässä yhteiskunnassa kuuluu?

Poliisin on nyky maailmassa huolehdittava myös siitä, että tiedottaminen ei esimerkiksi laukaise väkivallantekoa ja jotain kansanryhmää kohtaan.

Juhana Torkki on kirjoittanut, kuinka ihmisen aivot eivät juurikaan ole muuttuneet 50 000 vuodessa. Torkki perustelee tätä sillä, että siinä missä esivanhempamme kokoontuivat leirinuotion ääreen kertomaan tarinoita, kokoonnumme nykyisin yhteisten tarinoiden ääreen sosiaalisen median äärelle. Media tiedostaa tarinoiden voiman, siksi se kertoo niitä mielellään. Poliisina työskentelevän on hyvä

muistaa, että rikostarinat ja kertomukset traagisista tapahtumista ovat erityisen kiinnostavaa materiaalia ja ne "myyvät hyvin". Jokin omassa yksikössä tutkittavana oleva tapaus voisi saada kohtuuttomalta tuntuvat mittasuhteet, kun media haluaa kertoa yleisölleen voimakkaan tarinan. Tarinat usein muuttuvat sitä herkullisemmiksi, mitä enemmän niissä on yksityiskohtia. Välillä tämä yksityiskohtien kaiveilu ylittää selvästi hyvän maun rajat. Erään katoamistapauksen yhteydessä toimittaja pyysi minua kuvailemaan tarkoin, millä tavalla kadonneen henkilön kehitysvamma oikein ilmenee. En kertonut.

Poliisina olossa on mahtavaa myös se, että ei tarvitse tarpeettomasti spekuloida asioilla. Jokin aika sitten Lapin alueella sattui auto-onnettomuus, joka alkutietojen mukaan kuulosti pahalta, mutta jonka seuraukset olivat lopulta lievät. Koska auto-onnettomuudet tapahtuvat julkisilla paikoilla ja kiinnostavat yllättävän monia, valmistelin tavalliseen tapaan aiheesta tiedotteen ja julkaisin sen. Tiedotteen lopussa kerrottiin, ettei aiheesta sillä hetkellä ole annettavaksi lisätietoja. Toimittaja kuitenkin soitti ja vaati saada puhua tutkinnanjohtajan kanssa.

Olin tarkoituksella tehnyt mahdollisimman kattavan tiedotteen ja tiesin, että sitä tarkempiin yksityiskohtiin

emme tulisi menemään missään vaiheessa. Niinpä tiedustelin, millaisia lisätietoja toimittaja tarvitsee. Hän olisi halunnut tutkinnanjohtajan arvion siitä, mitä olisi voinut käydä, jos olisi käynyt hieman toisin. Sitä puhe-
lua minun ei tarvinnut kuitenkaan ohjata tutkinnanjohtajalle. Pystyin heti kertomaan,

että poliisi ei spekuloi.

On helppo kuvitella, millaisia ot-sikoita tutkinnanjohtajan spekulaa-tioista olisi saanut: "Monen ihmisen henki oli vaarassa – poliisi: suuronnettomuus oli lähellä!". Onhan se tietysti raflavampi kuin "Kolme autoa kola-roi nelostiellä, kaksi loukkaantui lievästi".

* * *

Kun ahkera opiskelusi tuottaa tulosta ja valintakokeessa menestyminen avaa sinulle Hervannan kampuksen portit, sinusta tulee lähipiirisi silmissä poliisi. Vaikka et ihan vielä olekaan poliisi, viestit silti poliisina. Kun jaat somessa jotain rikosasiaa käsittelevän uutisen, kaverisi pohtivat, miksi jaat juuri tämän uutisen, etkä niitä kymmeniä muita. Tarkalleen ottaen he mietti-vät, mitä tiedät tästä asiasta enemmän kuin he: miksi tämä on mielestäsi niin tärkeää ja kertooko se jostain isom-masta ilmiöstä? Riviesi välit tutkitaan suurennuslasilla.

Laki edellyttää poliisilta tiettyä käytöstä myös vapaa-ajalla ja tämä pätee erityisen hyvin myös somessa. Vaikka poliisihenkilöstöllä on sananvapaus, on se toisinaan rajoitettu. Siksi oma roolinsa kannattaa tiedostaa alusta alkaen. Rikollista elämää tai laittomuuksia

ihannoivan materiaalin jakaminen ei kerta kaikkiaan sovi. Kuten ei sovi myöskään virkapukukuva Tinderiin. Jokainen voi myös pohtia, voiko poliisin puolueettomuuteen luottaa, jos poliisi jakaa valikoidusti uutisia vaikkapa vain rikosepäilyistä, joissa epäilty on ulkomaalainen, ja sivuuttaa samalla suurimman osan rikoksista, eli ne, joissa epäillään alkuperältään suomalaista.

Irlantilainen, kymmenen vuotta Suomessa asunut tuttavani kertoi ihmetelleensä ulkomaalaisten kavereidensa kanssa, miksi poliisi näkyy niin usein erään tietyn yrityksen asiakkaana. Irlantilainen kavereineen oli tehnyt havaintonsa sen verran usein, että arveli meillä olevan virallista yhteistyötä. Kerroin hänelle ajasta, jolloin tein työvuoroja Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen itäosissa: siellä ei öiseen aikaan ollut mikään muu paikka auki, kantaasiakkuus oli siis pakon sanelema. Totesin, että poliisilla ei ole yhteistyösopimusta tämän yrityksen kanssa, eikä toisille yrityksille tarjota parempaa palvelua kuin toisille. Hämmennyin silti kysymyksestä, sillä ei käy laatuun, että poliisi edes näyttäisi suosivan jo-

tain liikeyritystä toista enemmän, ellei kyseessä ole valtionhallinnon kilpailuttama palveluntarjoaja. Poliisia ei voi ostaa.

Poliisilla ei myöskään saa mainostaa. Siksi ei sovi, että poliisin vaatteet saatuasi esiinnyt sukulaisesi

liikeyrityksen Facebook-päivityksissä tai että edistät omaa poliittista uraasi virka-aseman avulla.

* * *

Sanoilla on aina haluttu vaikuttaa paitsi hyvässä myös pahassa; propagandan juuret ovat pitkällä historiassa. Kun vallanpitäjä tahtoo muuttaa maailmaa, hän alkaa käyttää valitsemastaan menettelystä ylistävää kieltä ja kovin sanoin moittia muita vaihtoehtoja. Sanoilla miekkailu voi kestää pitkäänkin, mutta sanojen voimalla saadaan aikaan melkoisia maanvyörymiä. Sanoilla saatiin perusteltua esimerkiksi se, että lopulta monenkin mielestä oli hyvä idea sulkea ihmisiä suurin joukoin keskitysleireille.

Sosiaalisen median kautta jokainen voi halutessaan käynnistää kansanliikkeen tai lietsoa vallankumousta. Jokainen voi olla "media" ja jakaa tietoa tai valhetta. Tuoreessa sisäisen turvallisuuden strategiassa, joka poliisinkin työtä ohjaa, sanotaan: "Nopeasti leviävää valheellista tietoa on mahdollista käyttää tuhoisasti, verkossa on mahdollista mustamaalata ja uhkailla

ihmisiä vailla pelkoa oikeusjärjestelmän rajoitteista. Yleinen mielipide ei ole koskaan ollut käsitteenä selvä, mutta sosiaalinen media saattaa entisestään vääristää sitä.”

Osaltaan juuri helppouden ja saatavuuden vuoksi elämme parhaillaan aikakautta, jota leimaa tiedolla hämmäntäminen. Sitä kutsutaan myös informaatiovaikuttamiseksi. Pyrkimyksenä on usein se, että asiat saadaan näyttäytymään sellaisessa valossa, että tiedon vastaanottajat tekevät itse itsensä kannalta haitallisia päätöksiä.

Koska vahva ja yhtenäinen kansa on hankalampi taivutella jonkun muun tahtoon, tehdään informaatiovaikuttamista ennen muuta yhteiskuntien heikentämiseksi ja kaksinapaisuuden eli polarisaation lisäämiseksi. Tästä syystä vale uutisia tehtailevat tahot yrittävät murentaa luottamusta myös viranomaisia ja valtiota kohtaan.

Osansa tästä saa myös poliisi, joka toistuvasti esiintyy tiedotusvälineiksi itseään kutsuvien verkkosivujen jutuissa ikävässä valossa. Tyypillistä tälle sekoittamiselle ja hämmäntämiselle on, että asiat irrotetaan asiayhteyksistään ja poliisin toiminta esitetään perusteettomasti virheellisenä. Lakipykälä tulkitaan vastoin lainsäätäjän tarkoitusta ja asiat esitetään hämärässä valossa, eikä väitteiden kohteelle koskaan anneta tilaisuutta kertoa omaa näkemystään asioista.

Suomesta on sanottu, että meidän korkea koulutustasomme suojaa meitä suurimmalta disinformaation uhalta. Siltä suojaa myös journalistinen

media, joka seuloo uutisiinsa lähteitä ja kaikkien osapuolten näkökulmia. Vaara onkin todellinen vasta, jos ihmiset alkavat uskoa valemmedian valheita tai jos he eivät usko enää oikein mihinkään.

Oleellinen osa tätä ilmiötä on se, että valheiden levittäjät väittävät olevansa totuuden asialla ja sen viimeisiä airuita. He myös vetoavat herkästi sananvapauteen vaatiessaan oikeutta sanoa ihan mitä tahansa. Olen usein hämmästellyt, kuinka monelle on epäselvää, mitä lakiin kirjattu sananvapaus oikeasti tarkoittaa. Se tarkoittaa oikeutta julkaista asioita ilman ennakkosensuuria. Sen sijaan vastuuvapaudesta sananvapauslainsäädännössä ei mainita sanakaan. Kukaan ei koskaan ole säätänyt lakia, joka vapauttaisi ihmiset vastuusta sanomistensa tai kirjoitustensa suhteen.

Mistä tämän kyseenalaisilla keinoilla vaikuttamisen sitten erottaa oikeasti tyytymättömästä kansalaisesta? Onhan totta, että toisinaan kansalaiset kokevat poliisin toimineen virkatehtävillä moitittavasti. Tätä varten on kehitetty kantelujärjestelmä, jolla asia saatetaan viralliseen prosessiin. Informaatiovaikuttamiseen viittaavissa tapauksissa virallista prosessia ei yleensä edes yritetä, koska jo valmiiksi tiedetään poliisin toimineen lain mukaan oikein. Sen sijaan omaa asiaa ajetaan valheilla ja mustamaalaamisella.

Poliisissa ilmiö on tunnistettu ja henkilöstöä ohjataan suojautumaan tältä vaikuttamiselta. Tärkeintä on toimia siten, että oma toiminta kes-

tää kriittisen tarkastelun. Lisäksi on syytä asettaa verkkohäiriköt omaan arvoonsa. Samalla tavalla poliisi osaa laittaa oikeaan mittakaavaan sen, kun 13-vuotias kutsuu partiota "paskalakeiksi", eikä uhraa huutelijaan energiaansa. Ei provosoiduta, kun provosoidaan.

Poliisi organisaationa voi parhaiten suojautua ottamalla itse viestinnän ilmatilan haltuun omien toimimensa osalta. Toisin sanoen tekeväällä sitä, mistä tässä artikkelissa on koko ajan puhuttu: ammattitaitoista viestintää oikeaan aikaan.

* * *

Poliisin työssä on monenlaisia vaativia erityistilanteita, joissa vaativimmassa käyttöön otetaan parhaat voimat. Vaikka perustoimet onnistuvat meistä jokaiselta, erikoistunut ammattilainen on vaativassa tilanteessa paikallaan. Yhtä lailla vaativissa tilanteissa viestinnän tulee olla harjoiteltua ja sitä tekemässä pitää olla ykkösketju.

Menneessä maailmassa viestintää laitettiin tekemään ne, joille ei keksitty muuta hommaa. Se oli aikaa, jolloin kaikki, mitä tv:ssä sanottiin, oli muka totta ja opettajaa, poliisia ja kansanedustajaa uskottiin ja kunnioitettiin pelkän aseman takia. Nykyisessä maailmassa jokainen ihminen on oman elämänsä uutistoimisto ja on tavallista,

että jopa alojensa johtavien asiantuntijoiden näkemykset kiistetään siksi, että "oma fiilis on erilainen". Tiedon oikeellisuudesta käydään omassa päässä jatkuvaa neuvottelua, ja poliisinkin

pitää perustella väitteensä. Oman lusikansa soppaan upottaa edellä käsitelty informaatiovaikuttaminen.

Poliisityö on osatensa summa, jossa viestintä vaikuttaa siihen, kuinka partio

otetaan keikkapaikalla vastaan, ja partion käytös siihen, kuinka uskottavana viestintää pidetään. Tämä riippuvuus on hyvä sisäistää maailmassa, jossa kokonaiset organisaatiot voidaan leimata pitkäksi aikaa yhden epäonnistumisen vuoksi ja maineen menettäminen on yhden klikkauksen päässä. Poliisissa kynä tukee miekkaa, kun pidämme yllä yleistä järjestystä ja turvallisuutta.

LINKKEJÄ

- Laki viranomaistoiminnan julkisuudesta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621>
- Elina Katajamäen blogikirjoitus sananvapauden merkityksestä: http://www.poliisi.fi/poliisista/paivaa/elina_katajamaki/1/1/sananvapaasti_vas-tuussa_52326
- Marko Luotosen blogikirjoitus kuuden euron pitsoista: <http://>

www.poliisi.fi/poliisista_pai-vaa/marko_luotonen/1/1/taman_ihmiset_muistavat_poliisin_kuuden_euron_pitsasta_44886

- Anna Soraisen blogikirjoitus viestintäkulttuurin muutok-sista: <http://www.ground.fi/viestintakulttuurin-muutoksen-trendit-x-4/>
- Sisäisen turvallisuuden stra-tegia: <http://julkaisut.valtio-neuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80782/sisaisen-turvallisuuden-strategia-verkko-versio.pdf?sequence=4>
- Tornion turvallisuuskahvilan materiaalit: http://www.uva.fi/fi/sites/turvallisuuskahvila/tornion_turvallisuuskahvila/

KIRJALLISUUTTA

- Limnell, Jarno (toim.): Suomen idea. Docendo 2016.
- Pörsti, Joonas: Propagandan lumo. Sata vuotta mielten hal-lintaa. Teos 2017.
- Riiheläinen, Janne: #TURPO. Turvallisuuspolitiikan tunteet ja järki. Docendo 2017.
- Torkki, Juhana: Tarinan valta. Kertomus luolamiehen paluus-ta. Otava 2014.

TIMO KORANDER

TUTKIJAT POLIISISSA

TIMO KORANDER ON OPINNÄYTE-
OPINTOJEN, TUTKIMUSMENETELMIEN
JA KRIMINOLOGIAN YLIOPETTAJA
POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUSSA.
HÄNEN URANSA POLIISISSA OPET-
TAVANA TUTKIJANA JA TUTKIVANA
OPETTAJANA ALKOI JO VUONNA
1993 SILLOISESSA POLIISIOPISTOSSA.

KORANDER ON OIKEUSTIETEEN TOH-
TORI JA KRIMINOLOGIAN DOSENTTI.

OPETUKSEN OHELLA KORANDER
TEKEE TIETEELLISTÄ TUTKIMUSTA
POLIISISTA, MUUN MUASSA POLIISIN
AMMATTIKULTTUURISTA.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU VUONNA
2021.

Olen työskennellyt yli kaksi vuosikymmentä rikollisuuden ja sen kontrollin tie-
teellisenä tutkijana, kriminologina ja
tiedeopettajana Poliisiammattikorke-
koulussa ja sen edeltäjässä Poliisiopis-
tossa, Espoossa. Erään mielenkiintoi-
simmista tutkimuksista teimme kol-
legojen kanssa vuosituhannen vaih-
teessa Tampereella, jossa nuorisolla
oli perjantai- ja lauantai-iltaisin tapana
kokoontua juhlimaan ja julkisesti juo-
maan alkoholia.

Tämä nuorison käytös häiritsi an-
karasti kansalaisia, kuten niin mo-
nessa muussakin kaupungissa noihin
aikoihin. Niinpä Tampereen poliisi
päätty pistää keskustan tehovalvon-
taan. Aloitettiin vuoden kestävä nol-
latoleranssikokeilu, jossa perjantai- ja
lauantai-iltoihin panostettiin aiempaa
suuremmalla miehistövoimalla. Myös
silloisen Poliisikoulun opiskelijoita
osallistui lukuisina iltoina useallakin
poliisimajalla ohjaajien kanssa tiuken-
nettuun valvontaan.

Linjana oli puuttua mahdollisim-

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

man moneen nuorten aiheuttamaan häiriöön, kaikki mahdolliset pullot takavarikoitiin ja tyhjennettiin ja sakkoja annettiin mahdollisimman usealle alaikäiselle ”julkijuojalle”. Lukuisia nuoria vietiin myös sosiaalityön nuorisopäivystykseen, Pausiin, josta lastensuojelun virkailijat olivat tapahtuneesta yhteydessä nuorten vanhempiin.

Me tieteelliset tutkijat seurasimme monilla eri tavoin mitä tapahtui: haastattelimme poliiseja, lastensuojelun ammattilaisia ja nuoria itseään ja teimme lomakekyselyjä tamperelaisille. Kaikilta kysyimme, mitä he olivat kokeneet ja havainneet projektia ennen, sen aikana ja sen jälkeen. Analysoimme tarkkaan rikos- ja häiriötilastoja pitkältä ajalta, jotta pystyimme näkemään, millaisia muutoksia tapahtui.

Palataan noihin muutoksiin myöhemmin.

Tällainen tieteellinen tutkimus tuottaa tärkeää tietoa siitä, miten poliisi toimii ja mitä poliisitoiminnasta seuraa. Sillä saadaan tärkeää tietoa poliisitoiminnan suunnitteluun, ohjaamiseen ja johtamiseen. Tieteellisellä tutkimuksella voidaan monin tavoin palvella poliisia ja tarkastella kriittisestikin, miten poliisi toimii ja mitä siitä seuraa ja miten kansalaiset kokevat poliisitoiminnan.

Toimin siis tutkijana poliisissa ja opetan poliisissa, miten tällaista poliisialan tutkimusta tehdään. Mutta,

mutta! Suurin osa poliisissa toimivista tutkijoista ei ole näitä tiedetutkijoita, vaan he ovat rikostutkijoita, ”dekkareita”. Molemmista kuitenkin puhutaan poliisin arjessa tutkijoina. Tämä artikkeli syventyy tarkastelemaan näiden tutkijoiden työn samankaltaisuuksia ja eroavuuksia. Samankaltaisuutta

TÄLLAINEN
TIETEELLINEN
TUTKIMUS TUOTTAA
TÄRKEÄÄ TIETOA
SIITÄ, MITEN POLIISI
TOIMII JA MITÄ
POLIISITOIMINNASTA
SEURAA.

löytyy rutkasti!

Tutkijoiden töillä, niin rikostutkinnalla kuin tieteellisellä tutkimuksella, on paljon yhtäläisyyksiä. Näiden yhtäläisyyksien avulla ne, jotka tuntevat rikostutkintaa, mutta eivät niinkään tiedepohjaista tutkimustyötä, voivat saada lisäymmärrystä ja valaisevia välähdyksiä näiden kahden välillä. Samalla itse asiassa voi oppia molemmista ja toisinkin päin – tiedetutkijat rikostutkinnasta! Molemmissa on varsin samanlaiset periaatteet sekä prosessit ja tuotoksetkin. Olennaista on suunnitelmallisuus, systemaattisuus, objektiivisuus, ongelman ratkaisu eli vastausten etsiminen keskeisiin kysymyksiin, erilaiset aineiston hankinnan välineet ja aineiston analyysit tuloksineen sekä raportointi loppupäätelmien ja yhteenvedoineen. Kaikki nämä kirjataan loppuraportteihin, joita ovat esitutkintapöytäkirja ja tutkimusraportti. Lisäksi tehdään arvioiva pohdinta, miten onnistuttiin ja missä olisi kehitettävää. Tämä viimeinen kirjataan tutkimuksessa raporttiin, kun

taas esitutkintaprosessissa rikostutkijat ja tutkinnanjohtaja käyvät lopparviokeskustelut ja lopulta syyttäjä arvioi esitutkintapöytäkirjan avulla tapauksen.

On hyvä ymmärtää, että molempia tutkijan töitä opetellaan Poliisiammatikorkeakoulussa, niin rikostutkijan kuin tieteellisen tutkijan. Nimittäin poliisin AMK- ja YAMK-opinnäytteet rinnastetaan korkeakoulussa tehdyiksi tieteellisiksi tutkimuksiksi, joissa harjoitellaan tieteellistä kirjoittamista. Ja tietenkin Polamkissa opiskellaan rikostutkijan osaamista. Jotta käsitteet eivät mene sekaisin, määritellään ne tässä. Kun jatkossa puhutaan rikos- tai esitutkinnasta tai pelkästä tutkinnasta, sen tekijät ovat poliisin rikostutkijoita ja tutkinnanjohtajia. Kun jatkossa puhutaan tutkimuksesta, tarkoitetaan tiedetutkimusta, jota tieteelliset tutkijat tekevät.

* * *

Rikostutkintaa on luonnollisesti suunniteltava ja johdettava. Rikostutkinnan johtaja ja rikostutkijat yhdessä suunnittelevat, miten rikostapausta lähdetään tutkimaan. Suunnitellaan, kuinka monta poliisia voidaan sitoa vaikkapa puukotustapauksen tutkintaan. Päätetään kuka rikostutkija hoitaa teknisen tutkinnan, esimerkiksi käy läpi rikospaikan jälkiä ja puukotusvälinettä,

ja kuka rikostutkija puolestaan hoitaa rikoksesta epäillyn kuulustelun ja mahdollisten todistajien etsinnän ja kuulemisen. Vakavampien rikosten esitutkintaa varten tehdään tutkintasuunnitelma, johon kirjataan lukuisia esitutkinnassa selvitettäviä seikkoja:

TUTKIJOIDEN TÖILLÄ, NIIN
RIKOSTUTKINNALLA KUIN
TIETEELLISELLÄ TUTKIMUKSELLA,
ON PALJON YHTÄLÄISYYKSIÄ.

juttukokonaisuuden yleiskuvaus, epäillyt rikokset ja niiden tekoajat ja -paikat, rikoksista epäillyt henkilöt, ri-

koksen uhrien eli asianomistajien tiedot, alustava tapahtumakuvaus, todistelu, rikosvahingon määrä ja tarpeen mukaan muitakin tutkittavia asioita, kuten oikeushenkilön rangaistusvastuu, rikoshyödyn jäljittäminen ja liiketoimintakiellon edellytykset.

Kun esitutkinnassa tehdään rikoksen tutkintasuunnitelma, niin samoin tieteellisessä tutkimuksessa ja opinnäytteissä tehdään suunnitelma, joka ohjaa tutkimusprosessin etenemistä. Kyseessä on tutkimussuunnitelma. Tutkimussuunnitelmaa voidaan nimitää Polamkissa opinnäytesuunnitelmaksikin.

Niin esitutkintasuunnitelmassa kuin opinnäyte- ja tutkimussuunnitelmassa määritellään alustavasti, millaista ongelmaa lähdetään ratkaisemaan. Esitutkinnassa käytetään hyväksi aiempaa tietoa siitä, mitä tällaisista rikoksista tiedetään, niin juridisesti kuin rikostutkinta-asiantuntijuuden ja -kokemuksen pohjalta. Mitä esimerkiksi aiemmista puukotusta-

pauksista tiedetään, miten niitä on aiemmin tutkittu? Samoin tiedetutkimuksessa selvitetään, mitä aiempaa tietoa, tutkimusta ja kirjallisuutta löytyy. Kun saadaan selville, mitä tutkittavasta aiheesta jo ennestään tiedetään, voidaan määrittellä, mitä uudessa suunnitellussa tutkimuksessa jää ratkaistavaksi. Lisäksi suunnitellaan, millaisin resurssein lähetetään liikkeelle, onko kyseessä yhden vai useamman tutkijan työ ja palkataanko tutkimusapulaisia. Suunnitellaan, millaista aineistoa alustavasti kerätään ja millä välineillä aineisto analysoidaan: tehdäänkö esimerkiksi haastattelututkimus, jossa kasvokkain haastatellaan tutkittavia äänittäen haastattelut, vai lähetetäänkö valituille vastaajille kyselylomake sähköposteihin tai paperilomakkeena vai löydetäänkö vastaus kenties poliisin lukuisista rekistereistä ja tilastolähteistä? Kaikkia näitä käytettiin aluksi kertomassani Tampereen keskustan tehovalvontahankkeen arvioinnissa.

Rikoksen tutkintasuunnitelma ja tutkimussuunnitelma saattavat tutkinnan ja tutkimuksen prosesseissa muuttua ja edetä muualle kuin osattiin suunnitella. Niinpä molempia suunnitelmia päivitetään ja täsmennetään tutkinnan ja tutkimuksen prosessien edetessä. Näin tutkimusta pystytään suuntaamaan uudelleen määritelyihin

KUN ESITUTKINNASSA
TEHDÄÄN RIKOKSEN
TUTKINTASUUNNITELMA,
NIIN SAMOIN
TIETEELLISESSÄ
TUTKIMUKSESSA JA
OPINNÄYTEISSÄ
TEHDÄÄN SUUNNITELMA,
JOKA OHJAA
TUTKIMUSPROSESSIN
ETENEMISTÄ.

tutkimuskysymyksiin, joita pyritään ratkomaan, jos – ja kuten useinkin – osoittautuu, että alkuperäiset suunnitelmat oli tehty liian vähäisen tiedon pohjalla, ja kun nyt on jo tutkittu pidemmälle, tiedetään mikä on tärkeämpää ratkaista. Tutkintasekä tutkimussuunnitelmaa rajataan ja suunnataan molempien prosesseissa aiempaa osuvammiksi. Ja siksi esitutkinnassa voidaan ottaa uusia ja useitakin eri tutkintalinjoja. Esimerkiksi jos ensimmäinen epäilty puukottaja voidaankin olettaa syyttömäksi, ryhdytään etsimään muita epäiltyjä.

Tutkintasuunnitelmasta syntyy tulevan esitutkintapöytäkirjan johdanto. Samoin tieteellistä tutkimussuunnitelmaa käytetään mahdollisimman paljon hyväksi tulevassa tutkimusraportissa. Usein lähes kaikki tutkimussuunnitelman teksti pystytään sisällyttämään lopulliseen raporttiin, ja on jopa niin, että useat tutkijat jatkavat tutkimussuunnitelmapohjan täydentämisellä tutkimuksen kirjoittamista, eli suunnitelmasta päivittyy pikkuhiljaa itse tutkimusraportti.

Alustavasta tutkintasuunnitelman hahmotelmasta tulee tutkintaa ohjaava, varsinainen ja virallinen tutkintasuunnitelma siinä vaiheessa, kun esitutkintaviranomainen ja syyttäjä ovat sen hyväksyneet viimeistään

yhteisessä aloituskeskustelussa. Samoin tutkimussuunnitelmalle tarvitaan ensinnäkin tutkimuksen ja opinnäytetyön ohjaajan hyväksyntä ja usein vaaditaan erikseen anottu ja hyväksytty virallinen tutkimuslupa. Poli-amk myöntää pitkälti poliisissa tapahtuvan tutkimuksen tutkimusluvut. Niissä tilanteissa, joissa tarvitaan tutkimuslupa, esimerkiksi jos tutkimus ja opinnäytetyö koskee poliisin ei-julkisia henkilörekistereitä, kuten rikosilmoitusjärjestelmää, tulee tehdä pätevä ja varsin pitkälle viety tutkimussuunnitelma, jota varten pitää käytännössä tehdä jo aika paljonkin tutkimustyötä.

* * *

Kaikessa pyritään systemaattisuuteen, järjestelmällisyyteen. Sieltä sun täältä, miten sun sattuu, ei tietoa keräillä, vaan kaikki kerättävä tieto pyritään keräämään systemaattisesti ja dokumentoidusti (eli kirjaamalla tarkasti muistiin) molemmissa prosesseissa.

Rikostutkinnassa käydään lakitekstit systemaattisesti läpi: esimerkiksi minkä rikoksen tunnusmerkit täyttyvät eli mistä rikoksesta on tutkinnassa kyse. Systemaattisesti pohditaan mitä tullaan tekemään ja miten. Esitutkinnassa käytetään niin taktisia kuin teknisiä rikostutkinnan menetelmiä.

RIKOKSEN TUTKINTASUUNNITELMA
JA TUTKIMUSSUUNNITELMA
SAATTAVAT TUTKINNAN JA
TUTKIMUKSEN PROSESSEISSA MUUTTUA
JA EDETÄ MUUALLE KUIN OSATTIIN
SUUNNITELLA.

Kuulustellaan todistajia ja asianosaisia, tehdään kotietsintöjä, takavarikkoja, kiinniottoja ja pidätyksiä. Etsitään rikostietokannoista vastaavia juttuja eli pyritään sarjoittamaan, onko tekijä mahdollisesti sama kuin muissa vastaavissa rikoksissa. Hankitaan teknisiä todisteita; sormenjälkiä, teletunniste- ja telekuuntelutietoja. Kaikessa pyritään suunnitelmallisuuteen ja systemaattisuuteen. Suunnitelmallisuutta on edelleen se, että voidaan suunnitella useita tutkintalinjoja, eli esimerkiksi auki olevassa puukotustapauksessa voi olla samanaikaisesti useita eri rikoksesta epäiltyjä.

Niin ikään tieteen teossa edetään organisoidusti ja systemaattisesti. Jo alkuvaiheessa tehdään systemaattinen kirjallisuuskatsaus, jotta tiedetään, mitä asiasta tiedetään aiemmin. Toisinaan koko tutkimus voi perustua täysin kirjallisuuteen, jolloin tutkimus perustuu pelkästään aiempaan tietoon, mutta sen uuteen kokoavaan analyysiin. Voidaan kerätä suunnitelmasti muutaman henkilön haastatteluaineisto tai lähettää laajalle otokselle lomakekysely tai tehdä rikostietokantojen ja rikostilastojen perusteella tilastollista analyysia. Edellinen on kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta ja jälkimmäiset kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusta.

Systemaattisuuden periaatteeseen

liittyy pyrkimys objektiivisuuteen. Näkemyksiä ei perusteta omiin mielipiteisiin ja ennakkoasenteisiin, vaan hankitaan pitäviä todisteita, sellaisia, että niiden voidaan osoittaa olevan rikostutkijan tai tutkijan näkemyksistä riippumattomia, siis objektiivisia. Siksi aineistoa on hankittava suunnitelluilla ja perusteluilla menetelmillä, joilla pystytään saamaan perusteltuja tuloksia ja väitteitä tosiasioista. Pitää olla lähdekriittisyyttä sitä kohtaan, mitkä kelpaavat aineistoiksi ja lähteiksi. Edelleen tieteen, tieteellisen tutkimuksen yksi keskeinen arvo on pyrkimys objektiivisuuteen, jossa lähdekriittisesti tarkastellaan, mitkä lähteet ovat riittävän tasokkaita, että niihin voidaan tutkimuksessa viitata.

* * *

Esitutkinnassa on määriteltävä monenlaisia kyseiseen rikostapaukseen sopivia käsitteitä. Mikä rikos on mahdollisesti tapahtunut, mitä lakia on rikottu ja millaista näyttöä voidaan asiassa saada? Millaiset asiat todistavat epäillyn syyllisyyttä tai syyttömyyttä ja millainen saattaisi olla teosta tuleva rangaistus?

Jos johonkin seikkaan aiotaan esitutkinnassa vedota, niin se tulisi myös pystyä todistamaan eli näyttämään

toteen, että näin on tapahtunut. Vaikapa se, onko henkilöä pahoinpidelty nyrkiniskulla, voidaan todistaa lääkärin ja mahdollisten todistajien lausunnoilla ja mahdollisella valvontakameran tai kännykän videolla. Nyrkinisku voi jäädä lieväksi pahoinpitelyksi, mutta se voi olla myös paljon vakavampaa. Siinä tapauksessa, että uhri kaatuu ja lyö päänsä katukiveen ja kuolee päävamman, voidaan tutkia henkirikosta, esimerkiksi nimikkeillä pahoinpitely ja kuolemantuottamus. Rikostutki-

jat pohtivat, mitä tiedetään aiemmista rikostutkinnoista tällaisista tapauksista tai mitä tietoa on jo olemassa rikoksen mahdollisista tai tiedetyistä tekijöistä, epäilyistä. Lopulta kaikki tarpeellinen kirjataan ensin esitutkintasuunnitelmaan ja sitten esitutkintapöytäkirjaan. Oikeuskäytännöstä, esimerkiksi korkeimman oikeuden ennakkopäätöksistä, löytyy usein esimerkkejä, miten asioita on ratkaistu vastaavanlaisissa tapauksissa, vaikka niitä ei yksittäiseen esitutkintaan sinänsä sovellettaisiakaan.

Samoin tiedetutkimuksessa on määriteltävä näkökulma, käsitteet ja tietopohja. Ensin arvioidaan karkeasti, onko meillä esimerkiksi psykologinen, hallintotieteellinen, sosiologinen vai oikeusdogmaattinen vai kenties ammatillinen ja käytännöllinen näkökulma tutkimuksessa ja opinnäytteessä.

NÄKEMYKSIÄ EI
PERUSTETA OMIIN
MIELIPITEISIIN JA
ENNAKKOASENTEISIIN,
VAAN HANKITAAN
PITÄVIÄ TODISTEITA,
SELLAISIA, ETTÄ
NIIDEN VOIDAAN
OSOITTAA OLEVAN
RIKOSTUTKIJAN TAI
TUTKIJAN NÄKEMYKSISTÄ
RIIPPUMATTOMIA, SIIS
OBJEKTIIVISIA.

Entä mitä näiden pohjalta tiedetään etukäteen? Mitä aiemmassa kirjallisuudessa, tutkimuksessa ja asiantuntijatiedossa on kirjoitettu tästä aiheesta? Kirjallisuuden perusteella pystytään

määrittelemään keskeiset käsitteet tutkimukselle. Tutkimuksessa tämä muodostaa niin sanotun tieto- eli teoriapohjan,

jonka tulisi olla mahdollisimman kiinteästi yhteydessä ratkaistaviin ongelmiin. Tämän aiemman tiedon tulisi olla apuna, kun määritellään ongelmaa, mitä ollaan ratkaisemassa eli mihin kysymykseen tai kysymyksiin ollaan vastaamassa eli mihin tutkimuksella ollaan hakemassa ratkaisua. Samoin rikostutkinnassa aiempi tieto muun muassa olosuhteista, rikoksista, tekijöistä ja tekotavoista auttaa käsillä olevan ongelman ratkaisussa.

Esimerkiksi siinä Tampereen nollatoleranssikokeilun tutkimuksessa, joka alussa esiteltiin, etsittiin aiempia tutkimuksia niin Suomesta kuin ulkomailta. Millaisia tuloksia vastaavanlaisista tiukennetun ja kohdistetun poliisin tehovalvontahankkeista on saatu? Suomesta löytyi esimerkiksi tuloksia asunnottomiin alkoholisteihin – joita vuosikymmeniä sitten Suomessa oli nykyistä monin verroin enemmän – kohdistetusta tehostetusta kontrollista. Toisaalta löytyi havaintoja katuprostituutioon kohdistetusta tiukennetusta valvonnasta. Ulkomailta löytyi paljon hankkeita, kuten erityisesti

JOS JOHONKIN SEIKKAAN AIOTAAN
ESITUTKINNASSA VEDOTÄ, NIIN SE
TULISI MYÖS PYSTYÄ TODISTAMAAN
ELI NÄYTTÄMÄÄN TOTEEN, ETTÄ
NÄIN ON TAPAHTUNUT.

1990-luvun New Yorkista, josta käsite nollatoleranssikin, Zero Tolerance, on kotoisin. Nollatoleranssi on vertauskuva sille, että poliisi yrittää jollain tietyllä alueella mahdollisimman tiukasti

puuttua kaikkeen häiritsevään ja rikolliseen. Lukuisista muiden maiden tutkimuksista löytyi todella monenlaisia tuloksia,

joita oli erittäin mielenkiintoista vertailla Tampereen kokeilun tuloksiin, joista myös löytyi moninaisuutta.

Tässä kohtaa haluan kehua tutkijan parasta kaveria, joka on erinomainen kirjasto. Minulle se kirjasto on Polamkin oma kirjasto. Se on viihtyisä, puoleensa vetävä ja kattava poliisi-, oikeus- ja yhteiskunta-alan kirjasto. Siellä on erittäin ammattitaitoinen, ystävällinen ja avulias henkilökunta, jonka avulla löytää erinomaisia lähteitä niin Suomesta kuin ympäri maailmaa. He myös kouluttavat opiskelijoita tiedonhakuun, jotta opinnäytteisiin onnistuttaisiin saamaan mahdollisimman pätevää ja lähdekriittisesti korkeatasoista lähdemateriaalia.

Tieteellisessä työssä on hyvän tieteellisen käytännön ja eettisten periaatteiden vuoksi viitattava tarkasti aiempaan tietoon, jota käytetään oman tutkimuksen pohjana ja apuna. Aiemmin vastaavia aiheita käsitelleiden tutkijoiden töihin tulee viitata tarkkaan ja antaa heille arvostus tehdystä työstä. Tällöin käytetään lähdeviittoa, jossa tekstiin merkitään selvästi kirjoittajan

nimi ja teoksen vuosi ja viitatus sivunumerot, kuten vaikkapa (Haikansalo & Korander 2019, 10). Lähdeluetteloon merkitään kaikki tarpeellinen (bibliografinen) tieto, jotta lukija löytää lähteen äärelle: Haikansalo, Anu & Korander, Timo 2019. Opinnäytetyöohje. Opinnäytetyön prosessi, toteutus ja arviointi poliisi (AMK) -tutkinnossa. Tampere. Poliisiammattikorkeakoulu. Teos luettu Polamkin sähköisestä oppimisalustasta, Moodlesta 18.9.2019. Verkko-osoite liitetään nykyään lähdeluetteloon, mutta tässä esimerkissä sitä ei nyt tarvita.

Vastaavasti rikostutkinnassa tehdään useita eri raportteja, joihin merkitään selvästi, mistä lähteestä on kysymys. Onko kyse rikosilmoituksesta, rikospaikkavalokuvista, teknisistä todisteista tai vaikkapa kuulusteluista? Täten rikostutkinnassakin käytetään tietynlaista systemaattista lähdeviitusta dokumentoinnissa.

* * *

Keskeisimmät tuotokset, jotka rikostutkinnasta ja tieteellisestä tutkimuksesta syntyvät, ovat kirjallisia tuotoksia, kirjoitettuja raportteja. Jo aiemmin esiteltiin molempien suunnitelmat, mutta myös nämä loppuraportit muistuttavat toisiaan. Näiden kirjallisten tuotosten, yhtäältä esitutkintapöytäkirjan ja toisaalta tutkimusraportin, yhteneväisyydet ovat yllättä-

vän ilmeiset.

Esitutkintapöytäkirja on esitutkinnan kaikista tärkein raportti, koska sen avulla rikosoikeusprosessi etenee poliisissa ja poliisista eteenpäin. Esitut-

kintapöytäkirja palvelee kaikkia asianosaisia eli rikoksesta epäiltyä ja rikoksen uhria, heidän asianajajiaan sekä syyttäjää ja tuomioistuinta rikosprosessin seuraavassa vaiheessa. Esitut-

kintapöytäkirjan rakenne on seuraava: kansilehti, sisällysluettelo, johdanto esitutkinnan tuloksineen, kuulustelut, merkintälehti liiteluetteloineen ja liitteet.

Kansilehdellä esitellään henkilöt, asiat ja asiayhteydet, joita käsitellään kyseisessä esitutkintapöytäkirjassa. Esimerkiksi puukotustapauksessa ilmoitetaan epäilty puukottaja tai epäilty puukottajat, puukotuksen uhri, mahdolliset todistajat sekä se, missä, milloin ja millaisissa olosuhteissa puukotus tapahtui. Sisällysluettelo kertoo pöytäkirjan rakenteen. Johdannon alussa on rikosilmoituksen viimeisin versio. Rikosilmoitukseen on kirjattu tieto siitä, miten tapahtuma on tullut poliisin tietoon, lisäksi rikosilmoituksessa on alustava kuvaus tapahtumasta. Jo rikosilmoitukseen on kirjattu myös se, millaisista rikoksista saattaa olla kyse, ja tapahtumakuvauksesta käy ilmi näihin rikosnimikkeisiin vaikuttavat tunnusmerkitöiseikat: puukotustapauksessa on kirjattava muun muassa tieto siitä, onko uhri saanut

KIRJALLISUUDEN
PERUSTEELLA PYSTYTÄÄN
MÄÄRITTELEMÄÄN
KESKEISET KÄSITTEET
TUTKIMUKSELLE.

lieviä vai vakavia vammoja vai jopa kuollut. Rikosilmoituksen jälkeen varsinaisessa johdantotekstissä esitellään, esimerkiksi Esitutinnan tuloksia -otsikon alla, tiiviisti poliisityön tuloksia, kuten mitä tietoja kuulusteluista, teknisestä ja muusta näytös-

tä on saatu. Itse kuulustelut ja kuulustelupöytäkirjat esitellään omassa luvussaan. Kuulustelupöytäkirjoihin on kirjoitettu olenainen siitä, mitä epäilty, uhrin ja todistajat ovat kuulusteluissa sanoneet, ja lisäksi niihin on tarvittaessa kirjattu myös kuulusteltaville esitettyjä kysymyksiä ja kuulustelunaikaisia tapahtumia. Kuulusteluja voidaan verrata tieteellisiin tutkimushaastatteluihin, joissa kuunnellaan esimerkiksi haastateltavien kansalaisten näkemyksiä poliisista, rikosoikeuslaitoksesta ja siinä annetuista rangaistuksista, jos niistä haluttaisiin tutkimuksessa tietää.

Esitutkintapöytäkirjan merkintälehti liiteluetteloinen sisältää tiedot esitutkinnassa käytetyistä pakkokeinoista. Merkintälehdelle merkitään jokainen nouto esitutkintaan, kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen, kotietsintä, omaisuuden hukkaamiskielto tai takavarikko sekä muut pakkokeinot, jos tietoa tarvitaan syyteharkinnassa tai oikeudenkäynnissä. Liitteisiin tulee sijoittaa kaikki tarpeellinen oikeusprosessissa tarvittava materiaali, mitä muualla pöytäkirjassa ei näy, tai liitteissä dokumentoidaan muualla jo sanottuja asioita. Liitteiden

tavanomaista sisältöä ovat teknisistä tutkimuksista saadut lausunnot, tutkinnassa otetut valokuvat, päätökset voimassa olevista takavarikoista, hukkaamiskielloista ja matkustuskielloista

sekä mahdolliset omaisuusluettelot.

Kun verrataan esitutkintapöytäkirjaa perinteiseen

tieteelliseen tutkimusraporttiin, huomataan, että ne ovat lähes identtisiä. Tutkimusraportin osiahan ovat kansit, tiivistelmä, johdanto, sisällysluettelo, kirjallisuuskatsaus eli tietopohja, tutkimusongelmat eli -kysymykset, aineiston kuvaus, menetelmien kuvaus, tulokset, johtopäätökset tuloksista, itsearviointi eli pohdinta onnistumisista ja kehittämiskohdista, lähdeluettelo ja liitteet. Esitutkintapöytäkirjan ja tutkimusraportin rakenne ovat häkellyttävän samanlaisia. Eikä se ole mikään ihme.

Tärkeää on muistaa, että molemmat raportit palvelevat muitakin kuin tekijöitään, esitutkinnassa asianosaisia, syyttäjää ja tuomioistuinta ja tutkimusraportissa lukijaa, joita ovat esimerkiksi ne, joita tutkittu asia koskee tai kiinnostaa, ja toiset tutkijat, jotka tekevät saman aihepiirin tutkimusta. Edelleen molempien tuotosten hyvällä laadulla on merkitystä. Mitä parempi esitutkintapöytäkirja tai tutkimusraportti on, sitä hyödyllisempi se on asian jatkokäsittelyn kannalta. Nämä ovat mielestäni erittäin olenaisia asioita, joten käyn näitä eri raporttien osia tässä kirjoituksessa läpi

TÄSSÄ KOHTAA HALUAN KEHUA
TUTKIJAN PARASTA KAVERIA, JOKA
ON ERINOMAINEN KIRJASTO.

tarkemmin.

Todettakoon, että AMK:ssa opinnäyte voi olla tutkimusmuotoisen raportin sijaan myös niin sanottu toiminnallinen opinnäytetyö. Ja huomautettakoon kiinnostuneille, että suurin osa Polamkin opinnäytetöistä löytyy osoitteesta theseus.fi. (Toinen osa löytyy Polamkin kirjastosta.) Toiminnallisessa opinnäytetyössä opiskelija tekee jonkin tuotoksen eli produktin ja raportoi siitä. Tuotos voi olla vaikkapa ohjeistus, käsikirja, opas, koulutuspaketti, Internet-sivusto tai suunnitelma, esimerkiksi jonkin viraston turvallisuus-suunnitelma. Se voi olla suunnitelma uuden Espoon metron videovalvonnan järjestämisestä, valokuvausopas rikospaikkatutkintaan, opas poliisipartioille pintapelastukseen tai käsikirja työrikosten tutkijoille. Tuotos voi olla myös tapahtuman järjestäminen, kuten vaikkapa 9-luokkalaisille järjestettävä seminaari alkoholista ja sen välittämisestä. Kaikki edellä ovat aitoja ja toteutettuja opinnäytteitä Polamkin AMK-tutkinnoissa. Tuotoksen lisäksi toiminnalliseen opinnäytteeseen tehdään erillinen raportti. Siinä on kansi, tiivistelmä, johdanto, sisällysluettelo, tuotoksen tietopohja, hankkeen tausta, tekoprosessi, tiedonhankinta lähdeluetteloinen ja loppupohdinta ja itsearviointi. Raportti on taitoltaan ulkoisestikin samanlainen kuin tutkimusmuotoisessa opinnäytetyössä.

ESITUTKINTAPÖYTÄKIRJA
ON ESITUTKINNAN KÄIKISTÄ
TÄRKEIN RAPORTTI,
KOSKA SEN AVULLA
RIKOSOIKEUSPROSESSI
ETENEE POLIISISSA JA
POLIISISTA ETEENPÄIN.

* * *

Yksi esitutkinnan ongelmista, joihin haetaan vastausta, on, täyttyykö rikoksen tunnusmerkistö tässä tapauksessa. Toiseksi kysytään, ketkä ovat epäiltyjä ja millä perusteella. Kolmanneksi kerätään tietoa, todisteita, jotta syyttäjä voi päättää, riittääkö todisteisiin perustuva näyttö syytteen nostamiseen.

Tieteellisen tutkimuksen tavoite pyritään muotoilemaan ratkaistavaksi tutkimusongelmaksi kysymyksen muotoon, mieluummin yhdeksi päättökysymykseksi:

Jos lisäämme valaistusta parkkipaikalla X, vähentääkö se autoihin kohdistuvaa rikollisuutta?

Jos lisäämme poliisin jalkapartioita asuinalueella X, lisääkö se ihmisten turvallisuuden tunnetta?

Jos poliisipartiot harrastavat säännöllisesti väliaikaliikuntaa autopartioiden tauoilla, vähentääkö se poliisien selkä- ja niskakipuja?

Tutkimuskysymykset on suunnitteluprosessissa pyrittävä rajaamaan riittävän tarkoiksi ja kapeiksi, jotta ne pystytään riittävällä vaivalla ratkaisemaan. Liian laajat tavoitteet, liian laajat tutkimuskysymykset vievät turhaa aikaa ja energiaa, eivätkä johda riittävän syvällisiin tuloksiin, vaan pinnan raapaisuihin. Kuten rikostutkinnassa tutkinnanjohtaja ohjaa esitutkintaa, niin opinnäytetutkimuksessa iso vas-

tuu erityisesti aina alussa tehtävästä rajauksesta kuuluu ohjaajalle. Ammattitiedetutkijoilla on yleensä tukeaan asiantuntijoista ja vanhemmista kollegoista koostuva ohjausryhmä.

Pitää huomata, että poliisissa tehdään paljon tieteellistä tutkimusta, jossa tutkimusongelma eli tutkimuksen pääkysymys on sellainen, että sillä pyritään kehittämään poliisitoimintaa tai -organisaatiota. Poliisitoiminnan kehittäminen on itse asiassa yksi niistä keskeisistä

tehtävistä, joita Poliisiammattikorkeakoululle on Suomessa asetettu. Niin ammattitutkijoiden tutkimusprojekteilla kuin Polamkin opinnäytteillä on usein kehittämistavoitteita. On tehty ohje, miten rikostutkinnanjohtajien tulisi johtaa itseään ja hoitaa viisaasti ajanhallintaansa, on kehitetty poliisiosaamisenjohtamista esimerkiksi poliisilaitoksella, on tutkittu, mitkä seikat parantaisivat talousrikostutkinnan toimintakykyä harmaan talouden torjunnassa, on kehitetty poliisin ja erilaisten oppilaitosten yhteistyötä uhkatilanteissa ja niiden ennalta estämisessä sekä on pyritty parantamaan poliisin strategian toteuttamista poliisihenkilöstön keskuudessa. Kaikki edellä ovat vuonna 2018 tehtyjen YAMK-opinnäytteiden aiheita ja tavoitteita (ks. theseus.fi).

Tieteellistä tutkimusta voidaan siis käyttää rikostutkinnan ja poliisitoimen

eri osa-alueiden kehittämiseen, joten tieteellisen tutkimuksen osaamista tarvitaan poliisissa kaikilla tasoilla. Puhutaan TKI:stä, Tutkimuksesta, Kehittämisestä ja Innovaatioista, jolloin tutkimalla ja innovoimalla kehitetään. Tällaisen toiminnan ymmärtäminen ja osaaminen ovat osa suomalaisten poliisiammattilaisten työkalupakkia

nyky-yhteiskunnassa, jossa TKI on yhä tärkeämpää. Poliisitoimintaa voidaan aina kehittää tehokkaammaksi ja tuottoisammaksi

parantaen kuitenkin henkilöstön hyvinvointia ja työtyytyväisyyttä. Tässä kohtaa on mielestäni hyvä mainita, että kaikissa Suomen poliisin yksiköissä tehdään koko henkilöstön keskuudessa toistuvalla lomaketutkimuksella ”Henkilöstöbarometri”-kysely. Sillä kehitetään henkilöstön työhyvinvointia, työn sujuvuutta ja organisoimista sekä henkilöstöjohtamista poliisin yksiköissä. Henkilöstöbarometrin toteuttaa Polamkin TKI-yksikkö.

Kun on saatu muodostettua selkeä ja rajattu tutkimuskysymys, ryhdytään tutkimuksessa miettimään sitä, millaisella tutkimuskokonaisuudella siihen saataisiin vastaus. Pitää miettiä, millaista tutkimusmenetelmää tutkimuksessa käytetään ja millaista aineistoa menetelmällä hankitaan. Tällöin suunnitel-

ESITUTKINTAPÖYTÄKIRJAN
MERKINTÄLEHTI
LIITELUETTELOINEEN SISÄLTÄÄ
TIEDOT ESITUTKINNASSA
KÄYTETYISTÄ PAKKOKEINOISTA.

laan onnistunutta tutkimusasetelmaa. Englannin kielessä on tästä suunnitellusta kuvaava nimitys: research design. Jos olemme saaneet suunniteltua hyvän ”disainin” tutkimukseemme, niin meillä on tutkimuskysymys, johon vastaamiseen meillä on osuva aineisto ja sen hankintamenetelmä.

Palatkaamme edellä esiteltyihin tutkimuskysymyksiin: Jos lisäämme valaistusta parkkipaikalla X, vähentääkö se autoihin kohdistuvaa rikollisuutta? Jos lisäämme poliisin jalkapartioita asuinalueella X, lisääkö se ihmisten turvallisuuden tunnetta? Jos poliisipartiot harrastavat säännöllisesti väliaikaliikuntaa autopartioinnin tauoilla, vähentääkö se poliisien selkä- ja niskakipuja? Millainen tutkimusasetelma toimii missäkin tapauksessa?

Ensimmäisessä meidän pitää ottaa ainakin kaksi parkkipaikkaa, joissa ennen kokeilua mittaamme poliisin rikosilmoitusrekisteristä, kuinka paljon autot joutuvat niissä ilkivallan ja varkauden kohteiksi. Toisessa parkkipaikassa lisätään valaistusta ja toisessa pidetään valaistus samalla tasolla kuin aiemmin. Riittävän pitkän testijakson, esimerkiksi vuoden, jälkeen mitataan, ovatko paremmin valaistussa parkkipaikassa rikokset vähentyneet vai pysyneet samalla tasolla kuin vertailuparkkipaikalla kokeilun jälkeen. Jos ovat vähentyneet, voidaan tehdä päätelmä, että mitä ilmeisimmin valaistus vähentää

parkkipaikalla tapahtuvia rikoksia. Tuossa tutkimuksessa aineisto on rikosten määrä poliisin rekisterissä ja menetelmä oli tilastoanalyysi. Tutkimusasetelmassa matkittiin – tosin hie- man oikaisten, esimerkiksi ilman sairaalan laboratorio-olosuhteita – niin sanottua klassista koeasetelmaa, jota esimerkiksi lääketutkimuksessa käytetään, kun koehenkilöt syövät uutta lääkettä ja vertailuhenkilöt lumelääkettä eli kalkkitabletteja.

Toisessa esimerkissä voidaan tehdä samanlainen mittaus ennen ja jälkeen testikokeen, joka tapahtuu vain

koealueella. Eli toisella asuinalueella ei lisätä poliisin jalkapartiointia, mutta koeasuinalueella lisätään merkittävästi riittävän pitkäksi aikaa. Kun mittaamme ihmisten kokemaa turvallisuuden tunnetta,

siihen ei löydy aineistoa poliisin rekistereistä. Meidän pitää tehdä molemmilla alueilla ennen ja jälkeen kokeen mittaus, jossa kysymme suoraan kansalaisilta heidän turvallisuuden tunnettaan. Lähetämme vaikkapa tuhannelle ihmiselle – tilastollisesti pätevästi valituille joukoille – molemmissa asuinalueissa ennen ja jälkeen lomakkeen, jossa kysymme: ”Kuinka turvalliseksi tunnette liikkumisen asuinalueellanne?”

Voidaan kysyä sama kysymys eri versioin, lisäten siihen ”Kuinka... aamulla, päivällä, illalla ja yöllä?” Kysymyksen skaala, josta vastaajat valitsevat vas-

AMK:SSA OPINNÄYTE VOI
OLLA TUTKIMUSMUOTOISEN
RAPORTIN SIJAAN
MYÖS NIIN SANOTTU
TOIMINNALLINEN
OPINNÄYTETYÖ.

tauksen väliltä 0–7, voi olla seuraava: ”0. En osaa sanoa, 1. Erittäin turvalliseksi, 2. Turvalliseksi, 3. Melko turvalliseksi, 4. En turvalliseksi enkä turvattomaksi (neutraaliksi), 5. Melko turvattomaksi, 6. Turvattomaksi, 7. Erittäin turvattomaksi.”

Lisäksi voidaan tehdä lisäkysymyksiä esimerkiksi siitä, uskaltaako liikkuu tiettyyn aikaan alueella. Edelleen voidaan suoraan kysyä, mitä mieltä olette poliisin partioinnista alueella. Jos turvallisuuden tunne on lisääntynyt vain koealueella koeajan aikana, voidaan päätellä, että poliisin jalkapartiointi voi lisätä asukkaiden turvallisuuden tunnetta asuinalueilla. Tässä tapauksessa aineisto on kansalaislomakekysely ennen- ja jälkeen ja menetelmä, jolla sitä analysoitiin, on tilastoanalyysi.

On huomautettava, että tällaisia turvallisuuden tunne -kansalaiskyselyjä tehdään Suomessa kattavasti lähes vuosittain. Niissä ei tosin ole edellä esiteltyä vertailuasetelmaa, mutta voidaan seurata esimerkiksi vuosittaista vaihtelua. Yksi sellainen on Internetistä löytyvä vuosittainen kansalaiskysely, jota kutsutaan Poliisibarometriksi.

Kolmannessa esimerkissä voitaisiin tehdä väliaikaliikuntaopas, jonka ohjeita partiopoliisit, joilla on ollut selkä- ja niskakipuja, sitoutuisivat noudattamaan. Jonkin ajan jälkeen heitä haas-

tateltaisiin ja kysyttäisiin kokemuksia ja sitä, huomasivatko he selkä- ja niskakipujen vähentyneen kokeilussa ja miten he perustelevat näkemyksensä. Haastateltavia voisi olla vaikkapa kuusi kappaletta. Tähänkin voitaisiin rakentaa raskaampi vertailuasetelma ja suurempi koe- ja vertailuryhmä, kuten edellä, mutta jos tämä olisi AMK-opinnäyte, riittäisi tällainen yksinkertainen ja lyhyt kokeilu ja siitä mieli-

pidehaastattelu jälkeenpäin. On huomattava, että yllä esitetyt vertailuasetelmat ovat aivan liian paljon aikaa ja vaivaa vieviä AMK-opin-

näytteisiin, mutta ammattitutkijoiden tutkimusprojekteissa ne olisivat mahdollisia. Tässä väliaikaliikuntaoppaan tapauksessa aineiston hankintamenetelmä on haastattelu ja sitä analysoitaisiin ajatuksella lukemalla eli tekemällä sisällönanalyysia haastatteluiden sisällöistä. Sisältöä voidaan tällöin teemoitella, luokitella ja tyyppitellä.

Erilaiset aineiston hankinnan välineet sekä aineiston analyysit tuloksineen ovat aivan keskeisessä asemassa niin rikostutkinnassa kuin tutkimuksessa. Rikostutkinnassa on mietittävä, mitä aineistoa hankitaan ja millä menetelmillä: keitä on tarkoituksenmukaista kuulustella, mitä teknistä näyttöä kootaan – esimerkiksi mistä otetaan sormen-, renkaan- tai kengänjäljet – ja tarvitaanko analyysitietoa,

TIETEELLISEN TUTKIMUKSEN
TAVOITE PYRITÄÄN
MUOTOILEMAAN RATKAISTAVAKSI
TUTKIMUSONGELMAKSI KYSYMYKSEN
MUOTOON, MIELUUSTI YHDEKSI
PÄÄTUTKIMUSKYSYMYKSEKSI.

tehdäänkö sarjoittamista, käytetäänkö salaista tiedonhankintaa, kuullaanko asiantuntijoita. Näitä erilaisia menetelmiä hyödynnetään tarkoituksenmukaisella tavalla niin, että saadaan syyttäjälle mahdollisimman pitävät todisteet ja hyvä loppuraportti eli esitutkintapöytäkirja.

Tutkimuksessakin tulee miettiä tarkkaan, ketä haastatellaan ja miksi tai kenelle kaikille lähetetään lomake tai mitä tilastoaineistoja analysoidaan tai millaista tietoa rekistereistä ja tilastoista kerätään analysoitavaksi. Kaikkien päätösten pitää olla tarkasti suunniteltuja ja perusteltuja. Edellä mainittuja aineistoja voidaan kutsua empiiriseksi tiedoksi eli kokemuseräiseksi tiedoksi. Nämä ovat tieteellisen tutkimuksen

käsitteitä. Tieteessä, kuten tutkinnassakin, kerätään kokemukseen perustuvaa tietoa. Sitä kerätään tutkimusmenetelmin eli tutkimusmetodein. Tälle on nimetty oma tieteen osa-alue: metodologia. Empiiristä aineistoa kerätään systemaattisesti vaikkapa viiden henkilön suullisena haastatteluaineistona. Tällaista sanalliseen materiaaliin perustuvaa tutkimusta sanotaan kvalitatiiviseksi eli laadulliseksi tutkimukseksi. Laadullisissa tutkimuksissa valitaan asiantuntijoita haastateltavaksi, eikä heitä tarvita useita, koska ei tarkastella mielipideeroja prosentuaalisesti. Laadullisessa tutkimuksessa ollaan erityisen kiinnostuneita siitä, miten haastateltavat perustelevat näkemyksensä, miten he

puhuvat eri asioista ja millaisiin kokemuksiin ja näkemyksiin he puheensa perustavat.

Laadullisen vaihtoehto on määrällinen eli tilastollinen aineisto. Voidaan tehdä laajalle väelle – sadoille tai tuhansille – sähköinen lomakekysely, jossa kysytään eri asioita, kuten ”Onko Suomen poliisi luotettava?”, ja vastaajat vastaavat lomakkeessa skaalalla yhdestä viiteen: 1. Olen täysin samaa mieltä – 5. Olen täysin eri mieltä. Tai tehdään laaja rikostilastoanalyysi, jolloin kerätty materiaali on edelleen numeroita, esimerkiksi rikosmääriä, partioiden keikkoja, häiriötapauksia tai kiinniottoja. Tämä on kvantitatiivista eli määrällistä eli tilastollista tutkimusta. Poliisiammattikorkeakou-

ENGLANNIN KIELESSÄ ON
TÄSTÄ SUUNNITTELUSTA
KUVAAVA NIMITYS:
RESEARCH DESIGN.

lun AMK- ja YAMK-opinnäytetöissä niin sanalliset kasvokkaiset haastattelut kuin numeropohjaiset lomakekyselyt, joita tehdään

useimmiten poliisiorganisaation jäsenille kohdistuen, ovat varsin suosittuja. Näitä kaikkia aineiston hankintamenetelmiä opetetaan Poliisiammattikorkeakoulussa TKI-opintojaksolla, joka on suunniteltu tukemaan kaikkien opiskelijoiden erilaisiakin opinnäytteitä. Samoin jokainen opiskelija saa tuekseen opinnäyteohjaajan, joka vetää opinnäyteseminaaria. Siihen tulee ryhmä opiskelijoita, jotka saavat toisiltaan vertaistukea.

On monta eri tapaa sekä kerätä että analysoida tietoa. Kun on kerätty tutkimusaineistoa, sitä voidaan analysoi-

da joko laadullisesti tai määrällisesti, tosin usein tilastoaineistoa on analysoitava tilastotieteen avulla. Tilastollisessa tutkimuksessa käytetään tilastotieteen periaatteita ja sovelluksia, useimmiten tilastomatematiikkaan perustuvia tietokoneohjelmia. Tilastotutkimuksessa kysytään suurelta joukolta jotakin, esimerkiksi kuinka moni suhtautuu johonkin asiaan myönteisesti ja kuinka moni kielteisesti. Vuosittain kysytään, kuinka monta prosenttia suomalaisista arvostaa poliisia ja kuinka moni ei. Suomessa kansainvälisesti vertailen suhtaudutaan harvinaisen myönteisesti – usein jopa yli 90 prosenttia arvostaa poliisia. Itse aikoinaan tein jo vuonna 1994, sisäministeriön poliisijohdon tilauksesta, yhden ensimmäisistä tällaisista kansalaiskyselyistä.

On olemassa muitakin mielenkiintoisia tieteellisiä tutkimusmenetelmiä. Voidaan tehdä jatkuvaa havainnointia tarkkoja päiväkirjoja ja muistiinpanoja kirjatien. Metodiat kutsutaan yleisesti osallistuvaksi havainnoinniksi. Itse olen istunut pitkiä ajanjaksoja poliisiauton takapenkillä seuraamassa poliisipartioiden toimintaa. Tutkin tällöin poliisin ammattikulttuuria, poliisikulttuuria, jossa ollaan kiinnostuneita poliisien asenteista, näkemyksistä, kokemuksista ja erityisesti siitä, mitä poliisit tekevät ja miten he tekevät työnsä. Tällainen tieto on niin kriminologisesti kuin poliisiorganisaatiolle

KUN MITTAAMME IHMISTEN
KOKEMAA TURVALLISUUDEN TUNNETTA,
SIIHEN EI LÖYDY AINEISTOA
POLIISIN REKISTEREISTÄ.

itselleen mielenkiintoista. Voidaan sanoa, että poliisien oma itseymmärrys lisääntyy niin poliisikulttuurista kuin siitä, millaisia ammatti-identiteettejä kyseinen kulttuuri tuottaa ja millaiset ammatti-identiteetit kulttuuria toisaalta luovat ja kannattelevat.

Yksi poliisikulttuuritutkimuksissa ympäri länsimaita esiin tullut asia on, että poliisipartioilla on paljon pitkiä, tylsiä jaksoja, jolloin ei ole keikkaa. Television lukuisissa tosi-tv-sarjoissa näyttäisi siltä, että on koko ajan kiire yhdeltä keikalta toiselle. Todellisuudessa tämä on enemmänkin poikkeus kuin sääntö. Samoin keikat eivät ole aina lähellekään niin mielenkiintoisia kuin sarjoissa annetaan ymmärtää. Televisiossa ei näytetä kuin mielenkiintoiset ja ehkä hauskatkin keikat, pieleen menneitä keikkoja ei tietenkään näytetä, jos sellaisia sattuisi ja sattuuhan niitä. Vielä on huomattu, että suurin osa poliisin todellisista keikoista ei liity rikollisuuteen, vaan useimmiten partio menee auttamaan, kun jokin on mennyt pieleen, tai partio menee palauttamaan yleistä järjestystä. Ja hyvin harvoin poliisin tarvitsee käyttää voimakeinoja.

Toinen poliiseille mielenkiintoinen osallistuvan havainnoinnin tutkimus on Jussi Perälän tutkimus, jossa hän seurasi huumeiden käyttäjien ja myyjien maailmaa. Hän oli kiinnostunut siitä kulttuurista, jossa huumeiden käyttäjät elivät, miten he toimivat ja

miten he näkivät ja kokivat maailman ja esimerkiksi, mitä he olivat kokeneet poliisien kanssa ja miten he olivat lähes jatkuvasti varuillaan kiinnijäämisen pelosta. Perälän tutkimuksen nimi on ”Miksi lehmät pitää tappaa?”, joka tietysti viittaa siihen, että vasikoille käy huonosti. Vasikat ovat tässä tapauksessa niitä, jotka paljastavat toisista käyttäjistä ja myyjistä poliisille tärkeitä tietoja. Perälän tutkimus on poliisille mielenkiintoinen myös siksi, että sen lopussa opetetaan, miten huumeita käytetään oikein. Moni kokenut rikostutkija on nimittäin todennut, että poliisin pitää osata mennä rikoksenteekijöiden nahkoihin eli nähdä maailma heidän näkökulmastaan.

* * *

Mikä onkaan kaikkein kiinnostavinta niin tutkinnassa kuin tutkimuksessa? Tietenkin tulokset! Molempien loppuraporteissa kiinnostavinta luettavaa on se, mitä saatiin tutkimusten tulokseksi. Esitutkintapöytäkirjan luku ”Esitutinnan tuloksia” on sen mielenkiintoisin ja toisaalta tutkimusraportissa kiinnostavin on luku ”Tutkimuksen tulokset”.

Aiemmin jo kirjoitin, että Esitutinnan tuloksia -otsikon alle kirjaataan poliisityön tuloksia tiiviisti, esimerkiksi mitä tuloksia kuulusteluista sekä teknisestä ja muusta näytöstä on saatu. Tutkimuksenkin

keskeisin osa on se, missä raportoidaan uusista tuloksista. Mihin tulokseen tutkimuskysymysten kohdalla tultiin käytettyjen menetelmien ja uuden aineiston analyysin perusteella? Toisin sanoen: saatiinko vastaus tutkimuskysymykseen ja millainen vastaus? Nollatutkimus on sellaista tutkimusta, että asia tiedetään ilman tutkimustakin. Nollatutkimusta olisi esimerkiksi, jos tutkittaisiin sitä, käyttävätkö seitsemän kerroksen ihmiset useammin hissiä kuin katutasossa asuvat ihmiset. Silloin kyse ei kuitenkaan ole nollatutkimuksesta, jos asiasta ei ole tosiasiatietoa, vaan ”tieto” perustuu huhupuheisiin, luuloihin, ennakkoluuloihin tai uskomuksiin. Vaikka jokin tutkimus sattuu vahvistamaan jonkin noista, on se silti tuottanut uutta tietoa. Yhtä hyvin tutkimus olisi voinut kyseenalaistaa luulot ja todistaa ne vääriksi. Myös rikostutkinnassa etsitään totuutta ja uutta tosiasiallista tietoa esitutinnan kohteesta. Molemmissa tuotetaan systemaattisesti dokumentoituja uusia totuuteen pyrkiviä tietoja, todisteita ja tuloksia.

ERILAISET AINEISTON
HANKINNAN VÄLINEET
SEKÄ AINEISTON
ANALYYSIT TULOXSINEEN
OVAT AIVAN
KESKEISESSÄ ASEMASSA
NIIN RIKOSTUTKINNASSA
KUIN TUTKIMUKSESSA.

Tieteellisessä tutkimuksessa on tärkeää heijastella, mitä aiempi tieto- ja teoriapohja sanoo asiasta. Miten uusi omalla tutkimuksella saatu tieto vertautuu aiempien tutkimusten tuloksiin? Tukeeko

oma tutkimus aiempaa tutkimustietoa, kokonaisuudessaan tai osaksi? Vai kyseenalaistavatko uudet tulokset

aiempien tutkimusten tulokset? Näitä seikkoja tulisi tarkkaan johtopäätösluvussa pohtia ja eritellä. Tätä kautta tieteellinen tieto saattaa tarkentua aiemmasta ja omasta tutkimuksesta tulee tieteen tekemisen jatkumoa. Edelleen rikostutkinnassa varmasti vertailaan juuri loppuun saatua esitutkintaa aiempiin ja pohditaan, mitä kaikkea uutta tämä uusin tutkinta opetti ja mitä vanhaa tietoa ja kokemusta se vahvisti.

* * *

Esitutkintaprosessissa rikostutkijat ja tutkinnanjohtaja käyvät yhdessä lopparviokeskustelut. Mitkä olivat ”topit” ja ”flopit”? Missä onnistuttiin ja missä olisi ollut parantamiseen varaa. Koko esitutkintaprosessi esitutkintapöytäkirjoiin voidaan arvioida. Edelleen syyttäjä ja lopulta rikosoikeus arvioi esitutkintapöytäkirjan avulla poliisin esitutkinnan onnistumista. Esitutkintapöytäkirjassa ei, toisin kuin tieteellisen tutkimuksen raportissa, arvioida onnistumista, vaan arviointi tapahtuu aina vasta jälkikäteisesti esitutkintapöytäkirjan valmistumisen jälkeen.

Tutkimuksen luotettavuutta taas lisää, että tutkija itse lopussa tekee kirjallisen itsearvion siitä, missä hän onnistui ja mitä olisi voinut tehdä toisin. Se, että tutkija oma-aloitteisesti tuo esiin epäonnistumiset, eikä lukija tai

arvioija itsekseen löydä niitä, nostaa tutkimuksen luotettavuutta.

Opinnäytteessä ohjaaja arvioi, yleensä toisen opettajan kanssa, opiskelijan opinnäyteraportin. Tutkimuksen luotettavuutta on itse asiassa mietittävä aivan alkuaskelista saakka, jokaisen osa-alueen kohdalla, jotka tutkimusprosessiin tulevat.

Onko aiheen tutkiminen tärkeää ja hyödyllistä? Onko aiheesta löydetty kaikki aiempi olennainen ja tärkeä tieto teoriapohjaan? Ovatko lähdeviitaukset ja muut muodollisuudet, jopa raportin rakenne, asettelu ja kieliasu mahdollisimman hyviä? Onko tutkimuskysymys rajattu viisaasti, kun tiedetään se kaikki, mitä teoriaosassa kirjoitettiin, ja se, mitä ongelmasta muuta kautta tiedetään? Onko muo-

dostettu osuva tutkimuskysymys? Mahdollistaako tutkimusasetelma vastauksen saamisen tutkimuskysymykseen?

TÄLLAISTA SANALLISEEN
MATERIAALIIN PERUSTUVAA
TUTKIMUSTA SANOTAAN
KVALITATIIVISEKSI ELI
LAADULLISEKSI TUTKIMUKSEKSI.

Antavatko tutkimusasetelmaan valittu menetelmä ja aineisto osuvan vastauksen juuri siihen kysymykseen, mihin haluamme vastauksen? Onnistuttiinko menetelmän soveltamisessa? Saatiinko hankittua sellainen aineisto kuin oli suunniteltu hankittavan? Kun aineisto oli saatu, tehtiinkö sille ne temput, mitä oli suunniteltu, eli analysoitiinko aineisto siten kuin oli tarkoitus? Saatiinko tulos, vastattiinko tutkimuskysymykseen? Onko tuloksessa jotain aidosti uutta tietoa? Osattiinko

heijastella aiempaa teoriaosan tietoa omaan uuteen tietoon? Onko huolellisuutta vaalittu joka hetki, jokaisella askeleella? Osattiinko kaikki edellinen raportoida onnistuneesti? Onko tutkimuseettiset kysymykset pohdittu ja ratkaistu mahdollisimman tarkasti ja hyvin? Juuri eettiset periaatteet ovatkin viimeiset näkökulmat, jotka käydään tässä läpi.

Rikostutkintaa ja tieteellistä tutkimusta yhdistää useiden ihmisoikeuksille tärkeiden periaatteiden noudattaminen. Rikostutkintaa ohjaavat lukuisat lait, säädökset, periaatteet sekä poliisin ammattietiikka. Kaikkia niitä on noudatettava, muuten voidaan riskeerata koko tapausta koskeva rikosoikeusprosessin onnistuminen. Myös tieteellisiä tutkijoita ohjaa yleinen lainsäädäntö eli tutkimuksissa ei saa tehdä rikoksia, ei vahingoittaa ketään eikä aiheuttaa haittaa tutkittaville. Keskeistä on tutkimus-etiikka, jota tieteessä on aina noudatettava. Se tarkoittaa hyvän tieteellisen käytännön ohjeiden toteuttamista, jotka on kirjattu Suomen Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) Hyvän tieteellisen käytännön periaatteisiin. Polamk on virallisesti sitoutunut näihin periaatteisiin. Ne löytyvät TENK:n sivuilta sekä Polamkissa sähköiseltä oppimisolualustalta.

Periaatteissa lukee, esimerkiksi, että tutkimustyössä noudatetaan rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja

tarkkuutta. Lienee selvää, että kyseisiä periaatteita tulee noudattaa hyvän hallinnon käytäntöjen rikostutkinnan virkatoimissa. Tieteessä tärkeää on metodologisten periaatteiden mu-

KUN ON KERÄTTY
TUTKIMUSAINEISTOA,
SITÄ VOIDAAN
ANALYSOIDA JOKO
LÄÄDULLISESTI TAI
MÄÄRÄLLISESTI.

kaisesti toimiminen eli tutkimusmenetelmien oikeaoppinen käyttö. Tutkimusmenetelmät vaativat tutkijalta tiettyä osaamista, jotta hän pystyy soveltamaan niitä niin, että osaa pyrkiä mahdollisimman luot-

tettavaan tutkimustuloksiin. Vastaavasti rikostutkijan tulee osata tehdä oma työnsä oikein sekä laillisesti että rikostutkinnallisesti, menetelmällisesti sekä eettisesti.

Eräissä eettisissä periaatteissa rikostutkinta ja tutkimuksen teko eroavat. Nämä erot on muistettava. Keskeisin eettinen ero on, että ihmisiltä ei kysytä lupaa siihen, osallistuvatko he lain määräämässä asemassa rikostutkintaan, mutta tieteelliseen tutkimukseen osallistuminen on aina vapaaehtoista. Ihmisiltä on aina saatava lupa siihen, osallistuvatko he tutkimukseen vai eivät. Vain erityisissä poikkeustapauksissa, kuten vaikkapa suuria yleisötapahtumia tutkittaessa, kun ei voida kysyä kaikilta lupaa, voidaan tätä periaatetta rikkoa, mutta silloinkaan ei kenellekään saa tulla mitään haittaa tutkimuksesta. Eettisten periaatteiden seuraamatta jättäminen tuottaa sekä tieteelliselle tutkimukselle että rikostutkinnalle kielteisen mielikuvan ja aiheuttaa hallaa kansalaisten suhtautu-

miselle niin tutkijoihin kuin rikostutkijoihin.

* * *

Lopuksi palattakoon heti alussa esitelmääni vuosituhannen alun nollatoleranssihankkeeseen Tampereella ja siitä kollegoideni kanssa tekemään tutkimukseen. Nollatoleranssiinhan otettiin mallia New Yorkista, jossa seuraukset olivat varsin samankaltaisia kuin Tampereella.

Tampereen tutkimuksen tulokset olivat kaksijakoiset. Yhtäältä päätaivoitteissa onnistuttiin, mutta tapahtui myös muuta. Päätaivoitteiden vastaisiakin tuloksia ilmeni. Nuoriso lakkasi kokoontumasta juhlimaan ja julkijuopottelemaan Tampereen keskustassa. Keskustassa asuvat ja käyvät aikuiset olivat erittäin tyytyväisiä tähän tulokseen. Keskustasta oli selvästi saatu rauhoittumaan viikonloppuiltaisin. Kansalaiset kertoivat lomakyselyssä häiritsevän ja jopa uhkaavan käytöksen vähentyneen keskustassa.

Mutta nuoriso siirtyi tai tarkemmin jäi omille asuinalueilleen kokoontumaan ja julkijuomaan. Useissa lähiöissä ja pikku kunnissakin ympäri Tampereen seutua havaittiin nuorison häiriköivän. Koulujen ja päiväkotien pihoille kokoonnuttiin, ja joissakin niistä hajotettiin ikkunoita ja pulloja – siis lasten leikkialueilla. Poliisi tie-

tysti yritti vastata myös asuinalueiden valvontaan, mutta monia eri paikkoja samanaikaisesti oli mahdotonta saada valvontaan.

Tutkimuksen, josta tuli minun väitöskirjani, päätulos oli siis, että tehovalvonnalla voidaan rauhoittaa haluttuja alueita, mutta tällainen tiettyjen alueiden tehovalvonta voi aiheuttaa ongelmien siirtymisilmion. Kyseessä on kansainvälisessä kriminologiassa hyvin tunnettu ilmiö nimeltään ”displacement” eli korvautumis- eli siirtymisongelma. Nyt se oli osoitettu kokeilulla ja kokeilusta tehdyllä tutkimuksella Suomessakin tapahtuneeksi. Tämä on olennaista tietoa, kun vastaavanlaista valvontaa jatkossa suunnitellaan. Saman tiedetään toistuneen esimerkiksi asunnottomien alkoholistien, huumemarkkinoiden sekä prostituution kontrolliprojekteissa.

Tässä artikkelissa löydettiin lähes kaikissa vaiheissa ja seikoissa suora yhteys rikostutkinnan ja tieteellisen

tutkimuksen teon välillä. Kun miettii, niin se on luonnollista: molemmissa yritetään kerätä ja analysoida mahdollisimman hyvin tarkoituksenmukainen, pätevä ja mahdollisimman laadukas aineisto, jolla yritetään parhain mahdollisin keinoin etsiä totuus tutkimusta asioista, tutkimuksen kohteesta. Sille, että rikostutkinnan tekijöitä kutsutaankin arkikielessä tutkijoiksi, löytyy paljon perusteita, koska heidän

YKSI

POLIISIKULTTUURITUTKIMUKSISSA
YMPÄRI LÄNSIMÄITÄ ESIIN TULLUT
ASIA ON, ETTÄ POLIISIPARTIOILLA
ON PALJON PITKIÄ, TYLSTÄ
JAKSOJA, JOLLOIN EI OLE KEIKKAA.

töissään on todellakin paljon yhteyttä tiedettä tekevien tutkijoiden kanssa – ja toisinpäin.

LÄHTEILLE

- Esitutkintayhteistyötä koskeva ohje. 2013. Valtakunnansyyttäjänvirasto. Julkaisusarja nro 7. Helsinki. Valtakunnansyyttäjänvirasto. https://www.valtakunnansyyttajanvirasto.fi/material/attachments/valtakunnansyyttajanvirasto/vksyliitetiedostot/julkaisusarja/6INH2xNvT/7_Esitutkintayhteistyota_koskeva_ohje.pdf
- Korander, Timo 1994. Suomalaisen turvallisuuden kokeminen ja suhtautuminen poliisiin 1993. Sisäasiainministeriön poliisiosaston julkaisusarja 10/1994. Helsinki.
- Korander, Timo 2014. Rikotujen ikkunoiden nollatoleranssi. Tutkimus New Yorkin rikoksentorjunnan uuskonseptiivi-mallista Suomessa. Turun yliopiston julkaisusarja, Annales Universitatis Turkuensis C 390. Turku: Turun yliopisto. Väitöskirjan yhteenvedoartikkeli. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5836-8>
- Korander, Timo 2019. Poliisikulttuuri. Teoksessa Matti Vuorensyrjä (toim.) Siniset klassikot. Poliisialan moderneja klassikotutkimuksia 1. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksia 44, 44–69. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/226848/PO-LAMK_tutkimuksia_44_web.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Perälä, Jussi-Pekka 2011. Miksi lehmät pitää tappaa? Etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huumemarkkinoista Helsingissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksia 52.
- TENK 2019: ”Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019” https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf

PEKKA LOIKKANEN

POLIISI PALJASTI HUUMELIIGAN

PEKKA LOIKKANEN VALMISTUI POLIISIKSI VUONNA 2012. ALIPÄÄLLYSTÖN ERIKOISTUMISOPINNOT HÄN SUORITTI 2019. LOIKKANEN ON TYÖSKENNELLYT RIKOSTUTKIJANA ITÄ-UUDENMAAN JA HELSINGIN POLIISILAITOKSISSA.

VUONNA 2014 JULKAISTUSSA ENSIMMÄISESSÄ VALINTAKOEKIRJASSA ON LOIKKASELTA ARTIKKELI NIMELTÄ ”RUTIINIJUTTU”.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU VUONNA 2021.

Itäpäivälehden lööppi kertoo jälleen kerran poliisin paljastaneen huumeliigan. Varsinaisessa uutisessa tutkinnanjohtaja kertoo poliisin päässeen liigan jäljille ja takavarikoineen huumausaineita. Uutisen kuvituksena on poliisin ottamia valokuvia epäiltyjen tarkkailusta ja huumausaineiden maastokätköiltä ja ehkä jopa takavarikoituja setelinipuja. Lopuksi uutisessa kerrotaan, että esitutkinta valmistuu lähiaikoina ja juttu siirtyy syyteharkintaan. Mitä poliisi oikeastaan on tehnyt ”paljastaessaan huumeliigaa” ja mitä kaikkea paljastavaan tutkintaan liittyy ennen jutun siirtymistä syyttäjälle syyteharkintaa varten?

Tässä artikkelissa kerron paljastavasta tutkinnasta käyttäen esimerkkinä kahta rikoskokonaisuutta, joiden tutkintaan olen osallistunut. Pysin kertomaan, mitä on paljastava tutkinta ja miten tutkinta etenee rikoksen paljastamisesta rikoksen tutkintaan ja edelleen esitutkintapöytäkirjan laatimiseen.

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

Paljastavan tutkinnan eri vaiheet sisältyvät hyvin erilaisia työtehtäviä, joten artikkelia lukiessasi voit myös pohtia, minkälaista osaamista ja ominaisuuksia paljastavan tutkinnan parissa työskentelevältä poliisilta vaaditaan.

Paljastava tutkinta on perinteisesti kohdistunut huumausainerikollisuuteen, mutta nykyisin paljastavaa tutkintaa tehdään monessa muussakin rikoslajissa. Yhdistävänä nimittäjänä paljastavalle tutkinnalle rikoslajista riippumatta on poliisin aktiivinen toiminta rikoksen selvittämiseksi jo ennen kuin kukaan ulkopuolinen, esimerkiksi rikoksen uhri tai silminnäkijä, ilmoittaa tapahtuneesta rikoksesta poliisille. Tämä tarkoittaa tutkinnan reaaliaikaisuutta, eli poliisi tutkii rikosta jo sen ollessa tekeillä. Toinen yhdistävä tekijä on salaisten pakkokeinojen käyttö. Salaiset pakkokeinot ovat rikoksen selvittämiseksi käytettäviä keinoja, joita voidaan käyttää esitutkinnan aikana salassa niiden kohteelta. Salaisia pakkokeinoja ovat muun muassa telekuunteleminen ja tarkkailu.

Paljastava tutkinta ei koskaan ala tyhjästä. Tutkinnan lähtökohtana on aina jokin vihjetieto, toisen rikostutkinnan yhteydessä ilmi tullut rikospäily tai vaikkapa liikenteenvalvonnan yhteydessä löytynyt huumausaine-erä. Lisäksi paljastavan tutkinnan kanssa samanaikaisesti voidaan selvittää jo aiemmin tapahtuneita rikoksia.

Tutkintaprosessi vihjetiedon vastaanottamisesta esitutkintapöytäkirjan valmistumiseen voidaan jakaa karkeasti kolmeen vaiheeseen. Paljastavassa vaiheessa kerätään näyttöä salaisten pakkokeinojen avulla. Tutkintavaiheessa suoritetaan kiinniottoja, etsintöjä, kuulusteluja ja muita tutkinnallisia toimenpiteitä. Pöytäkirjavaiheessa tutkinnan aikana kerätty näyttö kootaan esitutkintapöytäkirjaksi, joka lähetetään syyttäjälle syyteharkintaa varten.

* * *

Vaikka artikkelin alussa viittasin lennokkaasti huumeliigaan, ensimmäinen esimerkkini paljastavan tutkinnan jutusta on varsin tavanomainen asuntomurtoarja Uudenmaan alueelta. Asuntomurrot tulevat poliisin tietoon yleensä siten, että murron uhriksi joutunut kansalainen saapuu kotiin ja murron huomattuaan ilmoittaa asiasta hätäkeskukseen, joka puolestaan lähettää paikalle poliisin. Poliisi suorittaa lähes jokaisella asuntomurtopaikalla teknistä tutkintaa, jossa voidaan taltioida esimerkiksi jalkineenjälkiä, dna-tunnisteita tai murtoon käytettyjen työkalujen jälkiä. Teknisen tutkinnan sekä tekotavan perusteella asuntomurtoja voidaan sarjoittaa, eli yksittäiset murrot voidaan yhdistää saman tekijän tai tekijöiden aikaan-

PALJASTAVA TUTKINTA ON
PERINTEISESTI KOHDISTUNUT
HUUMAUSSAINEERIKOLLISUUTEEN,
MUTTA NYKYISIN
PALJASTAVAA TUTKINTAA
TEHDÄÄN MONESSA MUUSSAKIN
RIKOSLAJISSA.

saannoksiksi. Hyvin perinteistä rikostutkintaa siis.

Tällä kertaa asuntomurtoja yhdisti poikkeuksellinen asia: kaikki murto-sarjan asianomistajat olivat olleet Ruotsin-laivalla murron tapahtuessa, vieläpä niin että jokaisella oli ollut auto mukanaan laivareissulla. Perinteisellä poliisityöllä selvisi

nopeasti, että tekijät ovat tarkkailleet satamassa laivaan ajavia autoja ja selvittäneet rekisteritunnusten perusteella autojen omistajien kotiosoitteita. Edelleen perinteisellä poliisityöllä vahvaksi tekijäehdokkaaksi selvisi poliisin vanha tuttu, hiljattain edelliseltä tuomioltaan vapautunut Meelis.

Meeliksen tekemisiä ryhdyttiin tutkimaan tarkemmin. Meeliksen käyttämään matkapuhelinliittymään kohdistettiin televalvontaa, joka mahdollisti puhelimen liikkeiden seuraamisen reaaliajassa. Vaikka salaisia pakkokeinoja käytetään nimensä mukaisesti salassa niiden kohteelta, ovat rikolliset erittäin hyvin tietoisia siitä, että poliisi saattaa milloin tahansa olla heidän jäljillään. Näin oli myös Meeliksen tapauksessa. Hän jättikin puhelimensa asunnonlelle aina murtokeikalle lähtiessään.

Meelikseen kohdistettiin televalvonnan lisäksi myös tarkkailua. Eräänä yönä tarkkailijat havaitsivat Meeliksen nousevan toisen miehen kuljettaman auton kyytiin. Tarkkailijat seurasivat

miesten liikkeitä usean tunnin ajan ja havaitsivat miesten menevän erään rivitalon piha-alueelle. Miesten palattua myöhemmin autolleen tarkkailijat tar-

kastivat rivitalot ja löysivät asunnon, johon oli murtauduttu.

Tarkkailijat jatkoivat miesten seuraamista ja Meeliksen matka päättyi hänen käyttämänsä asunnon ovelle, jossa hänet otettiin kiinni. Asuntoon suoritettussa kotietsinnässä löydettiin myös aiemmillä sarjaan liitettyillä murroilla anastettua omaisuutta.

Tämä asuntomurtosarja oli varsin yksinkertainen esimerkki paljastavasta tutkinnasta. Tutkinta alkoi perinteisellä poliisitutkinnalla, mutta vasta paljastavalla tutkinnalla saatiin hankittua riittävä näyttö epäiltyjen syyllisyydestä. Tämän jälkeen tutkinta jatkui normaalin esitutkinnan tavoin kuulusteluilla ja muilla taktisen tutkinnan toimenpiteillä. Käsittelen näitä tutkintavaiheen toimenpiteitä tarkemmin seuraavan esimerkkitapauksen yhteydessä.

* * *

Parhaimmillaan riittävä näyttö saadaan hankittua lyhyellä ja oikea-aikaisella tarkkailulla. Usein paljastava vaihe voi kuitenkin kestää viikkoja tai jopa kuukausia – yleensä sitä pidempään, mitä laajemmasta rikoskokonaisuudesta on kysymys.

VAIKKA SALAISIA PAKKKEINOJA
KÄYTETÄÄN NIMENSÄ MUKAISESTI
SALASSA NIIDEN KOHTEELTA,
OVAT RIKOLLISET ERITTÄIN HYVIN
TIETOISIA SIITÄ, ETTÄ POLIISI
SAATTAÄ MILLOIN TAHANSA OLLA
HEIDÄN JÄLJILLÄÄN.

Huumausainerikollisuus on tyyppillisesti piilorikollisuutta, josta vain murto-osa päätty poliisin tilastoihin. Varsinkin laajemmat huumejutut ovat poikkeuksetta paljastavan tutkinnan tulosta. Hyvin harva huumejuttu on tutkinnan alkuvaiheessa laaja kokonaisuus. Jutun lähtönä saattaa olla yksittäinen vihjetieto, jonkin toisen tutkinnan yhteydessä esille tullut rikosepäily tai vaikkapa liikennepysäytyksen yhteydessä löytnyt huume-erä. Lähtötiedon pohjalta voidaan käynnistää tiedonhankintaa yksittäisen epäillyn osalta, ja jutun edetessä kokonaisuus voi laajentua tai muuttua hyvinkin erilaiseksi kuin lähtötiedon valossa vaikutti. Näin oli asian laita myös eräässä Itä-Helsingin huumejutussa.

Poliisille oli erään aiemman huume-tutkinnan yhteydessä noussut esiin Virossa asuvan Diman nimi. Tehtyjen selvitysten perusteella Dima kävi säännöllisesti Suomessa ja yhteydet aiemmin tutkittuun huumejuttuun antoivat syytä epäillä myös Diman sekaantuneen huumekauppaan.

Poliisi tarkkaili Dimaa tämän saapuessa Suomeen. Hyvin pian Suomeen saavuttuaan Diman toiminnassa ilmeni erikoisia piirteitä. Dima jätti autonsa ostoskeskuksen pysäköintipaikalle, josta matka jatkui taksilla toiseen kaupunginosaan ja edelleen jalkaisin ketunlenkin kautta läheiselle

metsäalueelle. Mitään näkyvää syytä toiminnalle ei havaittu, mutta Diman toiminnan epäiltiin liittyvän tavalla tai toisella huumausaineiden maastokätköihin. Dimaan kohdistettiin lisää salaisia pakkokeinoja, kuten telekuuntelua ja -valvontaa, ajoneuvon teknistä seuranta ja teknistä kuuntelua. Dima oli siis varsin kattavasti poliisin seurannassa ja hänen elämänrytmistään alkoi muodostua selkeä kuva. Ainoa kuvasta puuttuva palanen oli poliisin kannalta se olennainen, eli huumausaineet ja niihin liittyvä toiminta.

Salaisten pakkokeinojen pyöriessä poliisille kertyy valtavia määriä materiaalia. Epäillyn puhuma tunnin puhelu tarkoittaa telekuuntelua suorittavalle tutkijalle vähintään sitä samaa tuntia kuulokkeet päässä. Tunnin automatkan teknisen kuuntelun läpikäyminen tarkoittaa myöskin vähintään tunnin työtä. Tallenteiden sisällöstä tehdään muistiinpanoja ja epäselviä kohtia kuunnellaan useita kertoja, joten käytännössä aikaa kuluu moninkertaisesti tallenteiden keston verrattuna. Tässä tapauksessa keskusteluja käytiin vielä useammalla kielellä, joten osa materiaalista piti kääntää ennen tutkijan pöydälle päätymistä.

Hyvin harva rikoksesta epäilty on täysipäiväinen rikollinen. Suurimmalla osalla elämään kuuluvat puoliset, tyttö- ja poikaystävät, kaverit, van-

LÄHTÖTIEDON POHJALTA
 VOIDAAN KÄYNNISTÄÄ
 TIEDONHANKINTAA
 YKSITTÄISEN EPÄILLYN
 OSALTA, JA JUTUN
 EDETESSÄ KOKONAI-SUUS
 VOI LAAJENTUA TAI
 MUUTTUA HYVINKIN
 ERILÄISEKSI KUIN
 LÄHTÖTIEDON VALOSSA
 VAIKUTTI.

hemmat, lapset, työt ja muut niin sanotusti normaaliin elämään kuuluvat asiat. Tämän vuoksi merkittävä osa telekuunteluun tallentuvasta materiaalista on ”sosiaalipuheluja”, eli arkielämään ja normaalien asioiden hoitoon liittyviä puheluita. Niiden läpikäyminen on yhtä lailla aikaa vievää. Telekuuntelu voi tuntua

aluksi jännittävältä, mutta viikkoja tai kuukausia jatkuva päivittäinen luurit päässä istuminen vie siitä suurimman hoidon.

Kuuntelun lisäksi poliisi jatkoi Diman tarkkailua. Diman havaittiin tapaavan useita poliisin tuntemia huumerekollisia, mikä tietenkin vahvasti epäilyjä entisestään. Runsaasta kuuntelumateriaalista pystyttiin myös tekemään mielenkiintoisia havaintoja. Minkä takia joidenkin henkilöiden kanssa asioita ei koskaan voi hoitaa puhelimesta, vaan puhelimesta sovitaan ainoastaan tapaamisia? Vastavatko puhelimesta kavereille kerrotut menemiset todellisia tapahtumia? Miksi joidenkin henkilöiden kanssa tavataan usein mutta heille ei soitella koskaan? Poliisille alkoi muodostua käsitys muista rikolliseen toimintaan liittyvistä henkilöistä, mutta varsinaista todistusaineistoa oli edelleen vähänsä.

Paljastamisvaiheen aikana kertyvää materiaalia analysoidaan tutkintaryhmässä jatkuvasti. Analyysi voi kuulos-

taa hienolta ja erikoiselta, jota se toki voi joskus ollakin, mutta käytännössä kyse on materiaalin sisällön tulkinnasta ja eräänlaisesta pelinlukutaidosta. Poliisi ei juuri koskaan saa tässä tutkinnan

vaiheessa täydellistä kuvaa epäiltyjen tekemisistä, joten tyhjiöitä joudutaan täyttämään arvioimalla kerättyä tietoa ja tulkitsemalla sen merkitystä.

Esimerkiksi epäillyn tavatessa useita henkilöitä lyhyen ajan sisällä oletuksena voisi olla, että yksi tavatuista henkilöistä on niin sanottu ylämies, jolta huumausaineita hankitaan. Muut voivat olla esimerkiksi alemman portaan toimijoita, jotka hoitavat huumausainerän levittämistä. Huumausaineiden liikkumisen lisäksi poliisia kiinnostaa myös rahan liikkuminen. Normaalisti raha liikkuu huumeorganisaation alaportailta ylöspäin, joten velkasuhteet ja rahan periminen voivat tuoda selvyttä epäiltyjen keskinäiseen asemaan. Alemman portaan toimijoiden tekemisiä seuraamalla voidaan arvioida, onko huumausaineita sillä hetkellä saatavilla vai onko asiakkaille tarjolla ainoastaan eioota. Näiden hyvinkin puutteellisten tiedonmurusten perusteella joudutaan arvioimaan tutkintatoimien suuntaamista ja vaikkapa kiinniottojen ajoitusta.

Diman toimintaan analyysi ei tällä kertaa tuonut selvyttä. Epäselviä kysymyksiä oli yksinkertaisesti liikaa ja tietoa liian vähän. Tietoa päätettiin hankkia lisää kohdistamalla tarkkailua

TELEKUUNTELU VOI TUNTUA
ALUKSI JÄNNITTÄVÄLTÄ, MUTTA
VIIKKOJA TAI KUUKAUSIA JATKUVA
PÄIVITTÄINEN LUURIT PÄÄSSÄ
ISTUMINEN VIE SIITÄ SUURIMMAN
HOHDON.

ja telepakkokeinoja Diman tapaamiin poliisiin vanhoihin tuttuihin. Pian kuuntelussa oli toista-kymmentä puhelinliittymää. Tutkijat, tulkit ja tarkkailijat painoivat pitkää päivää jutun kimpussa. Luonnollisesti myös nämä poliisiin vanhat tutut olivat tekemisissä muiden rikollisten kanssa ja jälleen oli tarvetta analyysille. Poliisin resurssit ovat rajalliset, eikä jokaista mielenkiintoa herättävää henkilöä voida telekuunnella ja tarkkailla. Resurssit täytyy kohdistaa niihin, joiden arvioidaan olevan keskeisillä paikoilla organisaatiossa ja joiden toimintaa seuraamalla voidaan jutussa päästä eteenpäin.

Tässä yhteydessä on myös syytä mainita, että vaikka poliisi mielellään näkee epäiltyjen muodostavan selkeän organisaation, todellisuudessa roolit ja aktiivisuus voivat vaihdella paljonkin sen mukaan, mikä on epäiltyjen rahatilanne, kuka on vankilassa ja kuka vapaana tai keneltä huumeita on milloinkin saatavissa. Samoin analyysin pohjana käytetyt hypoteesit henkilöiden rooleista voivat rajoittaa tutkijoiden ajattelua, ja tutkija on taipuvainen pitämään omaa ajatustaan tukevaa näyttöä muuta näyttöä tärkeämpänä. Tämän vuoksi analyysin täytyy pohjautua tutkinnassa kerättyihin faktoihin, jotka joko tukevat tai kumoavat poliisin oletuksia. Lopulta vain faktoilla on merkitystä ja asiat eivät monestikaan ole sitä, miltä ne aluksi vaikuttavat.

Lopulta poliisi näytti kuitenkin saa-

LOPULTA VAIN FAKTOILLA
ON MERKITYSTÄ JA ASIAT
EIVÄT MONESTIKAAN OLE
SITÄ, MILTÄ NE ALUKSI
VAIKUTTAVAT.

van työvoiton. Epäiltyjen määrä oli vähitellen kasvanut noin kymmeneen ja telekuuntelun sekä tarkkailun tuottamien havaintojen perusteella oli ”käännetty taskuja”, eli epäiltyjä oli tarkastettu kenttävalvonnassa. Poliisin

kenttävalvontaryhmät suorittavat siiviliassussa muun muassa huumausaineiden katukaupan valvontaa, mutta myös paljastavan tutkinnan operaatioihin liittyviä etsintöjä ja kiinniottoja. Kenttävalvonnan takavarikoiden sekä telekuuntelutietojen perusteella oli varmistunut, että epäillyt levittivät amfetamiinia ja Subutexia.

Edistyksestä huolimatta avoimia kysymyksiä oli paljon. Keskeisimpänä niistä oli huumausaineiden toimittaja. Tutkinnan keskiöön näytti nousevan Diman sijaan toinen henkilö, poliisille entuudestaan melko tuntematon Vikke. Liikenne Viken asunnolla oli hyvin vilkasta ja puhelimessa oltiin jatkuvasti. Kiihkeässä kaupankäyntitunnelmassa salauksesta ja peiteilmaisista ei aina ehditä huolehtia. Huumeiden kysynnän ollessa tarjontaa suurempaa Vikkekin selvitti puhelimessa varsin avoimesti mahdollisuutta saada pikaisesti lisää Subutexia. Puhelun toinen osapuoli otettiin tarkkailuun, ja pian hänen havaittiin ajavan Kontulaan tapaamaan poliisille tuntematonta miestä. Tapaamisen jälkeen Vikke sai tiedon, että Subutexia olisi saatavilla. Viken puheluissa kävi myös ilmi, että huumeita ei toimiteta suoraan asun-

toon, vaan ne jätetään jonnekin rappukäytävässä olevaan kätköpaikkaan. Poliisi kävi tutkimassa Viken rappukäytävää ja löysikin rappukäytävän äänieristelevyjen päältä huumeikätkön, jossa oli yli kaksi kiloa amfetamiinia.

Subutexista ei löydetty jälkeäkään, mutta aiempien tapahtumien perusteella oli selvää, että Subutexin osalta ylämiehenä toimi Kontulassa havaittu

tuntematon mies, jonka henkilöllisyys saatiin myös pian selvitettyä. Takavarikoitu amfetamiini oli kuitenkin ”isännätöntä”, eli vaikka poliisipäätelyllä huumeiden yhteys Vikkeen olikin ilmeistä, todisteita tästä ei vielä ollut. Näyttöä piti siis hankkia lisää.

Rikolliset pyrkivät pitämään viestiliikenteensä kurinalaisena, ja mitä isommista asioista on kysymys, sitä vähemmän asioita hoidetaan puhelimessa. Yllättävät tilanteet voivat kuitenkin vaatia nopeaa reagointia, jolloin on pakko käyttää puhelinta. Nyt yllättävän tilanteen aiheutti poliisin rappukäytävästä takavarikoima amfetamiini. Vikelle soitettiin hyvin tiukkasävyinen puhelu, jossa soittaja yritti parhaansa mukaan peiteilmaisuin kertoa, että jotain hänelle kuuluvaa on kadonnut. Vaikka puhelu soitettiin tuntemattomasta prepaid-liittymästä, selvisi soittajaksi Allu-niminen mies ja myös hänen tekemisensä päättyivät poliisin tarkempaan syyniin.

Huumejutun paljastava vaihe päättyy yleensä epäiltyjen kiinniottoon. Aina näin ei kuitenkaan ole, vaan osa epäillyistä voidaan ottaa kiinni aiemmin ja muiden osalta paljastava vaihe voi jatkua vielä kuukausia. Nyt kuitenkin näytti siltä, että epäiltyjen kiinniotot olivat lähestymässä ja tutkintavaihe alkamassa. Laajemmissa jutuissa kiinniotot pyritään suunnittelemaan ja

OLIISIIN KENTTÄVALVONTARYHMÄT
SUORITTAVAT SIVIILIASUSSA
MUUN MUASSA HUUMAUSAINEIDEN
KATUKAUPAN VALVONTAA, MUTTA
MYÖS PALJASTAVAN TUTKINNAN
OPERAATIOIHIN LIITTYVIÄ
ETSINTÖJÄ JA KIINNIOTTOJA.

valmistelemaan, mutta joskus tilanteet etenevät nopeasti ja kiinniottopäätös joudutaan tekemään lennosta ilman tarkempaa etukäteissuunnittelua.

Poliisi tarkkaili Allua tämän ajaessa erään ystävänsä kanssa Vantaalle, jossa kaksikko pysäköi auton ja jatkoi matkaa jalkaisin. Kaksikon havaittiin menevän metsän puolelle ja palaavan hetkeä myöhemmin autolle. Paikalle tilattiin koirapartio, joka koiran avulla löysi metsästä maastokätkön. Kätköstä takavarikoitiin noin kilo amfetamiinia. Kätkössä ollut paketti vaikutti siltä, että se oli avattu ja pake-toitu uudelleen. Allu oli todennäköisesti hakenut kätköstä osan siellä olleesta amfetamiinista. Samaan aikaan telekuuntelusta selvisi, että Allu oli matkalla tapaamaan Vikkeä. Vaikutti ilmeiseltä, että Allun oli tarkoitus luovuttaa kätköstä haettu amfetamiini edelleen Vikelle. Molemmat päätettiin ottaa kiinni tapaamisen jälkeen. Allu ja Vikke tapasivat ravintolassa Itäkes-

kuksessa poliisin valvovan silmän alla. Ravintolasta poistuessaan molemmat otettiin kiinni ja Viken hallusta takavarikoitiin amfetamiinia.

* * *

Siinä missä paljastavan vaiheen aikana poliisin toimintaa rytmittää epäiltyjen toiminta, tutkintavaiheen aikataulut kiinnioton jälkeen ovat yleensä hyvin tiedossa. Epäiltyä voidaan pitää kiinni vuorokausi kiinniotosta, minä jälkeen hänet joko vapautetaan tai pidätetään. Pidätetty on vapautettava tai hänet on vaadittava vangittavaksi viimeistään kolmantena päivänä kiinniotosta. Jos epäilty vangitaan, vangitsemiskäsittelyn yhteydessä tuomioistuimien asettaa määräajan syytteen nostamiselle. Pienemmissä jutuisa määräaika syytteen nostamiselle voidaan laskea viikoissa, kun taas isommissa kokonaisuuksissa määräaika voi olla yli puoli vuotta. Nämä määräajat määrittävät tutkintavaiheen ja sitä seuraavan pöytäkirjavaiheen keston.

Parhaassa tapauksessa paljastavan vaiheen aikana saadaan kerättyä riittävästi todisteita ja poliisilla on jo ennen kiinniottoa riittävä näyttö epäiltyjen vangitsemiseen ja mahdollisesti jopa tuomitsemiseen. Yleensä näyttöä kuitenkin tarvitaan lisää. Kiinnioton jälkeen sitä hankitaan esimerkiksi suorittamalla kotietsintöjä, tekemällä teknistä tutkintaa, tutkimalla epäiltyjen

puhelimia ja tietokoneita sekä kuulus-telemalla.

Toisin kuin paljastavassa vaiheessa käytettäviä salaisia pakkokeinoja, tutkintavaiheen toimenpiteitä ei yleensä voida tehdä salassa niiden kohteelta. Jo kiinniotettaessa epäillylle on ilmoitettava, mistä rikoksesta häntä epäillään. Päätökset kotietsinnästä sekä muista etsinnöistä on yleensä esitettävä epäillylle ja niissä on perusteltava muun muassa etsinnän edellytykset sekä se, mitä etsinnällä pyritään löytämään. Kaikkea poliisin tiedossa olevaa asiaa ei tietenkään tarvitse epäillylle kertoa ja tutkintataktisesti onkin järkevää tuoda tässä vaiheessa esille vain sen verran tosiseikkoja, että suoritettavat toimenpiteet voidaan laillisesti perustella.

KIIHKEÄSSÄ
KAUPANKÄYNTITUNNELMASSA
SALAUKSESTA JA
PEITEILMAISUISTA EI
AINA EHDITÄ HUOLEHTIA.

Allun ja Viken kiinnioton jälkeen poliisilla oli kädet täynnä töitä. Molempien asuntoihin piti suorittaa kotietsinnät ja muut

vielä vapaalla olevat epäillyt piti ottaa kiinni ja myös heidän asuntoihinsa piti suorittaa etsinnät. Yleensä tieto epäiltyjen kiinniotosta leviää nopeasti ja muut vielä vapaana olevat asiaan liittyvät henkilöt voivat hävittää todisteita esimerkiksi siirtämällä huumausaineita uusiin kätköihin tai tuhoamalla puhelimia, joilla on pidetty yhteyttä kiinniotetun kanssa. Poliisin resurssit eivät yleensä riitä kaikkien tehtävien samanaikaiseen suorittamiseen ja toimenpiteitä joudutaan priorisoimaan. Niinpä epäiltyjä otettiin kiinni vielä

seuraavinakin päivinä ja lopulta putkaan päätyi myös tutkinnan alussa tapetilla ollut Dima.

* * *

Kiinniottojen ja etsintöjen jälkeen ovat vuorossa kuulustelut. Epäillyt voivat suhtautua kuulusteluihin monella tavalla. Joku myöntää kaiken mahdollisen jo ensimmäisessä kuulustelussa, toinen myöntää vain sen, mihin poliisi esittää näytön, ja kolmas kiistää kaiken loppuun asti. Epäiltyä saatetaan joskus kuulustella vain muutamia kertoja, mutta yleensä isommisissa huumejutuissa kuulustelut voivat jatkua viikkoja tai kuukausia, jolloin niiden määrä lasketaan kymmenissä. Yksittäinen kuulustelu voi kestää tunteja, tai lyhimmillään kyse saattaa olla vain muutamien tarkentavien kysymysten esittämisestä.

Allun ja Viken kuulustelut etenivät, ja molemmat tunnustivat osuutensa huumausaineiden levittämiseen. Vanhan sanonnan mukaan tunnustus on paras näyttö, mutta toisen sanonnan mukaan hyvä kiisto on parempi kuin huono tunnustus. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että pelkällä kuulusteluissa tehdyllä tunnustuksella ei ole oikeudessa mitään merkitystä, ellei sen tueksi ole saatavissa muuta näyttöä. Kuulustelukertomusten pitää olla siinä määrin yksityiskohtaisia, että niissä

kerrottuja asioita voidaan vahvistaa tai kumota muilla todisteilla.

Nyt tunnustusten tueksi oli takavarikoituja huumausaineita, huumausaineiden levitykseen liittyviä telekuuntelutallenteita sekä tarkkailuhavainnot. Ongelman muodostivat lähinnä levitettyjen huumausaineiden määrät. Takavarikoiduista aineista ei luonnollisesti ollut epäselvyyttä, mutta toiminta oli jatkunut jo pidemmän aikaa ja varsinkin Viken levitystoiminta oli ollut siinä määrin aktiivista, että tarkkoja määriä oli mahdotonta muistaa.

SIINÄ MISSÄ PALJASTAVAN
VAIHEEN AIKANA POLIISIN
TOIMINTAA RYTMITTÄÄ EPÄILTYJEN
TOIMINTA, TUTKINTAVAIHEEN
AIKATAULUT KIINNIOTON JÄLKEEN
OVAT YLEENSÄ HYVIN TIEDOSSA.

Levitysportaan toimijat käyttävät usein itsekin huumausaineita, mikä ei vaikuta asioiden muistamiseen ainakaan positiivisesti. Yleensä täl-

laisissa tilanteissa joudutaan tekemään jonkinlainen laskelma huumausaineiden määrästä. Epäilty voi laskeskella, minkälaisia määriä huumausaineita on kerralla hankittu, kuinka usein eriä on saapunut, kuinka paljon huumausaineista on käytetty itse ja paljonko on lopulta levitetty. Laskelmien todenperäisyyttä voidaan arvioida vertaamalla niitä esimerkiksi epäiltyjen väliseen viestintään, takavarikoituihin velkalistoihin ja muiden epäiltyjen kuulustelukertomuksiin.

Kuulustelut ovat kuitenkin vain yksi osa tutkintavaihetta. Samanaikaisesti kuulustelujen kanssa tutkitaan epäiltyjen puhelimia ja tietokoneita, suoritetaan muuta teknistä tutkintaa ja

analysoidaan jo aiemmin paljastavassa vaiheessa hankittua tietoa. Tutkinnan aikana kertyneen datan määrä voi olla valtava. Jo pelkästään yhden puhelimen sisältö voi olla kymmeniä gigatavuja viestintää, kuvia ja muistiinpanoja. Telekuuntelun ja teknisen kuuntelun tallenteita voi olla satoja tunteja ja tarkkailumuistioita satoja sivuja. Tiedonhallinta on valtava haaste, ja materiaalin läpikäyminen voi viedä satoja tunteja työaikaa. Tästä tietomassasta pitäisi löytää ne yksittäiset tiedonmuruset, joita voidaan käyttää näyttöä.

Paljastavassa vaiheessa kerättyä tietoa, kuulustelukertomuksia ja muuta tutkinnassa hankittua tietoa vertaamalla pyritään muodostamaan mahdollisimman kattava kuva tapahtumien todellisesta kulusta.

Diman osuus jäi lopulta melko vähäiseksi. Kuulusteluissa selvisi kyllä Diman levittäneen Subutexia. Tästä kertoivat sekä Dima itse että muuttamat hänen asiakkaansa. Määrät jäivät kuitenkin huomattavasti pienemmiksi kuin poliisi epäili. Pelkkä epäily ei kuitenkaan riitä, ja jos muuta näyttöä ei saada, asia lähtee syyttäjälle kuulusteluissa kerrotuilla määrillä.

Miksi Diman rooli sitten oli vähäisempi kuin tutkinnan alussa epäiltiin? Vaihtoehtoja on kaksi. Ensimmäinen vaihtoehto on, että Dima teki todellisuudessa isompaa huumekauppaa, mutta poliisi ei vain onnistunut saa-

maan tästä näyttöä. Poliisi saattoi siis ponnisteluistaan huolimatta saada selville vain murto-osan Diman tekemisistä. Toinen vaihtoehto on, että poliisin epäilyt Diman roolista ohjasivat tutkijoiden ajattelua tulkitsemaan havaittuja tapahtumia siten, että

VANHAN SANONNAN MUKAAN
TUNNUSTUS ON PARAS
NÄYTTÖ, MUTTA TOISEN
SANONNAN MUKAAN HYVÄ
KIISTO ON PAREMPI KUIN
HUONO TUNNUSTUS.

kaikki näytti liittyvän Diman keskeiseen rooliin huumekaupassa. Lopulta kuitenkin vain faktoilla on merkitystä ja tämän vuoksi näyttöä täytyy tutkinnan aikana arvioida kriittisesti. Tarkoittaako jokin fakta sitä, mitä olemme tai epäilemme sen tarkoitettavan? Epäily voi viimeistään oikeudessa esittää samojen faktojen pohjalta vaihtoehtoisen tapahtumien kulun, jossa nuo faktat eivät liitykään millään tavalla rikolliseen toimintaan. Poliisi tehtävä on selvittää jo tutkinnan aikana nämä mahdolliset vaihtoehtoiset tapahtumien kulut ja joko kumota tai vahvistaa niitä muulla näytöllä.

* * *

Tutkinnan viimeinen vaihe on esitutkintapöytäkirjan laatiminen. Esitutkintapöytäkirjaan kootaan tutkinnan aikana hankittu materiaali, jolla on merkitystä asian käsittelyssä. Esitutkintapöytäkirja on siis esitutkinnan lopputuote, jonka perusteella syyttäjä suorittaa asiassa syyteharkinnan. Esitutkintapöytäkirjan avulla myös epäilty valmistelevat puolustustaan oikeudenkäynnissä. Yksinkertaisimmillaan

esitutkintapöytäkirjassa voi olla alle kymmenen sivua, mutta laajemmissa kokonaisuuksissa pöytäkirja voi olla sadoista jopa tuhansiin sivuihin.

Esitutkintapöytäkirjan keskeisiä osia ovat kuulustelupöytäkirjat, joihin on kirjattu epäiltyjen ja mahdollisten todistajien sekä asianomistajien kuulustelut. Kuulustelujen lisäksi esitutkintapöytäkirjaan liitetään muu sellainen materiaali, jolla on näyttöarvoa asian käsittelyssä. Tällaisia liitteitä voivat olla esimerkiksi telekuuntelutallenteet ja niiden litteroinnit, televälvontatiedot, tarkkailumuistiot, valokuvat, takavarikkopöytäkirjat, jäljennökset puhe-
linten sisällöstä ja teknisen tutkinnan lausunnot.

Esitutkintapöytäkirjaan laaditaan myös johdanto, jossa kerrotaan sekä suoritetuista esitutkintatoimenpiteistä että niiden tuloksista. Mitä laajemmasta kokonaisuudesta on kysymys, sitä suurempi merkitys johdannolla on. Johdannossa selostetaan esitutkinnassa selvitettyt tapahtumat yleensä kronologisessa järjestyksessä, viitaten muualta esitutkintapöytäkirjasta löytyviin todisteisiin kuten kuulustelupöytäkirjaan tai takavarikkopöytäkirjaan. Kun esitutkintamateriaali käsittää satoja tai tuhansia sivuja, olisi kokonaisuuden hahmottaminen ilman johdantoa hyvin haastavaa. Juttua tutkineilla poliiseilla on yleensä hyvä käsitys tapahtumien kulusta ja

yksittäisten todisteiden merkityksestä, mutta syyttäjä tai epäillyn oikeudenkäyntiavustaja saa yleensä käsityksen kokonaisuudesta vasta esitutkintapöytäkirjan ja sen johdannon avulla.

Esitutkintapöytäkirja on virallinen ja määrämuotoinen asiakirja, mutta sen laatimisessa voi ja usein pitääkin käyttää luovuutta. Tämä ei tarkoita lennokkaita sanavalintoja ja jännittävää juonta, vaan kyse on asioiden esittämisestä niin, että lukija ymmärtää ne yksiselitteisesti.

LEVITYSPORTAAN TOIMIJAT
KÄYTTÄVÄT USEIN ITSEKIN
HUUMÄSÄINEITÄ, MIKÄ EI VÄIKUTA
ASIOIDEN MUISTAMISEEN AINAKAAN
POSITIIVISESTI.

Asioiden havainnollistamiseen voidaan käyttää aikajanoja, karttapiiroksia, kaavioita tai mitä tahansa muuta

sellaista tuotosta, jolla esitutkinnassa selvitettyjä asioita ja niiden välisiä yhteyksiä voidaan selventää.

* * *

Artikkelin alussa kehotin pohtimaan, minkälaista osaamista ja ominaisuuksia paljastavan tutkinnan parissa työskentelevältä poliisilta vaaditaan. Tyhjentävää listaa on mahdotonta tehdä, mutta kerron tässä muutamia omia näkemyksiäni asiasta. Paljastavassa tutkinnassa jutut elävät koko ajan ja muuttuvat tilanteet vaativat nopeaa reagointia. Yleensä tämä tarkoittaa ylitöitä tai työvuorojen muuttumista lyhyellä varoitusajalla. Työ ei siis sovi niille, jotka haluavat tehdä säännöllistä virka-aikaa.

Paljastava tutkinta on ryhmätyötä

ja usein juttuja tutkitaan paitsi oman tutkintaryhmän, myös yhdessä muiden ryhmien, muiden poliisilaitosten, muiden viranomaisten tai ulkomaa-laisten viranomaisten kanssa. Kuulustelujen kestäessä useita viikkoja myös epäiltyjen kanssa täytyy tulla toimeen toisella tavalla kuin yksittäisessä kuulustelussa. Sosiaalisten taitojen merkitys korostuu sekä viranomaisten että epäiltyjen kanssa toimittaessa.

Juttujen paisuessa aina vain laajemmiksi vaaditaan tutkijalta yhä parempaa kykyä hallita suuria kokonaisuuksia ja erottaa valtavasta aineistosta olennaiset faktat. Analyttinen ajattelu auttaa paljastavan tutkinnan jokaisessa vaiheessa.

Paljastavan tutkinnan toimintaympäristö muuttuu koko ajan. Rikollisten viestintä on viime vuosina siirtynyt erilaisiin salattuihin viestisovelluksiin ja erillisiin salattuihin päätelaitteisiin. Nykyisin lähes kuka tahansa voi ryhtyä huumekauppiaksi tilaamalla huumeaineita dark webin kauppapaikoilta ja myymällä niitä edelleen anonyymeille ostajille. Poliisi ja muut viranomaiset kotimaassa ja ulkomailla ovat kuitenkin onnistuneet puuttumaan muuttuneeseen huumerikollisuuteen. Virkavallan onnistumisen seurauksena rikollinen toiminta muuttuu jälleen toimintatapojaan – kyseessä on loputon kilpajuoksu poliisin ja

rikollisten välillä. Yksittäisen tutkijan ei tarvitse olla digiguru, mutta tietoteknisen osaamisen merkitys kasvaa jatkuvasti. Kukaan ei voi varmuudella sanoa, minkälaiseksi toimintaympä-

PALJASTAVASSA
VAIHEESSA
KERÄTTYÄ TIETOA,
KUULUSTELUKERTOMUKSIA
JÄ MUUTA TUTKINNASSA
HÄNKITTUÄ TIETOA
VERTAAMALLA PYRITÄÄN
MUODOSTAMAAN
MÄHDOLLISIMMAN
KATTAVA KUYA
TAPAHTUMIEN
TODELLISESTÄ KULUSTA.

ristö ja toimintatavat muuttuvat tulevaisuudessa tai edes seuraavassa jutussa, joten muutoksiin täytyy pystyä sopeutumaan.

Poliisi tulee kuitenkin paljastamaan huume-
liigoja myös tulevaisuudessa. Paljastavan tutkinnan työkalut kehittyvät, eikä salaisten pakkokeinojen ja tiedonhankinnan merki-

tys tule ainakaan vähenemään. Myös virtuaalimaailmassa myydyt huumeet pitää toimittaa ostajille, joten poliisikaan ei voi tehdä takavarikoita pelkästään tietokoneella istuen. Epäilty täytyy kuulustella tulevaisuudessakin, ja tutkinta valmistuu vasta esitutkintapöytäkirjan lähdettyä syyttäjälle. Tämä kaikki vaatii kovaa työtä, jota voi tehdä vain motivoitunut tutkija.

LUKUVINKKI

- Loikkanen, Pekka: ”Rutiinjuttu.” Artikkelinä ensimmäisessä ”Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki” -valintakoeartikkelissa. Poliisiammattikorkeakoulu 2014. – Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/87214/Lukumateriaali2014_web.pdf

MARKO MYLLYMÄKI

ERIKOISIN LUOKKARETKI KOSKAAN

VANHEMPI KONSTAPELI MARKO MYLLYMÄKI TYÖSKENTELEE LOUNAIS-SUOMEN POLIISISSA, PORIN POLIISIASEMALLA VALVONTA- JA HÄLYTYSSEKTORILLA. HÄN VALMISTUI POLIISIKSI SYKSYLLÄ 2019 JA ALOITTI TYÖURANSA KAAKKOIS-SUOMEN POLIISISSA, LAPPEENRAN-NAN POLIISIASEMALLA.

MYLLYMÄKI TOIMII PERUSTYÖNSÄ OHESSA MYÖS HARJOITTELIJOIDEN OHJAAJANA, UAS-KAUKO-OHJAAJANA SEKÄ TAKTISENA NEUVOTTELIJANA.

ENNEN OPINTOJAAN POLIISIAM-MATTIKORKEAKOULUSSA MYLLYMÄKI ON TYÖSKENNELLYT MUUN MUASSA VARTIJANA PORIN POLIISIVANKILASSA.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU
VUONNA 2023.

Keskityn hengittämään. Suun kautta sisään, nenän kautta ulos. Yhä uudelleen ja uudelleen. Katselen edessäni makaavaa vainajaa. Tunnen jalkani vasten kivikovaa lattiaa, kun vuorottelen painoa vasemmalta jalalta oikealle ja takaisin. Ympärilläni on harmaata kiviseinää ja kirkkaita valoja. Lukuisia ajatuksia virtaa päässäni, samalla pää tuntuu täysin tyhjältä. Kerään mielessäni rohkeutta tulevaan. Hän on aiemmin ollut elävä, tunteva ihminen. Tunnelma on surullinen ja samaan aikaan niin jännittävä, että siitä haluaisi päästä pois. Vain minuuttien päästä hän tulee opettamaan minua tulevaan ammattiini. Kannustan itseäni ajatuksella, että olen ponnistellut tätäkin hetkeä varten hakiessani opiskelemaan Poliisiammattikorkeakouluun.

Yksi toisaalta kiehtovimmista, toisaalta jännittävimmistäkin asioista, mitä varmasti jokainen poliisiksi opiskeleva odottaa, on kuolemansyöntutinnan opintojakso. Poliisiammattikorkeakoulussa opiskellaan kuolemansyöntutkintaa, kos-

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

ka Suomessa oikeuslääketieteellisen kuolemansyyn selvittäminen kuuluu poliisin lakisääteisiin tehtäviin. Kuolemansyöntutkinta jaetaan lääketieteelliseen ja oikeuslääketieteelliseen. Lääketieteellisen kuolemansyyn selvittämisen tekee lääkäri, mikäli vainajan kuoleman tiedetään johtuneen sairaudesta ja hän on sen vuoksi ollut lääkärin hoidossa. Käytännössä kaikissa muissa kuolemantapauksissa tehdään aina oikeuslääketieteellinen kuolemansyöntutkinta, mistä vastaa poliisi. Laki kuolemansyyn selvittämisestä antaa poliisille mahdollisuuden käyttää lääkäriä apuna tutkimuksissa. Ja niin poliisi oikeuslääkäriä käyttääkin. Muutoin opintomme olisivat luultavasti hyvin erilaiset, eikä Poliisiammattikorkeakoulusta ihan kolmella vuodella taitaisi valmistua kaiken perustyön osaavana konstaapelina.

Kuoleman ja vainajien kohtaaminen on jokaiselle poliisille osa normaalia arkea jo työharjoittelusta lähtien. Kuolema on luonnollinen osa elämän kiertokulkua, vaikka kuolema ei itsessään olekaan aina luonnollinen. Lienee sattumankauppaa, montako vainajaa kukin työharjoittelussa oleva nuorempi konstaapeli kohtaa. Mutta harvemmin kukaan työharjoittelusta selviää ilman ainuttakaan.

* * *

Oikeuslääketieteellisen kuolemansyöntutkinnan alkuvaiheet käynnistyvät poliisin saadessa tehtävän kuolleesta henkilöstä, poliisin löytäessä kuolleen henkilön tai henkilön kuollessa poliisitehtävällä, vaikka liikenneonnettomuuden yhteydessä. Tällaisiin poliisitehtäviin voi sisältyä esimerkiksi vesistöstä hukkuneena löydetty tai itsemurhan tehnyt henkilö, samoin kuin kotoaan kuolleen löydetty henkilö, vaikka kuolema vaikuttaisikin "luonnolliselta".

Asetin sanan "luonnollinen" lainausmerkkeihin, sillä jollain tapaa se on mielestäni käsitteenä mielenkiintoinen. Usein kerrotaan kuoleman vaikuttaneen luonnolliselta. Omien havaintojeni mukaan tämä tarkoittaa sitä, että vainajan löytänyt ei ole havainnut viitteitä selkeästä kuolinsyystä. Mutta missä kohtaa elämää voidaan odottaa kuoleman olevan "luonnollinen"? Jos esimerkiksi minä nyt selittämättömästi kuolisin, mielestäni ikäiseni, tietävästi

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUSSA
OPISKELLAAN
KUOLEMANSYÖNTUTKINTAA,
KOSKA SUOMESSA
OIKEUSLÄÄKETIETEELLISEN
KUOLEMANSYÖN SELVITTÄMINEN
KUULUU POLIISIN
LAKISÄÄTEISIIN TEHTÄVIIN.

perusterveen ihmisen kuolema ei olisi kovin luonnollista. Ja jos aletaan viisastella, niin luonnollista on kuolla myös vaikkapa hirttäyty-
misen seurauksena.

Poliisilaitosten toiminnoissa ja yksiköissä on alueellisia eroja, mutta hyvin laajalti tavallisissa kuolintapauksissa tapahtumapaikalla tehtävistä tutkimuksista sekä tutkintailmoituksen laatimisesta vastaavat kentällä työskentelevät poliisit. Näin toimitaan myös työnantajani Lounais-

Suomen poliisin toiminta-alueella.

Kun hätäkeskus saa – esimerkiksi ensihoidon tai vainajan löytäneen henkilön ilmoituksesta – tiedon vainajasta, hätäkeskus välittää tehtävän vapaana olevalle poliisipartiolle. Tehtävän saanut poliisipartio menee paikalle ja tutkii vainajan sekä tätä ympäröivän paikan olosuhteet ja pyrkii havainnoimaan mahdolliset poikkeavuudet vainajassa sekä kuolinpaikalla. Huomiota voivat kiinnittää esimerkiksi lukuisat tyhjät lääkepakkaukset. Partion on tarkasteltava myös sitä, olisiko vainajaa voitu kuoleman jälkeen siirtää tai onko hänessä tai löytöpaikassa jälkiä ulkoisesta väkivallasta.

Mikäli herää epäily jostain poikkeuksellisesta, kuten henkirikoksesta, tarkemmat tutkimukset tulee paikalle tekemään ”tekniikka”, eli poliisilaitoksen rikostekninen yksikkö. Rikosteknisillä tutkijoilla on vaativampiin paikkatutkimuksiin soveltuvaa välineistöä ja erikoistumista. Eikä ole ollenkaan poikkeavaa, että poliisin tehtäväpaikalla oleva kenttäpartio konsultoi tekniikkaa puhelimitse havaittuaan jotain mieltä askarruttavaa. Synnä soittoon voi olla vaikkapa se, jos poliisit näkevät vainajassa erikoisia jälkiä, jotka eivät suoraan viittaa ulkoiseen väkivaltaan. Joskus partio voi olla yhteydessä tekniikkaan varmistaakseen, mitä kaikkea taas pitikään muistaa taltioida tietynlaisissa tilanteissa, kuten erityyppisissä itsemurhissa.

Poliisipartio tilaa paikalle vainaja-

kuljetuksen, joka toimittaa vainajan sairaalaan odottamaan oikeuslääkärin tutkimuksia, eli ruumiinavausta. Tämän jälkeen tehtävällä oleva poliisipartio kirjaa tapahtuneesta mahdollisimman kattavan ja yksityiskohtaisen tutkintailmoituksen ja liittää siihen ottamansa valokuvat ja muun mahdollisen tapahtu-

mapaikalta kerätyn materiaalin.

Näillä toimilla pyritään siihen, ettei kenenkään kuoleman aiheuttanut henkirikos jäisi pimeäksi. Tai ettei kuoleman aiheuttanut sairaus jäisi tuntemattomaksi. Tällöin myös omaiset saavat tietää, mikä konkreettinen syy johti heidän läheisensä menehtymiseen.

Joissakin tapauksissa kuolemansyyn selvittäminen saattaa tuntua hieman oudolta. Esimerkiksi kun henkilöauton kuljettaja on kuollut liikenneonnettomuudessa kolarin seurauksena, lähtökohtaisesti voidaan olettaa, että kuolema on johtunut törmäyksessä vaikuttaneiden voimien aiheuttamasta suuresta traumasta ihmiskehelle. Oikeuslääketieteellisen kuolemansyyn selvittämisen kautta saadaan kuitenkin tarkemmin vatsauksia siihen, mikä törmäyksessä aiheutuneista vammoista oli kuolettava. Tämän lisäksi pystytään selvittämään onnettomuuden taustasyitä: oliko kuljettaja esimerkiksi alkoholin tai muiden huumaavien aineiden vaikutusten alaisena, tai oliko hän mahdollisesti saanut hetkeä ennen törmäystä sairauskohtauksen?

KUOLEMAN JA VAINAJIEN
KOHTAAMINEN ON
JOKAISELLE POLIISILLE
OSA NORMAALIA ARKEA JO
TYÖHARJOITTELUSTA LÄHTIEN.

Vaikka en nyt voikaan puhua kokemuksella, uskoisin Poliisiammattikorkeakoulun eroavan opintoikätyännöiltään huomattavasti muista ammattikorkeakouluista. Uudet vuosikurssit aloittavat neljästi vuodessa, virkavaatteiden jakamisen jälkeen kaikki pukeutuvat saman näköisesti, lomat ovat kohtuullisen lyhyitä, eivät-kä luokat juurikaan vieraille muualla.

Yksi retki kuitenkin opinnoissa luokittain tehdään. Retki Tampereen yliopistollisen sairaalan obduktiosastolle ruumiinavaukseen, osana kuolemansyyn tutkinnan opintojaksoa. Tätä voisi kutsua leikkisästi Poliisiammattikorkeakoulun luokkaretkeksi.

Valtaosa Poliisiammattikorkeakoulussa opintojaan suorittavista ei koskaan aikaisemmin ole nähnyt edessään kuollutta ihmistä, saati koskenut ruumiiseen. ”Luokkaretkellämme” nuo asiat päästään kokemaan kontrolloidussa suljetussa ympäristössä, kokeneessa ohjauksessa opettajan ja oikeuslääkärin seurassa. Tässä samassa yhteydessä käydään lävitse paras koskaan kuulemani luento ihmisen anatomiasta, eli itse ruumiinavaus ja sen sisältämät tutkimukset. Tilaisuus on opintojen kannalta tärkeä, sillä kuten mainittu, näiden asioiden näkeminen ja tekeminen on osa poliisin perustyötä.

Tuon päivän tulevaa kohtaamista alkaa jännittää jo viimeistään opintojen alussa. Poliisiammattikorkeakoulun opintoja suorittaessani olin 36-vuotias ja edustin luokkani vanhempaa ikäryhmää. Luokkamme vanhin oli

pari vuotta minua vanhempi ja nuorin 19-vuotias. Keskivertoluokkakaverini oli kymmenisen vuotta itseäni nuorempi. Ikäjakaumamme oli siis melko laaja, vaikka tuo ei millään tapaa näkynyt eikä etenkään jutuissa kuulunut mahtavassa ryhmässämme.

Vaikka muutamat hautajaiset olin-kin jo käynyt elämässäni läpi, olin välttynyt kuoleman konkreettiselta kohtaamiselta. Muistan, kuinka lukioaikana biologian opettajamme kertoi käyneensä joskus ruumiinavauksessa. Hän muisteli jokusen tuolloin paikalla pyörtyneen. Tämä oli jäänyt vahvasti mieleeni. Jotenkin sitä ajatteli, että sellaista ei ole tarkoitettu tavallisen ihmisen silmille. Siksi ”luokkaretkipäivä” jännitti itseäni aivan siinä missä muitakin.

Ruumiinavauksen ajattelemisenkin aiheutti hermostuneisuutta. Sitä ei halunnut kohdata, koska ajatteli sen olevan kokemuksena kauhistuttava. Toisaalta taas sitä jotenkin uteliaana silti odotti.

Olin jo Polamkin kirjastossa perehtynyt aiheeseen lukemalla Kimmo K. Kiisken hyvin kattavaa kirjaa Poliisin rooli kuolemansyyn tutkinnassa. Kiiski vastasi kuolemansyyn tutkinnan opettamisesta Poliisikoulussa ja sittemmin Poliisiammattikorkeakoulussa vuodesta 2001 reilut kymmenen vuotta. Poliisiopiskelijoita on Tampereella viety ruumiinavauksia katsomaan jo ainakin 1970-luvun puolestavälistä lähtien, mutta Kiiski ja lääninlääkäri Matti Jäntti rakensivat kaksituntisesta käynnistä selkeän oppitunnin. Muistan Kiisken kirjan kuvien tuntuneen kauhistuttavilta, jotenkin

kielletyiltä. Ja niitä katseli ikään kuin salaa itseltään. Vakaasti silti uskoin kestäväni sen, mitä tulen jatkossa näkemään.

Ennen retkeä ruumiinavaukseen mielessäni kävi lukuisia kysymyksiä. Miten järkyttävä tuo tilaisuus omalle psyykkeleni saattaisi olla? En-

hän ollut koskaan nähnyt tai kokenut mitään varsinaisesti mieltä järkyttävää asiaa. Entä lähteekö siellä taju, haiseeko siellä pahalle, pystyykö sitä yleensä kukaan katsomaan? Muun muassa näihin asioihin tulisin kohta saamaan vastauksen. Edellisen yön unäni tapahtuma ei muistaakseni kuitenkaan vaikuttanut millään tapaa.

* * *

Luokkamme lähti liikkeelle Poliisiammattikorkeakoululta heti aamutuimaan hyväntuulisesti, aivan normaalisti keskenämme keskustellen ja naljaillen. Jonkinlainen hermostuneisuus oli kuitenkin jokaisessa aistittavissa, enkä muista kenenkään maininneen sanallakaan retkemme syytä tai määränpäättä. Bussimatka lähdettiin kuolemansyyn tutkintaa silloin ja nykyäänkin opettavan ylikonstaapeli Marko Lehtorannan johdolla. Lehtorannalla voisi sanoa olevan käytännön osaamista asiaan. Hän on tehnyt pitkän uran muun muassa väkivaltarikostutkinnassa, ja opintojaksolla käydään lävitse hänen itsensä työurallaan tutkimia tapauksia. Tätä kirjoittaessani

hänen johdolla jokaisen kurssin jokainen opetusluokka käy edelleen matkaan tälle samaiselle ikimuistoiselle luokkaretkelle.

Kun Tays ilmestyi näkyviin bussimme ikkunoihin, puheet alkoivat vähentyä ja ilmeet vakavoitua. Muistan vieläkin kävelymatkan

bussilta kohti obduktio-osaston ovia. Saavuttuamme osastolle puimme opinnoissa käytettävien poliisin palvelusasuun päälle sairaalan suojaväestetuksen, minkä jälkeen saimme pie-nehkön luennon siitä, mikä odottaa ja kuinka kävellä määränpäähamme sairaalassa. Sisäänkäynti obduktiosaliin löytyisi kulman takaa, oven takana olevan käytävän vasemmalta seinustalta. Jo etukäteen Lehtoranta oli kertonut, että salissa on useampi avauspöytä ja meidän pitäisi uteliaisuudesta huolimatta keskittyä vain omaan pöytäämme. Toinen hänen antamansa ohjeistus koski yllättävää kuumuuden tunnetta. Mikäli joku yllättäen kokisi poikkeuksellista lämmön tunnetta, se olisi kehon antama varoitus mahdollisesta, kohta iskevästä tajunnan menetyksestä.

Kun henkilökunta oli meitä riittävästi valmistellut, kävelin muutaman käytävän lävitse, kohti vasemmalla aukeavaa suurta hallimaista oviaukkoa ja näin jo huoneen perällä opettajamme ja vieressä metallisella pöydällä makaavan kalpeahkon vainajan. Päätäväisesti jatkoin askeltamista, kun saavuttuani oviaukon kohdalle

käännähdin katsettani vasemmalle. Salissa näkyi kolmella muulla metallipöydällä vainajat, joiden ruumiinavaus oli jo aloitettu. Muistan, kuinka itseäni lähin makasi kallo sekä keskivartalo avattuina, kyljet vihertäen alkaneesta maatumisesta. Jäädessäni vastoin ohjeita hetkeksi tuijottamaan verkkokalvoihin ikuistuvaa, tuolloin absurdilta tuntuvaa näkyä Lehtoranta huomautteli jatkamaan eteenpäin ja pitämään keskittymisen opetuksessa.

Edessämme makaava obduktion eli ruumiinavauksen kohde oli kuusissakymmenissä oleva vainaja. Tämä hetki oli minulle, kuten valtaosalle muistakin, ensimmäinen kosketus kuolleen ihmiseen. Muistan pohtineeni, kuinka vainaja näytti siltä, että joku olisi vain sammuttanut valot ja poistunut kotoa. Kuinka tämä henkilö voisi hetkenä minä hyvänsä avata silmänsä ja jatkaa elämäänsä. Tuo elämä oli kuitenkin reilua viikkoa aiemmin todettu lääkärin toimesta päättyneeksi. Tunnustettakoon, että ajatus vainajan silmien aukeamisesta sai mielessäni aikaan myös jatkoajatuksia kauhugenrestä tutuista, järjenvastaisista elävien kuolleiden ylösnousuista.

Lehtoranta näytti ammattimaisesti esimerkkiä vainajan tutkimisesta, rohkaisten samalla meitä jännittyneitä opiskelijoita osallistumaan. Muistan vetäneeni syvään henkeä samalla kun ajattelin, että ennemmin tai myöhemmin tämä pitää tehdä. Otin päättäväi-

sesti askeleen eteenpäin ja kosketin vainajaa vasemmasta käsivarresta. Sillä hetkellä tunsin väkisinkin pientä surua. Samaan aikaan haluaa kunnioittaa vainajaa ja antaa hänelle rauhan, ja kuitenkin täyttää rauhaa ei voi antaa, sillä hänelle pitää tehdä tutkimuksia. Yhdessä aloimme testata raajojen nivelistä kuolonkankeutta ja tutkimme lautumien sijaintia sekä niiden poispainettavuutta. Tilanteessa toimii väkisinkin rauhallisesti ja arvokkuutta noudattaen. Siinä tiedostaa, että jonnain päivänä vastaavalla pöydällä on joku itselle läheinen ja häntä haluaa kohdeltavan samoin kuin tuntematonta vainajaa, joka on läheinen joillekin muille.

Harjoittelimme niitä normaaleja toimenpiteitä, joilla poliisi toteaa vainajasta sekundaarisia kuolemanmerkkejä eli merkkejä, joita ihmisruumiiseen alkaa il-

maantua elämän päättymisen jälkeen. Näitä merkkejä ovat esimerkiksi lihas-ten jäykistyminen, ruumiin jäähtyminen, alkanut maatumis- tai mätänemisprosessi, ja ne lautumat. Lautumat ovat suuria, hieman mustelman näköisiä jälkiä, jotka syntyvät verenkierron pysähtytyä. Paikoilleen pysähtyneen veren punasolut virtaavat pikkuhiljaa maan vetovoiman seurauksena kohti vartalon alueiden alimpia hiussuonia, mikä aiheuttaa värimuutoksia iholla. Poikkeuksena ovat luonnollisesti sellaiset tapaukset, joissa valtaosa verestä on valunut ulos vainajasta.

SILLÄ HETKELLÄ TUNSI
VÄKISINKIN PIENTÄ
SURUA. SAMAAAN AIKAAN
HALUAA KUNNIOITTA
VAINAJAA JA ANTAA
HÄNELLE RAUHAN, JA
KUITENKAAN TÄYTTÄ
RAUHAA EI VOI ANTAA,
SILLÄ HÄNELLE PITÄÄ
TEHDÄ TUTKIMUKSIA.

Koska lautumat muodostuvat vainajan asentoon nähden alimpiin verisuoniin, niiden havaitsemiseksi on pakko käännellä vainajaa. Kuolleen ihmisen käsitteleminen, liikuttelu ja tutkiminen ei liene kenellekään oudokseltaan helppoa. Ei se varsinaisesti helpotu edes vuosien kokemuksella, vaikka siihen jollain tavalla tottuu enemmän. Tässä opintoihin kuuluvassa valvotussa tilaisuudessa opettaja pystyy seuraamaan oppilaidensa reagoimista ja jaksamista tilanteessa. Tutkiminen tapahtuu suljetussa, turvallisessa ympäristössä, ja paikalla ovat ammattilaiset opastamassa ja havainnollistamassa tutkittavia asioita sekä selventämässä, mitä ne asiat meille kertovat.

Esimerkiksi se, kuinka viileä iho on ja miten paljon ja voimakkaasti nivelissä on kankeutta, antaa osaltaan viitteitä siitä, miten kauan henkilö on mahdollisesti jo ollut kuolleenä. Näitä viitteitä voi saada myös lautumisista, joista pystyy lisäksi päättelemään, onko henkilö ollut kuollessaan samassa asennossa tai yleensäkin samassa paikassa mistä hänet löydettiin. Muun muassa näiden asioiden tarkastelu ja tarkka kirjaaminen on tärkeää jo siksi, että poliisipartion kirjaamat tiedot tukevat oikeuslääkärinä myöhemmin tutkimuksissaan. Ilman tällaista opintoihin kuuluvaa järjestettyä tilaisuutta näiden asioiden kunnollinen oppiminen olisi kovin hankalaa, ellei jopa mahdotonta.

Kun olimme aikamme perehtyneet vainajan tutkimiseen sekä hänen kuolemaansa edeltäviin tapahtumiin, alkoi itse ruumiinavaus. Ruumiinavauksessa obduktioteknikko valmis-

telee vainajan obduktiolääkärin tutkimuksia varten avaamalla vainajan sekä punnitsemalla tämän sisäelimet. Punnitsemisen jälkeen lääkäri tutkii elimistä mahdollisia merkkejä kuoleman aiheuttajasta. Avauksen seuraminen tuntui itsestä luonnottomalta, ja yhtä aikaa hyvin mielenkiintoiselta. Vainajan kallo avataan pääläelä, kuten myös vartalo kaulasta nivusiin. Operaatiota seurattaessa obduktiolääkäri kertoi meille työstään sekä siitä, mitä silmiemme edessä tapahtui. Hän myös vastaili epätavallisen hiljaisen joukkion hänelle esittämiin harvoin kysymyksiin.

Avausta seurattessani takaraivooni alkoi hetkellisesti hiipiä jopa pakokauhomainen tunne. Oli aivan kuin herkkä psyykeni olisi halunnut suojata itseään pakottamalla minut pois tuosta epänormaalista tilanteesta, käskien kehoani kääntymään kohti oviaukkoa ja kävelemään ulos. Samaan aikaan omat ajatukseni kuitenkin pyrkivät tukahduttamaan tuota tunnetta. Tiesin, että tämä on osa ammattia, johon olen hakeutunut, ja myös hyvin mielenkiintoinen opetustilanne. Pikkuhiljaa näiden kahden samanaikaisen voiman päänsisäinen kädenvääntö alkoi tasaantua, ja alkava ammatillinen uteliaisuus aiheeseen vei voiton tunteista. Tuon vastaavan pakokauhun omaisen tunteen olen kokenut elämässäni toistekin, virkauralla eräällä työtehtävällä.

Obduktiosalista on kyllä mahdollista poistua ulkopuolelle istumaan ja haukkaamaan happea. Muutama meistäkin turvautui tähän mahdollisuuteen. Itse havaitsin toimiviksi annetut ohjeet hengittämisen suhteen:

suun kautta sisään, nenän kautta ulos. Myös itsensä pitäminen liikkeessä pienillä säännöllisillä asennon ja paikan vaihdoilla tuntui auttavan. Näin salissa pysyminen ja toimenpiteiden seuraaminen sujui itseltäni lopulta ongelmitta.

Tuo mieltäni vallannut voimakas tunnereaktio laantui yhä enemmän, mitä pidemmälle tilaisuus eteni. Ute-
liaimmat meistä hivuttautuivat katso-
maan läheltä, miltä se ihminen oikein
sisältä näyttää. Missä elimet sijaitsevat,
ja miltä mikäkin sisäelin näyttää. Oi-
keuslääkäri esitteli vainajan sisäelimis-
tä muun muassa merkkejä – esimer-
kiksi viskeraalirasvan muodostumista
sisäelinten ympärille –
jotka kertovat tämän
elintavoista sekä mer-
kkejä, jotka kertovat
mahdollisista sairauk-
sista tai esimerkiksi
aiemmin olleista sai-
rauskohtauksista. Esi-
merkiksi aivoinfarktista
kertovat poikkeavuudet
aivokudoksissa. Tätä
parempaa perehdytystä
ihmisen biologiaan ei
ainakaan tavallinen rivipoliisi voi saa-
da. Ja harva muukaan, pois lukien lää-
kärit ja erikoistuneet hoitajat.

Hajut olivat yllättävän vähän häirit-
seviä. Toisinaan, hyvin hetkellisesti,
nenään saattoi suolistosta tuoksahtaa
epämiellyttävä haju. Hyvä ilmanvaiht-
otekniikka kuitenkin huolehtii, ettei-
vät ne juurikaan jää avaustilaan pyö-
rimään.

Luokkaretkemme päättyi puolilta-
päivin ja palasimme, ehkä ironisesti-

kin, kouluun lounaalle. Vaikka edel-
leen luokkamme säilyi positiivisen
hyväntuuluisena, ihmisistä paistoi silti
tilanteen aikaansaama vaitelaisuus.
Ehkäpä ruokahalu ja lounastaminen
eivät sillä hetkellä olleet vielä pääl-
limmäisenä mielessä, mutta nälkä vei
kuitenkin kaikista voiton. Elävästi
edelleen muistan, että koulun ruoka-
lassa tarjolla oli uunimakkaroita peru-
namuusilla.

* * *

Myöhemmin tuo silloin hieman epä-
normaalilta tuntunut ruokailu on
hyvinkin normalisoitunut. Poliisin
työssä tauot ja ruokai-
lut eivät ole työaikaan
kirjoitettuja, ja ruoka
syödään kun, tai jos, sii-
hen on tilaisuus. Joskus
tuo tilaisuus on suoraan
vainajatehtävältä pala-
tessa. Kovassa nälässä
sitä usein mieluusti syö
jo ennen kirjallisten toi-
den aloittamista. Eikä
ainakaan tähän men-
nessä syömiseni ole häi-
riintynyt hetkeä aiemmin kokemistani
asioista.

Ruumiinavauksen tärkeä merkitys
valkeni itselleni kunnolla työharjoitte-
lussa nuorempana konstaapelina. Tä-
mänkin hetken muistan kuin eilisen.

Hätäkeskus antoi partiollemme tehtä-
vän koodilla ”kuollut henkilö”. Hetki
mitä olin ehkä eniten harjoittelussa
jännittänyt. Alkoi omalta osaltani hi-
venen hermostunut ajomatka kohti
vainajatehtävää.

Saavuttuamme kohteeseen paikalla olivat jo vainajan lähiomaiset. Koke-
nut partiokaverini kertoi hoitavansa
puheet, jos minä
hoidan vainajan
tutkimisen.

Askelsin yksin
asunnon huonee-
seen, missä odotti
vain ensihoidon
lakanalla peittämä
vainaja. Nostaes-
sani lakanan pois opinnoissa synty-
neet palaset loksahivat paikoilleen.
Vainaja sattui vielä olemaan vastaa-
vaa ikäluokkaa ja samaa sukupuolta
kuin se, jonka kouluaikana olimme
obduktiossa kohdanneet. Vaikka tätä
tehtävää oli pienellä pelolla odottanut,
itse vainajaa kohtaan en tuntenut enää
minkäänlaista jännitystä. Vastaavat
asiat oli jo kertaalleen tehty opiske-
luaikana, Lehtorannan opetuksella.
Jäljellä oli vain ammatillinen kiinnos-
tus. Tästä tuleekin mieleeni toinen
hyvä peruste sille, miksi kuoleman-
syyntutkintaa opetetaan koulussa niin
kattavasti ja miksi opetukseen kuuluu
käynti obduktiosalissa. Olisi tietyllä
tapaa kiusallista lähteä opettelemaan
ja ihmettelemään tilannetta omaisten
ollessa läsnä. Vainajan kanssa työsken-
nellessä on tärkeää, että oma toiminta
on ammattimaista, vaikka ei itseään
ammattilaisena vielä pitäisikään.

Tämä vainaja oli saanut sairaskoh-
tauksen omassa kodissaan, ja ensi-
hoidon elvytysryityksistä huolimatta
hän oli menehtynyt kotinsa lattialle.
Omaisten ja partionjohtajani ollessa
toisessa huoneessa sain kaikessa rau-
hassa keskittyä tutkimuksiini. Ennen

aloittamista jäin hetkeksi katselemaan
vainajaa. Se oli kuin oma hiljainen
harras hetkeni hänen päättäneelle
elämälleen. Sitten
päättäväisesti ryh-
dyin töihin. Otin
tarvittavat valo-
kuvat, kokeilin
raajojen ja nivel-
ten liikkuvuutta ja
niin edelleen. Nii-
tä samoja asioita,

mistä meille oli oppitunneilla kerrottu
ja mitä olimme konkreettisesti ope-
telleet ruumiinavauksessa. Vainaja oli
edelleen kosketukselle lämmin, eikä
nivelissä ollut havaittavissa minkään-
laista kankeutta – kuten ei pitänytkään
olla, sillä hän oli vielä reilua tuntia
aiemmin ollut elossa. Sekundaarisia
merkkejä kuolemasta ei ollut vielä ole-
massa. Kuoleman oli todennut paikal-
la ollut ensihoidon lääkäri elvytyksen
päätteeksi.

Vainajalle tilattua kuljetusta odotel-
taessa seurailin työparini erittäin tai-
dokasta keskustelua vainajan omais-
ten kanssa. Ihailin sitä, miten hyvin
hän osasi olla läsnä ja neuvoa omaisia
surun hetkellä. Hän oli minua nuo-
rempi ja vasta poliisiksi valmistunut.
Silti hän osasi puhua tilanteessa rau-
hallisesti, osoitti käyttämillään sanoilla
ja ilmaisuilla arvokkuutta vainajaa ja
omaisia kohtaan ja osasi neuvoa omai-
sia hakemaan voimaa toisistaan surun
keskellä. Ajattelin, että jonain päivänä
minunkin pitäisi kyetä vastaavaan, toi-
vottavasti yhtä ammattitaitoisesti.

Poistuessamme paikalta aloin jo
autossa kirjoittaa kuolemansyyntut-
kintailmoitusta poliisin tietojärjestel-

VAINAJAN KANSSA
TYÖSKENNELLESSÄ ON TÄRKEÄÄ,
ETTÄ OMA TOIMINTA ON
AMMATTIMAISTA, VAIKKA EI
ITSEÄÄN AMMATTILAISENA VIELÄ
PITÄISIKÄÄN.

mään. Tällöin sain partiotoveriltani neuvon, joka on edelleen mielessäni, kun kirjoitan ilmoitusta kuoleman-syyntutkinnasta:

"Ilmoituksen kirjoitustavassa on hyvä muistaa arvokkuus, sillä jonain päivänä myös omaiset saattavat lukea ilmoituksen. Mieti millaisia ilmaisia käytät."

Kirjoita siis vainajasta aina samalla arvokkuudella kuin häntä muutenkin kohtelet.

Tuo arvokkuus tarkoittaa sen tiedostamista, että vainaja on joskus syntynyt, elänyt ihmis-elämää, ollut toisille läheinen, ja nyt häntä ollaan lähettämässä viimeiselle matkalleen.

Harvoin tiedämme, millaisia valintoja hän on elämässään tehnyt tai millaisten käänteiden ja valintojen kautta elämäänsä on elänyt. Kaikki elämä on kuitenkin arvokasta, ja niin on myös elämän päättymisen jälkeinen aika.

* * *

Tämän tehtävän jälkeen olen kuullut urallani saman tehtäväkoodin lukuisia kertoja. Vainajia on myös tullut vastaan muidenkin tehtäväkoodien yhteydessä. Hyvinkin nuorista hyvin vanhoihin ja kaikkea siltä väliltä. Hyvinkin erilaisissa olosuhteissa, niin luonnollisesti kuin tapaturmaisesti ja oman käden kautta kuolleisiin. Ne ovat osa työtä, ja niihin aina suhtautuu omalla tavallaan. Eivät ne tehtävät

koskaan mieluisia ole. Ja vaikka henkilökohtaisesti koen tällaiset tehtävät mielenkiintoisina, ei niistä silti millään tapaa innostua osaa. Kuolema on aina surullinen ja ikävä. Omasta mielestäni kaikista surullisimmat kohtalot ovat niitä, jotka ovat olleet asunnossaan jo viikkoja kuolleena, eikä kukaan ole heitä osannut kaivata.

Kuten kaikissa muissakin poliisitehtävissä, vainajatehtävissäkin on toisinaan omat vivahteensa. Tietyllä tapaa suurin osa on samankaltaisia, vaikka ne eivät koskaan samanlaisia olisikaan.

Samankaltaisuudella tarkoitan luonnollisia olosuhteita ja sinänsä "luonnollisen" oloista kuolemaa. Vivahteet tulevat, kun kuolinpaikalla, tai itse vainajassa, on jotain selkeästi poikkeavaa, mitä ei heti kykene järjellä luontaiseksi selettämään. Tämän tyyli-

set vivahteet herättävät äkkiä sen kuuluisan poliisin vaiston.

Yksi elävimpin mieleen jääneistä tapauksista osui kohdalleni myös työharjoittelussa. Saimme hätäkeskukselta ilmoituksen epäilystä itsemurhasta. Nuori aikuinen oli löytynyt asunnosta menehtyneenä. Saavuttuamme suurrehkon asunnon eteisen oviaukolle näimme vähäpukeisen vainajan vatsallaan asennossa, mistä voisi kuvitella hänen juostessa kaatuneen ja jääneen niille sijoilleen. Jo tässä kohtaa heräsi runsaasti kysymyksiä: Mihin henkilö on kuollut, ja miksi kuolema ilmoitettiin itsemurhana? Olimme lähestulkoon varmoja, että kuolemaan liittyi

OMASTA MIELESTÄNI
KAIKISTA
SURULLISIMMAT
KOHTALOT OVAT NIITÄ,
JOTKA OVAT OLLEET
ASUNNOSSAAN JO
VIIKKOJA KUOLLEENA,
EIKÄ KUKAAN OLE HEITÄ
OSANNUT KAIVATA.

nyt jotain muuta. Käytimme paikan ja vainajan tutkimiseen useita tunteja työpäivästä, välillä konsultoiden tekniikkaa sekä tutkintavuorossa olleen rikostutkintaryhmän ryhmänjohtajaa.

Muistan, kuinka kuumana kesäpäivänä hikoilimme lämpimässä asunnossa pyrkien epätoivoisesti ratkaisemaan kuolemaa edeltäneen tapahtumakulun.

Etsimme ympäri asuntoa viitteitä itsetuhoisuudesta, kuten itsemurhaviestiä tai tyhjiä lääkepakkauksia.

Etsimme vainajasta merkkejä ulkoisesta väkivallasta. Emmekä löytäneet minkäänlaisia viitteitä asunnon aiemmista tapahtumista, rikoksista tai itsetuhoisuudesta.

Vainajasta ilmoittanut oli itse päättelyt kyseessä olevan itsemurha, koska miksipä muuten tuo henkilö olisi voinut kuolleena löytyä.

Tänä päivänäkään en tiedä tuon henkilön virallista kuolinsyytä. Enkä sitä luultavasti koskaan saa tietää, koska se tieto ei minulle kuulu. Sen tiedän, että kuolemaan ei liittynyt rikosta. Tapaus palaa säännöllisesti mieleeni juuri sen erikoisten vivahteiden vuoksi. Tätäkään kuolemaa en itse kuvailisi "luonnolliseksi".

* * *

Vainajien parissa tehtävä työ ei aina ole sitä süsteintä. Hiljattain kuolleet eivät varsinaisesti haise, mutta elintoimintojen loputtua ruumis kuitenkin

rentoutuu, mikä saattaa viimeistään vainajaa siirrettäessä aiheuttaa ihmisruumiille ominaisia ruumiintoimintoja, kuten virtsaamisen ja suolistokasujen vapautumisen. Useita viikkoja asunnossaan kuolleena ollut puolestaan saattaa, vallitsevista olosuhteista riippuen, olla hyvinkin pitkällä maatumisprosessissa. Tällaisissa tapauksis-

sa vainaja yleensä löydetäänkin asunnon ulkopuolelle tulvivan voimakkaan pahan hajun seurauksena. Eivätkä tapaturmaisesti tai oman käden kaut-

ta menehtyneetkään aina ole välttämättä kovin siistissä kunnossa. Näistä asioista riippumatta samat toimenpiteet poliisi tekee joka tapauksessa. Esimerkiksi junan alle hypänneet pääsääntöisesti menevät junan alla hyvin pahasti tunnistamattomaan kuntoon. Näitä jäljelle jääneitä kappaleita sitten kerätään kasaan hauturia varten, samalla kun pyritään löytämään jotain yksilöiviä tuntomerkkejä, millä voitaisiin myöhemmin vainaja tunnistaa.

Ja tunnistaa vainaja pitää aina. Muuten tätä ei voida todeta kuolleeksi. Henkilöllisyys pitää aina varmistaa osana kuolemansyyntä tutkintaa. Hiljattain menehtyneen ihmisen henkilöllisyyden voi paikalla oleva poliisipartio varmentaa esimerkiksi vainajan asiakirjoja hyödyntäen, kuten passi, kuvallinen Kela-kortti tai ajokortti. Myös se voi auttaa, mikäli jo paikalla olleet ovat hänet tunnistaneet. Vainajan taas ollessa pahoin vaurioitunut tai pidem-

JA TUNNISTAA VAINAJA
PITÄÄ AINA. MUUTEN TÄTÄ EI
VOIDA TODETA KUOLLEEKSI.
HENKILÖLLISYYS PITÄÄ AINA
VARMISTAA OSANA KUOLEMANSYYNTÄ
TUTKINTAA.

mällä maatumisprosessissa, kasvopiirteistä tunnistaminen voi olla hyvin haastavaa. Tällaisissa tapauksissa vainajaa pidetään tuntemattomana, vaikka hänen henkilöllisyydestään olisikin varsin varteenotettava epäily. Henkilöllisyys varmistetaan muun muassa sormenjälki- ja DNA-tutkimuksilla, ettei vahingossakaan väärä henkilö päätyisi kuolleiden kirjoihin.

Erilaisten hajujen sietäminen on hyvin yksilöllistä. Toiset pitkäinkin virkauran tehneet eivät siedä ollenkaan ruumiista lähteviä hajuja. Itse taas olen havainnut kykeneväni niitäkin jollain tasolla sietämään. Toki taskusani kulkee varmuuden vuoksi aina sieraimiin asetettavat hajusuojat, kaksin kappalein kulloistakin työparia ajatellen. Tällä pikku huomaavaisuudella on ehtinyt tulemaan partiokavereilta kiitos jos toinenkin. Kertakäyttökäsineitäkin pyrin varaan taskun täydeltä mukaani, mikäli se vain on mahdollista, sillä kädet pidetään mieluusti suojattuna vainajaa ja paikkoja tutkiessa.

Toisinaan pitkäaikainen altistuminen voimakkaille hajuille saa ne tarttumaan vaatteisiin. Ja mikäli sattuu olemaan niin, että pukukaapissa ei ole vaihtovaatteita, saattaa työvaatteiden tuoksahtelua joutua kestämään pidempäänkin. Joskus hajut voivat myös jäädä nenään "kummittelemaan", eli nenässään saattaa yhtäkkiä hetkellisesti tuntea vainajapaikalla olleen pistävän tuoksun jopa tunteja työvuoron päättymisen jälkeen. Tämä on kui-

tenkin ainakin itselläni ollut onneksi kovin harvinaista. En tiedä, liittyykö tuohon hajujen kummitteluun jotain puhtaasti psykologista, sillä opintojen "luokkaretken" jälkeisen illan aikana saatoin satunnaisesti haistaa obduktiosalissa olleita tuoksujia, muun muassa kesken iltaisen ruoanlaittoni. Kuitenkin, mitä olen löyhästi asiaa internetistä tutkinut, ilmiölle on olemassa myös jonkinlainen fyysinen, nenäonteloiden toimintaan liittyvä selitys.

Tätä kirjoittaessani selailin uudelleen Kiusken kirjaa kuolemansyyn-tutkinnasta, ja havaitsin lähinnä tutkivani kuvissa näkyviä asioita vailla minkäänlaista shokki-vaikutusta. Osaltaan se on kai jonkinlaista karaistumista, osaltaan ammattimaistumista. Mikäli joskus päädyn

uudelleen mukaan obduktioon, uskoisin sen olevan kokemuksena jo hyvin erilainen, vailla sen suurempia shokkiefektejä tai järkytyksen tunteita. Luultavasti saisin vielä enemmän irti tilanteen suomasta mahdollisuudesta oppia ihmiskehosta ja sen toiminnasta.

* * *

Toinen kuolemaan liittyvä tehtävä, jonka poliisi voi saada, on suruviestin vieminen vainajan lähiomaisille. Tähän ei toki ruumiinavaus valmista, mutta tätäkin aihetta Poliisiammattikorkeakoululla käsitellään. Aihe kulkee käsi kädessä kuolemansyyn-tutinnan kanssa.

TOINEN KUOLEMAAN
LIITTYVÄ TEHTÄVÄ,
JONKA POLIISI VOI
SAADA, ON SURUVIESTIN
VIEMINEN VAINAJAN
LÄHIOMAISILLE.

Kun henkilö on kuollut, tieto kuolemasta toimitetaan lähiomaisille mahdollisimman viivytyksettä, senkin takia, etteivät omaiset joudu esimerkiksi lukemaan tapaturmaisesta kuolemasta sosiaalisesta mediasta tai uutisista taikka saa asiaa tietoonsa epävirallisesti huhupuheiden kautta. Tätä viranomaisen toimittamaa viestiä kutsutaan siis suruviestiksi, tai kuolinviestiksi.

Usein kuolinviestin toimittaa vainajatehtävällä ollut poliisipartio, jolla on ensitieto kuoleman olosuhteista. Joissakin kiireellisimmissä tapauksissa tiedon saattaa viedä toinen poliisipartio, vainajatehtävän ollessa vielä kesken. Ja toisinaan viesti toimitetaan virka-apuna toisen poliisiaseman toimesta, jos vainaja ja tämän lähiomaiset asuvat eri poliisipiirin alueella. Esimerkiksi Helsingistä ei ajella Rovaniemelle viemään viestiä vainajan lähiomaiselle, vaan viestin toimittamiseen pyydetään virka-apua Lapin poliisilaitokselta. Tiedot lähiomaisista selvitetään lähtökohtaisesti väestötietojärjestelmän kautta. Väestötietojärjestelmä on Suomen kansalaisista sekä Suomessa vakinaisesti asuvista ulkomaisista rakennettu väestörekisteri, mistä pystytään näkemään esimerkiksi henkilön vanhemmat, mahdolliset sisarukset, puoliso, tai lapset. Poliisilla on virkatehtävillään pääsy myös väestörekisterin tietoihin.

Sopivan lähiomaisen selvittyä poliisipartio lähtee tavoittelemaan tätä henkilökohtaisesti kotiosoitteestaan tai muusta sijainnista, missä hänen varmuudella tiedetään olevan. Tavoitteena on aina päästä kertomaan omaiselle hänen läheisensä kuole-

masta kasvotusten. Samalla varmistetaan hänen henkinen jaksamisensa tilanteessa ja ohjeistetaan muun muassa siitä, minne vainaja on toimitettu, sekä ruumiinavauksesta ja siitä seuraavasta hautausluvasta. Hautauslupa on nimensä mukaisesti lupa omaisen hautaamiselle, ja sen kirjoittaa lähtökohtaisesti lääkäri ruumiinavauksen jälkeen. Omaiselle voidaan myös järjestää tarvittaessa kriisiapua, joko hänen sitä itse halutessaan tai paikalla olevan poliisipartion oman arvion perusteella. Kriisiapua voidaan järjestää muun muassa sosiaali- tai terveydenhuollon kautta.

Poikkeustapauksissa omaiselle voidaan toimittaa tieto puhelimitse, jos häntä ei esimerkiksi mitenkään onnistuta tavoittamaan kasvotusten. Muissa kuin poikkeustapauksissa en koe soittamista hyväksi tavaksi viestin toimittamiselle, sillä perille toimitettu uutinen tulee muuttamaan sen vastaanottajan elämän lopullisesti. Sellaista uutista ei lähtökohtaisesti ole suotavaa toimittaa kuin kasvotusten.

Sen ensimmäisen vainajatehtävän ohella myös ensimmäistä kuolinviestin viemistä jännittää harjoittelussa. Sitä jännittää myös jatkossa työelämässä, vaikka vainajien kohtaamista ei enää jännittäisikään. Omaisten kohtaaminen ja uutisen pukeminen sanoiksi saa pahimmillaan uutisen tuojan murtumaan, mikäli omaiset murtuvat. Parhaimmillaankin käynti jättää yleensä paikalta poistuessa apean tunnelman. Uutisesta seuraavaa omaisten reaktiota ei kukaan osaa ennakoida tai ennustaa. Näille asioille ei ole valmiita malleja eikä valmista käsikirjoitusta.

Se jännittää erityisesti.

Sen tiedostamisesta on jonkin verran apua, että poliisi on poliisi. Ei pappi, ei psykologi, eikä mikään muukaan kuin juuri poliisi. Poliisi kertoo faktat, opastaa ja ohjeistaa. Toki tilanteessa pitää elää mukana ja jokainen poliisi tekee sen oman osaamisensa mukaan. Mutta tätä suurempaa sielunhoitoa paikalle ei jäädä antamaan, vaikka harvemmin kiireelläkään poistutaan. Toisinaan paikalta poistuminen on poliisin osalta yhtä kylmä kuin paikalle saapuminen. Aina kuitenkin tehdään tapauskohtainen arvio siitä, ilmoitetaanko omaisten pyytämättä kriisiavun tarpeesta sosiaalitoimelle ja terveydenhuoltoon vai riittääkö pelkkä ohjeistus kriisiavun hankkimiseen siltä varalta, että omainen myöhemmin kokee avun tarpeelliseksi.

Joissakin tapauksissa saattaa olla myös järkevää mennä viemään viestiä yhdessä kriisiapuun erikoistuneiden viranomaisten kanssa, esimerkiksi vietäessä viestiä työtapaturmassa menehtyneen puolison perheelle. Tai lapsen kuolemasta tämän vanhemmillemme. Jälkimmäiseen liittyneestä omasta kokemuksestaan kertoo Jussi Majanen valintakoekirjan vuonna 2014 ilmestyneen ensimmäisen painoksen artikkelissa "Vaativin tehtävä?".

Kuolinviestissä faktojen kertominen on tärkeää. Mennään suoraan asiaan ja kerrotaan faktat niin, kuin ne tiedossa ovat, ja mitä asiasta on mahdollista kertoa. Poliisi ei spekuloi kuolemaan

johtaneita syitä tai tapahtumia. Mikäli syy ei ole selvä tapahtumapaikalla, syyn selvittää oikeuslääkäri. Omaiset saavat siitä aikanaan raportin.

Yksi kouluajoilta mieleeni jäänyt ylikonstaapeli Lehtorannan ohje oli: "Mennään suoraan asiaan." Ilman mitään hienoja kiertoilmauksia. Eli esitetään viesti niin, ettei se jää millään tapaa epäselväksi. Jos poliisi sanoisi omaiselle esimerkiksi, että "X on mennyt parempaan paikkaan", sillä saisi jo muutenkin poliisin saapumisesta hämmästyneen viestin saajan hämmästelämään vieläkin enemmän. Kun sanoo, että "X on hetki sitten kuollut", harvemmin jättää

POLIISI EI
SPEKULOI KUOLEMAAN
JOHTANEITA SYITÄ TAI
TAPAHTUMIA. MIKÄLI
SYY EI OLE SELVÄ
TAPAHTUMAPAIKALLA,
SYYN SELVITTÄÄ
OIKEUSLÄÄKÄRI.

arvailuille varaa. Sana "kuollut" on lyhyt, ytimekäs sekä pysäyttävä.

Joskus menehtyminen kiinnostaa myös muita vainajalle läheisiä. Naapurit saattavat tulla kyselemään, mitä on mahtanut tapahtua, kun on poliisit ja ambulanssi paikalla. Tai kaverinsa voinnista huolestunut ystävä saattaa tupsahtaa paikalle tai soittaa itse vainajan kotioven takaa hätäkeskukseen, koska ei tavoita ystävänsä. Ja niin ikävältä kuin se saattaakin tuntua, heille me emme saa antaa mitään tietoja tapahtuneesta. Lähtökohtaisesti tieto kuuluu siihen oikeutettujen viranomaisten lisäksi vain lähiomaisille. He taas voivat jakaa asiaa ja siihen liittyviä tietoja oman harkintansa mukaan lähipiirilleen. Toki viimeistään paikalla oleva vainajakuljetus paljastaa lähitöllä oleville tapahtuneen todellisen

luonteen ja saattaa saada aikaan huhujen liikkumisen. Tämä osaltaan myös korostaa sitä, miksi kuolinviesti pitää toimittaa omaisille mahdollisimman viiveettä.

* * *

Kuolinviestiä ei tietenkään erikseen tarvitse toimittaa, mikäli omaiset ovat jo paikalla. Jos poliisin pitää suorittaa tutkintatoimensa omaisten läsnäollessa, tämä onkin itsessään taas oma taiteenlajinsa, jossa vaaditaan hienotunteisuutta ja tilannetajuja. Useimmiten tilanne ratkaistaan niin, että toinen partiojäsen vie omaiset eri huoneeseen ja niin sanotusti hoitaa puheet. Hän selvittää siinä perustietoja vainajasta ja ohjeistaa, kuinka asiat tästä eteenpäin menevät, sekä tietenkin varmistaa omaisten mahdollisen tukitoimien tarpeen. Samaan aikaan toinen partiojäsen jää tekemään tutkimuksia vainajalle. Näin tutkimuksia tekevä saa työrauhan ja pystyy keskittymään täysin omaan tekemiseensä. Tämä ei kuitenkaan aina ole mahdollista, jos kyseessä on esimerkiksi pienempi asunto, kuten yksio.

Itse koen edelleen hieman kiusalliseksi tilanteen, missä omaisten katsojien pitäisi käänellä, väänellä ja riisua heidän omaistaan, joka hetkeä aiemmin on kuollut, tai jonka he ovat juuri kuolleen löytäneet. Silti se ei saata estää ja haitata perusteellista tutkimista. Tavallaan muut läsnäolijat pitää omassa mielessään sulkea työn ajaksi

ulkopuolelle – ja silti on koko ajan huomioitava heidän läsnäolonsa niin tekemisissään kuin sanavalinnoissaan.

Kun toinen partion jäsen on omaisten kanssa toisaalla, tutkintaa tekevän poliisin rooli korostuu. Kahdestaan työskenneltäessä molemmat tekevät havaintoja sekä keskustelevat ja pohjivat yhdessä tapahtumia ja olosuhteita, mutta nyt tämä jää pitkälti täysin tutkimuksia tekevän harteille. Toki

SANA "KUOLLUT" ON LYHYT,
YTIMEKÄS SEKÄ PYSÄYTTÄVÄ.

jos vainajan luona havaitsee jotain oikeasti askarruttavaa, ei ole lainkaan väärin kut-

sua partiokaveria käymään paikalla.

Poliisi järjestää paikalle vainajakuljetuksen, mistä tulevat kustannukset hoitaa Suomen valtio. Toisinaan vainajakuljetusta joutuu myös odottelemaan pitkään, mikä omaisten läsnäollessa korostaa taas entisestään poliisin vuorovaikutustaitoja. Joskus puheenaiheiden löytyminen saattaa olla hyvinkin haastavaa tietyn ajan jälkeen. Hiljaa paikoillaan seisoskeleminen vasta ajan saakin hidastumaan. Toki toisinaan voi käydä niinkin, että odoteltaessa poliisille ryhdytään valmistelemaan pullaa ja kahvia ja turistaan kaikenlaista.

Ihmisen uteliaisuus on rajatonta, ja se on myös olevinaan paikoin kekseliästä. Toisinaan joiltakin tuntuu kokonaan puuttuvan tilannetaju tai hienotunteisuus. Ehkäpä koomisiin oma muistoni tästä on, kun vainajan naapuripihan asukkaaseen iski yllättävä tarve aloittaa vain pienelle alueelle rajattu pihamaan haravointi, vaikka maahan oli jo ehtinyt saapua hento

ensilumi. Toinen erikoinen muistoni on tilanteesta, jossa ravintolan työntekijä oli rientänyt elvyttämään kadulle tuupertunutta henkilöä, joka avusta huolimatta oli menehtynyt. Sanomatakin on selvää, että elvyttänyt työntekijä oli tapauksesta hyvin järkyttynyt. Ja niin vain siinä poliisinkin läsnä ollessa ravintolan asiakkaat tapahtuneesta välittämättä kovaäänisesti vaativat työntekijää takaisin tiskin taakse palvelemaan.

* * *

Hyvin usein omaisten kuulee kauhistelevan: "Kaikenlaista tekin joudutte työssänne kestäämään." Omasta mielestäni kuolema on ehkä liiankin tabu täällä Suomessa. Meillä kuolleen näkemistäkin pidetään nykyään jotenkin epänormaalina ja hirvittävänä asiana, aivan kuten ennen poliisin uraa pidin itsekin. Monissa maissa on yhä normaalia nähdä kuollutta omaista, esimerkiksi hautajaisissa jätetään hyvästit avoimelle arkulle. Ehkä täällä meilläkin asiaa voisi jälleen normalisoida, onhan kuolema meitä kaikkia koskettava osa elämämme kiertokulkua. Entisaikaan oli vielä Suomessakin tapana viettää ruumiinvalvojaisia ennen hautajaisia.

Vainaja myös pestiin ja vaatetettiin omaisten toimesta. Yhteiskuvat avonaisen arkun vierellä olivat tavallisia.

Täysin eri asia tietenkin on, millaista on kestää poliisin työssä kaikkea tällaista. Näitä tilanteita kun kertyy poliisille huomattavasti enemmän kuin

tavallisille kansalaisille. Opinnot Poliisiammattikorkeakoulussa eivät tee kenestäkään kaiken kestäväää konetta, joka kykenisi katselemaan julmiakin asioita ja toimittamaan muille ikäviä uutisia ilman, että se millään tapaa vaikuttaisi myös oman pään sisällä. Erilaiset tukitoiminnot ovat vuosien saatossa kehittyneet ja niitä on sitä mukaa jalkautettu myös poliisiorganisaatioon. Osataan järjestää purkukeskusteluita, vaikka itse ei edes kokisi sellaista tarvitsevänsä. Myös työterveydenhuolto on toimivaa. Lisäksi jokaisella ihmisellä on omat mekanisminsa järkyttävien ja vaikeiden asioiden käsittelyyn. Jotkut osaavat pyyhkiä tapahtuneet mielestään hyvin nopeasti, moni helpottaa tilannetta jälkeensä ronskinkin huumorin turvin. Jotkut eivät kykene käsittelemään niitä ollenkaan.

Työharjoittelussa ensimmäiseltä vainajatehtävältä palatessamme lähiesimieheni kysyi ohimennen, onko kaikki kunnossa. Tuolloin hieman kummastelin kysymystä, olihan kyseessä ollut aivan "normaali" poliisitehtävä. Täl-

laistakin työtä olin kovalla vaivalla pyrkinyt päästä tekemään ja olin jo tuolloin sisäistänyt, että tulen kohtaamaan kaikenlaista hirvittäväkin. Eikä tämä ollut hir-

vittäväää. Näin jälkeensä olen vasta paremmin ymmärtänyt ja sisäistänyt tuon kysymyksen arvon ja merkityksen. Ja vaikka en minkäänlaista sielunhoitoa tehtävästä jäänyt kaipaamaan, annan suuren arvon sille, että omaa vointiani kuitenkin kysyttiin.

OMASTA MIELESTÄNI
KUOLEMA ON EHKÄ
LIIANKIN TABU TÄÄLLÄ
SUOMESSA.

* * *

Kaiken kaikkiaan poliisityö on saanut minut suhtautumaan ihmiselämään hieman eri tavalla. On jollain tapaa luontaista, että ihmiset, etenkin nuoret, pitävät itseään lähestulkoon kuolemattomina. Oman kuolevaisuutensa alkaa tajuta sitä selvemmin, mitä vanhemmaksi elää.

Toimintaelokuvissa ihminen kestää ja sietää vaikka minkälaista kuritusta. Toimintasankarit kykenevät pelastamaan päivän selvittyään konnien kidutuksesta, villeistä takaa-ajoista ja räjähdyksistä, vaikka muutaman ampuma-aseen aiheuttaman "lihas-haavan" kanssa. Todellisuus on kuitenkin jotain niin toisenlaista. Ja kukaan meistä ei ole toimintasankari.

Poliisina sitä näkee kaikenlaisia kohaloita. Ja sitä alkaa ymmärtää, miten hauras ihmiselo oikeastaan on. Miten pienestäkin syystä elämä voidaan ottaa pois. Siihen riittää väärässä paikassa oleminen väärään aikaan tai oman huomiointikyvyn tai harkinnan hetkellinen herpaantuminen. Epähuomiossa haparointi huonossa paikassa. Kulkupelin hallinnan menettäminen temppuilla. Väärään aikaan tullut sairaus. Tai oman ruumiin rakenteissa oleva "valuviika", joka sattuu petteämään. Ja jokainen näistä syistä voi vieä poliisin käsien kautta obduktiosalin pöydälle makaamaan.

Oikein kun asiaa syvällisesti miet-

ti, ei koskaan voi olla varma, milloin joku läheinen tekee viimeisen peliliikkeen. Tai ihan minä itse. Samoin voi miettiä, että poliisina jokaiseen työvuoroon lähtö saattaa olla viimeinen. Paljon harjoitelluista taktiikoista ja harjaantuneesta työturvallisuudesta huolimatta jokainen hätäkeskuksen jakama tehtävä saattaa kärjistyä olemaan minun tai jonkun työkaverini viimeinen. Mutta näillä tavoilla ajatteleminen ei kuitenkaan ole pidemmän päälle kovin kannattavaa. Ei oman mielenterveyden eikä oman elämänlaadun kannalta. Sekin olisi pidemmän

KAIKEN KAIKKIAAN POLIISITYÖ
ON SAANUT MINUT SUHTAUTUMAAN
IHMISELÄMÄÄN HIEMAN ERI
TAVALLA.

päälle kuolettavaa, että lukittautuisi pysymään turvasa neljän seinän sisällä. Eikä poliisin työkään kaikkesta tästä huolimatta ole yhtä kuolemaa. Se on vain pieni, mutta vakiintunut osa työtämme.

Itselleni opiskeluaika Poliisiämattikorkeakoulussa, tuossa poliisien Tylypahkassa, oli yksi tähänastisen elämäni parhaimpia aikoja, mistä on jäänyt lukuisia hyviä muistoja ja lukematon määrä ystäviä. Ja nämä ystävät ovat jakaantuneet ympäri Suomea erilaisiin poliisitehtäviin. Omasta mielestäni teen tällä hetkellä hienointa mahdollista työtä, mitä osaan kuvitella, hyvien työkavereiden kera. Ehkä myös sinä lukijana, kenties tulevana hakijana, pääset vielä kokemaan näitä samoja asioita. Mutta omalla tavallasi, oman elämäsi tarinaa kirjoittaen ja elämästäsi iloiten.

* * *

Kerroin aiemmin, että koin ”luokkaretkellämme” ruumiinavauksessa hetkellisen pakokauhumaisten tunteen ja että olen kokenut saman tunteen kerran myöhemminkin, poliisina työtehtävällä.

Minulla oli silloin virkauraa vanhempana konstaapelina takanani vasta puolisen vuotta. Menimme partiokaverini kanssa eräänä syyskuisena sunnuntaina hyvinkin rutiininomaiselle asunnon tarkastustehtävälle. Ikäihmistä ei ollut tavoitettu pariin päivään. Herkästi oletuksena on, että koska kyseessä on hyvin iäkäs henkilö, tehtävä saattaa muuttua tavalliseksi vainajatehtäväksi. Yhtä lailla on myös mahdollista, että henkilö löytyy asunnosta heikkokuntoisena. Esimerkiksi vanhus on saattanut kaatua lattialle

kykenemättä nousemaan takaisin ylös. Hän on myös saattanut lähteä jonnekin, ottamatta matkapuhelintaan mukaan. Vanhemmat ihmiset ovat tottuneet kulkemaan ilman puhelinta.

Odotellessamme avainta asunnolle kokenut partiokaverini jututti huolta kantanutta ilmoittajaa. Tuon aivan normaalin jutustelun aikana olimme onnekkaita ja saimme hyvin kattavaa tietoa asunnon asukkaasta. Se oli tietoa, joka vain minuutteja myöhemmin kävi äärimmäisen arvokkaaksi.

Asuntoon sisään päästyämme verkkokalvoillemme syöpyi erilaisine verijälkineen ja -roiskeineen hyvin vahva kuva siitä, että asunnossa on tapahtunut jotain todella pahaa. Sen verran

pahaa, että parini kanssa katsoimme toisiamme, tartuimme virka-aseidemme kahvoihin ja aloimme tarkastaa asuntoa metri kerrallaan.

Kun lähestyin olohuoneen lattialle kuivunutta suurta verilammikkoa, jonka keskeltä erottuivat ihmishahmosta jääneet rajat, takaraivooni hiipi se sama obduktiosta tuttu tunne kertomaan, että tästä paikasta pitäisi poistua ja mahdollisimman nopeasti. Aivan kuten kuka tahansa järkevä normaali ihminen tekisi. Samalla kuitenkin oma järkeni puhui päälle: ”Tällais-

ta varten sitä koulua on käyty, nyt keskity ja tee työsi.” Kun tuo pakokauhun omainen tunne talttui, alta iski aivan käsittämätön ammatillinen mielenkiinnon tunne, keskittyminen sekä aistien terävöityminen.

Mikään asunnossa näkemäni ei sen jälkeen enää häirinnyt asian selvittämistä.

Asunnon perältä löytyi tarkastuksen yhteydessä pahoin vaurioitunut vainaja. Ei jäänyt millään tapaa epäselväksi, että hän oli joutunut henkirikoksen uhriksi.

Olimme juuri paljastaneet pimeän henkirikoksen.

Pyysimme vuoron kenttäjohtajaa hälyttämään taktista tutkintaa sekä rikosteknistä yksikköä, ja teimme samalla huomioita paikalla olleista olosuhteista ja jäljistä sekä ajankohdasta. Hallussamme olleen tiedon varassa aloimme kahdestaan muodostaa käsitystä siitä, mikä tässä kokonaisuudessa on pielessä. Suhteellisen nopeasti

PARINI KANSSA
KATSOIMME TOISIAMME,
TARTUIMME VIRKA-
ASEIDEMME KAHVOIHIN
JA ALOIMME TARKASTAA
ASUNTOA METRI
KERRALLAAN.

päättelimme tästä kaikesta, millainen henkilö potentiaalinen epäilty voisi olla. Ilmoitimme päättelemme tuloksen eteenpäin taktiselle tutkinnalle, joka sai hyvinkin nopeasti selville, kuka tällainen sopiva henkilö on. Meidän eristäessämme henkirikospaikkaa toinen poliisipartio lähti tavoittelemaan tätä epäiltyä henkilöä.

Päättelemme oli osunut oikeaan. Kun pitkäksi venynyt työvuoro tuli päätökseen, epäilty tekijä oli kiinni alustavan tunnustuksen kera. Kotiin kävellessäni päässäni pyöri ajatuksia siitä, miten käsittämätön työpäivä oli ollut. Miten hyvää työtä poliisi tässä teki, eikä henkirikos enää ole pimeä. Ja kuinka en voi edes puhua tästä kaikesta kavereilleni, vaikka miten mieli teki. Adrenaliini jyskytti edelleen taiseisesti kropassani. Kotona taisin viettää jokusen tunnin pelkästään maaten olohuoneeni sohvalla hiljaisuudessa, kunnes kroppani ja pääni tasaantui taas takaisin arkeen.

Aikanaan tämän ikäihmisen henkilökohtainen avustaja sai käräjäoikeudesta elinkautisen vankeustuomion murhasta. Tuomio säilyi hovioikeudessa. Avustaja oli hoitanut vanhuksen raha-asioita ja tiesi tämän olevan varakas. Hän oli päättänyt poistaa omat taloudelliset huolensa murhamalla vanhuksen ja siirtämällä tämän varat itselleen. Ruumiin hävittäminen ei vain ollut vielä edennyt toteutusvaiheeseen poliisin astuessa kuvioon mukaan.

Takana oli lyhyen työurani jännittävin ja toistaiseksi ikimuistoisin päivä. Ja toinen kerta elämässäni, kun olen kokenut tuon erikoisen pakokauhu-

maisien tunteen. Tämänkin tilanteen käsittelyyn minut oli valmistanut opintoihini kuulunut erikoisin luokkatretki koskaan.

LUKUVINKKEJÄ

- Kiiiski, Kimmo K.: Poliisin rooli kuolemansyynytutkinnassa. 2., uudistettu painos. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 18/2009. Poliisiammattikorkeakoulu 2009. – Pdf-versio: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/88350/Oppikirjoja_18.pdf.
- Majanen, Jussi: ”Vaativin tehtävä?” Teoksessa Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki. Poliisiammattikorkeakoulu 2014. – Pdf-versio: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/87214/Lukumateriaali2014_web.pdf.
- Sihvo, Timo: ”Henkilökohtainen avustaja murhasi 89-vuotiaan vanhuksen Lappeenrannassa – motiivina pelivelat”. Ilta-Sanomien 2021. Luettavissa: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008104947.html>.

SAMU PEHKONEN

POLIISI JA PUHUMISEN TAITO

SAMU PEHKONEN ON YHTEISKUN-
TATIETEILIJÄ JA VUOROVAIKUTUS-
TUTKIJAA, JOTA KIINNOSTAA KIE-
LENKÄYTÖN PIENEN VIVAHEIDEN
VAIKUTUS SUURIIN KOKONAISUUK-
SIIN. PEHKONEN ON VÄITELLYT
TOHTORIKSI VUONNA 2009. AL-
KUVUODESTA 2020 HÄN PÄÄTYI
POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUUN
TEKEMÄÄN TUTKIMUSTA POLIISIN
PUHEVIESTINNÄSTÄ. ENNEN TÄTÄ
KONEEN SÄÄTIÖN APURAHALLA
TOTEUTETTAVAA TUTKIMUSHAN-
KETTAAN HÄN ON TUTUSTUNUT
KENTTÄPOLIISIN TYÖHÖN ANALY-
SOIMALLA POLIISIT-TELEVISIOSAR-
JAN KOHTAAMISIA.

PEHKONEN ON AIEMMIN TYÖS-
KENNELLYT TAMPEREEN JA OULUN
YLIOPISTOISSA. SIVUTOIKSEEN HÄN
ON AJANUT TAKSIA JA KYDDINNYT
TOISINAAN MYÖS ASIAKKAITA,
JOTKA OLIVAT NIPIN NAPIN VÄLT-
TÄNEET MIEKKATAKSIMATKAN.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU
VUONNA 2021.

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

Puhe on poliisin työvälineistä tärkein. Se on jopa niin tärkeä, että puheen ensisijaisuus yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisessä – neuvoin, kehotuksin ja käskyin – on kirjattu poliisilain kuudenteen pykälään. Kun poliisi puhuu virkapukunsa takaa, muuttuuko hänen tapansa puhua, ja jos muuttuu, niin miten? Onko olemassa poliisikie-
len perusteita tai poliisina puhumisen tapoja, joiden oppiminen ja hallitseminen tekee kenttäpoliisin puheesta tehokasta ja erilaisiin asiakaskohtauksiin soveliaista?

Poliisina puhumiseen tai poliisikie-
leeseen ei juurikaan löydy oppaita (poikkeuksena mm. Peter Liskin ja Joonatan Nikulan vuonna 2018 opin-
näytetyönään kirjoittama poliisin puhutusopas). Oppaita lukiessa on kuitenkin muistettava, että puhuminen on aina vuorovaikutteista, tilan-
nesidonnaista ja yllätyksellistä. Täysin relevantti kysymys saattaa suistaa keskustelun sivuraiteille. Jonkin yksittäisen tehtävän – esimerkiksi henkilötodistuksen pyytämisen tai koh-

dehenkilön kiinnioton – voi suorittaa monin erilaisin kielellisin keinoin, eikä jokin tietty puheen muotoilu johda aina samaan lopputulokseen.

Puhumisen tai puhuttamisen taidon opetus poliisiorganisaatiossa onkin perinteisesti ollut mestari–kisälli-mallin mukaista tilannesidonnaista tiedon-siirtoa. Kun kokenut poliisi kertoo, miten hän sai pajunköyttä syöttäneen huijarin puhuttua pussiin tai rikoksesta epäillyn tunnustamaan tekonsa, arvostamme paitsi puhujaa myös puheen lopputulosta. Kertoja ei silti välttämättä osaa kuvailla kovinkaan yksityiskohtaisesti, mikä teki hänen sanoistaan tuossa tilanteessa toimivia tai toimisiko sama kikka uudestaan vastaavissa tilanteissa. Ohitammekin helposti kysymyksen siitä, miten vuorovaikutus oikeastaan lopulta eteni ja mitkä mekanismit todistettavasti johtivat suotuisaan lopputulokseen: oliko se jokin yksittäinen sana, kysymyksen muotoilu vai kenties keskusteluun ajautunut sivujuonne, joka mursi kohdehenkilön puolustuksen? Näin siksi, että rutiininomaisissa tilanteissa harvoin tiedostamme, mitä oikeastaan tapahtui. Meillä on mielikuvia hyvästä poliisipuheesta, mutta toteutuvatko ne todellisuudessa?

Olet kenties kuullut puhejudosta tai lukenut erilaisista retorisisista keinoista vakuuttaa alkujan eri mieltä ollut

keskustelukumppani.¹ Haastavissa tilanteissa ideana on hallita omaa mieltä, olla ajautumatta kiivastuneen tai vastustelevan keskustelukumppanin kanssa törmäyskurssille. Myötäilevillä tekniikoilla, ymmärrystä osoittavilla sanavallinnoilla ja yhteistyötarjojoksilla hankala asiakas saadaan, kenties huomaamattaan,

sitoutumaan yhteistyöhön.

Keskustelututkijana suhtaudun hieman skeptisesti psykologisiksi toimintamalleiksi tai toimiviksi ”aloita keskustelu näin” -listoiksi mainostettuihin vuorovaikutus- ja itseapuoppaisiin. En siksi, etteivätkö nuo (usein kuvitteellisiin esimerkkeihin perustuvat) repliikit toimisi, vaan siksi, että valmista toimintamallia sokeasti noudatettaessa puhujalta voi jäädä huomaamatta se, mitä vuorovaikutuksessa tosiasiaassa tapahtuu.

En ole itse poliisi eikä minulla myöskään ole liiemmästi kokemuk- sia poliisin asiakkaana toimimisesta. Tutkimuksen tekemisen kannalta tämä tarkoittaa sitä, että en ensisijaisesti arvioi poliisin toimintaa tai sitä, miten poliisin tulisi hoitaa tehtäviään kentällä jonkin koulutuksessa opetetun mallin mukaan. Keskityn siihen, mitä tilanteessa tapahtuu. Olenkin vuorovaikutustutkijana viettänyt vuosia videonauhoitteista litteroitujen eli puheenvuoroiksi, sanoiksi ja äänensä-

OLENKIN
VUOROVAIKUTUSTUTKIJANA
VIETTÄNYT VUOSIA
VIDEONAUHOITTEISTA
LITTEROITUJEN ELI
PUHEENVUOROIKSI, SANOIKSI
JA ÄÄNENSÄYIKSI
PURETTUJEN PUHETILANTEIDEN
PÄRISSÄ.

¹ *Esim. Thompson & Jenkins 2013.*

vyiksi purettujen puhetilanteiden parissa. Näitä poliisin puhetilanteita olen haalinut kokoon erityisesti *Poliisit-*televisiosarjasta ja YouTube-videoista mutta myös Poliisiammattikorkeakoulun harjoitustilanteista. Motiivinani on ollut pohtia poliisina ja asiakkaana asiakaspalvelutilanteessa toimimista sekä puheen ja kielen käyttöä noissa tilanteissa.

Moni poliisiksi pyrkivä kertoo kiinnostuneensa poliisin työstä nimenomaan erilaisten dramatisoitujen tai tositilanteisiin perustuvien poliisisarjojen välityksellä. On selvää, että tositelvisiossa näytetty kiiltokuvamainen poliisityö eroaa oikeasta, huomattavasti rosoisemmasta ja hitaammasta poliisityöstä.² Olisi pitkäväteistä näyttää minuuttikaupalla editoimatonta videokuvaa partiosta, joka ensin herättää, sitten jututtaa ja lopuksi avustaa humalaista kansalaista. Toisaalta poliisin toiminta on – ja sen pitääkin olla – jatkuvasti hallinnon ja kansalaisten suurenuslasin alla, joten täysin epäonnistuneita puhetilanteita ei epäilemättä näihin ohjelmiin eikä siten myöskään tutkimusaineistoihini ole päätenyt. Lopulta tutkimus pyrkii aina vastaamaan siihen ja vain siihen tutkimustehtävään, jonka tutkimuksen viitekehys määrittelee. Minun tehtävänäni ei siis ole ollut ratkoa, kohteleeko poliisi kansalaisia hyvin

MINUN TEHTÄVÄNÄNI EI SIIS
OLE OLLUT RATKOA, KOHTELEEKO
POLIISI KANSALAISIA HYVIN VAI
HUONOSTI, VAAN ANALYSOIDA,
MILLAISIA PUHUMISEN TAPOJA JA
STRATEGIOITA POLIISI TYÖSSÄNSÄ
KÄYTTÄÄ.

vai huonosti, vaan analysoida, millaisia puhumisen tapoja ja strategioita poliisi työssängä käyttää.

Käytän omassa tutkimuksessani keskusteluanalyyttistä menetelmää, jossa tutkitaan puhetta ja sosiaalista toimintaa vuorovaikutuksessa (video) tallenteiden avulla.³ Kun sanon tutkivani vuorovaikutusta, ensisijainen huomioni on vuorovaikutuksen vuoro-sanassa. Vuoro tarkoittaa toimintaa, joka voi olla yksittäinen sana, kielipillista virkettä vastaava lausuma tai niiden kokonaisuus, mutta myös yksittäinen ele tai fyysinen toiminta voi täyttää vuoron kriteerit. Vuorot liittyvät aina toisiinsa. Tut-

kijana tarkastelen sitä, miten puhujien vuorot vaihtuvat (yleensä yksi puhuu kerrallaan) ja miten ne limittyvät toisiinsa (puhujat vaihtuvat). Vuoron vaikutus ja seuraamuksellisuus syntyvät puolestaan siitä, mitä sanotaan, miten sanotaan ja missä kohtaa keskustelua vuoro tuotetaan sekä tietysti vuoron vastaanottajan vastauksesta edeltävään vuoroon.

Tutkijan havaintojen tulee perustua keskustelijoiden itse tilanteessa tekemiin jäsennyksiin ja heidän osoittamiinsa tulkintoihin tilanteen kulusta. Kun aineistoa analysoidessani kysyn, ”miksi tämä vuoro tässä ja tällä tavalla muotoiltuna”, selitykseksi ei kelpaa se, että ”näin on koska poliisi niin

² Kartastenpää 2021.

³ Esim. Stevanovic & Lindholm 2016.

sanoo”. Haluan tutkijana ymmärtää, millaista toimintaa poliisi sanoillaan tavoittelee ja millaisen vastaanoton sanat saavat aikaan muissa tilanteeseen osallistuvissa.

Kieli on järjestäytyneyttä muutenkin kuin kieliopillisesti. Kielen käyttöön vuorovaikutustilanteissa on nimittäin sääntönsä, joista keskusteluanalyysi on kiinnostunut. Me hallitsemme nämä säännöt, vaikkemme niitä normaalisti osaisikaan kuvata. Tiedämme vastata, kun meiltä kysytään. Hallitsemme myös tilanteet, joissa emme saa keskustelukumppaniamme toimimaan toivomallamme tavalla. Tunnistamme tilanteet, joissa vuorovaikutuksen ongelmat ja niiden syyt ovat ilmeisiä: poliisin asiakas voi olla esimerkiksi päihtynyt tai shokissa, tai puhujat voivat olla vailla yhteistä kieltä. Näistäkin tilanteista selviämme.

Poliisi kohtaa työssään jatkuvasti tilanteita, joissa on neuvottava, kehoitettava ja viime kädessä käskettävä muita toimimaan poliisin haluamalla tavalla. Poikkeuksetta kentällä työskentelevän työvuoroon mahtuu aina kohtaamisia, joissa asiakas ei syystä tai toisesta pysty tai halua välittömästi noudattaa poliisin antamaa direktiiviä eli puhutteltavaa ohjaavaa lausumaa. Vaikka poliisilla on lakiin perustuva oikeus rajoittaa kansalaisten itsemääräämisoikeutta ja viime kädessä mahdollisuus voimankäyttöön, useimmiten jonkinlainen suostuttelu tai neuvottelu johtaa toivottuun päämäärään. Toisinaan suorituksen kannalta ylimääräiseen jutusteluun kuluneet minuutit voivat nopeuttaa ja helpottaa poliisin työtä, kun sama henkilö seuraavan kerran

kohtaa poliisin. Vastaavasti huonon kokemuksen kääntäminen hyväksi tai luottamuksen uudelleenluominen vaatii aikansa. Aina neuvotteluun ei tietenkään ole aikaa tai mahdollisuutta. Saattaapa olla, että pitkittynyt suostuttelu tekee lopputuloksesta huonon kummallekin osapuolelle: poliisi voi tuntea menettävänsä auktoriteettinsa, asiakas kasvonsa.

* * *

Todistin jokin aika sitten tilannetta, jossa isä joutui puuttumaan kahden alle kouluikäisen lapsen leikkimieliseen painiin, jossa pikkuveli Matti näytti jääneen isosisko Maijan alakynteen (nimet keksitty). Tilanne eteni vuoro vuorolta kutakuinkin näin.

01 Isä: Maija, nouseppa ylös.

02 (hiljaisuus, lapset jatkavat painia)

03 Isä: Nouse ylös Maija.

04 (lyhyt hiljaisuus, paini keskeytyy, mutta lapset makavat maassa edelleen päällekkäin)

05 Isä: Maija!

06 (lapset nousevat ja lähtevät juoksemaan)

Kiinnitin jo tilanteessa huomiota samoihin säännönmukaisuuksiin, joita olen havainnoinut poliisiaineistoni tilanteissa, joissa poliisi ohjeistaa kansalaista. Litteraatiossa puhujien vuorot on jaettu omille numeroiduille riveilleen helpottamaan näiden säännönmukaisuuksien havaitsemista. Isä tuottaa kolme Maijaa ohjailevaa vuo-

roa. Vuorot ovat paitsi kielellisiä muotoiluja, myös toimintoja, joita voidaan tilanteesta riippuen nimetä pyynnöiksi, kysymyksiksi tai vaikkapa tervehdyksiksi. Tällaiset aloittavat vuorot luovat aina odotuksen puhekumppanin vastauksesta eli responsista. Esimerkissämme isän vuoroihin odotuksenmukainen toiminto Maijalta olisi nousta ylös. Isän vuoroja seuraa kuitenkin hiljaisuus, eikä paini ota heti loppuakseen. On ilmeistä, että Maija ei aluksi tottele.

Isän ohjailevien vuorojen määrä, kolme, ei ole sattumaa. Poliisilain kuudennesta pykälästä tuttu kolmijako ”neuvoin, kehotuksin ja käskyin” toteutuu tässä hieman muunneltuna. Rivin 1 vuoroa voisi luonnehtia kehotukseksi. Imperatiivimuotoiseen verbiin liitetty sävypartikkeli -ppa pehmentää vuoron velvoittavuutta. Isä myös nimeää Maijan vuoron vastaanottajaksi eli puhuteltavaksi. Vuoron muotoilu antaa siis ymmärtää, että Maijan tulisi kahdesta painijasta isompana ymmärtää, että hänen on noustava ylös.

Rivi 2 kuvaa lasten responsia isän vuoroon. Lapset eivät tuota puhetta eivätkä lopeta painia, vaan isä joutuu ohjeistamaan toistamiseen, hieman direktiiviään kuitenkin muokaten. Kun sävypartikkeli putoaa pois, vuoro voidaan tulkita käskyksi. Käsky on tilanteessa seurausta siitä, että Maija ei ole käyttänyt mahdollisuut-

taan nousta ylös omaehtoisesti. Isä ilmaisee imperatiivimuodolla selkeästi sen, mitä Maijalta vaaditaan. Vaikka lasten paini taukoaa, toivottua tulosta ei kuitenkaan tule. Tarvitaan vielä kolmas ohjaileva vuoro. Vaikka rivillä 5 ei ole imperatiivimuotoista sen paremmin kuin muutakaan verbiä, on puhuteltava nimi ”Maija” kuultavissa ja tulkittavissa aikaisempaa käskyä täsmentävänä direktiivinä, ehkä jopa varoituksena tai uhkauksena. Tällainen muotoilu alleviivaa edelleen, ettei Maijan tottelemattomuudelle ole perusteita.

Tässä tapauksessa – kuten hämmästyttävän monessa tarkemmin analysoimassani poliisin kenttätilanteessa – tilanne ratkeaa tai etenee huomattavasti juuri kolmannen direktiivin jälkeen. Kyse ei ole kolmannen vuoron sisällöstä: että juuri pelkän nimen käyttö olisi ratkaisu tai että isän olisi kannattanut hypätä yli kaksi edeltävää askelmaa. Kun vanhempi joutuu puut-

tumaan lasten tai poliisi asiakkaiden tekemisiin, toimintaan kuuluu aina tietty vasteaika, joka ei koskaan ole pelkkää tyhjää hiljaisuutta. Yhteistyön, velvollisuuksien ja auktoriteetin ra-

kentuminen on aina prosessi, jossa pienet lähes huomaamattomat asiat ovat merkityksellisiä ja johtavat näkyvään lopputulokseen.

Voin tässä kohtaa paljastaa, että edellisen esimerkin isä on ammatiltaan

POIKKEUKSETTA KENTÄLLÄ
TYÖSKENTELEVÄN TYÖVUORON
MAHTUU AINA KOHTAAMISIA, JOISSA
ASIAKAS EI SYYSTÄ TAI TOISESTA
PYSTY TAI HALUA VÄLITTÖMÄSTI
NOUDDATTAA POLIISIN ANTAMAA
DIREKTIIVIÄ ELI PUHUTELTAVAA
OHJAAVAA LAUSUMAA.

poliisi. Tuossa tilanteessa isä tuskin kuitenkaan hyödynsi pelkästään poliisin taitojaan. Jos jätetään pois poliisin taktista neuvottelua koskevat opit ja rikostutkintaan, erityisesti kuulusteluihin, liittyvä koulutus, saattavat tavallisen kenttäpoliisin vuorovaikutusvalmiudet perustua pikemminkin työelämäkokemuksen ja yleisen elämäkokemuksen

POLIISILAIN KUUDENNESTA
PYKÄLÄSTÄ TUTTU KOLMIJAKO
"NEUVOIN, KEHOTUKSIN JA
KÄSKYIN" TOTEUTUU TÄSSÄ
HIEMÄN MUUNNELTUNA.

myötä karttuvaan arkijärkeilyyn kuin yksityiskohtaisiin poliisikoulutuksen oppeihin. Poliisikoulutuksessa ei systemaattisesti pureuduta niin sanotun tavallisen puheen säännönmukaisuuksiin. Erilaisia puhumisen ja puhuttamisen tapoja toki harjoitellaan erilaisissa käytännön koulutustilanteissa, mutta ilman puheen ja vuorovaikutuksen perusteellista tutkimusta sekä kouluttajan että koulutettavan voi olla vaikea saada otetta poliisina puhumisen taidosta ja säännönmukaisuuksista.

* * *

Seuraava esimerkki on *Poliisit*-sarjassa esitetystä aidosta poliisitehtävästä, jossa partio on puuttunut nuorten julkijuopotteluun. Keskityn poliisin ja yhden nuoren väliseen keskusteluun. Katkelma etenee muutaman vuoron pätkissä, joita seuraa noiden vuorojen ja toimintojen analyysi. Voit nyt aiempi esimerkki mielessäsi kiinnittää huomiota poliisin vuoroihin ja miettiä, miten itse toimisit poliisin (tai nuoren) asemassa. Millaisia oikeuksia ja velvollisuuksia puheenvuorot tuovat esiin?

01 Poliisi: näytäs paperit.

02 Nuori: ei oo messis.

Poliisi pyytää nähdä nuoren henkilöllisyyden. Nuori kuitenkin ilmoittaa välittömästi, ettei hänellä ole papereita mukanaan. Poliisin pyyntö ei siis johda toivottuun tulokseen. Osallistujien vuoroja tarkemmin katsottaessa voidaan

todeta, etteivät yhteistyön edellytykset ole kovinkaan vahvat. Rivillä 1 poliisin vuorossa imperatiivimuotoiseen verbiin kiinnittyvä sävyartikkeli -s tekee siitä rutiininomaisen, tähän tilanteeseen luonnollisesti kuuluvan ja siten helposti toteutettavan. Poliisi ei valmistele tai pohjusta pyyntöään sen paremmin kuin perustelekaan sitä esimerkiksi kysymällä, voisiko hän saada nähdä henkilöpaperit. Näin toki voisi tehdä, ja itse asiassa kysymysmuotoinen pyyntö koetaan usein yhteistyökutsuksi, josta on lähtökohtaisesti hankalampaa kieltäytyä. Se, että poliisi kehottaa pikemmin kuin kysyy, saattaakin vihjata hänen varautuvan nuoren yhteistyöhaluttomuuteen. Nuori kiertääkin varsinaisen pyynnön nopeasti ja epäröimättä. Vaikka hän ei suoranaisesti kieltäydy poliisin pyynnöstä, hänen vastauksensa siirtää vuoron ja aloitteen takaisin poliisille.

Mitä vaihtoehtoja sinulla olisi poliisina aloittamasi toiminnon viemiseksi loppuun? Voisit kenties kysyä, eikö nuorella todellakaan ole mukanaan mitään papereita. Jos papereista kysymisen tarkoituksena on selvittää nuo-

ren henkilön ikä, voisi sitä kysyä suoraan. Nämä ovat perusteltavissa olevia vaihtoehtoja. Tässä tilanteessa poliisin ratkaisu on kuitenkin tämä:

03 Poliisi: no ni tuu tänne selvittää asiaa.

Poliisi esittää nuorelle pyynnön tulla tänne (tarkoittaen poliisiautoa) selvittämään asiaa. Puheenaiheeksi tulee henkilöllisyyttä avoimempi ja laajempi ”asia”, jonka vuoron alun ”no ni” kytkee kuitenkin poliisin aiempaan pyyntöön selvittää nuoren henkilöllisyyttä. ”No ni” pitää sisällään myös moraalisen moitteen: nuori ei ole osoittanut riittävää yhteistyöhalukkuutta. Poliisi puolestaan ei ole valmis viivästyttämään projektin etenemistä.

Pyyntö edellyttää suostumusta, tässä tapauksessa nuoren omaehtoista siirtymistä kohti poliisiautoa. Nuori pyysy kuitenkin paikallaan. Lisäksi hän kyseenalaistaa poliisin pyynnön:

04 Nuori: mitä se sulle kuuluu.

Nyt nuoren asian selvittämistä hidastava asenne tulee jo selkeästi ja tunnistettavasti esille. Nuori kyseenalaistaa suoraan poliisin oikeudet puuttua hänen toimintaansa. Pallo on heitetty takaisin poliisille. Hän voisi tässä kohtaa selvittää oikeutensa, mutta ilmeisenä

vaarana olisi ajautuminen oman auktoriteetin puolustamiseen. Sen sijaan hän toistaa pyyntönsä:

05 Poliisi: tule nyt tänne selvit[tää,

Rivin 5 vuoro toistaa ja täsmentää rivin 3 vuoroa, sillä ajan määrä ”nyt” luo direktiiville aikaikkunan. Poliisi ei siis peräänny päätöksessään ottaa nuori puhutettavaksi. Nuori ei hänkään peräänny. Litteraatiossa vuoron lopussa, viimeisen sanan sisällä, on hakasulje, joka ilmentää päällekkäistä puhetta. Se kertoo, että nuori aloittaa puheensa ennen kuin poliisi on saanut vuoronsa valmiiksi.

06 Nuori: [eiks sun pitäis tietää.

=lukeeks siin vittu mun nimi (.) se ei ollu ees mun.

Nuoren käytös muuttuu yhä hyökkäävämmäksi. Hänestä asiassa ei ole mitään selvittävää, mutta hän nyt itse ottaa puheeksi asian – kädessään olevan kaljatölkin – jonka takia hän on päätenyt poliisin puhutettavaksi. Nuori kieltää juoman kuuluvan hänelle käyttämällä ilmausta, joka ikään kuin siirtää todistustaakan tölkin omistussuhteesta poliisille. Poliisi tunnistaa tämän velvollisuuden ja tuottaa seuraavan vuoron, joka johtaa lyhyeen keskusteluun:

07 Poliisi: sul oli kädessä [kalja.

08 Nuori: [eiks saa pitää kaverin kaljaa kä[dessä.

09 Poliisi: [et.

10 (lyhyt tauko)

11 Poliisi: tule tonne noin, saat sakot siitä.

12 (poliisi taluttaa nuoren poliisiautolle)

Keskustelun vuorot limittyvät toisiinsa tavalla, joka osoittaa, kuinka nuoren yritykset viivytellä ja vastustella johtavat hänen kannaltaan vääjäämättömästi umpikujaan. Samalla selvitetävä asia on tullut jo selviteltyksi: nuorelle kirjoitetaan sakko.

Hoitiko poliisi puhetilanteen mielestäsi hyvin? Vuorovaikutustutkijana näen poliisin toiminnassa paljon toimiviksi osoittautuneita käytäntöjä. Poliisi tarjoaa alussa nuorelle mahdollisuuden selvittää asiaa. Asian selvittely kutsuu nuorta yhteistyöhön, johon myötämielisesti vastaamalla nuori olisi voinut kenties selvittää pelkällä huomautuksella. Nyt poliisi joutuu antamaan kolme tule-direktiiviä, joiden tottelemista nuori viivyttelee. Nuoren

toiminta – kutsuipa sitä huomionhakuisuudeksi, viisasteluksi tai niskoitteluksi – kääntyy kuitenkin häntä vastaan. Poliisin toistaessa pyyntöään hänen äänensävyensä on koko ajan päättäväinen mutta rauhallinen, eikä hän hermostu nuoren provosoivasta käytöksestä. Kolmatta direktiiviä tuottaessaan poliisi itse asiassa ottaa asiakasta kädestä kiinni ja taluttaa hänet autolle.

Sanavalinnat, yhteistyön tarjoaminen ja kolmen vuoron toisto -rakenteen hyödyntäminen näyttäisivät tässä esimerkissä auttavan poliisia suorittamaan tehtävää, jossa poliisi ei kenties alun alkujaankaan odottanut asiakkaan suhtautuvan myötämielisesti poliisiin läsnäoloon.

* * *

Molemmissa esittelemissäni esimerkeissä osallistujista toinen on auktoriteettiasemassa (isä–tytär, poliisi–kansalainen). Auktoriteettia ei kuitenkaan tavallisesti puheessa, kuten ei tässäkään, tuoda esiin. Itse asiassa tilanteet, joissa poliisi asiakasta ohjattaessaan vetoaa auktoriteettiinsa, ovat syystä tai toisesta ajautuneet pois raiteiltaan. Kun tilanne on niin sanotusti päällä, voi suora käskeminen olla ainut keino hoitaa tehtävä.

Monesti kuitenkin tilanteen kehittyminen uhitteluksi tai isotte-luksi voidaan estää nojautumalla edellä kuvattuun ”kielelliseen tuntosarveiluun”, jossa annetaan ja hyödynnetään mahdollisuuksia

ITSE ASIASSA
KYSYMSMUOTOINEN
PYYNTÖ KOETAAN USEIN
YHTEISTYÖKUTSUKSI, JOSTA
ON LÄHTÖKOHTAISESTI
HANKALAMPAA KIELTÄYTYÄ.

yhteistyöhön. Tällöin molemmat osapuolet voivat säilyttää kasvonsa ja sitä myötä keskinäisen luottamuksen.

Itse näen, että kansalaisten suomalaisen poliisiin kohdistama luottamus perustuu vuorovaikutuksen tasolla juuri tällaisten keskustelun perussääntöjen molemminpuoliseen hallitsemiseen ja soveltamiseen. Poliisin ja kansalaisten välisissä vuorovaikutustilanteissa osapuolet tunnistavat toisensa juuri noiden roolien kautta. Yllätykselliseksi tilanteen tekee se, ettei ole olemassa yhtä tapaa olla poliisi tai poliisin asiakas. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että jokainen kohtaaminen olisi vuorovaikutuksellisesti täysin ainutlaatuinen tai tyhjä taulu. Kun saavumme uuteen tilanteeseen, oli se sit-

ten poliisitehtävä tai arkinen kaupassa käynti, me ikään kuin skannaamme muita paikallaolijoita, heidän sanomisiaan, tekemisiään ja pukeutumistaan tai ulkoasuaan löytääksemme alustavan kategorian, johon voimme heidät tarvittaessa luokitella ja sijoittaa.

Esimerkiksi poliisin tehtäväkoodilla ”34 Päihtynyt henkilö” vastaanotettu tehtävä täsmentyy, kun partio tapaa tiettyssä paikassa tiettyyn vuorokaudenaikaan tietyllä tavalla pukeutuneen henkilön. Rappukäytävässä aamulla nukkuvaa on luontevaa kohdella joko asunnottomana tai avaimensa baari-reissulla hukanneena talon asukkaana. Puiston penkille kevätaurinkoon sammunut kerrospukeutunut mies on todennäköisesti poliisin vakioasiakas, kun taas samalla paikalla lakkiaisiltaan kylmissään värjöttelevä päihtynyt nuori nainen saattaa kohdata poliisin ensimmäistä kertaa. Olisi outoa, jos poliisin sanavalinnat ja toiminta olisivat näissä tilanteissa identtisiä.

Eräässä poliisisosiologian 1970-luvun klassikkoteksteistä John Van Maanen kirjoittaa amerikkalaispoliisien käyttämästä paskiaisen (engl. asshole) asiakaskategoriasta, johon partio saattaisi sijoittaa päihtyneen asunnottoman miehen, jos tämä alkaisi puhutettaessa kiroilla ja sadatella poliisin saapumista.⁴ Tähän kategoriaan asettuvat ne henkilöt, joiden odotetaan vastustavan poliisia ja joihin poliisi suhtautuu siksi varauksella. Varauksellisuus ilmenee jo lähtökohteisesti kovakouraisuutena, puhujan sanomisten kyseenalaistamisena ja

ehdottomuutena. Vastaavasti nuori nainen saatettaisiin sijoittaa mahdollisen rikoksen tai olosuhteiden uhrin kategoriaan, jossa asianmukainen kohtelu edellyttää hienotunteisuutta, asiakkaan oman edun korostamista ja huolenpitoa.

Poliisin työssä on tärkeää tiedostaa näiden luonnollisten ennako-oletusten olemassaolo eräänlaisena kynnyksimattomana vuorovaikutukseen, mutta yhtä tärkeää on puheen avulla varmistua kategorian sopivuudesta ja tarvittaessa olla valmis muuttamaan omaa suhtautumistaan ja puhetapaansa. Ennakoinnin ei tule muuttua ennakoiluuloja toteuttavaksi toiminnaksi. Olemukseltaan aggressiiviselta vaikuttava asiakas saattaa lopulta olla niin sanottu iloinen juoppo, joka ymmärtää ja hyväksyy poliisin tarjoaman avun ja jonka normienvastainen toiminta voi olla poliisin silmissä sallittua.⁵ Voi olla, että myös asiakas tunnistaa ja tuo itse julki tilanteeseen sopivia kategorioita joko niitä vastustan (esim. ”olen juovuksissa mutta en ole paha ihminen”) tai aktiivisesti tarjoamalla (”jättäkää tällane surkea juoppo tähän ku ei musta oo mihinkää”). Kuten nämä esimerkit osoittavat, kategorioiden avulla puhujat ohjaavat toimintaa aina johonkin suuntaan. Päihtyneen henkilön kohdalla jää poliisin arvioitavaksi viime kädessä se, kykeneekö henkilö huolehtimaan itsestään. Erilaiset kategoriat eivät myöskään tarkoita sitä, etteikö poliisi voisi kohdata ja kohdella kaikkia asiakkaita ensisijaisesti ihmisinä.

⁴ Van Maanen 1978.

⁵ Pehkonen 2021.

Vuorovaikutustutkijat ovat tutkineet poliisityön kannalta keskeisiä tilanteita kuten ajoneuvon pysäyttämisiä⁶, poliisikuulusteluja⁷ ja neuvottelutilanteita⁸. Eräs keskeinen tilanteita yhdistävä löydös näissä aitoja videoituja vuorovaikutustilanteita hyödyntävissä tutkimuksissa liittyy niin sanotun oppikirjasuorituksen ja aidon tilanteen väliseen ristiriitaan.

Vuorovaikutusoppaiden mallisuoritukset ja suositukset perustuvat usein yleispäteviin ajatuksiin siitä, mikä on tehokasta tai asianmukaista toimintaa: ”Hyvä puhuja huomioi vastaanottajan ja kuuntelee keskeyttämättä tai päälle puhumatta. Vuorovaikutus on aina kaksisuuntaista. Asiakaspalvelutilanteessa poliisi on kohtelias mutta samaan aikaan vakuuttava.” Tällaiset ohjeet kuulostavat kaikin puolin järkeviltä ja sellaisilta, että niitä kannattaa pyrkiä noudattamaan.

Aidoissa vuorovaikutustilanteissa on kuitenkin aina päällepuhumista, takeltelua tai sanojen korjauksia lennosta ilman, että vuorovaikutus tai siihen osallistujat kärsisivät näistä ”ongelmista”. Esimerkiksi kaksisuuntaista vuorovaikutusta on vaikea toteuttaa, jos toinen osapuoli kieltäytyy puhumasta. Myöskään päälleliimatut tai ulkoa opetellut fraasit eivät pelas-

ta puhujaa, jos tilanteen lukeminen ei onnistu tai sanojen monimerkityksellisyyttä ei tiedosteta. Esimerkiksi kohteliaisuussanoiksi mielletyt ”ole hyvä” tai ”kiitos” eivät suinkaan aina välitä kuulijalle kohteliaisuutta.

ITSE ASIASSA TILANTEET,
JOISSA POLIISI ASIAKASTA
OHJATESSAAN VETOAA
AUKTORITEETTIINSÄ, OVAT
SYYSTÄ TAI TOISESTA
AJAUTUNEET POIS
RAITEILTAAN.

Tein tutkimustani varten *Poliisit*-sarjan jaksoista kokoelman ”ole hyvä” -ilmauksista, joita poliisit tuottivat avustaesseen päihtynyttä henkilöä. Kävin läpi

kaikki poliisin tuottamien ohjaavien vuorojen sisällöt ja kontekstit, joissa ne lausuttiin. Merkittävä osa ”ole hyvä” -ilmauksista sijoittuu poliisin niin sanottuihin viimeisiin direktiiveihin eli tilanteisiin, joissa poliisi on jo useaan otteeseen ohjeistanut asiakasta. Kun poliisi sanoo ”ole hyvä ja mene sinne autoon”, tuotetaan se äänensävyllä, joka viestii pienimuotoista ärtyneisyyttä pikemmin kuin ystävällisyyttä. Tällaiset tunnepurkaukset, joissa usein äkillisesti ja hallitsemattomasti puhuja menettää tunteiden ja niiden ilmausten kontrollin, ovat poliisin työssä yhtäältä epätoivottuja mutta toisaalta myös voimavara.⁹ ”Ole hyvä” toimii, usein puhujan sitä tiedostamatta, vahvistamassa pikemmin kuin pehmentämässä käskyä. Ylipäätään yksittäiset sanat eivät pelasta puhujaa, jos eleet, ilmeet, äänensävy ja kehollinen toiminta viestivät muuta kuin kohteliaisuutta.

Poliisin puheviestintää käsittele-

⁶ Meehan 2019; Kidwell 2018.

⁷ Antaki & Stokoe 2017; Stokoe ym. 2019.

⁸ Siveland & Stokoe 2020.

⁹ Steinross & Kleinman 1989; Daus & Brown 2012.

vää kirjallisuutta etsiessäni olen törmännyt usein myös ohjeeseen, joka liittyy työnjakoon: jos partiossa on kaksi jäsentä, yhden kannattaa hoitaa puhuminen. Aineistoni perusteella tämäkään ohje ei ole yleispätevä. On tilanteita, joissa tehtävän onnistunut hoitaminen on

perustunut parti-
on molempien jä-
senten aktiiviseen
osallistumiseen
puheen tuottami-

seen ja vuorovaikutuksen edistämi-
seen. Kun molemmat poliisit osallis-
tuvat jutusteluun tai puhuttamiseen,
vastapuoli ei voi hakea itselleen liit-
tolaista hiljaa pysyttelevästä poliisista.
Ratkaisevaa onkin yhdellä äänellä pu-
huminen. Jos molemmat poliisit osal-
listuvat puhuttamiseen, heillä pitää
olla yhteinen näkemys siitä, miten he
tilannetta edistävät. Vastaanhangoit-
televalle kansalaiselle ei kannata antaa
mahdollisuutta kääntää tilanne ”hyvä
poliisi, paha poliisi” -asetelman kautta
sellaiseksi, että toinen poliiseista hoi-
taisi tehtävän toisella tavalla. Taidok-
kaimmillaan partion yhteispeli tulee
esiin tutkimusaineiston esimerkeissä,
joissa molemmat poliisit tuottavat asi-
akasta ohjeistavaa puhetta yhteen ää-
neen ja lähes identtisin sanamuodoin.

Olen omissa tutkimuksissani tarkas-
tellut erityisesti tilanteita, joissa päih-
tynyt, itsestään huolehtimaan kykene-
mätön henkilö laitetaan poliisiauton
kyytiin. Yksittäinen poliisi suorittaa
tämän toiminnon uransa aikana luke-
mattomia kertoja, joista syntyy tietty
rutiini. Asiakkailla, ainakaan kaikilla,
ei kuitenkaan vastaavaa rutiinia ole.

ENNAKOINNIN EI TULE MUUTTUA
ENNAKKOLUULOJA TOTEUTTAVAKSI
TOIMINNAKSI.

Kuvitellaan, että olet hoitamassa teh-
tävää, jossa väsynyt juhlija on nukah-
tanut bussipysäkillä. Olet saanut asiak-
kaan hereille, mutta vaikka asiakkaan
puhe on jokseenkin ymmärrettävää,
hän ei pysy jaloillaan. Toteatte parisi
kanssa, ettei henkilöä voi jättää oman

onnensa nojaan,
vaan hänet on vie-
tävä putkaan sel-
viämään. Asiakas
on onneksi samaa
mieltä, ja talutate

hänet autolle. Heti majan takaovi-
en avauduttua tunnet, kuinka asiakas
jähmettyy paikoilleen. Mitä teet? Mi-
ten valitset sanasi? Sanotko ”mene
sisään” vai kenties ”käydäänkö tonne
autoon vähän istumaan”?

Ensimmäinen vaihtoehto ”mene si-
sään” on lyhyt, selkeästi ymmärrettä-
vissä ja toteltavissa oleva kehoitus, jos-
sa hyödynnetään imperatiivimuotoa.
Videoaineistossani poliisit käyttävät
imperatiivimuotoa paljon juuri nais-
sä rutiinitoimenpiteissä. Toimiakseen
se edellyttää kuitenkin sitä, että asia-
kas on jo suorittamassa ohjeistuksen
mukaista toimintaa, esimerkiksi nou-
semassa autoon. Imperatiivimuodosta
huolimatta kyseessä ei silloin ole käs-
ky, vaan sillä sanoitetaan jo meneillään
olevaa yhteistä toimintaa. Se on ää-
rimmäisen tehokas ja yksinkertainen
keino tehdä poliisityötä yhteistyössä
asiakkaan kanssa. Esimerkkitapauk-
sessa yhteinen toiminta on kuitenkin
hetkeksi keskeytynyt, kun asiakas on
jähmettynyt paikoilleen. Tällöin asi-
akas saattaa kuulla ”mene sisään”
-ohjeistuksen käskynä tehdä jotain,
mitä hän ei syystä tai toisesta ole val-

mis tekemään. Esimerkkitapauksessa joutuisit todennäköisesti toistamaan käskyn ja kenties vielä fyysistä voimaa käyttäen siirtämään vastahakoisen asiakkaan autoon.

Toisen vaihtoehdon kysymysmuotoilu sisältää yhteistyötarjoituksen, joka ei edellytä asiakkaalta välitöntä toimintaa.

Me-muoto ”käydäänkö” nimeää tekijäksi sekä poliisit että asiakkaan, vaikka tietysti vain asiakas päätyy majan takatilaan. ”Tonne autoon” osoittaa selkeän kohteen, jonne asiakkaan tulee mennä. ”Vähän istumaan” ilmaisee puolestaan toiminnan tarkoituksen, konkreettisen tarjouksen, jonka asiakas on jo kertaalleen hyväksynyt todetessaan, että on parempi olla poliisin hoivassa kuin jäädä yötä vasten pysäkillä. ”Vähän istumaan” -muotoilu ei myöskään anna asiakkaalle sellaista uutta tietoa, joka vaarantaisi poliisin tarjouksen hyväksymisen. Tällaiset yhteistyömuotoilut antavat molemmille osapuolille liikkumatilaa ja neuvotteluvaraa siinä, mitä tilanteessa on järkevää ja mahdollista tehdä. Esimerkkitapauksessa saattaisit odottaa pienen hetken, jatkaako asiakas vastaan haraamista. Kun asiakas rentoutuisi, olisi sopiva hetki avustaa autoon nousemisessa.

Asiakas saattaisi edelleen viivästyttää autoon nousua esimerkiksi kysymällä, minne häntä ollaan viemässä, mutta siinäkin tapauksessa neuvottelua voitaisiin jatkaa puhumalla. On aina helpompi saavuttaa yhteisymmärrys

tilanteessa, jossa molemmat osapuolet voivat asteittain joustaa kohti yhteistä päämäärää. Jos olet poliisina yksioikoisesti ilmoittanut antavasi sakon, on sinun kasvosi ja auktoriteettisi säilyttääkseen kirjoitettava sakko. Vastaavasti poliisiin uhmaavasti suhtautuvan niskoittelijan on valitsemansa rooli täyttääkseen vastustettava vähintään poliisin ensimmäisiä käskyjä.

* * *

Palataan vielä lopuksi poliisin työtä taltioiviin videoaineistoihin. Poliisit on tosi-tv-sarjana sekoitus viihdettä ja dokumentaarisuutta. Poliisin markkinointikanavana tv-ohjelmat luovat mielikuvaa huumorintajuisista poliiseista, jotka tilaisuuden tullen nauravat ja naurattavat. Tilanteissa, joissa on vaikea keksiä sanottavaa, turvaudutaan usein huumoriin.¹⁰ *Poliisit*-sarjassa huumori ja päihtyneet liittyvät kiinteästi toisiinsa. Katsojaa kutsutaan poliisipartion rinnalle nauramaan housut nilkoissa ojassa makaavan humalaisen örinälle. Reaktio on luontainen, mutta samalla jokin meissä muistuttaa siitä, että myös päihtynyt henkilö on oikeutettu kunnioittavaan kohtaamiseen.

Luokittelin eräässä vielä julkaisemattomassa tutkimuksessani poliisin erilaisia tapoja reagoida päihtyneen epäselvään puheeseen. Tavallisesti ongelmallista puhetta pyritään kor-

¹⁰ *Holdaway 1988.*

jaamaan esimerkiksi siten, että vastaanottaja tekee korjausaloitteen kysymällä esimerkiksi ”mitä?” tai ”anteeksi toistatko?”. Tätä keinoa käyttivät myös poliisit, mutta merkittäviksi käytännöiksi nousivat myös päihytyneen puheen ohittaminen kokonaan sekä sellaiset korjausaloitteet, joihin liitettiin ongelman vierittäminen päihytyneen suuntaan (”nyt ei kuulu saa mitään selvää sun puheesta” tai ”ota se salaus pois ni ymmärrätään”). Oman ja ongelmallisimman luokkansa muodostivat vastaukset, joita hyödynnettiin päihytyneen kustannuksella nauramiseen. Epäselystä puheesta saatettiin kuulla humoristisia lausumia, jotka näin istutettiin päihytyneen suuhun (”Jaakon jäätelöautossa asuu”). Jos asiakas kykeni tuottamaan vain yhtä lausumaa (”joo” tai ”kaksneljä”), poliisit muotoilivat kysymyksensä tarkoituksellisesti niin, että päihytyneen vastaukselle saatettiin nauraa.

Jos poliisilla ja asiakkaalla on niin sanottua yhteisyyttä – eli heidän kohtaamisensa ovat toistuvia – huumori voi olla sivullisen korvaan rajuakin. Mutta nauraminen ei välttämättä ole paikallaan silloin, kun päihytyneeltä vaikuttava henkilö onkin vakavasti masentunut tai ei ymmärrä, miksi hänestä tehdään pilkkaa. Luottamusta poliisiin määrittelee myös se, että ylipäätään voimme kaikessa vuorovaikutuksessa luottaa siihen, että keskustelukumppanimme on se, mikä kuvittelemme hänen olevan, ja tarkoittavan sitä, mitä

ymmärrämme hänen sanovan. Raja yhdessä nauramisen ja toiselle nauramisen välillä on hiuksenhieno.

* * *

Poliisin työn yhdeksi palkitsevimista piirteistä mainitaan usein juuri kohtaamis- ja kansalaisten kanssa. Joiltakin asiakaskohtaamiset, puhuminen ja ristiriitoihin ratkaisujen etsiminen tuntuvat sujuvan kuin luonnostaan;

osalle taas jokainen uusi tilanne on kuin hyppy tuntemattomaan. Työvuoron aikana jokaiselle partiolle osuu varmasti sekä hyvin että huonommin menneitä puhetilanteita, joista osa on ollut rutiininomaisia ja osa sellaisia, joissa sanotut sanat jäävät vuosiksi osapuolten mieleen.

Muuttuvassa yhteiskunnassa poliisilta edellytetään monipuolista kieltaitoa, ja poliisin olisi organisaationa hyvä peilata ympäröivää yhteiskuntaa. Auktoriteetteja haastetaan yhteiskunnassa päivittäin. Silti haluan uskoa, että puhumisen ja puhuttamisen näkökulmasta pääsee pitkälle jo yksistään ymmärtämällä vuorovaikutuksen tärkeyden ja sen, ettei täydellistä puhetta ole kuin oppikirjoissa. Tämä ei tietenkään poista sitä, että poliisilla on korostettu vastuu sanoistaan. Poliisin työhaalari tai univormu tekee auktoriteetin näkyväksi kansalaisille, mutta kohtaamisissa vasta puheen kautta ratkeaa, millaiseen kategoriaan kansalaiset poliisin asettavat. Oletko poliisi-

si, jota halutaan provosoida? Oletko neuvottelija, joka näkee tilaisuuden siellä, missä asiakas näkee vain pimeän umpikujan? Vai kykenetkö kenties olemaan tilanteen mukaan sitä, mitä asiakas sillä hetkellä poliisista haluaa?

Poliisikoulutuksen tavoitteena on antaa poliisille asemansa edellyttämä, poliisialan vaatimuksia vastaava ammattitaito ja valmiudet kehittää omaa työtään tuloksellisen toiminnan saavuttamiseksi. Puhe, kieli ja vuorovaikutus ovat tekniikkalajeja siinä missä oikein mitoitettun voimankäytön tai kuulustelutekniikoiden hallitseminen. Tekniikan eri vaiheet, vivahteet ja hienoudet jäävät usein lopputuloksen varjoon. Olen edellä pyrkinyt tutkimuksen ja analyttisten havaintojen avulla asettelemaan joitain askelmerkkejä, jotka toivottavasti kannustavat lukijaa pohtimaan poliisin työtä vuorovaikutus- ja asiakaspalvelutyönä monimuotoistuvan yhteiskunnan eteen tuomissa tilanteissa.

LÄHTEITÄ

- Antaki, Charles & Elizabeth Stokoe (2017) *When police treat straightforward answers as uncooperative*. Journal of Pragmatics 117, 1–15.
- Bittner, Egon (1967) *The police on skid-row: A study of peace keeping*. American Sociological Review 32(5), 699–715.
- Daus, Catharine S. & Shanique Brown (2012) *The emotion work of police*. Teoksessa: Ashkanasy, Härtel & Zerbe (toim.) Experi-

encing and managing emotions in the workplace. Bingley: Emerald Group Publishing Limited, 305–328.

- Holdaway, Simon (1988) *Blue jokes: Humour in police work*. Teoksessa: Powell & Paton (toim.) *Humour in Society*. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Kannisto, Antti (2019) *Neuvoin, kehotuksen ja käskyn. Poliisin direktiivien muotoilu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidossa*. Pro gradu. Oulu: Oulun yliopisto.
- Kartastenpää, Tero (2021) *Poliisin TV*. Helsingin Sanomat 21.8.2021. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008157836.html>
- Kidwell, Mardi (2009) *‘What happened?’: An epistemics of before and after in ‘at-the-scene’ police questioning preview*. Research on Language and Social Interaction 42(1), 20–41.
- Kidwell, Mardi (2018) *Early alignment in police traffic stops*. Research on Language and Social Interaction 51(3), 292–312.
- Liski, Peter & Joonatan Nikula (2018) *Pubutusopas. Muistilista ja sujuvan vuorovaikutuksen keinoja poliisin kenttätöihin*. Opinnäytetyö. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Meehan, Albert J. (2019) *Egon Bittner and the language practices of the police*. Ethnographic Studies. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1475806>

- Pehkonen, Samu (2021) *Directive actions in three assistance-orientated activities between Finnish police officers and drunken persons*. *Gesprächsforschung* 22, 615–647.
- Pehkonen, Samu (2020) *Miksi poliisin puheviestinnällä on väliä? Luottamussubteen rakentuminen poliisin ja nuorison välisissä kasvokkaisissa kohtaamisissa*. *Oikeus* 49(1), 24–46.
- Rønneberg, Kari & Jan Svennevig (2010) *Declining to help: Rejections in service requests to the police*. *Discourse & Communication* 4(3), 279–305.
- Sacks, Harvey (1972) *Notes on police assessment of moral character*. Teoksessa: Sudnow (toim.) *Studies in social interaction*. New York: Free Press, 280–293.
- Sikveland, Rein Ove & Elizabeth Stokoe (2020) *Should police negotiators ask to “talk” or “speak” to persons in crisis? Word selection and overcoming resistance to dialogue proposals*. *Research on Language and Social Interaction* 53(3), 324–340.
- Stenross, Barbara & Sherryl Kleinman (1989) *The highs and lows of emotional labor: Detectives’ encounters with criminals and victims*. *Journal of Contemporary Ethnography* 17(4), 435–452.
- Stevanovic, Melisa & Camilla Lindholm (toim.) (2016) *Keskusteluanalyysi – Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino.
- Stokoe, Elizabeth (2013) *The (in)authenticity of simulated talk: comparing role-played and actual interaction and the implications for communication training*. *Research on Language and Social Interaction* 46(2), 165–185.
- Stokoe, Elizabeth, Charles Antaki, Emma Richardson & Sara Willott (2019) *When police interview victims of sexual assault: Comparing written guidance to interactional practice*. Teoksessa: Rock & Mason (toim.) *The discourse of police interviews*. Chicago: University of Chicago Press, 21–41.
- Thompson, George J. & Jerry B. Jenkins (2013) *Verbal judo: the gentle art of persuasion*. Uudistettu painos. New York: William Morrow.
- Van Maanen, John (1978) *The asshole*. Teoksessa: Manning & Van Maanen (toim.) *Policing: A view from the street*. Santa Monica: Goodyear Publishing Co, 307–328.

VALTION
POLIISIKOULU
V. 1919-1961

MIKKO PORVALI

ARVOVALINTA AIKAKAUDESTA RIIPPUMATTA

KOMISARIO MIKKO PORVALI VALMISTUI POLIISIKSI VUONNA 2004 JA OIKEUSTIETEEN MAISTERIKSI VUONNA 2010.

PORVALI TOIMII SISÄ-SUOMEN POLIISILAITOKSEN OPERATIIVISENA LAKIMIEHENÄ. HÄN ON ERIKOISTUNUT RIKOSTUTKINTAAN SEKÄ JULKAISSUT USEITA TEOKSIA POLIISITOIMEN JA SOTILASTIEDUSTELUN HISTORIASTA.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU VUONNA 2017.

Maailmassa on parikymmentä maata, joilla ei ole omaa armeijaa, mutta ei ainuttakaan maata ilman omaa poliisia. Euroopan maista Islannilla, Andorralla ja Liechtensteinilla on toimivaltaiset ja operatiiviset poliisivoimat, vaikka niillä ei ole asevoimia. Sama koskee Monacoa ja Vatikaania, joiden sotilailla on vain seremoniaalisia ja henkivartiointiin liittyviä tehtäviä. Jopa Tyynenmeren keskellä sijaitsevalla Pitcairnin saarella on kaksi pysyvää Kansainyhteisön poliisivirkaa, vaikka saarella asuu vain viitisenkymmentä 1700-luvun merirosvojen jälkeläistä.

Valtiot tarvitsevat poliisihallinnon ensisijaisesti käytännöllisen tarpeen vuoksi, mutta itsenäisen poliisivoiman olemassaolo on myös symbolisesti tärkeä suvereniteetin tunnus. Jos jollain hallinnolla ei ole kykyä valvoa omien lakiansa noudattamista, käy nopeasti kyseenalaiseksi, onko kyseessä ylipäänsä itsenäinen valtio. Laillisuuden valvontaa on vaikea delegoida uskottavasti eteenpäin jollekin

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

toiselle. Niinpä poliisiorganisaatiota ylläpitävä valtio kuin lausuu julki: ”Me vastaamme lakiemme valvomisesta, rikosten tutkimisesta sekä yleisen järjestyksen säilymisestä alueellamme – yksin me, eikä kukaan muu.”

Siksi poliisin ammattia harkitsevan on hyvä ymmärtää, ettei kyse ole pelkästä ammatinvalinnasta. Poliisin sitoutuminen maansa hallintoon on oleellisesti syvempi side kuin tavanomainen työsuhde ja syvempi kuin useimmat muut virkasuhteet. Poliisi sitoutuu työskentelemään isänmaansa hyödyksi ja lähimmäistensä parhaaksi kaikissa olosuhteissa. Työn luonteen vuoksi jokainen poliisi joutunee urallaan asettamaan henkilökohtaisen turvallisuutensa ainakin jossain määrin alttiiksi virkatehtäviensä suorittamiseksi.

Niinpä poliisiksi hakeutuminen on arvovalinta. Jokaisen yksittäisen poliisin on jaettava ne arvot ja päämäärät, joita hänen valtionsa hallinto edustaa. Samalla poliisi sitoutuu peruuttamattomasti valtionsa kohtaloon. Ne maat, joiden hallinto on sortunut tai joissa järjestys on romahtanut, ovat tyypillisesti muuttuneet hengenvaarallisiksi poliiseilleen – usein siitä riippumatta, kuinka oikeutettua tai korkeatasoista hallintoa he ovat harjoittaneet.

Kun arabikevääksi kutsuttu ilmiö muutamia vuosia sitten käynnisti pakolaistulvan Eurooppaan, ei ollut sattumaa, että monet tulijoista olivat toimineet lähtömaassaan poliiseina. Ottamatta kantaa siihen, tulisiko heil-

le myöntää turvapaikkaa Euroopasta tai Suomesta vai ei, kotiseudulta väistämisen voidaan todeta olleen heille ainoa mahdollinen vaihtoehto, kun valta päättyi terroristijärjestyksen käsiin.

Arabikevät voi kuulostaa kaukaiselta, mutta vain neljä sukupolvea sitten

Suomessa ei ollut hyvä toimia poliisina. Sisällissodan kuohunnassa murhattiin sotatoimien ulkopuolella muutamassa kuukaudessa kuutisenkymmentä poliisia. Parikymmentä teloitettiin sodan jälkeen. Itsenäistymiskehityksen aikana ja nuoren tasavallan ensimmäisinä vuosina (1914–1922) on laskettu surmatun vähintään 138 poliisia, ja luku tiedetään puutteelliseksi.

Kaikki punaisina tai valkoisina surmansa saaneet virkamiehet eivät valinneet puoltaan itse, vaan ympäristö tulkitsi heidät jompaankumpaan leiriin. Vaikeinta oli epäilemättä niillä, jotka pyrkivät ylläpitämään laillista järjestystä ja turvallisuutta yhteiskunnallisista jakolinjoista välittämättä. Puolueetonkin virkamies saattoi joutua toisen osapuolen kirjoihin, jos vallalla oleva osapuoli ryhtyi vainoamaan häntä hänen tehtävänsä tähden. Näin tapahtui myös ensimmäiselle suomalaiselle poliisioppilaitokselle, Saksanniemen Ratsupoliisikoululle.

Suomen senaatti perusti syksyllä 1917, selvästi ennen sisällissotaa, ratsupoliisikoulun porvoolaiseen Saksanniemen kartanoon. Koska olot olivat käyneet levottomiksi, Helsingin lähelle haluttiin joukko, joka tarvittaessa

JOKAISEN YKSITTÄISEN
POLIISIN ON JAETTAVA NE
ARVOT JA PÄÄMÄÄRÄT, JOITA
HÄNEN VALTIONSÄ HALLINTO
EDUSTAA.

kykenisi sammuttamaan sekasorron pääkaupungissa. Sisällissodan osapuolet eivät olleet vielä muotoutuneet, ja koulun perustamisessa kiinnitettiin erityistä huomiota puolueettomuuteen. Perustamisasiakirjan mukaan koulun tuli turvata maan oikeusjärjestys kaikkia uhkia vastaan, nousivatpa ne miltä suunnalta tahansa.

Levottomuuksien laajetessa puolueettomuus ei kuitenkaan kelvannut kaikille. Punaisen osapuolen lehdistö ei hyväksynyt laillisen hallinnon perustamaa järjestyspoliisia, vaan omaksui poliisikokelaista nimityksen ”ratsastava lahtarikaarti”. Sekavissa oloissa tämä johti siihen,

että Helsingin punakaarti hyökkäsi Saksanniemen Ratsupoliisikoululle marraskuussa 1917. Syntyi laukaustenvaihto, jossa kaksi poliisikoululaisista kuoli ja kaksi haavoittui. Tämä oli ensimmäisiä aseellisia yhteenottoja Suomessa ennen sisällissotaa. Koulun opettajat ja oppilaiden pääjoukko onnistuivat pakenemaan. He ratsastivat punaisten hallinnassa olleen Etelä-Suomen halki pienissä ryhmissä ja päätyivät Pohjanmaalle, joka oli valkoisten tukialuetta.

Saksanniemen Ratsupoliisikoulu koottiin uudelleen Lappajärvellä, mistä se siirtyi Seinäjoelle. Maa suistui pian sotaan. Helsingin punakaarti vangitsi Saksanniemen koulusta aloitteen tehneen kansanedustajan ja ampui hänet Töölönlahden rannalla. Puolueettomaksi perustetun poliisi-

koulun oppilaille ei enää ollut epäselvää, kummalle puolelle rintamalinjaa he tässä sodassa kuuluisivat. Saksanniemen poliisikoulun oppilaita käytettiin runkona, kun valkoiselle osapuolelle koottiin sen parhaiten varustettu ja koulutettu joukko, Uudenmaan Rakuunarykmentti.

Poliisitoiminnan perusedellytys on kansalaisten luottamus. Länsimaissa mitataan säännöllisesti väestön luottamusta yhteiskunnan eri instituutioihin, myös poliisiin.¹ Näissä tutkimuksissa on ollut lei-

mallista, että suomalaiset luottavat poliisiin enemmän kuin vaikkapa koulutusjärjestelmään, puolustusvoimiin, terveydenhuoltoon, oikeuslaitokseen, Yhdistyneisiin kansakuntiin tai ammattiliittoihin. Esimerkiksi eduskunnan, puolueiden, lehdistön tai Euroopan unionin luottamusluvut ovat pohjamudissa verrattuna poliisiin.²

Kansalaisten korkea luottamus poliisiin ei ole itsestäänselvyys. Päinvastoin: se on pitkän ja järjestelmällisen työn tulos – ja ansaittava joka päivä. Suomalaisen poliisiluottamuksen kohominen kansainvälisesti poikkeuksellisen korkealle tasolle ei olisi ollut

¹ Mittaamisesta ja kyselytutkimuksista katso esim. *European Value Study*: <http://www.europeanvaluestudy.eu/>

² Käytettävissä olevat luvut on mitattu ennen Helsingin huumepoliisin tapausta tai poliisien keskustelupalstoista käytä rasismikeskustelua.

mahdollista ilman itsenäisyyden ensimmäisten vuosikymmenten nopeaa elintason nousua sekä merkittävää yhdenvertaisuuskehitystä. Jokainen suomalaisen poliisin kanssa asioiva ihminen voi luottaa poliisin toimivan tasapuolisesti sekä perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittaen. Yksittäisen poliisimiehen tärkein tehtävä on kohdata arki työssään kukin asiakas näiden periaatteiden mukaisesti.

Jos haluat arvioida omaa kykyäsi toimia poliisina, kuvittele itsesi pöydän ääreen toisen ihmisen kanssa. Henkilö edessäsi voi olla välinpitämätön, järkyttynyt, murheellinen, humalassa, krapulassa, uhmakas, hätäntynyt, katuvainen, itkuinen tai avoimen halveksuva. Hän voi olla mies tai nainen, suomalainen tai ulkomaalainen, nuori tai vanha, dementoitunut vanhus tai alle kouluikäinen lapsi. Hän voi vihata poliiseja koko sydäimestään – tai sinä saatat olla ainoa ihminen, johon hän luottaa. Hänellä ei ehkä ole sukupuolta tai hän kuuluu muuhun sukupuoli-vähemmistöön.

Teillä ei välttämättä ole yhteistä kieltä. Hänellä voi olla kehityshäiriö tai mielenterveyden sairaus. Hän saattaa olla rikoksen uhri, todistaja, rikoksesta epäilty tai onnettomuuteen joutuneen läheinen. Hän saattaa käsittää koko maailman toisin ja uskoa tyystin erilaisiin asioihin kuin sinä. Yhtä kaikki, hän on sinun vastuullasi. Saatat saada apua tulkilta, lastensuojelulta tai muulta sosiaalitoimelta, mutta sinun on kyettävä toimimaan tämän henkilön

kanssa, ja sinä vastaat hänen asiallista ja yhdenvertaisesta kohtelustaan.

Poliisi, joka aloitti työnsä itsenäisyydessä Suomessa, ei nauttinut koko

kansan luottamusta. Ei sinne päinkään. Sisällissodan jäljiltä maassa oli voittajien poliisi: nuhteettomuuden ja hyvän yleiskunnan ohella poliisin ammattiin hakeu-

tuvalta edellytettiin suojeluskunnan puoltavaa lausuntoa. Maaseudulla suojeluskunnat olivat samalla poliisireservi. Järjestön puoleen käännettiin järjestyksenpidossa, mikäli omat miehet eivät riittäneet.

Poliisin luottamusta söi lisäksi kieltolaki, joka oli voimassa aina vuoteen 1932 asti. Alkoholin myynnin ja valmistamisen kieltänyt laki aiheutti rikollisuutta enemmän kuin hillitsi. Kansa ei hyväksynyt kieltolakia, eivätkä sitä hyväksyneet monet poliisitkaan. Tämä horjutti poliisin uskottavuutta, sillä suhtautuminen lain valvomiseen vaihteli. Alkoholikauppa siirtyi nopeasti ulkomailta johdettujen salakuljetusorganisaatioiden käsiin. Osa virkamiehistä kamppaili johdonmukaisesti salakuljetusta vastaan, mutta monet sulkivat salakuljetukselta silmänsä tai jopa lähtivät trokareiden kelkkaan.

Poliisin heikko kannatus näkyi esimerkiksi alttiudessa väkivaltaan poliisia kohtaan. Sotavuosia lukuun ottamatta kieltoain kausi oli poliisille itsenäisyyden aikana kaikkein vaarallisin: kolmessatoista vuodessa surmattiin neljäkymmentä poliisimiestä. Varsin monet heistä saivat surmansa

POLIISITOIMINNAN
PERUSEDELLYTYKSEN
ON KANSALAISTEN
LUOTTAMUS.

kieltolain valvontaan liittyneissä tehtävissä.

Poliiseja yritettiin motivoida kieltoain valvontaan jopa rahapalkkioin. Vaasan läänin maaherra palautti koko summan sisäministeriöön. Litteenä oli lohduton kirje, jossa hän ilmoitti, ettei koko läänistä löydy yhtään niin rehellistä poliisia, jolle palkkion voisi osoittaa.

Myös rajavartijoille oli luvattu alkoholitakavarikoista tulospalkkiot. Isoisäni työskenteli kieltoain aikana rajavartijana Terijoella, Suomenlahden rannikolla. Kun pirtulasteja tavattiin, pienipalkkaisen rajavartijan oli huomattavasti kannattavampaa haudata pari kullanarvoista kanisteria rantahiekkään kuin lunastaa niistä mitätöntä tulospalkkiota. On selvää, ettei tällainen nostanut virkakunnan arvostusta. Parikymppisten rajavartijoiden puolustukseksi voi sanoa, ettei muita vaihtoehtoja juuri ollut: seudulla valitsi ankara pulakausi, suoranainen nälänhätä.

Yhteiskunnallinen tilanne ja poliisin asema muuttuivat merkittävästi 1930-luvun alkuvuosina. Kieltoalaista luopuminen paransi selvästi kansan ja esivallan välejä helpottaen poliisin asemaa näiden keskellä. Toinen ratkaiseva askel Suomen poliisin aseman kehittämisessä oli poliisin suhtautuminen äärioikeiston nousuun, viime kädessä Mäntsälän kapinaan.

Mäntsälän kapinaksi kutsutaan Ohkolan työväentalolta alkanutta tapah-

tumasarjaa, jossa poliisin kannalta oli kyse kansalaisyhteisönsä turvaamisesta. Poliittinen oikeisto halusi estää poliittisen vasemmiston puhetilaisuuden, jonka poliisi puolestaan päätti turvata. Oikeiston edustajat eivät hyväksyneet poliisin toimintaa, vaan keskeyttivät puhetilaisuuden ja avasivat tulen työväentaloa kohti.

Samaan aikaan maassa tutkittiin äärioikeiston tekemiä kyydityksiä, eivätkä tutkimukset miellyttäneet kaikkia: kyydityksiä tutkineita poliiseja häirittiin ja pyrittiin laittamaan viralta, kyyditysten todistajia ja asianomistajia

puolestaan uhkailtiin hiljaiseksi. Poliisin toiminnasta levitettiin vääriä tietoja, ja tunnolliset poliisit pyrittiin leimaa-

maan kommunisteiksi. Laillisuutta puolustaneet poliisit saivat kuulla, että maassa vallitsi lapualaisten vuonna 1930 julistama ”Lapuan laki”: sen mukaan oikeiston tekojen muodollisella laillisuudella ei ollut merkitystä, sillä kansan tahto olisi kirjoitettujen lakien yläpuolella.

Mäntsälässä syntynyt tilanne johti sekavaan kapinaan, jonka presidentti Svinhufvud onnistui tukahduttamaan päättäväisin toimin. Epäilemättä monien poliisien mielipiteet olivat kaikkein huolimatta ennemmin oikealla kuin vasemmalla, olihan heidät valittu pitkälti tällä perusteella. Silti poliisi osoitti olevansa koko kansan poliisi: laillisuuden puolella ja mielivaltaa vastaan.

* * *

Kansalaisten luottamus on myös poliisin paras suoja. Paraskaan panssariauto tai luotiliivi ei ehkäise poliisiin kohdistuvaa väkivaltaa yhtä tehokkaasti kuin arvostus, jota julkishallinto ja poliisi nauttivat kansan silmissä. Poliisi voi tehdä luottamuksensa eteen paljon, mutta yleinen lainkuuliaisuus ja luottamus julkishallintoon rakennetaan pitkälti muutoin kuin poliisin toimenpitein. Se luodaan perheissä, kouluissa, tiedotusvälineissä, terveydenhuollossa ja arjen elämässä kaikissa muodoissaan.

Kun Neuvostoliitto 1930-luvun lopussa hyökkäsi Suomeen, hyökkääjä odotti kohtaavansa kansan, joka olisi sisällissodan jäljiltä syvästi jakautunut. Toisin kävi. Suomi oli kehittynyt kahdessa vuosikymmenessä yhteiskunnaksi, jossa kaikilla kansanosilla oli jotain menetettävää ja siten jotain puolustettavaa. Sisällissodan hävinnyt osapuoli oli ollut muodostamassa maahan hallitusta jo vuonna 1926, vain kahdeksan vuotta sodan jälkeen. Kansan luottamus viranomaisiin, poliisiin ja puolustuslaitokseen, oli kasvanut samassa suhteessa. Hyökkääjä kohtasi kansan, joka piti kiinni yhteisistä arvoistaan ja puolustautui yhtenäisenä.

Toinen maailmansota oli Suomen poliisille ankara koettelemus. Sotavuosina 1939–1944 Suomessa sai surmansa noin 170 poliisimiestä. Heistä viitisenkymmentä surmattiin poliisivirassa kotirintamalla ja noin 120 kaatui puolustusvoimien palveluksessa.

Tavanomaisten poliisitehtävien lisäksi poliiseja kuoli väestönsuojelutyössä asuinkekkusten pommituksissa, desanttien ja metsäkaartilaisten kiinnitoissa sekä sotavankien surmaamana.

Sotien jälkeen poliittinen todellisuus Suomessa muuttui ratkaisevasti. Uhkailllisia oloja vastaan ei noussut enää oikealta, vaan vasemmalta. Jos sisällissodan jälkeen poliisiksi hakeutuvilta oli edellytetty suojeluskuntajärjestön jäsenyyttä, nyt poliisista irtisanottiin henkilöitä, joilla oli ollut liian läheiset välit suojeluskuntiin. Suojelupoliisia edeltäneen turvallisuuspoliisi Valpon henkilökunta vaihdettiin kokonaan, ja uusi johto nimitettiin Suomen kommunistisen puolueen piiristä. Äärivasemmiston vallankaappauksen uhka oli ilmeinen, ja lähtökohdat kapinalle olisivat olleet huomattavasti paremmat kuin äärioikeistolla Mäntsälässä toistakymmentä vuotta aiemmin.

Vasemmiston painostus poliisia kohtaan näyttäytyi mellakkoina erilaisten lakkojen yhteydessä. Lakkojen

tarkoituksena oli ajaa suomalainen yhteiskunta kriisiin ja osoittaa kommunistien joukkovoimaan perustunutta järjestövaltaa. Yhteiskunnan kannalta vakavin ja tunnelmaltaan kirein oli vuoden 1956 yleislakko, mutta poliisin ja lakkolaisten välillä kriittisimmäksi muodostui Kemiyhtiön lakko Kemissä loppukesällä 1949. Tämä ns. Kemmin kapina ei ollut niinkään ammattiliittojen intressissä, vaan Suomen

POLIITTINEN
OIKEISTO HALUSI
ESTÄÄ POLIITTISEN
VASEMMISTON
PUHETILÄISUUDEN, JONKA
POLIISI PUOLESTAAN
PÄÄTTI TURVATA.

Kommunistisen Puolueen agitoimamellakka. Asianhaaroista voi päätellä, että väkijoukon suoranainen tarkoitus oli päätyä väkivaltaiseen yhteenottoon poliisin kanssa.

Lakkolaisten mellakkakulkueen alkuperäinen päämäärä oli hyökätä seitsemänkymmenen työmiehen kimppuun, jotka purkivat Kemijoen alueella olevaa tukkisuamaa. Selvitystyö oli tehtävä ennen

syksyä, sillä tukkien talvehtiminen Kemijokivarressa olisi kevättulvien koittaessa merkinnyt tukkien riistäytymistä jäiden mukana merelle. Tällöin Kemijoen suupato olisi vahingoittunut, mikä puolestaan olisi johtanut huomattavan osan Kemian kaupungista jäämiseen tulvavesien alle. Tästä syystä sekä mellakan suunnitteluun viittaavien tiedustelutietojen vuoksi tukkityömaan suojaksi oli asetettu poliisivartio.

Kun työmaata lähestyvä väkijoukko kohtasi poliisit, joukko ei noudattanut pysähtymiskäskyjä, vaan kävi poliisien päälle. Poliisi yritti aluksi pysäyttää etenevän väkijoukon patukoimalla, mutta lakkolaisten suuren väkimäärän vuoksi tämä havaittiin pian tehottomaksi. Lakkolaisten joukko yltyi pian rynnäkköön, jota tuettiin kivittämällä ja ampumalla. Nyt poliisit ottivat turvakseen konepistoolit, joilla ammuttiin sarjatululta ilmaan. Tämä riitti pysäyttämään väkijoukon, joka pakeni tulosuuntaansa.

Joukkopaon aikana kaksi lakkolaista sai surmansa. Toinen heistä oli piilou-

tunut lakkolaisten kuorma-auton alle, kun auton omistaja lähti ajamaan autoaan turvaan. Toinen kuolonuhri löytyi yhteenotto paikalta selkään ammuttuna. Tapaus tutkittiin perin pohjin, eikä mikään viitannut siihen, että lakkolainen olisi kuollut poliisin ampu-

mana: poliiseilla ei esimerkiksi ollut surmanluodin kaliperiin sopivia aseita. Paremminkin vaikutti siltä, että vainajaan oli

POLIISIN TOIMINNASTA
LEVITETTIIN VÄÄRIÄ TIETOJA, JA
TUNNOLLISET POLIISIT PYRITTIIN
LEIMAAMAAN KOMMUNISTEIKSI.

osunut lakkolaisten ampuma luoti, joka oli tarkoitettu poliiseille. Tutkimuksen tuloksista huolimatta ääri-vasemmisto syytti poliiseja pitkään molempien mielenosoittajien kuolemasta.

Niin ristiriitaiselta kuin se kuulostaakin, eräänä poliisin onnistumisen kriteerinä voidaan pitää toiminnasta virinnee arvostelun jakaumaa. Niin kauan kuin arvostelua kumpuaa eri reunoilta tasaisesti, työ lienee mennyt melko kohdalleen. Suoraselkäinen poliisimies saa valitettavasti tottua siihen, että häntä pyritään leimaamaan milloin mihinkin leiriin – siitä riippuen, kummanko ääripään kanssa kulloinkin asioidaan. Hyvä esimerkki tästä on Helsingin poliisin ratsuosaston komentaja, komisario Sainio, jota ylioppilaat haukkuiivat vuoden 1945 mielenosoituksissaan kommunistiksi ja työväki Arabian lakkojen aikana vuonna 1948 natsiksi. Myös omissa virkatoimissa olen saanut vuoroin kuulla toimineeni milloin vasemmiston, milloin oikeiston ja milloin jonkin muun ryhmän asialla. Syytökset rasismista, silmätikuksi ottamisesta

tai muusta syrjinnästä ovat olleet ver-
raten yleisiä.

Rakentavaan ja perusteltuun pa-
lautteeseen tulee tietenkin reagoida,
ja omaa toimintaa pitää kyetä arvioi-
maan kriittisesti. Silti
kärkevin arvostelu
kumpuaa tyypillisesti
ääripäistä, joiden
kantoihin kannattaa
suhtautua varauksella.
Äänekkäimmät ääri-
laidat saavat mediassa
ja internetissä usein
suurimman palsta-
tilan, mutta näiden
kantojen väliin jää suuri enemmistö,
jolla on harkintakykyä, suhteellisuus-
dentajua ja malttia. Vuodet poliisina,
rauhanturvaajana ja historiantutkijana
ovat vakuuttaneet siitä, että juuri nämä
piirteet ovat usein kaikkein suurinta
isänmaallisuutta. Oman kansansa suu-
rimpia ystäviä eivät tyypillisesti ole he,
jotka huutavat olevansa sitä eniten,
vaan he, jotka noudattavat malttia,
kohtuutta ja tervettä harkintaa.

Suomalainen äärioikeisto peruste-
li kyydityksiä ja poliittista väkivaltaa
1930-luvun alussa sillä, että he toimi-
vat poliisin tukena, koska viranomai-
set eivät kyenneet toteuttamaan teh-
täväänsä. Samaa henkeä oli vuoden
2015 turvapaikanhakijoiden aallon
aikana kaduille ilmestyneissä katupartioissa,
jotka esittäytyivät ns. Odinin
sotureina. Niin kyydittäjien kuin ka-
tupartioidenkin väite oli väärä: poliisi
ei kummankaan apua kaivannut, vaan
molemmista ilmiöistä oli kansalaisten
turvallisuudelle paremminkin haittaa.
Yhtä valheellisia olivat ääriivasem-

miston väitteet siitä, että poliisi olisi
surmannut Kemian lakkolaisia. Tämä
valhe ikuistettiin kahakan paikalle
pystytettyyn muistomerkkiin sekä
1970-lukulaisen poliittisen laululiik-
keen sanoituksiin.

Maanosamme ke-
hitys kulkee paraikaa
suuntaan, jossa yh-
teiskunnallinen kuo-
hunta tulevaisuuden
Euroopassa toden-
näköisemmin yleistyy
kuin laantuu. Kuten
kolaripaikalla kovim-
min huutava on har-

voin pahimmin vahingoittunut, yh-
teiskunnassa kovimmin huutava on
harvoin eniten oikeassa. Tämä pätee
niin uusnatsiin ja anarkistiin kuin min-
kä tahansa yksisilmäisen maailman-
katsomuksen kannattajaan. Mellakka-
aitaa potkiva mielenosoittaja on vahva
näky iltapäivälehdessä, mutta
ilmiön todellinen merkitys tiivistyy lä-
hinnä siihen, että vapaassa yhteiskun-
nassa sekin sallitaan tiettyyn määrään.
Mitä asiaa potkija milloin kannattikin,
hän on kannattamalleen asialle de-
mokraattisessa yhteiskunnassa perin
huonoa mainosta, eikä sille ainakaan
hyödyksi.

Kaksi suomalaista valtionpäämiestä
on pukenut tämän kokemustensa va-
lossa hyvin sanoiksi ja opiksi meille
suomalaisille jälkipolville:

*Pahimmat vihollisemme ovat omassa
keskuudessamme ne, jotka itsekkäistä
syistä ovat valmiit uhraamaan kansa-
kunnan elinedut, ja ne, jotka jatkuvasti
ja toistuvasti julistavat totuutena sitä,*

MYÖS OMISSA

VIRKATOIMISSA OLEN
SÄÄNÖT VUORON KUULLA
TOIMINEENI MILLOIN
VASEMMISTON, MILLOIN
OIKEISTON JA MILLOIN
JONKIN MUUN RYHMÄN
ASIALLA.

minkä tietävät valbeeksi. – Risto Ryti taiteilija Lennart Segerstrålelle syksyllä 1944.

Se opetus, minkä ennen kaikkea haluaisin painaa tulevien sukupolvien tietoisuuteen, on tämä: Eripuraisuus omissa riveissä iskee tuhoisammin kuin vihamiehen miekka. – C.G.E. Mannerheim muistelmissaan 1950-luvulla.

Poliisina toimimisessa on kyse lojailiudesta. Yhtenä sanana se kuulostaa helpolta vaatimukselta, mutta työelämän todellisuudessa lojailius on eräs monitahoisimmista kysymyksistä. Suomalaisen poliisin tulee olla lojaili ainakin valtiolle, kansalaisille ja työyhteisölleen sekä ylipäänsä täyttää rehellisyyden ja suoruuden vaatimukset.

Todellinen lojailius ei ole kenenkään sokeaa seuraamista, eikä varsinkaan kenenkään itsetarkoituksellista miellyttämistä. Yllättävän usein aito lojailius on ikävien asioiden sanomista ääneen. Poliisin tulee kyetä tähän. Se edellyttää itsenäistä ajattelua, päättäväisyyttä sekä kykyä esittää asiansa tilanteeseen sopivalla tavalla. Usein se edellyttää myös henkilökohtaista rohkeutta.

Lievimmillään ikävien asioiden sanominen ääneen on sitä, mikä kuulijan kannalta on lähinnä ilonpilaamista

– vaikkapa sen ilmoittamista pariskunnalle, että toinen heistä lähtee nyt kotiin ja toinen lähtee loppuyöksi putkaan. Mutta viesti voi olla myös paljon ikävämpi, sellainen, joka muuttaa kuulijansa loppuelämän. Poliisi joutuu kertomaan vanhemmille, että heidän lapsensa on kuollut. Tai lapselle, että äiti on kuollut ja isä lähtee nyt poliisin mukaan. Tai pyramidipeliin sijoittaneelle, että häntä on huijattu ja hänen elinikäiset säästönsä ovat vaihtuneet miljoonaveloiksi.

Lausuttava asia voi olla myös sellainen, jota omat rivit eivät haluaisi kuulla. Asia voi liittyä työyhteisön toimivuuteen, hankalasti lähestyttävään turvallisuushkaan jolta halutaan sulkea silmät tai jonkun työtoverin epäasialliseen käytökseen, pahimmillaan rikoksiin. Suomalaisessa yhteiskunnassa on lukuisia esimerkkejä siitä, kuinka vaikeaa ikävä asia on lausua ääneen.

Jatkosodassa keksän 1944 suurhyökkäys yllätti sodanjohdon, koska ylimmille esimiehille ei ollut uskallettu kertoa huolestuttavia tiedustelutietoja. Kun kuusi maajoukkuehiihtäjää kärähti kerralla dopingista ja päävalmentaja tunnusti dopingin käytön, Hiihtoliiton puheenjohtaja halusi korostaa sanaa ”epäily”. Monen työntekijän alkoholismia on hyssytelty hautaan saakka välittämisen nimissä sen sijaan, että hänet olisi ohjattu hoitoon.

ÄÄNEKKÄIMMÄT ÄÄRILAI DAT
SÄÄVÄT MEDIASSA JA
INTERNETISSÄ USEIN
SUURIMMAN PALSTATILAN,
MUTTA NÄIDEN KANTOJEN
VÄLIIN JÄÄ SUURI ENEMMISTÖ,
JOLLA ON HARKINTAKYKYÄ,
SUHTEELLISUUDENTAJUA JA
MALLTTIA.

Poliisiorganisaation ta vaikenemista kutsutaan siniseksi muuriksi (*the blue wall of silence*). Niin ensiarvoista kuin ammatillinen yhteishenki onkin, vaikeneminen edustaa väärää lojaaliutta. Sini-sestä muurista on kyse silloin, kun peitellään omia tai virkaveljien epäonnistumisia, rikkeitä tai huonoa organisaatiokulttuuria.

Henkilöt, jotka tarttuvat epäasialliseen, epäeettiseen tai laittomaan käytökseen ilmoittamalla asiasta esimiehilleen tai julkaisemalla niitä koskevia tietoja, ovat puuttujia (*whistleblowers*). Useimmat ja merkittävimmät maailmassa esiin tulleet väärinkäytöstapaukset – liittyivätpä ne korruptioon, vakoiluun tai muuhun epäasialliseen käytökseen – ovat tulleet esille juuri sisäisten puuttujien ansiosta, eivät niinkään ulkoisen valvonnan tuloksena. Siksi organisaatiosta kertoo paljon se, kuinka puuttujiin suhtaudutaan: pidetäänkö heitä oman pesän likaajina vai palkitaanko heitä epäkohtien nostamisesta esiin.

Majoituin keväällä 2007 lyhytkursilla Poliisiammattikorkeakoululla, kun asuntolan saunan lauteille nousi pari minulle ja kurssitovereilleni tuntematonta rikostutkijaa. Keskustelu soljui ja sivusi eräästä huumejutusta hiljan annettua tuomiota. Tällöin eräs saunojista tuhahti, kuinka Suomen pahin huumerikollinen on Helsingin huumepoliisin päällikkö. Naurahdin huomautukselle ja kuittasin sen mie-

epäkohdis-

NIIN KYIVITTÄJIEN
KUIN KATUPARTIOIDENKIN
VÄITE OLI VÄÄRÄ:
POLIISI EI KUMMANKAAN
APUA KAIVANNUT, VÄÄN
MOLEMMISTA ILMIÖISTÄ
OLI KANSALAISTEN
TURVALLISUUDELLE
PAREMMINKIN HAITTAA.

lessäni nousuhumalaisen huonona huumorina – mutta lausujan tovereiden ilmeistä huomasin, ettei tokaisua ollut tarkoitettu vit-siksi.

Poikkeuksellisuutensa vuoksi väite jäi jonnekin takarai-voon ja nousi uudelleen mieleen syksyllä 2013, kun Helsingin huumepoliisin pääl-likkö pidätettiin. Asi-

asta nousi luonnollisesti vilkas julkinen keskustelu, joka oli alkuvaiheessa niin sekavaa ja sirpaleista, ettei siitä voinut muodostaa perusteltua mielipidettä suuntaan tai toiseen. Päätin olla seuraamatta aiheen uutisointia, kunnes syyttäjän haastehakemus tulisi julkiseksi, jolloin uutiset perustuisivat parempiin lähteisiin.

Kun haastehakemuksen päivä koitti, olin virkamatkalla ja ostin nipun päivän sanomalehtiä. Luin pitkän juna-matkan aikana kaikki haalimani lehdet ja jatkoin lukemista verkossa. Ammat-tikunnan sisältä katsoen johtopäätös oli nopeasti selvä. Päättyisivätpä eri oikeusasteet asiassa aikanaan millaiseen päätökseen tahansa, uutisista näki heti mitä oli tapahtunut: Yksi meistä oli pettänyt porukan ja vaihtanut puolta. Tahallisesti, täydellisesti ja suunnitel-mallisesti. Sen pahemmin työnanta-jaansa, työyhteisöään sekä poliisitoi-minnan ihanteita ja päämääriä ei voisi pettää.

Avasin artikkelin toisensa jälkeen toivoen, että edes jonkin lehden si-vuilta tulisi esiin jonkinlainen selittävä

seikka. Että esitettyjen tapahtumien taustalla olisi jokin hyväksyttävissä oleva poliisitoiminnallinen näkökoh- ta. Mitään sellaista ei kuitenkaan tullut esiin: ei silloin eikä myöhemminkään.

Kirjoitan tästä siksi, että olin kuvitel- lut sinisen muurin liittyvän pääasiassa muihin yhteis- kuntiin kuin Suo- POLIISINA TOIMIMISESSÄ ON KYSE LOJAALIUESTA. meen. Kuitenkin se, että joku jo keväällä 2007 tiesi maan keskeisen huumeoliisin rikoksista – jopa niin, että vielä tokaisi sen nuorempien kolle- goiden seurassa ääneen – osoittaa, että myös Suomessa on jonkinlainen sini- nen muuri, tahallisesti tai tahattomasti syntynyt. Ilman vaikenemisen muuria ei voine kestää kuutta ja puolta vuotta, että tällainen tieto johtaa perusteelli- seen tutkintaan.

Vaikka Helsingin huumeoliisin päällikön ympärille rakentunut rikos- vyyhti vaikuttaa poliisin maineeseen pitkään, organisaation ja koko poliisikunnan tulee ottaa siitä myös kaikki mahdollinen hyöty. Ensinnäkin tapaus on osoitus poliisin kyvystä ja tahdosta puuttua korrupioon – to- diste siitä, että Suomessa poliisi kyke- nee tutkimaan myös poliisin rikoksia. Toisekseen tapaus antaa hallinnolle mahdollisuuden huolehtia siitä, että puuttujat noteerataan ja heitä rohkais- taan toimimaan oikean asian puolesta. Hyvä alkua olisi se, että Helsingin huu- mepoliisin asian paljastaneille toimit- tajille myönnettäisiin vaikkapa poliisin ansioristi.

Lisäksi Suomen poliisin tai Helsingin poliisilaitoksen ei tule hävetä siksi, että näin on päässyt tapahtumaan. Asiassa

on ikävä kyllä seurattu kansainvälistä trendiä. Vastaavia oikeudenkäyntejä on käyty huumeyksiköiden poliiseja vastaan monissa maissa, myös muis- sa Pohjoismaissa. Britanniassa tutkija James Morton julkaisi aiheesta syn- kähkön tutkimuksen jo vuonna 1993

(*Bent Coppers*), ja Graeme McLagan samannimisen tut- kimuksen kymme- nen vuotta myöhemmin. Molemmat kirjat johtivat lukuisten poliisimies- ten uranvaihtoon. Mortonin koko 1900-luvun käsittänyt tutkimus kirjasi etusivun motokseen filosofi George Santayanan lauseen:

Those who cannot remember the past are condemned to repeat it.

Historiallisessa ja kansainvälisessä katsannossa ei ole poikkeuksellista, että itsenäisen Suomen ensimmäiseen vuosisataan mahtuu joitakuita rikolli- selle tielle päätyneitä poliiseja: parem- minkin erikoista olisi, ellei tällaista oli- si käynyt lainkaan ilmi. Liioin Suomen poliisi ei ole menettänyt mainettaan tai uskottavuuttaan. Ne menetetään vasta, ellei tapauksen käynnistämänä käydä poliisissa perusteellista arvokes- kustelua ja ryhdytä sen edellyttämiin toimenpiteisiin.

* * *

Olen palvellut poliisissa viitisentois- ta vuotta, mutta elänyt poliisiyhtei- sössä syntymästani alkaen, kevästä 1980. Perhetaustasta huolimatta am- matinvalintani on monien sattumien summa: ei lapsuudesta asti kaavailtu toiveammatti, vaan kiinnostava vaih-

toehto muiden joukossa. Pienellä paikkakunnalla poliisien perheet tosin miellettiin valtion kalustoon. Esimerkiksi eräs opettajani kutsui minua harvoin omalla nimelläni, vaan murahti vastausvuoroni koittaessa: ”Jaha, ja sitten nimismiehen poika.”

Kun mainitsen syntyneeni ”poliisiyh-teistöön”, sanavalinta on tarkoituksellinen. Vaikka viranhoitoon

liittyvät asiat tulee pitää tinkimättä työpaikan piirissä, poliisiyh-teistö on laajempi kuin pelkkä työyh-teistö. Näin on, koska poliisiammattilla on väijää-mättä vaikutuksia myös läheisiin. Vuosien mittaan he kuulevat väistämättä asioita, joita heidän ei tarvitsisi kuulla. Lähipiiri joutuu sietämään poliisiaan myös niinä muutamina päivinä, jotka tämä on työtehtäviensä jäljiltä järkyt-tynyt, pettynyt tai muuten poissaolevan oloinen. He törmäävät kumppaninsa tai vanhempansa ammattiin monis-sa tilanteissa: joutuvat järjestelemään juhlapyyhiään ja nopeasti improvisoi-tuja lasten hoitotarpeita tai päätyvät erilaisen kiusanteon kohteiksi.

Poliisin perheessä kasvaneena koen asialliseksi muistuttaa, että poliisil-le hänen ammattinsa on oma valinta – lähipiirille niinkään ei. Heidän on paremminkin vain tultava toimeen perheensä poliisin ammatinvalinnan kanssa. Kouluvuosina minut vedettiin mukaan moneen tappeluun, joiden syy oli isän virkatoimissa. En voinut tilanteille mitään, vaan istuin niistä samat jälki-istunnot kuin niiden aloit-tajtkin. Omien virkavuosien mittaan

erilaisia uhkauksia on mennyt paljon toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos, mutta kipeimmin ovat osuneet ne, joissa uhkaus on kohdistunut lä-heiseen. Tässä suhteessa maailma on

muuttunut paljon: jos 1980-luvulla näi-tä asioita hoidettiin tappeluina ala-asteen takapihalla, 2010-lu-vun kiusanteko voi saada mitä mielikuvit-uksellisimpia muo-

toja. Sitä ei kannata pelätä etukäteen, mutta virkamiehen ja hänen lähipiirin-sä on hyvä tiedostaa tämäkin piirre.

Perhetaustan myötä olen nähnyt läheltä poliisihallinnon valtaisan muu-toksen, joka käynnistyi 1990-luvun puolivälissä. Suuressa kuvassa kyse oli siitä, ettei valtionhallintoon ollut koh-distunut kovin suuria muutospaineita toisen maailmansodan jälkeen, vaikka läänijako periytyi venäjänvallan ajalta ja paikallispoliisin nimismiesjärjestel-mä peräti ruotsinvallan ajalta saakka. Uusiutumisen pakkoa ei ollut, sillä so-danjälkeiset jälleenrakennuksen vuosi-kymmenet ja hyvinvointiyhteiskunnan rakentuminen olivat suomalaiselle yh-teiskunnalle tasaista kasvun aikaa aina 1990-luvun alkuvuosiin asti. Tuolloin puhjennut talouslama pakotti julki-shallinnon karsimaan palveluitaan, mikä merkitsi poliisin palveluverkos-ton voimakasta karsimista seuraavien vuosikymmenten aikana.

Poliisin muutos alkoi nimismiespii-rien Suomesta, jossa useimmassa kun-nassa oli oma poliisiasemansa. Poliisit tunsivat piirinsä asukkaat, ja asukkaat tunsivat poliisinsa. Tuolloin paikallis-

TÄLLÖIN ERÄS SAUNOJISTA
TUHAHTI, KUINKA SUOMEN
PÄIHIN HUUMERIKOLLINEN ON
HELSINGIN HUUMEPOLIISIN
PÄÄLLIKKÖ.

poliisin yksiköitä oli Suomessa 212 kappaletta – nyt niitä on yksitoista. Suuressa osassa Suomea poliisitoimintaa johdetaan toisesta maakunnasta. Samalla paikallistuntemukseen perustunut luottamusside kansan ja esivallan välillä on monin paikoin katkennut.

Silti kehitys on ollut voittopuolisesti positiivista. Viestitoiminnan ja johtamisen tekniset sovellukset ovat terävöittäneet toimintaa sekä parantaneet työturvallisuutta.

Nykyinen poliisimies, olipa hän järjestyspoliisi tai rikostutkija, kantaa mukanaan enemmän elektroniikkaa ja viestiyhteyksiä kuin 1980-luvulla oli koko poliisi-asemalla. Voimankäyttövälaineistä on tullut henkilökohtaisia, ja niiden koulutus, kantotavat ja käyttäminen ovat vakioituja. Vuosittaisten tasokokeiden ansiosta nykyisin seurataan jokaisen poliisin kykyä käyttää virka-asettaan.

Suurin muutos on ollut laadultaan henkinen. Aiempi linjaorganisaatio on muuttunut selvemmin asiantuntijaorganisaatioksi. Yhä useampi työntekijä niin järjestyspoliisissa kuin rikostutkinnassa erikoistuu johonkin. Yhä useammalla poliisilla on aiempi ammatti tai korkeatasoinen koulutus jo hänen hakeutuessaan alalle. Yhä useamman työntekijän esimies on yhä kauempana, joten vastuu lisääntyy. Samalla yhteiskunnan läpinäkyvyyden

kehittyminen on kannustanut poliisia harkitsemaan ja kirjaamaan päätöksensä perusteet yhä paremmin, jotta ne kestävät laillisuusvalvonnan vaatimukset sekä kansalaisten ja tiedotusvälineiden arvostelun.

Oman urani aikana muutos on kiihtynyt entisestään. Keskeisiä kasvavia muutostrendejä ovat kansainvälisyys ja digitalisaatio. Verkon kautta leviävät ilmiöt, ajatukset ja toimintatavat eivät tunne valtioiden rajoja, vaan ovat kaik-

kialla siellä, missä verkon käyttäjätkin. Poliisin kannalta tämä tietää nopeita ja paljolti ennakoimattomia tilannekehityksiä. Tietoverkot mahdollistavat kokonaan uusia rikollisia tekoja ja lisäksi tukun uusia teko-

tapoja perinteisiin rikoksiin. Toisaalta digitalisaatio tarjoaa myös ennennäkemättömiä keinoja valvontaan, rikosten ehkäisemiseen ja niiden tutkimiseen. Niinpä on yhä suuremmassa määrin lainsäätäjän valittavissa, kuinka paljon rikollisuutta sallitaan tai kuinka monet rikoksista halutaan selvittää. Teknisesti olisi mahdollista, että käytännössä kaikki yleisellä paikalla tehdyt rikokset voitaisiin selvittää. Kyse on pitkälti siitä, mihin kaikkeen tietoon viranomaisille annetaan pääsy valvontakameroiden, kasvontunnistusjärjestelmien, teletietojen, verkkovalvonnan ja ylipäänsä kansalaisten yksityisyyden suojan kannalta.

KUITENKIN SE, ETTÄ JOKU JO
KEVÄÄLLÄ 2007 TIESI MAAN
KESKEISEN HUUMEPOLIISIN
RIKOKSISTA – JOPA NIIN, ETTÄ
VIELÄ TOKAISI SEN NUOREMPIEN
KOLLEGOIDEN SEURASSA ÄÄNEEN –
OSOITTAAN, ETTÄ MYÖS SUOMESSA
ON JONKINLAINEN SININEN MUURI,
TAHALLISESTI TAI TAHATTOMASTI
SYNTYNYT.

Kun lähdin Poliisikoulun penkiltä ensimmäisiin työvuoroihini vuonna 2002, Suomessa ei tunnettu kouluampumisia, vakavasti otettavia ääriliikkeitä tai todellista terroritekojen uhkaa. Ääriliikkeillä viitattiin kettuja vapautaneisiin teinityttöihin. Suomen ainoa uusnatsi tunnettiin nimeltä koko maassa. Elinaikanani uskonnollinen terrorismi ei ollut vaatinut ainuttakaan kuolonuhria Pohjoismaissa. Poliisiopinnoissa käytettiin erityistilanteista esimerkkinä auton räjähtämistä Mikkelin torilla – tämä oli tapahtunut ollessani kuusivuotias.

Yhteiskunnan, aatevirtausten ja tiedonvälityksen muutos on niin nopeaa, että seuraavien viidentoista vuoden aikana nähdään todennäköisesti paljon suurempia muutoksia kuin edellisten. Uudet koulutettavat poliisimiehet liittyvät ammatilliseen sukupolvien ketjuun, joka on vastannut sisäisestä turvallisuudesta sata vuotta itsenäisessä Suomessa ja toiset sata vuotta jo ennen itsenäisyyttä. Jokaisella sukupolvella on ollut oman aikansa murheet, toisinaan helpommat, toisinaan ankarammat, mutta paikka kansan ja esivallan välissä on pysynyt ennallaan. Kaikki ovat vuorollaan puineet samaa sarkaa: vanhemmilla on vastuu ottaa nuoret ammattikuntansa keskuuteen – ja nuoremmilla on vastuu olla parhaansa mukaan toistamatta samoja virheitä kuin edeltäjänsä.

Olen tulostanut eräästä perhealbumista työpöytäni ylälaatikkoon valokuvan, jossa poseeraa kuusi poliisimiestä joskus 1800-luvun lopulla: aikana ennen sortokausia ja Suomen suuriruhtinaskunnan venäläistämis-

yhteyksiä. Kuva on säilynyt suvussa, koska kolme miehistä on Porvaleita. Muiden poseeraajien ilme on melko neutraali, mutta Aleksanteri Porvali tuijottaa kameraan viiksiensä takaa tiiviisti, pää kallellaan, kasvoillaan epäuskoksen huvittunut ilme.

Ehkä tuo suomalainen tsaarinvallan virkamies katsoo tulevaisuuteen. Siksi poimin kuvan tai kaivan sen tietokoneelta, kun kaikki on vastatuulella: kun oma pelisuunnitelma rakoilee, asianajat vinoilevat, lehdistö painostaa, käräjäoikeus lepsuilee ja syyttäjät vaativat mahdottomia. Aina silloin vanha virkamies tuijottaa kuvan takarivistä pää kallellaan ja sanoo:

– Pää pystyy nyt... Ei tässä kellään ole helppoa ollut. Meinaatsä nöösi oikeesti luovuttaa?

MIKKO PORVALIN TEOKSIA

- Vakoojakoulu. Päämajan asia-mieskoulutus jatkosodassa. Atena 2010.
- Operaatio Hokki. Päämajan vaiettu kaukopartio. Atena 2011.
- Sinisen kuoleman kuva. Karelia Noir I. Atena 2015.
- Veri ei vaikene. Karelia Noir II. Atena 2016.
- Kadonneen kaupungin varjo. Karelia Noir III. Atena 2018.
- Tiedustelun näkymätön historia. Antiikista maailmansotiin. Atena 2018.
- Kohti itää. Päämajan kaukopartio-osasto Vehniäinen 1941. Atena 2021.

MIKA RAUTANEN

VANKIEN MAAILMASSA

OIKEUSPSYKIATRIAN ERIKOIS-
LÄÄKÄRI MIKA RAUTANEN
TOIMII OSASTONYLILÄÄKÄRINÄ
PSYKIATRISEN VANKISAIRAALAN
VANTAAN YKSIKÖSSÄ.

AIEMMIN HÄN ON TYÖSKENNEL-
LYT MUUN MUASSA VANHAN
VAASAN VALTIONSAIRAALASSA,
KELLOKOSKELLA, TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOKSELLA,
MIELENTERVEYSPROJEKTISSA
NEPALIN MAASEUDULLA SEKÄ
HELSINGISSÄ AKUUTTILÄÄKÄRINÄ
POLIISIN KANSSA TEHDYILLÄ
HÄTÄKOTIKÄYNNNEILLÄ.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU
VUONNA 2021.

”**S**aisinko Pharmaca Fenni-
can?”

Se ei oikeastaan ollut ky-
symys vaan pikemmin käsky antaa
paksu lääkekirja satakiloiselle vangille,
joka oli juuri astunut vastaanottohuo-
neeni ovesta sisään.

”Revin sen”, hän jatkoi kasvoillaan
jollakin lailla ylimääräinen hymy.

”Ei käy, tarvitsen sitä. Olisiko täällä
jotakin muuta”, sanoin ja etsin hyl-
lystä vanhan puhelinluettelon. Olin
aloittanut vankilalääkärinä Kakolassa,
ja ensimmäinen potilaani esitti kum-
mallisen pyynnön. Ojensin kirjan mie-
helle, hän otti tukevan otteen ja repi
ranteen vahvuisen kirjan ällistytävästi
kahtia. Sitten hän heitti puoliskot ros-
kiin ja poistui. En nähnyt häntä enää.

Minulle ei koskaan ole täysin sel-
vinnyt, mistä oli kyse. Nyt, monen
vankilavuoden jälkeen, ajattelen, että
mies saattoi antaa minulle tarkkaan
annostellun, oikea-aikaisen lyhytte-
rapeuttisen intervention. Hän pereh-
dytti minut vankien maailmaan. Hän
tuuppasi minut matkalle oikeuspsyki-

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

atrian erikoislääkäriksi, yhteistyöhön lukuisten vartijoiden, rikosseuraamusvirkaileijoiden, poliisien ja juristien kanssa ja kohtaamaan antisosiaalisiksi kutsuttuja miehiä ja naisia ja ilmiöitä, joita ei oikein voi selittää tavanomaisilla terveydenhoidon lainalaisuuksilla. Harvoin jokin yksittäinen farmakologinen lääke osoittautuukaan ratkaisuksi näihin ongelmiin. Roskiin lentäneet puhelinluettelon puolikkaat ovat usein olleet mielessäni.

Toki samalla sain maismaattaisen psykopaattisesti maustetusta manipulatiosta ja uhkauksen ongelmista, jos en pysy ton-tillani. Sellaiset temput ovat olennainen osa niin sanottua vankilamaailmaa, ja niitä pitää jossain määrin sietää, jotta työssä jaksaa ja pärjää. Olen-naista onkin erottaa aito riski uhan tunteesta, jonka herättämisessä toiset ovat verrattoman taitavia. Aidot riskit ovat onneksi hyvin harvinaisia.

Kerran suljetun vankilan vanki kysyi kahden kesken hoitajalta, oliko tämä koskaan ajatellut olevansa hyvä panttivanki. Kysymys järkytti hoitajaa, ja tilanne oli selvästi vaikea; mitä iso mies aikoi seuravaksi tehdä pienikokoiselle naishoitajalle? Kysymyshän oli itsessään ansa, johon ei voi vastata ilman, että kysyjä olisi niskaan päällä. Miten vastata oikein kysymykseen, oletko jo lakannut hakkaamasta puolisoasi.

Kokeneena ja taitavana hoitaja vastasi ”en” – ja nauroi iloisesti! Vastaus

osoitti tilannetajua. Jämäkkyys ja arittelun sijaan ja yhteistä tilaa antava huumori pelastivat molempien kasvot.

Jälkikäteen löysimme kysymykselle ainakin viisi mahdollista motiivia.

Kyse saattoi olla aidosta uhkauksesta.

Se oli ehkä ystävällinen mutta vankilamaailmaan kuuluva epäsuora vihje siitä, että jotakin on tekeillä jollakin osastolla. Rolliminen eli vasikointi eli kieliminen kun on ehdottomasti sallimatonta.

Se saattoi olla testailua, psyykkaamista, jolla hieman horjutetaan kohteen tasapainoa ja katsotaan, kenen kanssa ollaan tekemisissä.

Se saattoi olla kömpelö iskuryitys, sillä viehättävää hoitajaa ei ole helppoa lähestyä usean alamaailmassa vietetyn aleksityymisen vuoden jälkeen, joiden aikana on keskitytty puhumaan toiminnasta eikä tunteista.

Tai ehkä se oli mustaksi kulunutta huumoria.

”Markan paini”, johon potilaani Jesse¹ haastettiin, on aika havainnollinen esimerkki tällaisesta vankilassa tavallisesta, monitahoisesta ja monitulkin-taisesta tilanteesta.

Selvittelin Jessen omituiseksi muuttunutta käytöstä. Hänet oli lähetetty sairaalaamme sekavuuden, jännittyneisyyden ja pelkojen vuoksi, uhkaa-

¹ Tekstissä esiintyvien vankien nimet on muutettu ja tapausten yksityiskohdat yhdistelty niin, ettei suora tai välillinen tunnistaminen ole mahdollista.

vakin hän oli. Jesse puhui vähän ja suhtautui meihin epäluuloisesti eikä oikein mielellään tullut yleisiin tiloihin toisten vankien kanssa vaan pysyi huoneessaan.

Hänet oli tuotu matkasellistä, joka on kyllä viheliäinen paikka. Matkaselliin majoittuvat jonnekin matkalla olevat vangit siksi aikaa, kunnes seuraava kuljetusjärjestys tai jokin muu odotettava asia ratkeaa. Sellissä makoilee useita ihmisiä kerrossängyissä. Lusimaan tottuneet vangit antavat toiselle tilaa ja saavat samalla pitää omat asiat omiana tietonaan. Parhaimmillaan matkasellissä voi levätä sen epämääräisen ajan, joka täytyy. Toisille taas tulokas on aina kiinnostava tapaus, josta pitää ottaa ainakin selvää ja mahdollisesti luulot pois. Jesseä alettiinkin psyykkaa.

Illalla Jesse havahtui sängyssä maattessaan siihen, että joku tuli hänen viereensä, nosti esiin kynän ja sanoi, että mitäs jos tökkään tämän sinun silmääsi. Jesse reagoi nousemalla istumaan, vei päänsä aivan kynän viereen ja sanoi, että anna sitten mennä vaan. Tilanne laukesi, mutta jäi kytemään Jessen mieleen yöllä. Hän ei mielestään ollut lainkaan uhkaava ihminen eikä ollut antanut mitään syytä tällaiselle tapahtumalle. Samalla oma käytös hämmästytti ja pelotti, koska yleensä hän ei uskaltanut laittaa tällä tavalla kovaa kovaa vastaan. Jesse oli päihderikoksesta kiinni eikä harrasta-

nut väkivaltaa, hän oli itse ongelmis- sa pikemminkin kuin loi niitä. Uni ei tullut koko yönä, ja vieroitusoireetkin pahenivat.

Aamulla psyykkaaminen jatkui erilaisilla katseilla ja naureskelulla. Joku näytti nyrkkiä, joku kynää. Kaikki muut vaikuttivat olevan tuttuja keskenään ja ilmeisesti puhuivat hänestä

OLENNÄISTÄ ONKIN EROTTAA AITO
RISKI UHAN TUNTEESTA, JONKA
HERÄTTÄMISESSÄ TOISET OVAT
VERRATTOMAN TAITAVIA.

supisten jotakin. Ruokahalu meni, toinen uneton yö seurasi. Yöllä vanki herätti Jessen ja kysyi, että

otetaanko yhden markan paini. Jesse meni oudosta tarjouksesta paniikkiin ja vastasi, että en pääse täältä yläpunkasta alas, joten otetaan se sitten täällä ylhäällä. Vanki totesi synkästi, että jos yhden markan paini otetaan, pääset sairaalaan.

Jesse ei tiennyt mitä tehdä. Hän pudottautui äkkiä sängyltä lattialle ja alkoi epätoivoisena hakata päätänsä sellin oveen. Muut nauroivat, ja lopulta Jesse vietiin eristykseen rauhoittumaan ja tuotiin lopulta eteeni. Jessen toivuttua muutaman päivän päästä hän sanoi, ettei ollut voinut tehdä muuta, sillä hän ei enää kyennyt odottamaan tilanteen jatkumista, ja jotain oli saatava aikaan.

Missä ei ole valtaa, siellä on väkivaltaa. Kun ihmiseltä viedään vaihtoehtot niin vähiin, että selkä on seinää vasten ja edessä ylivoimainen koneisto, lamaantuminen sopii joillekin. Toisille, usein väkivaltaan jo jotenkin tottuneille, vaihtoehtona on yritys mur-

tautua ulos jollakin räjähtävällä tavalla. Siis siinä vaiheessa, kun puhuminen ei enää tunnu mahdolliselta. Jessen sekava mielentila ei sallinut huumorin käyttöä tai järkeistystä tai muita varsin kehittyneitä sanallisia ratkaisukeinoja. Hänen persoonallisuutensa piirteet eivät sallineet hänen myöskään käyttä toiseen kohdistuvaa väkivaltaa, ja lamaantumisen olisi merkinnyt sairalaareissua. Parempi oli vahingoittaa itseään ja siten hallita edes jotenkin tilannetta.

Nähdäkseni sama periaate saa toiset uhmaamaan etälamautinta kerta toisensa jälkeen tai käymään mellakkavarusteissa olevan ryhmän päälle ilmeisestä ylivoimasta huolimatta. Vaihtoehdot ovat valtaa.

* * *

Erään rikolliskerhon jäsen, sanotaan vaikka Antti, on jäänyt mieleeni. Antti oli alkanut miettiä paikkaansa elämässä ja sai kuka ties ylempää vastaanpanemattoman ehdotuksen, että olisi syytä mennä puhumaan psykiatrille. Sellainenhan ei ole mikään erityisen kunniakas ja vapaaehtoinen ratkaisu, ei edes muurin siviilipuolella tavalliselle miehelle, paitsi ehkä jo nykyään ainakin orastavasti. Tein hänen kanssaan töitä yhden kevään, kunnes kaikki loppui yhtä yhtäkkiä kuin alkoikin.

Antti kantoi kevään aikana vastentahtoisesti eteeni mielenmaisemansa, jota päästi pienissä erissä ja valikoiden

tarkastelemaan. Hän täytti esitietojen valossa kerrassaan jokaisen oppikirjasta ruksittavan kohdan antisosiaalisesta persoonallisuushäiriöstä: eri alan rikoksia nuoresta pitäen, häikäilemättömyyttä toimintaa toisista pittaamatta, katumattomuutta, tunteettomuutta ja kyvyttömyyttä rakentavaan sosiaaliseen ja niin edespäin. Mutta vastaanotolla edessäni puhui tunteita täynnä oleva mies. Hän ei tiennyt, mitä tehdä, kun pitkäaikainen parisuhde oli vaikeuksissa, eletty elämä näyttäytyi saavutuksineen ristiriitaiselta tulevaisuuden odotusten kanssa, lasten kasvatus mietitytti ja koirat olivat kotona ilman isäntää. Siellä ne ongelmat olivat kaiken suunnattoman kiukun, epäluulon, varautuneisuuden ja suureksi suojaksi paisuneen egon, itsetunnon takana.

Antti puri hammasta ja jännitti käsiään sylin leveydelle näyttäessään, miten pitkälle hän pystyy puskemaan rajansa ja miten mielipuolisen lannistumaton hän on minkä tahansa haasteen edessä

ja varsinkin haastettaessa. En epäillyt hetkeäkään hänen kykyään toimia tyyneen ja määrätietoisen vihan vallassa, aseiden kanssa, omaa ja muiden hyvinvointia uhmaten. Tällaisia tyyppejä ei yksinkertaisesti pysäytä mikään, kun heidän kunniansa on kyseessä. Ja kunnia liittyy perheeseen, asemaan ja periaatteisiin. Se oli rehellisintä puhetta, mitä olen ikinä kuullut.

Antisosiaalisuus on vastoin kaikkia maallikkokäsityksiä ja jopa vas-

toin oireyhtymän nimeäkin erittäin sosiaalista, lojaalia, tunnepitoista ja vastavuroista. Käyttäytymiskoodi, jolla sen sävyttämässä maailmassa eletään, on ilman muuta vakavasti yhteiskuntaa haittaava, mutta ihmiselle itselleen kiinteä osa kaikkia periaatteita ja elämän osa-alueiden suhteita, eikä siitä luopuminen tai sellaisen omaksuminen ole tahdon asia tai jonkun harkintavallassa. Siihen kasvetaan vuosien aikana kuin koulussa ja siitä kasvetaan pois kuten ikääntymisen myötä on myönnettävä apuvälineiden tarve. Ajan kanssa opittua ja mieleen painettua omaa persoonaa ei kenenkään tee mieli myöntää jotenkin vääräksi eikä kukaan halua uskoa muuttuvansa hauraammaksi tai muista riippuvaiseksi.

Antti oli ilmeisesti kasvanut kiinni antisosiaalisuuteen, jopa psykopatiaan asti, samalla tavalla kuin muutkin. Hän oli ollut lapsena temperamenttinen, impulsiivinen ja rohkea poika. Isä joi ja juodessaan muuttui tavallista häijymmäksi, väkivaltaiseksi ja arvaamattomaksi. Antti muisteli, että ei isä ollut ollut erityisen väkivaltainen, sillä tämä saattoi välillä lyödä vyön tavallisella päällä eikä aina soljen kohdalla. Me tiedämme hyvin, että kun tällaisesta pojasta lapsuuden aikana hakataan pelko pois, jää jäljelle kaikkeen valmis ja mitään kumartamaton, mi-

hinkään tyytymätön suunnaton persoona, joka on juuttunut toistamaan tuhoisia käytösmalleja.

NÄHDÄKSENI SAMA PERIAATE SAA
TOISET UHMAAMAAN ETÄLAMAUTINTA
KERTA TOISENSA JÄLKEEN TAI
KÄYMÄÄN MELLAKKAVARUSTEISSA
OLEVAN RYHMÄN PÄÄLLE ILMEISESTÄ
YLIVOIMASTA HUOLIMATTA.

Antilla tähän kuoreen oli nyt syntynyt rako, josta terve maailma yritti sisään.

Vankilapsykologi, jonka kanssa puhuin Antista, tunnisti heti teeman. Nämä synkät miehet elävät niin vahvassa koodistossa, johon kuuluu nimenomaan vaimon ja lasten eli perheen arvottaminen korkealle, että jos parisuhteeseen syntyy ongelmia, se on heille elämää suurempi asia. Silloin he saattavat hakeutua vastaanotolle ja hetkellisesti kertoa sisäisestä maailmastaan edes jotakin.

Keskustelujen myötä Antin tilanne jollakin lailla muuttui niin, että hän kuroi tämän rakosen taas umpeen, oli täynnä entisiä asenteitaan ja hävisi. En oikein tuntenut onnistuneeni kovin hyvin terapeutteisessa mielessä. Olen silti ollut kiitollinen harvinaisesta ikkunasta, josta pääsin kurkistamaan, ja olen ymmärtänyt, että näin siinä voi käydä. Jos päästään liian lähelle sietämättömiä tunteita, useimmat meistä kavahtavat karkuun. Ja, toisaalta, antisosiaalisuuden suhteen alamme vastata ymmärtää, että heihinkin päin pitää kurottua ja yrittää antaa mahdollisuus muuhun. Aikuisena sellainen muutos tosin on hyvin vaikeaa ja onnistunee vain kaikkein vahvimmilta. Lapsuudessa ennen rohkeuden muuttumista

pelottomuudeksi asialle voisi ja pitäisi tehdä paljonkin.

Antti kuitenkin kiitti kaikesta ja oli tyytyväinen muun muassa ratkaisuun lähettää oma treenipaita aika ajoin postissa kotiin koirille. Näin ne eivät kuulemma repisi isäntää kappaleiksi muutaman vuoden poissaolon jälkeen. Antti opetti minulle paitsi pitkäjänteisyyden tärkeyden myös sen, että lupaukset pitää pitää ja että rehellistä, suoraa ja kunnioittavaa puhetta arvostetaan molemmilla puolilla kaltereita.

Kyse on itse asiassa isommasta asiasta, respektistä. Sitä voi opetella, jos sellainen suhtautuminen toiseen ihmiseen ei tunnu itselle alkujaan luontaiselta. En tiedä, pitäisikö tätä sanoa, mutta joskus sitä voi totta puhuen myös valehdella, jos ei muuten osaa. Jos laittaa kynän hampaidensa väliin eli pakottaa itselleen hymyn, on sen todettu saavan aikaan samoja aivomuutoksia kuin aidon hymyilyn. Sekin on parempi kuin entisen vartijan tapa retkottaa jalat pöydällä ja huudella vangille, että kirjoita asiiasi paperille, jos haluat vastauksia. Jos respektin osoittaminen ei millään onnistu, voi olla hyvä vaihtaa työpaikkaa. Ilman respektiä työ käy kaikille osapuolille liian rasakaksi ja – näissä ympyröissä – vaaralliseksi.

* * *

"Nyt alkaa habmottua vankilan vaikutus

käyttäytymiseeni. nämä suljetut tilat ovat uhkaavat ja pelottavat vieraan kohtaaminen näissä puitteissa tuo esiin väkivallan teon, ahdistuksen ja pelon niin voimakkaana että reaktio voi olla lamauttavasta pelosta fyysiseen hyökkäykseen, joka tapauksessa käytöstä säätelee sosiaalisissa tilanteissa pelkotilanne on sama sisällä ja ulkona. Tosin ulkona tulee mukaan tarkkailuaspekti ikkunoista ja häkin ulkopuolelta liikkuvista tai sen mahdollisuudesta, yhtäkaikki vankila tuo minuun ylikorostuneen itsensä tarkkailun joka lisää vainoharhaista käytöstä teidän olemisesta vaikeaa henkisesti & fyysisesti. Vainoharjojen vuoksi osaksi urheilu on mahdotonta ja kun ulkonakaan ei voi kävellä fyysikkani on rapistunut hälyttävästi, lihaskunto surkastunut sairaalloisesti ja vointini tuntuu sairaalta jatkuvasti." (Vangilta saamani kirje.)

Tapasin Jarin yhdessä hoitajan kanssa vankilan psykiatrisessa yksikössä, jonne hänet oli lähetetty ilman omaa suostumustaan tavallisen kivitalon

puolelta. Jari vaati varsin oikeutetusti saada tietää, mistä on kysymys, keitä kaikki läsnäolevat ovat ja miksi häntä piinataan. Jarin ajatusmaailmaan oli päässyt pesiytymään

niin vakava epäluulon siemen, että siitä oli vankilan olosuhteissa kasvanut kokonainen harhaluulojärjestelmä. Hän oli stressaantuneena alkanut tulkita kuulemiaan tavallisiakin ääniä uhkaaviksi. Askeleet käytävällä tuntuivat tappajan askeleilta, ihmisten epäselvä etäinen puhe häntä koskettavalta ja

JOS PÄÄSTÄÄN
LIIAN LÄHELLE
SIETÄMÄTTÖMIÄ
TUNTEITA, USEIMMAT
MEISTÄ KÄYÄHTÄVÄT
KARKUUN.

kaikkien käytös epäilyttävältä. Arvelin hänen joutuneen psykoosiin. Hankalaksi asian teki Jarin valmius käyttää väkivaltaa.

Jari tivasi minulta, kuka olen ja millä tittelillä vastaan hänen tilanteestaan. Kerroin olevani osastonylilääkäri. Jari tarkisti asian nopeasti nimikyltistäni, jossa luki ”lääkäri”, ja riitautti asian. Ja totta – minähän olinkin itse asiassa osastonylilääkärin kesäsijainen ja oma tittelini oli tavallinen lääkäri. Koetin selvittää ristiriitaa, jolloin Jari alkoi hermostua ja vaati paikalle sairaalan johtajaa.

Koska tilanne kuumeni ja koska ylilääkäri olikin viereisessä huoneessa, tämä tuli paikalle ja esittäytyi ylilääkäriksi. Jari tarkisti nimikyltin, jossa luki ”osastonylilääkäri”. Kollegallani oli tietysti oma nimikyltinsä rinnassaan, kuten minullakin, kun hän puolestaan sijaisti varsinaista, lomalla ollutta ylilääkärää. Jari katsoi meitä silmät palaen, valmiina räjähtämään, ja päätyi huutamaan olevansa itsekin ylilääkäri, että kaikkihan me olemme ylilääkäreitä ja että tehkää mitä teette, hän ei ymmärrä enää mitään.

Työnohjaajani opetti sittemmin minulle vastaparanoian käsitteen, josta on ollut apua hankalissa tilanteissa. Olosuhteissa, joissa kaikkea pitää lähtökohtaisesti epäillä, on ensinnäkin vaikea erottaa aitoa huolta pelkästä uhan tunteesta. Vanki joutuu jatkuvasti pelaamaan eräänlaista pokeri-

pelää oman rikoksensa yksityiskohtia urkkivien poliisin tutkijoiden kanssa, rikokseen sotkeutuneiden kumppanien suhteen ja mahdollisten vihamiesten kanssa. Kuka tahansa henkilö saattaa olla soluttautunut enemmän tai vähemmän virkaa edustava vallankäyttäjä. Väkivalta tai kunnian mene-

ILMAN RESPEKTIÄ TYÖ KÄY
KÄIKILLE OSAPUOLILLE LIIAN
RASKAAKSI JA - NÄISSÄ
YMPYRÖISSÄ - VAARALLISEKSI.

tys vaanii jokaisessa sanotussa tai sanomattomassa sanassa ja eleessä; kortit pitää joko katsoa tai kätkeä.

Tämä aiheuttaa paranoiaa eli yli äyräitensä lainehtivaa vainoharhaisuutta. Silloin ei voi enää luottaa edes tavallisesti hyvin luotettaviin ihmisiin, kuten sairaanhoitajiin tai lääkäreihin.

Ja näin suuret tunteet ovat siitä kummallisia, että ne ovat tarttuvia. Koko organisaatio voi saada tartunnan. Kun asiakas, potilas, jatkuvasti kyräilee, antaa ymmärtää tai jättää oletuksien varaan, pettää odotuksia tai suoraan uhkailee, alkaa vastapuolikin suhtautua samalla tavalla. Vastaepäluulo vähän kaikkea kohtaan kasvaa, pelot saavat valtaa ja muuttavat muuten tavallista toimintaa varovaisemmaksi, etäisemmäksi ja tylymmäksi. Ajan oloon tavat vakiintuvat ja lukittuvat. Yhtäkkiä voi huomata, että nimikyltteihin ei uskalleta laittaa omaa nimeä, pelkkä asema tai titteli vain, jotta toinen ei saisit siten selville jotakin haitallista.

Muutaman vankilavuoden jälkeen työskentelin vähän aikaa tavallisessa terveyskeskuksessa. Siellä työt aloittaessani syntyi hämmäntävä tilanne.

Hoidin aivan tavallisia kansalaisia ja mittailin heidän verensokereitaan diabeteksen seuraamiseksi. Naiset ja miehet kertoivat minulle mitannees kotona sellaisia ja sellaisia arvoja ja näyttivät kotimittausvihosta lukemia. Tämä oli minusta arveluttavaa. Hehän olivat voineet kirjata minkä vain luke- man vihkoonsa, mistä minä saatoin olla varma, että verenpaineet ja sokerit olivat olleet juuri oikein?

Kysyin kahvihuoneessa asiaa kollegoilta, ja hämmennys levisi heihin. Mitä minä oikein ajattelin potilaiden tekevän, ellei oikeita mittauksia? Miksi asiaa pitäisi epäillä? En ollut oikein varma itsekään enää, vaikka asia oli tuntunut hyvin tärkeältä sen huomattuani. Yritin argumentoida, että potilaat saattaisivat koettaa tällä konstilla perustella itselleen jonkin etuuden Kelasta. Samalla aloin tajuta ajatusvinoumani vakavuutta. Onneksi kollegat ottivat paranoidisen uuden lääkärin hoitoon- sa, ja pääsin taas kalibroimaan itseäni aivan tavallisten tapahtumien suhteen.

Vankien ensikohtaamisissa mikään ei ole osoittautunut paremmaksi tavaksi kuin aina kätellä, kertoa oma nimensä, toistaa se tarvittaessa ja lähteä avoimesti omana itsenään ongelman kimppuun – ikään kuin kalibroida itsensä sopivasti uudelleen joka kerta uuden ihmisen tavatessaan. Edelleen, rehellinen ja avoin toiminta auttaa myös psykoottisen ihmisen kanssa. Todellisuudentajun horjuessa on ta-

vallistakin tärkeämpää olla rauhallinen, selkeä ja johdonmukainen tuki toiselle. Mitä vähemmän jo valmiiksi paranoidisessa maailmassa elävää vankia sekoittaa liian niukoilla tiedoilla, osatotuuksilla tai salailulla, sitä varmemmin tilanne ratkeaa kaikkien eduksi. Ja sekavassakin mielentilassa ihminen painaa asioita mieleensä. Potilas on toivuttuaan kiitollinen, kun sai asiallista kohtelua ja selkeitä toimintaohjeita myös raivokkaan sekavuuden aikana.

Alkoholi aiheuttaa hyvin hankalia sekavuuksia, deliriumeja. Juoppohulluus on seurausta aivojen yrityksestä sopeutua alkoholin jatkuvaan käyttöön, ja se syntyy oikeastaan vasta, kun alkoholi loppuu. Deliriumissa olevia vankeja lähetetään Psykiatrisen vankisairaalan Turun yksikköön koko ajan jostakin päin Suomea toipumaan. Heidät on ensin poliisi ottanut kiinni, pitänyt säilössä muutama päivän ja passittanut kolmantena vankilaan. Seuraavana aamuna hulluus yleensä alkaa.

Alkoholi lamauttaa aivoja, se on selvää, vaikka vaikutus ensin tuntuukin kohentavalta. Alkoholimolekyylit vaikuttaa lamaavien hermovälittäjäaineiden toimintaa lisäävästi ja yhteyksiä parantavien välittäjäaineiden toimintaa vähentävästi. Ensin tulee piristynyt, estottomampi olo, kun toiminnan jarru ja kaasu ovat epäsuhdassa. Kun alkoholia kaadetaan lasiin lisää, alkaa

TYÖNOHJAAJANI OPETTI
SITTEMMIN MINULLE
VASTAPARANOIAN
KÄSITTEEN, JOSTA ON
OLLUT APUA HANKALISSA
TILANTEISSA.

lamaava vaikutus lopulta voittaa, ja siitä aivot eivät pidä. Aivot haluavat toimia kirkkaasti ja nopeasti, joten ne alkavat lisätä välittäjäaineita ja impulsseja, jotka saavat hermot toimimaan vikkelimmin. Ne eivät halua, että käyttäjä sammuisi tai alkaisi kompuroida tai puhua sammaltaen.

Aivot siis kiihdyttävät toimintaansa ja saavuttavat uuden tasapainon, joka on melko lähellä alkupe-
räistä, selväpäistä tilannetta humalasta huolimatta. Alkoholiin tottuneilla tasapaino voi olla käsittämätön: ”Paketti-autokuski puhalsi 4,76 promillea”, ”Mies ajoi traktorin kolmen promillen humalassa”. Alkoholistin aivot ovat sopeutuneet tilanteeseen tarmolla, johon tavallisen ihmisen aivot eivät pysty. Alkoholistilla voi olla hankalakin krapula, kun alkometri näyttää yhtä promillea, sillä hänen tasapainonsa saattaa olla säätenyt kahden tai kolmen kohdalle.

Kun alkoholin vaikutus lakkaa eli käyttö loppuu esimerkiksi putkaan päätyminen takia, on aivoilla edelleen päällä melkoinen ylivireystila. Oireita alkaa ilmetä: kiihtymys, vapina, runsas hikoilu, ajan- ja paikantajun heikkene-
minen, hallusinaatiot, unettomuus ja sekavuus ovat jo vakavan tilanteen merkki. Yleensä täysi juoppohulluus iskee neljäntenä päivänä. Ilman hoi-

toa tila voi olla tappava, hoidosta huolimattakin muutama ihminen kuolee joka vuosi.

Hoito on periaatteessa helppoa: jatketaan alkoholin käyttöä mutta lasketaan annosta hiljalleen. Sairaalassa tilanne hoidetaan bentsodiatsepiini-
valmisteilla, jotka ajavat saman asian. Parin yön unien jälkeen alkoholisti alkaa yleensä olla kunnossa taas, ja uusi aivojen tasapainotila on saavutettu. Toiset muistavat paljon yksityiskohtia sekavuutensa ajalta, toiset vähemmän. Moni kuvailee eläviä harhanäkyjään, jotka joko pelottivat tai olivat leppoisia. Kukaan ei

VANKI JOUTUU JATKUVASTI
PELAAMAAN ERÄÄNLÄISTÄ
POKERIPELIÄ OMAN RIKOKSENSA
YKSITYISKOHTIA URKKIVIEN
POLIISIN TUTKIJOIDEN KANSSA,
RIKOKSEEN SOTKEUTUNEIDEN
KUMPPANIEEN SUHTEEN JA
MAHDOLLISTEN VIHAMIESTEN
KANSSA.

ole kokemuksesta pitänyt, mutta moni on päätenyt samaan tilaan uudelleen. Silloin alkoholismi alkaa olla edennyt jo pitkälle ja ihmisen oma, harkinnan
vallassa oleva kyky hallita aivojensa tasapainotilanteita käytännössä mene-
tetty.

Psykiatrinen ymmärrys päihderiip-
puvuudesta on lisääntynyt huomata-
vasti. Yhä selvemmin tunnetaan
riippuvuuden biologiaan pohjaavat
mekanismit ja voimakkaat vaikutukset
käyttäytymisen säätelyyn. Yhä kauem-
mas taka-alalle on jäämässä käsitys,
että päihdekäyttö olisi tietyn pisteen
jälkeenkin tahdonalaista ja rationaalista,
ihmisen itsensä valintoihin perus-
tuvaa toimintaa.

Esimerkiksi retkahdus, joka aiemmin on nähty kiusantekona ja piittaamattomuutena hoidosta, alkaa olla vain yksi oire riippuvuudesta, ja sellainen on pikemminkin peruste sairauden paremmalle hoidolle kuin hoidon lopettamiselle. Päihderiippuvainen rinnastuu tässä masentuneeseen: jos masentunut ihminen on itsetuhoinen ja epätoivoissaan viiltää ranteensa auki, me emme ajattele asiaa masennuksen retkahduksena, jonka seurauksena voimme sanoa potilaalle, että hyvä on, jos ei hoito kiinnosta, voit tulla takaisin, kun kiinnostaa. Me päinvastoin tiivistämme silloin hoitoa ja haluamme auttaa kaikin keinoin, ettei asia etene vaikeammaksi.

Päihdeongelma muovaa aivojen radastoista sellaisia, että vapaa valinta vaikeutuu ja ymmärrys itselle koituvista haitoista hämärtyy käytön jatkuessa.

* * *

”Minä olen pinnallinen, empatiakyvytön, tunteeton psykopaatti, eli mitä olen lukenut, toimin toinen toisistaan tiedostamattomien motiivien ohjaamana. muun muassa tämä liittyi oikeuspsykiatrian minua kuvailevaan lausuntoon. Valitettavasti tasapuolisuus ja oikeuden mukaisuus vaan kuuluu ajatusmaailmaani, ja psykiatritkin ovat erehtyvissä, ja tulin todenneeksi, että mitä tulee mielentilalausuntoihin, ihmiset voivat leimata toisen ihan sillä perusteella, että siellä jontuu

sanomaan asioita, joista pitäisi olla biljaa.”
(Vangilta saamani kirje.)

Oikeuspsykiatria on työtä lain ja ihmisen rajapinnalla, työtä yhteiskunnan ja yksilön välissä. Jotenkin pitäisi osata ottaa huomioon yleinen etu ja jokaisen henkilökohtaiset ominaisuudet ja ongelmat. Ei se oikeastaan eroa poliisin työstä tältä osin. Se tosin ulottuu ikään kuin syvemmälle jokaiseen tapaukseen ja pyrkii selvittelyn jälkeen parantamaan potilaaksi muuttuneen tutkittavan terveydentilaa.

Jokke määrättiin käräjäoikeudessa mielentilatutkimukseen, koska hän oli tehnyt luonteeltaan vakavan teon, tapon, hän oli esiintynyt omituisesti oikeuden istunnossa ja koska hän oli kertomansa mukaan kuullut joskus ääniä. Äänillä hän tarkoitti kokemusta aidon kaltaisista korvin kuultavista keskusteluista, joita muut eivät voineet kuulla. Tietoja tällaisesta käytöksestä oli kertynyt oikeusavustajan kautta ja esitutkintapöytäkirjoista, joihin poliisit olivat kirjanneet havaintojaan kiinni otettaessa.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos auttaa tuomareita syyntakeisuusasioiden selvittelyssä. Oikeuden pyynnöstä laitos teettää oikeuspsykiatrisen tutkimuksen jossakin seitsemästä paikasta: valtionsairaalassa joko Kuopiossa Niuvanniemessä tai Vanhassa Vaasassa, Helsingin, Tampereen tai Oulun

yliopistosairaaloiden klinikoissa tai Psykiatrisessa Vankisairaalassa joko Turun vankilan tai Vantaan vankilan sisällä.

Tutkimuksia teetetään satakunta vuosittain. Määrä on laskenut nykyiselle 2000-luvulla ja oli enimmillään 300 vuodessa 1980-luvun lopulla. Määrään vaikuttavat ainakin rikostilanne – henkirikosten määrä on tasaaisesti laskenut

–, oikeuden kohtaamat psykiatriset ongelmat ylipäätään ja jossain määrin se, mitä

seuraamuksia syyntakeisuusratkaisulla on. Ennen vuotta 2004 alentunut syyntakeisuus johti tuomion vähentämiseen neljänneksellä. Siksi vieläkin kuulee toisinaan vanhan termin ”varttihullu”. Nykyään vähennystä ei ole pakko käyttää, ja rangaistusasteikon yläpäähän on mahdollinen seuraamus.

Tutkittava odottelee tutkimukseen lähtöä vapaajalkalaisena kotonaan tai kiinni otettuna vankilassa. Asia on monelle pelottava. Tutkimuksen kuluista liikkuu erilaisia huhuja, joissa jokaiselle tehdään suolihuuhtelu, psykyke murretaan ja palikkatesteillä katsotaan, mitä jää jäljelle. Jo pelkästään päätyminen mielisairaalan osastolle potilaiden sekaan arveluttaa monia. Käytännössä kuitenkin lähes kaikki, jotka ovat reissulta palanneet takaisin vankilaan, ovat todenneet, että huhut olivat huhuja ja että tutkimus oli itse asiassa perusteellinen elämäntilanteen kartoitus, josta on jotakin hyötyä itsel-

le tulevaisuutta suunniteltaessa. Jotkut tosin suhtautuvat tutkimukseen vain pakollisena pahana, suorastaan rutii-nimaisesti. Silloin muutoksen mahdollisuudet ovat aika vähissä.

Jokke päätyi tutkimukseen minun yksikköni, ja häntä jännitti aivan valtavasti. Jännitys näkyi pelkona tulla ulos yleisiin tiloihin omasta sellistä.

Vanki nimittäin kavahtaa muita vankeja ja siinä missä me muutkin luokittelemme ihmisiä pelottaviin, vaarallisiin ja vältettäviin. Moni tappomies

pitää jonkun toisen tyyppisiä henkirikollisia täysin moraalittomina tai on varuillaan jonkun toisen rikollisen suhteen. Väkivallan käyttö ei sinänsä yhdistä ketään.

Tutkimus kestää yleensä parisen kuukautta, joten meillä oli aikaa saada luottamusta syntymään Joken kanssa. Hänellä tosin oli hyvä syy pelätä rikoksensa laadun vuoksi: naisen puukottajaa ei vankilahierarkiassa juuri arvosteta. Jokke kyllä kiisti tapahtuneet asiat, mutta sellaisella ohuen etäisellä, omista tuntemuksistaan irti olevalta tavalla, joka usein herättää huolen vakavammasta häiriöstä: ”Se ei ollut edes tapon yritys, koska en halunnut häntä tappaa. Olisin kyllä lyönyt kaulaan tai painanut puukon läpi asti, jos olisin halunnut tappaa. Sen verran minulla tolkkua vielä pelasi.”

Kerran eräskin nuori mies, joka oli puukottanut huumehuuruisen illan päätteeksi oman ystävänsä hengiltä,

HOITO ON PERIAATTEESSA HELPPOA:
JATKETAAN ALKOHOLIN KÄYTTÖÄ
MUTTA LASKETAAN ANNOSTA
HILJALLEEN.

esiintyi tapaamisessamme aivan tavallisia asioita jutustellen kuin olisi kouluterveydenhoitajalta rokotetta saamassa. Hän ei tuntunut tavoittavan tilanteen tosiasiallista vakavuutta millään lailla. Keho kuitenkin reagoi mieltä voimakkaammin, ja poistuessaan poikainen yllättäen oksensi roskakoriin, pyysi anteeksi ja halusi päästä nukkumaan keskellä päivää. Tapahtuneen traumaattisen tilanteen psyykinen käsittely ei ollut vielä alkanut.

Jokelle tehtiin melkoinen määrä tutkimuksia: verikokeilla katsoimme, ettei mikään fyysinen, somaattinen, syy aiheuta hänelle poikkeuksellisia reaktioita tai toimintatapoja. Joskus vaikka pa kilpirauhasen häiriöt saavat aikaan muutoksia mielialoihin tai geneettinen vika altistaa kehitysviivoille. Aivotkin pitää tutkia, jotta selviäisi, saattaako esimerkiksi kasvain tai vanha infarkt jälki aiheuttaa muutoksia psyykeen.

Tunnumme nimittäin 40-vuotiaan miehen tapauksen, joka asettui pään magneetikuvauksen jälkeen oikeudellisesti uuteen valoon. Michael oli perheenisä ja opettaja, jolla ei ollut rikkolista taustaa. Hän kiinnostui yllättäen alaikäisiin liittyvästä pornografiasta niin, että päätyi käyttämään hyväksi perheenjäsentään ja sai teosta tuomion. Hän pääsi seksuaalirikollisten hoito-ohjelmaan, joka kuitenkin jouduttiin keskeyttämään hänen seksuaa-

lisesti rajattoman käytöksensä vuoksi. Kovan pääkivun takia Michaelille tehtiin pään magneetitutkimus. Löydöksenä oli selkeä etuaivokuoren kasvain. Poistoleikkauksen jälkeen Michaelin käytös ja mielenkiinnon kohteet muuttuivat ennalleen, ja hän palasi perheensä luokse. Rikosseuraamus purettiin, sillä kasvaimen myötä

teolta oikeastaan poistui se moitittavuus, jonka tahallisuus siihen toisi.

Vaimo kuitenkin huomasi muutamien kuukausien normaalin jakson jälkeen uudelleen lapsipornoa Michaelin tietokoneelta. Pää kuvattiin taas ja todettiin, että kasvainta oli jonkin verran jäljellä. Se poistettiin uudella leikkauksella, ja Michaelin vointi palasi entiselleen.

Jokesta ei löytynyt mitään konkreettista, tuloksissa näkyvää biologista viikaa. Psykologinen tutkimus sen sijaan paljasti aikamoisia taitopuutteita. Hän käsitteli sanallista tietoa eri nopeuksilla ja nokkeluudella kuin näönvaraista informaatiota. Käsityskyky oli monessa asiassa konkreettinen. Sosiaalisten suhteiden hoksaaminen oli jäykkää ja kaavamaisista ja yleinen kognitiivinen pystyvyys heikkoa. Keskustellessamme Jokke alkoi luottamuksen synnyttyä puhua varsin kummallisista asioista, joilla ei selvästikään ollut todellisuusperhää.

Jokke tunsu voivansa kuulla toisten ihmisten ajatukset. Hän saattoi tulki-

PÄIHDEONGELMA MUOVAA
AIVOJEN RADASTOISTA
SELLAISI, ETTÄ VAPAA
VALINTA VAIKEUTUU
JA YMMÄRRYS ITSELLE
KOITUVISTA HAITOISTA
HÄMÄRTYY KÄYTÖN
JATKUESSA.

ta jonkun eleen kuten nyökkäyksen merkiksi tästä ja vakuuttui jatkuvasti lisää. Välillä mielen sisällä kuuluneet kommentit olivat hauskoja ja saivat nauramaan kesken kaiken, välillä ne aiheuttivat huolta ja pelkoa. Hänen piti myös varoa päästämästä omia ajatuksiaan toisten kuuluviin. Jokke istui pitkiä aikoja aivan paikoillaan liikkumatta, ettei vain antaisi pienenkään eleen paljastaa, mitä hänen mielessään liikkui. Usein ajatukset olivat syyttäviä, ikäviä ja haukkuvia. Ajoittain Jokke pakeni rituaalien ja maneerien taakse, jolloin olo hieman helpottui hetkellisesti. Hän saattoi kirjoittaa sivukaupalla sekavaa tekstiä ja selittää asiayhteyksiä, joilla oli hänelle merkitystä.

Kokonaisuus alkoi vaikuttaa vakavalta mielenterveyden häiriöltä. Jokke oli kärsinyt tietojen mukaan samantyyppisestä olotilasta syytteenalaisen teon hetkellä. Kuulustelupöytäkirjan perusteella hän oli ollut heti kiinni otettuaan hajanainen puheitaan, itkuinen ja poissaoleva. Ennen tapahtunutta hän oli hakenut terveystieteiden keskukselta lääkkeitä unettomuuteen ja ahdistuneisuuteen. Teolle ei oikein löytynyt mitään järjellistä motiivia. Kokonaisuus viittasi skitsofreniaan, joka on toistuvien psykoottisten häiriöiden oireyhtymä.

Jokke ei siksi ollut kyennyt ymmärtämään, mitä hän oli ollut tekemässä, eikä hän täysin hallinnut omaa käyttäytymistään. Jokke ei oikeuspsy-

OIKEUSPSYKIATRIA ON TYÖTÄ LAIN
JA IHMISEN RAJAPINNALLA, TYÖTÄ
YHTEISKUNNAN JA YKSILÖN VÄLISSÄ.

kiatrisen arvion mukaan ollut voinut toimia toisin, koska sairaus vaikutti hänen psyykkisiin kykyihinsä niitä heikentävästi. Epäluuloisuus, pelot ja käskevä harhamaailma olivat saaneet

hänet tekemään jotakin, mitä hän ei luultavasti olisi terveenä tehnyt. Poikkeavalla mie-

lentilalla vaikutti olleen syy-yhteys tekkoon, ja yhteys oli ratkaiseva. Silloin henkilö on syyntakeeton.

Jokke otti arvion epäluuloisesti vastaan. Hän ei täysin tavoittanut, mitä päätöksestä seuraisi, mihin se perustui ja miksi minä olin ollut järjestelemässä hänelle tällaista seuraamusta. Asian käsitelyään oikeus katsoi, että Jokke oli syyllinen tapahtuneeseen mutta että häntä ei pidä syyntakeisuuden puuttumisen vuoksi rangaista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos näki, että sairaus on niin vakava, että Joken pitää saada siihen hoitoa. Niinpä Jokke siirtyi meiltä vankilasta tuomion luvun sijaan valtiosairaalaan hoitojaksolle, hänestä tuli oikeuspsykiatrisen potilas määräämättömän pitkäksi ajaksi. Tämä ei ymmärrettävästi tuntunut hänestä mukavalta.

Tapasin Joken parisen vuotta tämän jälkeen ollessani käymässä kyseisessä sairaalassa. Meillä oli oikein hyvä tapaminen, mitä kyllä etukäteen jännitin. En ollut varma, haluaako hän tavata minua ja millä mielellä ja edustaisinko hänelle kaikkien hankaluuksien juurisyytä. Jokke kuitenkin halusi kätellä ja kertoa tilanteestaan. Hän

puhui etenemisestään ja osittaisesta toipumisestaan hyvällä mielin ja ylpeänäkin. Sairaala oli muuttunut alun pelkojen jälkeen turvalliseksi paikaksi, vankilaa paljon miellyttävämmäksi, ja hän suhtautui hoitoon vakavasti.

Minulle tuli parempi olo ja tunsin ratkaisun olleen aikanaan oikea. Oikeuspsykiatrinen koneisto tavoitti siitä hyötyvän ihmisen ja paransi siten jokaisen oikeusturvaa. Oikeaan ratkaisuun päätyemisessä tärkeä osa oli sillä tarkalla kuvauksella, jonka poliisit olivat kirjanneet rikosilmoitukseen ja kuulustelupöytäkirjaan Joken käyttäytymisestä ja puheista heti teon jälkeen.

* * *

"Kunnioitettu Herra Tohtori. Hyvät naiset ja herrat. Kiitoksia teitä paljon. Saada kaksi tablettiä, toivoo teitä paljon terveys, onni, rauha, ja paljon edistys ja menestysellinen tehtävä." (Vangin kirje.)

Ulkomaalaisen henkilön kohtaaminen voi olla hankalaa, eikä pelkästään oman tai toisen kielitaidon puutteen vuoksi. Usein kuulee sen suuntaisia kommentteja, että ulkomaalaisten kanssa työskentely vaatii kurssien käymistä ja erilaisiin kulttuurireihin tutustumista, moskeijavierailuja ja kulttuuritulkkeja opettamaan eleitä ja ilmeitä ja kieliä. Tällainen kaikki on ihan kivaa ja hyödyllistä, mutta tosiasias-
sa täysin riittämätöntä ja mahdoton-

ta. Eri kulttuureja kun on loputtoman monta, niistä on tehty väitöskirjoja ja kokonaisia ihmiselämiä on käytetty pienenkin kulttuurisen yksityiskohdan tuntemiseen. Emme voi koskaan täysin tuntea toisia kulttuureja.

Ja mitä se tunteminen edes tarkoittaisi, sillä jos pohjanmaalaisen työntekijän eteen tulee savolainen vanki, edustaa tämäkin jo niin erilaista ihmistä kaikkine käsityksineen, että helposti syntyy hämmennystä ja sekaannusta. Kiinnostumalla voimme löytää yhteisen kielen tai ymmärryksen kaiken maailman kulttuurieroista tai erilaisista tavoista huolimatta. Kohtaamisen pitää perustua aitoon intoon ja haluun kohdata tämä toinen kaikesta huolimatta tai juuri siitä johtuen. On turha ajatella, että olisi ensin opeteltava arabian kieli, jotta voisi hoitaa tai kohdata arabiankielisisistä maista tulevia ihmisiä.

Ja toisaalta, myös jokin alakulttuuri on kulttuuri siinä missä muutkin, ja esimerkiksi antisosiaalinen ihminen edustaa itselleni vierasta maailmaa ja tapoja, joista pitää kiinnostua ennen niiden ymmärtämistä.

Pedofilin ajatusmaailma on hyvin kaukana omastani, ja sitäkin täytyy uskaltaa tarkastella. Kyseessä voi olla esimerkiksi Michaelin kaltainen tapaus, jossa jokin tärkeä havainto tai löydös ohjaa ajattelun kokonaan uuteen suuntaan. Lopulta koko asia palautuu vuorovaikutukseen ja loputtomaan

VANKI NIMITÄIN
KÄYÄHTÄÄ MUITA
VANKEJA SIINÄ
MISSÄ ME MUUTKIN
LUOKITTELEMME
IHMISIÄ PELOTTAVIIN,
VÄÄRÄLLISIIN JA
VÄLTETTÄVIIN.

kiinnostukseen toisesta ihmisestä.

Vankityössä minun onkin pitänyt pohtia omaa arvomaailmaani moneen kertaan. Ihmisten mustavalkoinen kahtiajako hyviin ja pahoihin kun auttaa oikeastaan vain iltasatujen maailmassa. Oikeassa maailmassa sävyjä on paljon enemmän. Hiljalleen työn myötä on minussa tapahtunut kaksi äkkiä katsoen vastakkaista mutta myönteistä asiaa: tottumista erilaisiin vankeihin eli tavallaan vaihtoehtoisten voimakkaiden tuntemusten vähene- mistä ja toisaalta erilaisten värisävyjen lisääntymistä juuri näissä tuntemuksis- sa.

Tällöin yksittäinen, aika hirveäkin teko ei saa automaattisesti tuomitsemaan koko ihmistä johonkin tiettyyn kategoriaan. Tunnepitoinen reaktio on miedompia jo, tottuneempi, asiat eivät hätkäytä samoin kuin uran alku- puolella. Samaan aikaan yksittäises- sä henkilössä ja teossa tulee nähtyä enemmän puolia ja yksityiskohtia, jotka auttavat ratkaisemaan ihmiseen kätkeytyvää arvoitusta.

Vankeusaika olisikin hyvä nähdä mahdollisuutena pysäyttää käsistä karannut tilanne. Silloin voimme yrit- tää selvittää juurta jaksaan, mistä on kyse ja mitä voisimme yhdessä terve- ydenhuollon ja sosiaalitoimen, Kelan ja työkkärin kanssa tehdä, kun van- ki vihdoon on selvin päin ja yhdessä osoitteessa tarpeeksi pitkään. Voim-

me säästää melkoisen määrän yhteis- kunnan aikaa ja varoja käyttämällä vankeusajan hyväksi. Ja kun poliisi jopa enimmillään kolmattakymme- nettätoista kertaa tuo tutun kasvon vankilan portille, pitää jotenkin taas ja aina vain jaksaa uskoa mahdolli- suuksiin.

Entisen Vanki- mielisairaalan yli- lääkäri Matti Tuo- vinen aina hykerteli käsiään vankivau- nun tullessa, sillä hän ilahtui kaikista kiinnostavista persoonista, joihin näin tuli mahdollisuus perehtyä. Usein ni- menomaan näkökulman vaihtaminen auttaa: sieltähän saatellaan sisään mo- ninkertalaisia kokemusasiantuntijoita ja avainasiakkaita – joille ei juuri nyt kyllä avaimia hetkeen anneta.

*”Pahuuden laidal,
oon polul,
mut en kaidal,
kolikon toinen puoli mua sitoo,
mut toisel must kova huoli,
se tarjoo pitoo
niis on hyvii puolii,
mut molemmat vuotaa suuri huolii
ja niiden hyvät puolet,
näät sit vast kuolet”*
(Vangin kirje.)

LISÄÄ AIHEESTA

- Andrea L. Glenn and Adrian Raine. Neurocriminology: implications for the punishment, prediction and prevention of criminal behaviour. *Nat Rev Neuroscience and the Law – Science and Society* 2014. 15: 54–63. doi:10.1038/nrn3640
- Aristoteleen kantapää. Ääniä pään sisältä -radio-ohjelma: <https://areena.yle.fi/1-2344621>
- Boyd, Mike: This Week I Learned to Rip a Phonebook in Half. YouTube-video: <https://www.youtube.com/watch?v=holkOJx-TOU>
- KEIJO-hanke: ”Kokemusasiantuntija puhuu samaa kieltä”: <https://www.laurea.fi/ajan-kohtaista/uutiset/keijo-hanke-kokemusasiantuntija-puhuu-samaa-kieltakeijo-hanke-kokemusasiantuntija-puhuu-samaa-kielta/>
- Miltä eristysselli tuntuu: <https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2016/apr/27/6x9-a-virtual-experience-of-solitary-confinement>
- Niemi, Hannu: Syyntakeisuusarviointien muutokset – syyt ja seuraukset. Artikkelit Haaste-lehdessä: <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12013/syyntakeisuusarviointienmuutokset-syytjaseuraukset.html>
- Oikeuspsykiatrian alan viralliset sivut: <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyspalvelut/oikeuspsykiatria>
- Rautanen, Mika: Ihminen – alentuneesti syyntakeinen suuri apina. Luento Biosynteesi-symposiossa 12.5.2017: <https://www.youtube.com/watch?v=sydJ1GcSlcI>
- Rautanen, Mika: Mielentila, hoidontarve ja syyntakeisuus. Artikkelit Haaste-lehdessä 2/2018: <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste22018/mielentilahoitontarvejasyyntakeisuus.html>
- Rautanen, Mika: Mielentilatutkimus. Artikkelit Kaltio-lehdessä 2/2016: <http://kaltio.fi/paperilehdesta/mielentilatutkimus/>
- Tiuhonen, Eila: Syyntakeisuusarviointi: oikeuspsykiatrian näkökulma – tutkivan lääkärin haasteet tänään. Luento Oikeuspsykiatrian päivillä 15.11.2018: <https://www.slideshare.net/THLfi/syyntakeisuusarviointi-oikeuspsykiatrian-nkkulma-tutkivan-lkrin-haasteet-tnn>
- Vankeusaika mahdollisuutena -hanke Rikosseuraamuslaitoksen sivuilla: <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/hankkeet/vankeusaikamahdollisuutena.html>
- Vankien terveys ja hyvinvointi 2023 -raportti www.thl.fi -sivustolla.

Psykiatrisen vankisairaalan Vantaan yksikön käytävä. Seuraavalla aukeamalla yksikön terapiahuoneessa hoitajat Emma Riikonen, Tarja Nurmi-Karjalainen ja Lasse Metsävirta sekä jutun kirjoittaja.

TERO TOIVIAINEN

KUN TIETOVERKKOON ASTUU, JÄÄ ISO DIGITAALINEN JÄLKI

TERO TOIVIAISEN ÄITI TOIVOI POJASTAAN PAPPIA JA ISÄ INSI-
NÖÖRIÄ. POLIISI HÄNESTÄ KUI-
TENKIN TULI VUONNA 2000 SIL-
LOISESTA POLIISIKOULUSTA. PIAN
SEN JÄLKEEN – ISÄN TOIVEESTA
HUOLIMATTA – HÄN ALOITTI
DIPLOMI-INSINÖÖRIN OPINNOT
TAMPEREEN TEKNILLISESSÄ KOR-
KEAKOULUSSA.

TIETOLIIKENNE- JA OHJELMISTO-
TEKNIIKAN SEKÄ TIETOTURVAL-
LISSUUDEN OPINTOJEN MYÖTÄ
TOIVIAISELLE TARJOUTUI VUON-
NA 2004 TILAISUUS ALOITTA
TUTKIJANA TAMPEREEN KIH-
LAKUNNAN POLIISILAITOKSEN
TIETOTEKNIKKARIKOSTUTKIN-
TARYHMÄSSÄ. VUODESTA 2015
LÄHTIEN HÄN ON TOIMINUT
POLIISIAMMATTIKORKEAKOULUS-
SA KYBERRIKOSTORJUNNAN KOU-
LUTUS- JA TUTKIMUSASIOIDEN
ERITYISASiantuntijana.

ARTIKKELI ON KIRJOITETTU
VUONNA 2023.

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

Taannoin eräässä konferens-
sissa muuan puhuja tiivistä
puheensa teeman lauseeseen,
joka vapaasti käännettynä voisi olla
”pian jokainen rikos on kyberrikos”.
Onko tällaiselle väitteelle kuitenkaan
perusteita? Otetaanpa esimerkiksi
meillä Suomessa tyypillinen vakava
väkivaltarikos. Muutaman hengen po-
rukassa käytetään runsaasti päihteitä
ja jossain vaiheessa tulee kiistaa jos-
tain asiasta. Sanaharkka johtaa äkki-
pikaistuksessa tehtyyn puukotukseen,
jonka seuraukset voivat tietenkin olla
dramaattisia.

Myöhemmin, kun viranomaiset
selvittelevät tapausta, käy ilmi, et-
tei tapahtumalla ole yhtään sellaista
todistajaa, joka ei olisi ollut tapahtu-
ma-aikana enemmän tai vähemmän
päihteiden vaikutuksen alaisena. Yhtä
tavanomaista on myös se, että lähes
jokaista tapahtumapaikalla olijaa –
kenties uhria lukuun ottamatta – on
ainakin alkuvaiheessa syytä epäillä ri-
koksesta.

Yhteiskunta, jossa elämme, on ke-

hittynyt viime vuosikymmenten aikana merkittävästi erityisesti tietoyhteiskunnan kehittymisen myötä. Internet ja erilaiset alustat, joilla sen palveluita käytämme, ovat yhä arkipäiväisempiä meistä jokaiselle. Mitä todennäköisimmin edellä kuvatun nujakan osapuolilla on hallussaan ainakin matkapuhelimet, jotka sisältävät päivä päivältä enemmän ja enemmän tekniikkaa, sovelluksia, antureita, sensoreita ja niin edelleen. Vaikka näitä laitteita ei olisi itse tapahtumien aikana käytettykään, niiden avulla voidaan mahdollisesti saada arvokasta informaatiota siitä, miten tapahtumat kehittyivät ja mikä on ollut kunakin osapuolen rooli kokonaisuudessa. Lähes jokaisen rikoksen selvittelyyn voi potentiaalisesti sisältyä tapauksen ratkaisemisen kannalta merkityksellistä sähköisessä muodossa olevaa tietoa. Tästä näkökulmasta voidaan ainakin sanoa, että pian jokaiseen rikokseen liittyy kybermaailman elementtejä.

2010-luvulla käsitteet *kyberturvallisuus* ja *-rikollisuus* vakiintuivat käyttöön myös Suomen viranomaispiireissä. Meillä oli kyllä jo vähintään 1990-luvulta lähtien puhuttu enenevässä määrin esimerkiksi tietotekniikkariikollisuudesta, mutta esimerkiksi englanninkielisissä maissa oli jo pitkään käytetty termiä *cybercrime*. Samoihin aikoihin edellä mainitun anglismin vakiintuessa todettiin poliisihallinnossa,

kuten myös muualla julkisella ja yksityisellä sektorilla, kyberuhkien kasvu erääksi vakavimmista yhteiskuntamme turvallisuutta vaarantavista tekijöistä.

Kyberturvallisuus nousi yhteiskunnalliseen keskusteluun viimeistään vuonna 2013, jolloin julkaistiin valtioneuvoston periaatepäätös Suomen kyberturvallisuusstrategiasta. Poliisi määritteli samoihin aikoihin kyberrikollisuuden torjunnan erääksi strategiseksi painopistealueeksi. Aiemmin esimerkiksi järjestäytyneen ja kansain-

LÄHES JOKAISEN
RIKOKSEN SELVITTELYYN
VOI POTENTIAALISESTI
SISÄLTÄÄ TAPAUKSEN
RATKAISEMISEN
KANNALTA
MERKITYKSELLISTÄ
SÄHKÖISESSÄ MUODOSSA
OLEVAA TIETOA.

välisen rikollisuuden lisääntymiseen oli kiinnitetty erityistä huomiota.

Eräs kollegani pohditiin tuohon aikaan, että kuka enää tutkii jatkossa sellaiset rikokset, jotka ”eivät ole järjestäytyneitä, kansainvälisiä tai kyberia”.

Nämä kolme teemaa kun tuntuivat tulevan esiin yhtenäen ja saattoi syntyä vaikutelma, että poliisi kohdentaa kaikki resurssit niiden torjuntaan. Epäilemättä hänen kysymyksensä oli aiheellinen, sillä poliisi tulee vastaisuudessaakin kohtaamaan monenlaisia rikoksia, jotka eivät liity järjestäytyneeseen, kansainväliseen kuin kyberrikollisuuteenkaan. Mutta ”kyber”, kuten kollegani asian ilmaisi, on sellainen tekijä, joka liittyy nykyään käytännöllisesti katsottuna lähes jokaiseen rikokseen, vaikka sitä ei tule välttämättä äkkiseltään ajatelleeksi. Siitä on pitänyt huolen jo vuosia jat-

kunut digitalisaatiokehitys.

Vaikka *kyber*-sanaa käytetäänkin erityisesti puhekielisenä ilmauksena myös sellaisenaan, liitetään se tavanomaisimmin yhdyssanaan määriteosana. Yhdyssanan perusosa määrittelee varsinaisen merkityksen, kuten esimerkiksi sanoissa *kyberrikollisuus* tai *kyberturvallisuus*. Määriteosa *kyber* kertoo, että asiayhteydessä viitataan jonkinlaiseen digitaalisessa muodossa olevan informaation käsittelyyn, kuten tieto- ja viestintäjärjestelmiin, tiedonsiirtoon tai tietotekniikkaan. Kyberrikollisuudella ja -turvallisuuudella siis tarkoitettaisiin edellä mainittuihin liittyviä rikoksia tai turvallisuutta.

Mutta mitä tarkalleen ottaen tarkoitetaan silloin, kun puhutaan vain ”kyberistä” ilman yhdyssanan perusosaa? Todennäköisesti tällöin viitataan yleisesti ja ehkäpä jossain määrin epämääräisestikin digitaaliseen maailmaan ja sen ilmiöihin. Asiayhteydestä riippuu, kuinka suppeasti tai laveasti käsitettä pitäisi tulkita. Mahdollisesti ilmaisun käyttäjä ei itsekään osaa tai halua rajata kontekstia tarkemmin. Toisinaan voi kuulla vaikkapa ilmauksia ”mitä kyberasioille kuuluu” tai ”te kun hoitate sitä kyberia, niin...” Ilmaisu on kuitenkin sen verran epäselvä ja tulkinnanvarainen, että useimmissa tilanteissa se ei ole mielekäs ainakaan, jos ei sitä ole mainittu vaikkapa retorisen

kysymyksen yhteydessä. Joka tapauksessa on selvää, etteivät asiantuntijatkaan voi hallita koko kyberalaa vaan erikoistuvat joihinkin osa-alueisiin.

Kyberkäsitteistöön liittyy varsin yleisesti epämääräisyyttä ja tulkinnanvaraisuutta. Esimerkiksi kyberrikollisuudelle ei ole olemassa yhtä ainoaa ja yleisesti vakiintunutta määritelmää, vaan sitä käytetään ja tulkitaan asiayhteydestä riippuen eri merkityssisällöin. Suomen lainsäädännössä ei myöskään avata kyberrikoksen käsitettä. Eräs tulkintatapa on käsittää kyberrikokset laveasti siten, että sellaisia ovat kaikenlaiset tieto- ja viestintäjärjestelmiin kohdistuvat tai niitä hyödyntäen tehdyt rikokset. Esimerkiksi Keskusrikospoliisi ja kansainvälinen rikospoliisijärjestö Interpol käyttävät yleistä jaottelua, jossa kyberrikokset jaetaan kahteen ryhmään: tietoverkkosidonnaisiin ja tietoverkkoavusteisiin rikoksiin.

* * *

Tietoverkkosidonnaiset rikokset (cyber dependent crimes) voivat esiintyä ainoastaan tieto- ja viestintäjärjestelmissä. Englanninkielisen käsitteen mukaisesti ne ovat kyberriippuvaisia, ja toisinaan tietoverkkosidonnaisia rikoksia kutsutaan myös puhtaiksi kyberrikoksiksi. Esimerkkejä teoista,

ERÄS TULKINTATAPA ON KÄSITTÄÄ
KYBERRIKOKSET LAVEASTI
SITEN, ETTÄ SELLAISIA OVAT
KAIKENLAISET TIETO- JA
VIESTINTÄJÄRJESTELMIIN
KOHDISTUVAT TAI NIITÄ
HYÖDYNTÄEN TEHDYT RIKOKSET.

jotka voidaan katsoa tällaisiksi rikoksiksi, ovat palvelunestohyökkäykset, haittaohjelmien levittäminen ja tietomurrot.

Tietoverkkoavusteiset rikokset (cyber enabled crimes) sen sijaan ovat rikoksia, joissa hyödynnetään eri tavoin tieto- ja viestintäjärjestelmiä. Usein on itse asiassa kyse hyvin perinteisistä rikosnimikkeistä, jotka nykypäivän tietoyhteiskunnassa tehdään hyväksikäyttämällä informaatioteknologian tarjoamia mahdollisuuksia.

Näistä varsin yleisiä nykypäivän esimerkkejä ovat erilaiset petos- ja omaisuusrikokset. Petosrikosten tapauksessa puhutaan usein niin sanotuista nettipetoksista, joissa osa rikollisesta teosta tehdään hyödyntäen Internetin alustoja. Tyypillinen esimerkki on tapaus, jossa rikoksenteikijä kaupittelee osto- ja myyntisivustolla tuotetta, jota ei todellisuudessa ole olemassakaan. Yksittäisten huijausten rikoshyöty on useimmiten melko pieni, mutta joukkoon mahtuu myös erittäin suuria vahinkoja aiheuttaneita tapauksia.

Myös huumausainerikollisuus on muuttanut muotoaan Internet-aiakkakaudella. Huumausainekauppaa on siirtynyt yhä enenevässä määrin tietoverkkoihin ja erityisesti niin sanotussa Internetin pimeässä verkossa sijaitseville kauppapaikoille.

Niin tietoverkkosidonnaisille kuin

tietoverkkoavusteisille rikoksille on yhteistä se, että rikoksen mahdolliset todisteet sijaitsevat joko osittain tai täysin tieto- ja viestintäjärjestelmissä. Tämän tosiasian kanssa poliisi on viime vuosikymmeninä opetellut toimimaan, sillä aivan samoin kuin digitalisoituvaa yhteiskuntaa muuttavat perinteisiä tapojamme toimia eri tilanteissa, on myös viranomaistoiminnan sopeuduttava toimintaympäristön muutokseen. Vanhojen tutkintamenetelmien rinnalle on kehitetty monia uusia, mutta sen lisäksi olisi ensiarvoisen tärkeää kyetä muuttamaan myös syvälle poliisityön ytimeen juurtuneita käsityksiä ja toimintamalleja.

Yhä useammin käy niin, että rikostutkinnan yhteydessä jää hyödyntämiskelpoista näyttöä huomioimatta siitä syystä, että tilanteessa ei osata tunnistaa kaikkea todistelun kannalta potentiaalisesti merkityksellistä, sähköisessä muodossa olevaa tietoa. Tämä voi ainakin osaksi johtua perinteisestä lokeromaisesta ajattelusta työn vastuualueiden suhteen. Kyberrikosten tutkinta on ollut pitkälti niiden selvittämiseen erikoistuneiden virkamiesten ja yksiköiden vastuulla. Tällöin on inhimillistä ajatella, että joku muu huomioi asiantuntemuksensa mukaisesti digitaalisiin todisteisiin liittyvät seikat.

MONI ASIA, JOKA ON
AIEMMIN KUULUNUT
KYBERRIKOSTEN
TORJUNTAAN
ERIKOISTUNEIDEN
ASiantuntijoiden
TOIMENKUVAAAN, ON JO
NYT JA TULEVAISUUDESSA
YHÄ ENEMMÄN
PERUSPOLIISITOIMINTAA.

Digitalisaatiokehitys on johtanut siihen, että yhä harvinaisemmaksi käyviä poikkeuksia lukuun ottamatta kaikki aina pienestä lapsesta iäkkääseen vanhukseen käyttävät tietotekniikkaa arkipäivän toiminnoissaan vuosi vuodelta enemmän ja enemmän. Ei ole mitenkään yllättävää, että tämä kehitys-suunta muuttaa myös poliisin toimintaympäristöä ja yhtä yllätyksetöntä on sekin, että kiihtyvä yhteiskunnan digitalisaatio johtaa vääjäämättä myös poliisitoiminnan muutokseen. Sen lisäksi, että poliisi hyödyntää työssään yhä enemmän erilaisia tieto- ja viestintäjärjestelmiä, tulee digitalisaatio muuttamaan myös poliisityön luonnetta. Moni asia, joka on aiemmin kuulunut kyberrikosten torjuntaan erikoistuneiden asiantuntijoiden toimenkuvaan, on jo nyt ja tulevaisuudessa yhä enemmän peruspoliisitoimintaa.

Tästä seuraa luonnollisesti omat haasteensa muun muassa osaamisen kehittämisen näkökulmasta. Tietoyhteiskunnan kehittyminen haastaa myös poliisikoulutusta eri tasoilla. Peruspoliisityöstä puhuttaessa huomio kiinnittyy paitsi Poliisiammattikorkeakoulun tutkinto-ohjelmiin myös täydennyskoulutukseen, jolla turvataan alalla jo toimivien virkamiesten osaamisen ajantasaisuus. Juuri osaamistason ajantasaisuuden ylläpitäminen onkin haaste, johon vastaaminen vaatii jatkuvaa oppimista ja kehitystä. Parhainkin asiantuntija voi helposti olla lähinnä eilispäivän asioiden tunti-

ja, mikäli ei aktiivisesti seuraa alan kehitystä ja ylläpidä osaamistaan toimintaympäristön muutosten mukaisesti.

Entä keitä ovat kyberrikolliset ja mitkä ovat heidän motiivinsa? Tätä asiaa ovat viranomaisen lisäksi selvittäneet esimerkiksi useat tietoturvalan yritykset ja tutkimuslaitokset. Havainnot osoittavat, että kyberrikolliset ovat hyvin monin eri tavoin operoivia ja organisoituneita toimijoita, joiden käytettävissä olevat resurssit ja motiivit myös vaihtelevat erittäin laajalla skaalalla. Siitä huolimatta on toki itsestään selvää, että niin kyberrikollisuudessa kuin monilla muillakin rikollisuuden aloilla raha on merkittävin motivaattoreista.

Usein kyberrikollisten perimmäisenä tavoitteena onkin joko suoraan tai välillisesti eri keinoin pyrkiä saamaan joko rahaa tai jotain muuta arvokasta. Tähän joukkoon kuuluu sekä itsenäisesti että enemmän tai vähemmän järjestäytyneesti toimivia rikollisia ja rikollisryhmittymiä. Rahan lisäksi kyberrikollisia ovat kiinnostaneet myös esimerkiksi erilaiset yrityssalaisuudet, jolloin rikollisen toiminnan taustalta voi löytyä vaikkapa kilpailevia toimijoita, jotka esimerkiksi yritys- ja teollisuusvakoilun keinoin pyrkivät saavuttamaan oikeudetonta etua, joka on mahdollisesti yritystoiminnan myötä muutettavissa taloudelliseksi hyödyksi.

Digitalisaatiokehityksestä johtuen yhä useammat päivittäisistä toimistamme tapahtuvat kybertoimintaympäristössä. Tämä kehityssuunta tuo

tarjolleme lukemattomia uusia mahdollisuuksia, jotka parhaimmillaan parantavat elämänlaatuamme. Valitettavasti digitalisoituminen tuo samalla mukanaan myös lisääntyvässä määrin erilaisia uhkatekijöitä esimerkiksi ohjelmistoissa, laitteissa ja järjestelmissä olevista haavoittuvuuksista johtuen.

On kuitenkin tärkeää muistaa, että vajavaisia ja haavoittuvia eivät ole ainoastaan tieto- ja viestintäjärjestelmät vaan myös me, jotka niitä päivittäin käytämme. Inhimillisyydestämme johtuen me käyttäjät olemme alttiita erilaisille huijausyrityksille, joiden kirjo luonnollisesti kasvaa samalla, kun elämämme nojaa yhä enemmän erilaisiin kybertoimintaympäristön palveluihin. Digitalisaatiokehityksen ikävänä haittapuolena mukanaan tuomasta asiasta käytetään käsitettä *uhkapinta-alan kasvu*. Tätä ilmiötä monet kyberrikolliset pyrkivät hyödyntämään lukuisin laittomin keinoin hankkiakseen siten taloudellista hyötyä.

* * *

Vaikka oikeudettoman taloudellisen edun tavoittelu onkin epäilemättä eräs suurimmista vaikuttimista myös kyberrikollisilla, on heidän joukostaan tunnistettu myös muilla motiiveilla toimivia rikoksentekejiä. Tällaisia ovat esimerkiksi tahot, jotka pyrkivät eri tavoin ja eri syistä aiheuttamaan

kohteelleen ensisijaisesti vahinkoa. Vahinko voi toki olla kokonaan tai osittain myös taloudellista, jolloin taustalla saattaa osittaisena motiivina olla myös edellä mainittu rahallisen hyötymisen ajatus. Tähän kategoriaan kuuluu monenlaisia tekijöitä aina yksittäisistä toimijoista suurempiin kollektiiveihin saakka.

Yksittäisinä toimijoina ovat esimerkiksi kostomiehellä liikkeellä olevat ex-puolisot tai -kumppanit, irtisanoitett entiset työntekijät tai vaikkapa tuotteeseen tai palveluun pettyneet kuluttajat, jotka vahingoittamalla kohdettaan pyrkivät saamaan jonkinlaisen hyvitystä vääryydelle, jota katsovat joutuneensa kärsimään. Esimerkkejä tahoista, jotka usein muodostavat

HAKTIVISTIT PYRKIVÄT
VAIKUTTAMAAN
KOHTEESEENSA ERI
TAVOIN TIETO- JA
VIESTINTÄJÄRJESTELMIÄ
HYÖDYNTÄEN
TAVOITTEENAAN EDISTÄÄ
OMAA AGENDAANSA.

pienempiä tai suurempia vertaisryhmittymiä, ovat erilaiset poliittisen, ideologisen, vakaumuksellisen tai muun syyn vuoksi toimivat tekijät. Näistä käytetään myös usein nimitystä *haktivisti* (hacktivist), joka on yhdistelmä sana englannin kielen sanoista *hakekeri* (hacker) ja *aktivisti* (activist). Haktivistit pyrkivät vaikuttamaan kohteeseensa eri tavoin tieto- ja viestintäjärjestelmiä hyödyntäen tavoitteenaan edistää omaa agendaansa.

Internet-ajan alusta alkaen on myös aina ollut joukko henkilöitä, jotka ovat kiinnostuneita erilaisista tietojenkäsittelyyn, tietoturvallisuuteen ja erityi-

sesti hakkerointiin liittyvistä asioista. Näihin asioihin tarkemmin perehtyessään he mahdollisesti löytävät erilaisia tapoja, joilla voisivat ainakin periaatteessa osaamistaan hyödyntämällä tunkeutua haavoittuvaiseen tieto- tai viestintäjärjestelmään. Toki vain murto-osa tällaisen havainnon tekijöistä käyttää tilaisuuden ja toteuttaa teon, joka varsin todennäköisesti voitaisiin katsoa rikolliseksi.

Tutkimusten mukaan varsinkaan alkuvaiheessa tällaisten tekijöiden ensisijaisena vaikuttimena ei ole taloudellisen hyödyn hankkiminen vaan ennemminkin taitojen testaaminen ja kasvattaminen sekä varsin usein arvostuksen saaminen vertaisten keskuudessa. Moni on päätenyt esittelmään taitojaan esimerkiksi tietomurrosta todistavilla kuvakaappauksilla. Osa tekijöistä ei välttämättä miellä edes syyllistyneensä mihinkään rikokseen etenkin silloin, kun tekotapa ei ole edellyttänyt erityistä osaamista, varsinaista järjestelmään tunkeutumista tai vaikkapa suojausjärjestelmän murtamista.

Nämä omaehtoista harrastuneisuutta osoittavat hakkerit ovat viime vuosina alkaneet kiinnostaa myös erilaisia rikollisia ryhmittymiä. Kyberrikollisuuden piirissä on nimittäin yleistynyt ilmiö, jossa järjestäytynyt rikollisuus pyrkii värväämään kybertaidoiltaan edistyneitä henkilöitä käyttämään osaamistaan teoissa, joissa värvääjien perimmäinen tavoite on motiiveista yleisin: raha.

Rikollisryhmittymiltä itseltään puut-

tuu usein kyvykkyyttä toteuttaa tiettyjä elementtejä kyberhyökkäyksistä. Esimerkiksi haavoittuvien järjestelmien etsiminen, haavoittuvuuksien hyödyntäminen ja haittaohjelmien laatiminen ovat sellaisia erityisosaamista vaativia osa-alueita, joihin rikolliset ovat rekrytoineet ulkopuolisia.

Värvääjät voivat hyödyntää ulkopuolisten työpanoksia, kuten haittaohjelmia tai järjestelmistä löydettyjä haavoittuvuuksia, toteuttaessaan itse vaikkapa tietomurtoja tai muita kyberrikoksia. Toisinaan värvääjät hyödyntävät työpanoksia epäsuorasti jälleenmyymällä niitä edelleen muille osapuolille. Internetistä löytyy kaupapaikkoja, joista voi verrattain helposti ostaa esimerkiksi haittaohjelmia tai vaikkapa käyttöaikaa kaapatuista koneista koottuun bottiverkkoon, jolla voi toteuttaa palvelunestohyökkäyksiä haluamiinsa kohteisiin.

Tällaisesta ilmiöstä, jossa rikolliset hyödyntävät muiden laatimia tuotteita joko rikoksen valmisteluun tai toteutukseen liittyen, käytetään englanninkielistä käsitettä *Crime-as-a-Service* eli *rikos palveluna*. Käsite mukailee tietojärjestelmenteknologiassa yleisiä palvelumallien käsitteitä, kuten *Software-as-a-Service*, *ohjelmisto palveluna*, ja *Platform-as-a-Service* eli *(sovellus)alusta palveluna*. Tällöin siis rikosentekijä tilaa tietyn rikoksen toteuttamisessa välttämättömän osuuden ulkopuoliselta taholta, koska sen toteuttaminen oletettavasti sujuu paremmin mainitulta ulkopuoliselta toimijalta.

Tällainen toimintatapa tuo erilaisia

tietoverkkorikosvälineitä myös sellaisten rikollisten ulottuville, joilla ei ole erityistä tietoteknistä osaamista, ja näin mahdollistaa kyberrikosten toteuttamisen. Käytetään esimerkkinä tilannetta, jossa rikosentekijä A haluaa murtautua yrityksen B tietoverkkoon. A tarvitsee kuitenkin tekonsa toteuttaakseen haittaohjelman, mutta hänellä ei ole osaamista sellaisen laatimiseen. Siispä A hankkii C:n tarjoamalta Internetin markkina-alustalta sopivan haittaohjelman, jonka C on tilannut lahjakkaalta ohjelmoijalta D. Toisin sanoen kokonaisuudessa on kyse perinteisemmin ilmaistuna alihankinnasta, jossa tietomurron tekijää A voitaisiin kutsua myös tilaajaksi ja ulkopuolista toimijaa C alihankkijaksi.

Tapauksen tarkemmista yksityiskohdista riippuu, tulkittaisiinko alihankkijan rikoslain näkökulmasta toimineen avunantajana tietomurtoon. Joka tapauksessa C:n toiminta täyttäne ainakin muita rikoslain tunnusmerkistöjä, kuten esimerkiksi rikoslain 34 luvun 9 a pykälän mukaisen *vaaran aiheuttamisen tietojenkäsittelylle* asettaessaan Internetissä muiden saataville tieto- tai viestintäjärjestelmän vahingoittamiseen tai vaarantamiseen tarkoitetun tietokoneohjelman. Edelleen C on toiminut tilaajana D:n suuntaan, ja D on toteuttanut oman osuutensa kokonaisuudesta valmistamalla tietomurrossa tarpeellisen tietokoneohjelman.

Samalla myös D:n teko täyttää edellä mainitun *vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle* -rikosnimikkeen tunnusmerkistön.

Osaavia hakkereita rikosentekijät pyrkivät houkuttelemaan palvelukseensa esimerkiksi tarjoamalla rahaa tai jotain muita kiinnostavia hyödykeitä. Tämän ilmiön vastapainoksi on käynnistetty monia erilaisia hankkeita, jotka pyrkivät kannustamaan niin sanottuun eettiseen hakkerointiin ja myös tiedottamaan epäeettisen ja rikollisen toiminnan vaaroista. Eräs tällaisista on Next Gen Hack Challenge, joka on erityisesti nuorille suunnattu avoin ympäristö hakkeroinnista ja tietoturvatestaamisesta kiinnostuneille.

Sen taustalla on suomalaisia tietoturva-alan toimijoita ja mukana on keskeisten viranomaisten lisäksi lukuisia yrityksiä ja järjestöjä.

Eettisen hakkeroinnin kampanjoiden tavoitteena on tarjota aihepiiristä kiinnostuneille henkilöille haastavia tehtäviä laillisissa puitteissa. Lisäksi ajatuksena on usein myös löytää potentiaalisia kyberturva-alalle rekrytoitavia, sillä alaa vaivaa osaajapula, jonka arvellaan tulevana vuosina edelleen syvenevän.

Taitavia tekijöitä pyrkivät palvelukseensa kalastelemaan myös rikospalveluna -toimintamallin värvääjät. Värväystoimintaa on kohdennettu esimerkiksi nuoriin tietoteknisesti lah-

TULIN KUIN TULINKIN
VALITUKSI, MUTTA
OPISKELUAIKANA
VÄHVISTUI AJATUS,
ETTÄ HALUAN OPISKELLA
VIELÄ JOTAIN MUUTAKIN
POLIISIKOULUTUKSEN
JÄTKOKSI.

jakkaisiin henkilöihin ja erityisesti matalamman elintason maista kotoisin oleviin IT-alan osajiin. Oletettavasti rikolliset ovat ajatelleet edellä mainittujen ryhmien olevan helpommin houkuteltavissa verrattain pienilläkin rahallisilla palkkioilla.

* * *

Osaajapula haastaa myös kyberturva-alan viranomaisten rekrytointitavoitteita. Viime vuosina poliisihallintoon, kuten myös monen muun turvallisuusalan viranomaisen palvelukseen, on haettu laaja-alaisesti lisää työvoimaa. Pelikenttä, mutta myös ”pelaajat” ovat muuttuneet melkoisesti niistä ajoista, kun itse aloin niihin tutustumaan nuorena tietotekniikkarikostutkijana 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puolivälin tienoilla.

Miten oikeastaan päädyinkään alalle? Ollessani suorittamassa varusmiespalvelustani päädyin monen armeijakaverini tapaan hakemaan silloiseen Poliisikouluun. Tulin kuin tulinkin valituksi, mutta opiskeluaikana vahvistui ajatus, että haluan opiskella vielä jotain muutakin poliisikoulutuksen jatkoksi. Ensisijaisena tavoitteena pyrin miettimään jatkovaihtoehtoja, joilla voisin paitsi kehittää itseäni myös mahdollisesti tuoda jotain lisäarvoa poliisihallinnolle.

Olen aina ollut kiinnostunut tekniikasta ja tuolloin, vuosituhaten alussa, tietotekniikkarikollisuuden tutkimus oli vielä varsin nuorta. Oli helppoa havaita, että se tulee olemaan tulevina vuosina merkittävästi kasvava ala paitsi poliisihallinnossa, myös muualla viranomaiskentässä ja yrittäjämaailmassa. Tuolloin ei Suomessa vielä puhuttu vakiintuneesti kyberturvallisuudesta ja -rikollisuudesta, joskin esimerkiksi englanninkielisissä maissa vastaavia käsitteitä jo käytettiin. Haiketuinkin jatkamaan opiskelujani aivan Poliisikoulun naapuriin, joka

vielä tuolloin oli nimeltään Tampereen teknillinen korkeakoulu.

Poliisi- ja siviiliopintojen myötä eräs tavoitteistani toteutui, kun pääsin digitaali-

forensikoksi tietotekniikkarikostutkintaan. Digitaaliforensikka on digitaalisten laitteiden sisältämän datan tunnistamista, taltiointia, käsittelyä ja analysointia rikostutkinnan tarpeisiin koskeva tieteenala. Aivan urani alussa minulla oli ilo ja kunnia päästä kahden erittäin kokeneen ja arvostetun tietotekniikkarikostutkijan oppiin perehtymään tehtäviin, joita varsinkaan tuolloin ei voinut ainakaan Suomessa konkreettisesti opiskella muutoin kuin työelämässä. Toki ilman poliisikoulutusta ja teknillisen alan opintoja en olisi voinut tulla tehtävään valituksi ja ne antoivat minulle myös erinomaisen

DIGITAALIFORENSIIKKA ON
DIGITAALISTEN LAITTEIDEN
SISÄLTÄMÄN DATAN
TUNNISTAMISTA, TALTIOINTIA,
KÄSITTELYÄ JA ANALYSOINTIA
RIKOSTUTKINNAN TARPEISIIN
KOSKEVA TIETEENALA.

pohjan alkaa opiskella työmenetelmiä ja käytäntöjä.

Aloittaessani tietotekniikkarikosten tutkimisen olivat monet alaan liittyvät peruskäytänteet ja toimintatavat jo jossain määrin vakiintuneet. Siitä kuului kiitos alan pioneereille, kuten esimerkiksi noille kahdelle perehdyttäjälleni, jotka olivat aikanaan rohkeasti lähteneet tutustumaan täysin uuteen aiheeseen ja kehittämään tutkimusmenetelmiä ja -työkaluja tietotekniikkarikosten selvittämiseksi.

Poliisihallinnossa oli myös tuolloin jo useampia aihepiirin parissa täysiaikaisesti työtä tekeviä tutkijoita, ja muutamasta poliisiyksiköstä löytyi tietotekniikkarikosten tutkintaan erikoistunut yksikkö, jollaiseen minäkin siis pääsin töihin. Piirit olivat kuitenkin vielä tuolloin varsin pienet, ja pian olin oppinut tuntemaan lähes kaikki muut saman rikoslajin tutkijat poliisihallinnossa ja jossain määrin myös muissa viranomaisissa.

Alkuvuosina kävi myös selväksi, että tietotekniikkarikosten tutkinnassa oli monia erittäin tärkeitä osa-alueita, joihin kenelläkään ei ollut mahdollisuutta keskittyä riittävästi. Osittain vakiintuneista toimintamalleista huolimatta on mielestäni oikein sanoa alan olleen tuolloin vielä lapsenkengissä. Olettamukseni tietotekniikkarikollisuuden ja siihen liittyvän tutkimuksen

kasvusta piti paikkaansa, mitä ei voi kuitenkaan pitää merkinä erinomaisesta kaukonäköisyydestäni. Kuten olen edellä todennut, kasvu on ollut itsestään selvä seuraus yhteiskunnan digitalisaatiokehityksen aiheuttamasta murroksesta myös poliisin toimintaympäristössä.

Päädyn siis kyberrikostorjunnan tehtäviin poliisi- ja siviilikoulutuksen yhdistelmän kautta. Nykyisin erilaisiin kyberrikostorjunnan tehtäviin rekrytoidaan sekä poliisi- että siviilikoulutuksen saaneita ja kummalla

NYKYISIN ERILAISIIIN
KYBERRIKOSTORJUNNAN
TEHTÄVIIN
REKRYTOIDAAN SEKÄ
POLIISI- ETTÄ
SIVIILIKOULUTUKSEN
SAANEITA JA KUMMALLA
TAHANSA TAUSTALLA ON
VALITTAVANAAN USEITA
ERI VAIHTOEHTOJA
TOIMENKUVAN SUHTEEN.

tahansa taustalla on valittavanaan useita eri vaihtoehtoja toimenkuvan suhteen. Yhdistelmäkoulutus ei suinkaan ole edellytys, vaikka yhä useammalta kyberrikosten torjunnan eri tehtävissä työskentelevältä sellainen löytyy. Osa on toiminut samaan tapaan kuin minä, eli on poliisikoulutuksen jälkeen

jatkanut opintojaan toisessa korkeakoulussa. Mutta on myös monia, jotka ovat ensin valmistuneet tai vähintäänkin opiskelleet muuta – useimmiten teknistä – alaa, mahdollisesti myös työskennelleet koulutusta vastaavalla alalla ja sen jälkeen ovat hakeutuneet Poliisiammattikorkeakouluun.

Joka tapauksessa uskon, että seuraavat kaksi asiaa tulevat pitämään paikkansa tulevinakin vuosina. Ensinnäkin kyberturva-ala tulee epäilemättä jatkaamaan kasvuaan, mikä tulee jatkossakin

heijastumaan poliisin ja muiden viranomaisten tarpeeseen saada riveihinsä osaavaa henkilöstöä eli edellä mainitsemani pelaajia. Toisekseen, toimintaympäristö eli niin ikään edellä mainitsemani pelikenttä jatkaa myös muuttumistaan. Se haastaa kaikkia alalla toimivia alati kehittämään itseään ja työyhteisöään jatkuvan oppimisen periaatteiden mukaisesti.

* * *

Rikosten tutkimisen lisäksi poliisin tehtäväkenttään kuuluu myös selvittää monenlaisia asioita, joissa ei ainaakaan välittömästi ole aihetta epäillä rikosta. Yksi tällainen tehtävätyyppi on kadonneiden henkilöiden etsiminen. Poliisilla on luonnollisesti merkittävä intressi paitsi selvittää, onko kadonneen henkilön henki ja terveys mahdollisesti vaarantunut, mutta myös ottaa selkoa siitä, liittyykö katoamistapaukseen mahdollisesti rikosta. Nyky-yhteiskunnassa on luonnollista, että kadonneen henkilön osalta eräs selvitettävistä asioista on, millaisia digitaalisia jälkiä hänestä mahdollisesti olisi löydettävissä. Varsin usein kadonneen henkilön tutkinta on kuin palapelin kokoamista. Kokonaiskuva muodostuu erilaisista palasista, joita digitaaliset jäljet tuottavat aiempaa enemmän. Kokonaisuus kuitenkin

ratkaisee, kuinka täydelliseksi palapelin kuva muodostuu.

On kuitenkin tapauksia, joissa yksittäinenkin digitaalinen todiste voi

olla juuri se ratkaiseva puuttuva palanen. Muuan kadonneen henkilön tapaus oli juuri tällainen. Eräs henkilö oli kadonnut täysin yllättäen kotoaan.

Henkilön katoamishetkeä edeltävässä käytöksessä ei ollut mitään viitteitä esimerkiksi itsetuhoisuudesta tai pyrkimyksestä kadota yllättäen. Myös kadonneen henkilön lompakko ja matkapuhelin, jotka tavanomaisesti kotoa lähdettäessä otetaan mukaan, löytyivät henkilön kotoa. Ei ollut myöskään tarkkaan tiedossa, milloin hän oli poistunut kotoaan, vaan tiedossa oli ainoastaan muuttaman päivän mittainen aikaväli – ja siinä ajassa ehtii halutessaan jo melko kauaskin. Tapauksessa ei ollut oikeastaan mitään tutkinnallisia johtolankoja eli poliisilangilla ilmaistuna kyseessä oli ”pimeä juttu”.

Kadonneen henkilön omistamia tietokoneita ja matkapuhelimia tutkittiin sen selvittämiseksi, löytyisikö niistä jotain lisäselkoa tapaukseen. Muun muassa selvitettiin, mitä henkilö oli laitteilla tehnyt ennen katoamistaan. Eräällä laitteella kadonnut henkilö oli hakenut ennen katoamistaan reittiohjeita paikkaan, jossa hänen ei tiedetty aiemmin oleskelleen. Tosin mainitun

haun lisäksi mitään muuta tietoa ei ollut siitäkään, että hän olisi kyseiseen paikkaan suunnannut tälläkään kertaa. Koska tapauksessa ei ollut oikeastaan mitään menetettävää ja tämä oli ainoa, joskin hatara tiedonmurunen, päätti tapauksen tutkija suorittaa etsintää kyseisellä alueella.

Etsinnän järjestäminen oli helppoa, sillä kohdealue oli melko hyvin rajattavissa. Loppujen lopuksi yllätys oli suuri, kun kadonnut henkilö löytyi varsin nopeasti kyseiseltä alueelta. Erittäin ikävää, joskaan ei niin yllättävää, oli sen sijaan se, että hän oli löydettyään menehtynyt. Tähän lopputulokseen oli olosuhdetekijöiden vuoksi jo osattu tieteenkin varautua, mutta siitä huolimatta kadonneen henkilön etsinnän päätyminen tällaiseen lopputulokseen on aina traagista.

Ilman digitaalisia todisteita tapaus olisi voinut pysyä selvittämättömänä pitkäänkin, kenties jäänyt sellaiseksi pysyvästi, kuten toisinaan kadonneiden henkilöiden kohdalla käy. Vainaja nimittäin löytyi sellaisesta paikasta, joka on ohikulkijoiden katseilta varsin hyvin suojassa, eikä ilman kadonneen henkilön laitteellaan suorittamaa reititohjeiden hakua olisi etsintää mitenkään osattu kohdistaa kyseiselle alueelle.

Tapaukset, joissa digitaalisesta aineistosta nouseva yksittäinen tiedonjyvä on jutun ratkaisun avain, ovat

luonnollisesti harvinaisia. Sen sijaan yhä tavallisempaa on, että rikostapauksen tutkinnassa todistelu nojautuu pääosin, tai ainakin merkittävässä määrin, digitaaliseen todisteluun. Tätä ilmiötä voinee pitää yhteiskunnan digitalisaatiokehityksen luonnollisena seurauksena.

* * *

Erittäin valitettava kehityssuunta on, että yhteiskunnan toimintojen laaja-

YHÄ TAVALLISEMPAA ON,
ETÄ RIKOSTAPAUKSEN
TUTKINNASSA
TODISTELU NOJAUTUU
PÄÄOSIN, TAI AINAKIN
MERKITTÄVISSÄ
MÄÄRIN, DIGITAALISEEN
TODISTELUUN.

alaista teknologiariippuvaisuutta hyväksikäyttäen pyrkivät kybertoimintaympäristön turvallisuutta horjuttamaan perinteisempien rikollisryhmittymien lisäksi usein myös niin sanotut valtiolliset toimijat. Ne ovat kan-

sallisvaltioiden ja hallitusten lukuun toimivia henkilöitä ja ryhmittymiä, joilla saattaa olla virallinen asema valtionhallinnossa, kuten esimerkiksi virkasuhde tai vastaava jossain valtion instituutiossa.

Kyberrikosten kohdalla on myös varsin yleistä, että valtiollinen toimija, joka toteuttaa erilaisia kyberhyökkäyksiä, koostuu käytännössä kokonaan tai pääosin tahoista, jotka eivät virallisesti ole valtion palkkistoilla ja heillä ei näin ollen ole muodollista asemaa valtion organisaatiossa. Siitä huolimatta ne toimivat valtion toimeksiannosta ja käytännössä toteuttavat operaatioitaan valtion puolesta.

Tällaisella toimintamallilla pyritään muun muassa siihen, että tarvittaessa olisi helpompaa kiistää valtiolla olleen minkäänlaista osuutta ja roolia kyberhyökkäyksen toteuttamisessa, koska mahdollisesti hyökkäyksen tekijöiksi paljastuvilla tahoilla ei ole ainakaan helposti osoitettavissa olevaa työsuhdetta valtioon.

Valtiollisten toimijoiden toteuttamien kyberhyökkäysten kohteina on ollut esimerkiksi muiden, yleensä vihamielisinä koettujen valtioiden, hallinnon, organisaatioiden tai sellaisten palveluksessa olevien yksityishenkilöiden tieto- ja viestintäjärjestelmäresurssit. Hyökkäyksillä on pyritty muun muassa aiheuttamaan vahinkoa monin eri tavoin tai vaikkapa anastamaan arvokasta dataa.

Riippumatta siitä, ovatko valtiolliset toimijat suoraan tai epäsuorasti hallinnon palveluksessa, ne nauttivat kuitenkin valtion suojelusta. Valtiolliset toimijat voivat operoida ilman pelkoa mahdollisista juridisista seuraamuksista vähintäänkin niin kauan, kun ne edistävät valtion tavoitteita. Toimeksiantajana toimivalla hallinnolla ei luonnollisestikaan ole intressejä asettaa tällaisia palveluksessaan olevia toimijoita omatoimisesti rikosoikeudellisen vastuun alaisiksi, saati edis-

tää heidän toimittamistaan ulkomaille vastaamaan teoistaan.

Kyberhyökkäyksissä käytetään usein erilaisia haittaohjelmia saastuttamaan kohteena olevan tahon tietojärjestelmiä. Haittaohjelmilla tehdyissä hyökkäyksissä on tyypillistä, että sellaisten uhreiksi päätyvät muutkin kuin alkuperäisiksi kohteiksi tarkoitetut tahot. Näin kävi muun muassa vuonna 2017

KYBERHYÖKKÄYKSISSÄ KÄYTETÄÄN
USEIN ERILAISIA HAITTAOHJELMIA
SAASTUTTAMAAN KOHTEENA OLEVAN
TAHON TIETOJÄRJESTELMIÄ.
HAITTAOHJELMILLA TEHDYISSÄ
HYÖKKÄYKSISSÄ ON TYYPILLISTÄ,
ETTÄ SELLAISTEN UHREIKSI
PÄÄTYVÄT MUUTKIN KUIN
ALKUPERÄISIKSI KOHTEIKSI
TARCOITETUT TAHOT.

NotPetya-haittaohjelman tapauksessa. NotPetya oli haittaohjelma, joka vaikutti perinteiseltä kiristyshaittaohjelmalta (ransomware), mutta jonka todellisena tarkoituksena oli mitä todennäköisimmin kylvää tuhoa

erityisesti Ukrainan tieto- ja viestintäjärjestelmissä. NotPetya onnistuikin vahingoittamaan lukuisia ukrainalaisia tietokoneita, mutta sen lisäksi haittaohjelma levisi ympäri maailman.

Eräs haittaohjelmasta vakavasti kärsineistä oli tanskalainen laivanvarustus- ja logistiikka-alan jättiläisyriutus Maersk (A. P. Møller-Mærsk), jonka yksi kone saastui NotPetya-haittaohjelmasta. Tuon yhden saastuneen koneen kautta haittaohjelma pääsi leviämään ympäri Maerskin tietoverkkoa rampauttaen useiksi päiviksi muun muassa suuren osan Maerskin hallinnoimista kymmenistä satamista ympäri maailman. Esimerkiksi satamien

portit olivat jumissa.

Rahtia kuljettavat rekka-autot rekisteröityvät satamien porteilla hieman samaan tapaan kuin lentomatkustaja, joka lentokentän terminaalissa lähtöportilla joutuu näyttämään lentolippuaan lukijalaitteelle tai virkailijalle. Mutta koska tietoliikenneyhteydet eivät toimineet, eivät myöskään portit auenneet. Vaikka haittaohjelma ei tiettävästi levinnyt Maerskin satoja laivoja käsittävään rahtilaivastoon, olivat satamat jumissa ja siitä johtuen eivät laivatkaan voineet päästä satamiin purkamaan ja kuormaamaan lastejaan.

Porttiongelman oli kuitenkin vain osa laajempaa kokonaisuutta, joka käytännössä seisautti useiden satamien toiminnan. NotPetyan seurauksena tavarankuljetukseen aiheutui merkittäviä maailmanlaajuisia viivästyksiä.

Haittaohjelmahyökkäys oli saastuttanut noin 150 Maerskin tietoverkon kannalta erittäin keskeistä palvelintietokonetta, jotka oli sijoitettu ympäri maailmaa. Kyseiset palvelimet oli suunniteltu toimimaan siten, että jos yksi tai useampia palvelimia menee syystä tai toisesta epäkuuntoon, toimisi verkko edelleen muiden avulla ja toimivia laitteita voitaisiin käyttää ikään kuin varmuuskopioina, joita hyväksikäyttäen voidaan verkkoon tuoda uusia palvelinlaitteita. Mutta suunnittelussa ei ollut huomioitu sitä

mahdollisuutta, että kaikki palvelimet menevät lyhyellä aikavälillä toimintakyvyttömiksi.

Maerskia auttoi ongelman ratkaisussa lopulta varsin onnekas sattuma. Yksi Afrikassa sijainneista palvelinkoneista oli tippunut pois verkosta sähkökatkon vuoksi ennen haittaohjelman leviämistä eikä se ollut näin ollen saastunut. Kone osoittautui ainoaksi Maerskin palvelimista, joka oli selvinnyt vahingoittumattomana, ja sen sisältämien tietojen avulla pystyttiin Maerskin tietoverkko

jälleen saattamaan toimintakuuntoon. Tässä vaiheessa ongelman alkamisesta oli kulunut jo useita päiviä.

NotPetya-haittaohjelmahyökkäyksen on epäilty tapahtuneen Venäjän toimeksiannosta. Vuonna 2017 oli kulunut kolme vuotta Venäjän suorittamasta Krimin valtaukselta ja Itä-Ukrainan levottomuuksien alkamisesta. Kuten tämän kaltaisissa operaatioissa on tavallista, Venäjä ei ole myöntänyt olleensa NotPetya-hyökkäyksen takana. Tapaus toimii joka tapauksessa hyvänä esimerkkinä siitä, että kyberhyökkäyksiä on varsin haastavaa rajata vahingoittamaan ainoastaan alun perin tarkoitettuja kohteita.

* * *

Mitä sen sijaan voimme sanoa tulevaisuuden uhkatekijöistä, jotka saattavat

vaarantaa digitaalista tietojenkäsittelyä ja horjuttaa yhteiskunnan toimintaa? On tietenkin mahdotonta aukottomasti arvioida teknologiakehitystä ja sen myötä ilmeneviä uusia ja muotoaan muuttavia uhkatekijöitä. Jossain määrin tulevaisuuden ennakointi on kuitenkin mahdollista. Hyväksi esimerkiksi käy vaikkapa langattoman viestinnän kehittyminen.

Ensimmäiset kaupalliset 5G-verkot avattiin 2010-luvun lopulla, ja 2020-luvulla ne ovat yleistyneet kaikkien saataville. 5G-verkoissa moni asia on toteutettu merkittävässä määrin eri tavoin kuin aiempien sukupolvien matkaviestinverkoissa. Monet muutokset ovat johtaneet myös siihen, että lainvalvontaviranomaisten aiempien sukupolvien tietoliikenneverkkojen yhteydessä omaksumat tutkintatavat ja -menetelmät eivät olekaan sellaisenaan hyödynnettävissä 5G-teknologioiden yhteydessä. Uuden teknologian käyttöönoton myötä on täytynyt kehittää myös uusia tutkintamenetelmiä, -käytänteitä ja erityisesti työkaluja.

5G-verkot jatkavat paitsi laajenemistaan myös kehittymistään, sillä kuten aiemmissakin langattoman tietoliikenteen sukupolvissa, myös tällä kertaa kehitys- ja tutkimustyö jatkuu samalla, kun viidennen sukupolven verkot ovat jo aktiivisessa tuotantokäytössä. Odotettavissa on erilaisia parannuksia, jotka toivottavasti ilmenevät esimerkiksi tietoliikenneoperaattorien asiakkaille parantuneena käyttäjäkokemuksena aiempaa nopeammin toimivien yhteyksien myötä.

Samalla kun 5G-teknologioita käytetään ja parannetaan, on seuraavan eli kuudennen sukupolven tietoliikenneteknologioiden kehitystyö jo hyvässä vauhdissa. 6G-verkkoja tullaan oletettavasti ottamaan käyttöön seuraavan vuosikymmenen aikana. Mitä todennäköisimmin niiden kohdalla tullaan viranomaistoiminnassa kokemaan sama ilmiö kuin 5G-verkkojen kohdalla eli vanhat konstit eivät välttämättä olekaan toimivia muuttuneessa ympäristössä. Langattoman tietoliikenteen kehityskulkua on kuitenkin mahdollista seurata ja ainakin osaan tulevista haasteista varautua.

Langattomien verkkotekniikoiden kehityksen lisäksi on useita muitakin teknologisen tutkimuksen ja kehityksen alueita, jotka varmasti tulevat vaikuttamaan kyberturvallisuuteen monella tapaa, mutta joiden etenemistä ja vaikuttavuutta on haastavampaa arvioida.

Viime vuosina on keskusteltu paljon tekoälystä (artificial intelligence, AI) ja useista edistysaskeleista – tai ainakin sellaisiksi väitetyistä – alaan liittyvän tutkimuksen saralla. Tekoälyyn liittyvää tutkimusta on kuitenkin tehty jo kauan, oikeastaan jo ennen nykyaikaisten tietokoneiden aikaa.

Esimerkiksi tietojenkäsittelytieteen pioneeri Alan Turing julkaisi vuonna 1950 artikkelin *Computing Machinery and Intelligence*, jossa hän kannusti pohtimaan ”osaavatko koneet ajatella?” Kuuluisassa artikkelissaan Turing käsittelee paitsi älykkäitä koneita myös sitä, miten niiden ”älykkyyttä” voitai-

siin testata.

Turingin jälkeen tekoälytutkimus on edistynyt muun muassa tietokone-tekniikan kehittymisen myötä. Viime vuosina uusia mielenkiintoisia tuotteita on tullut yhä useampien käyttäjien saataville. Kuten monen muun teknologisen innovaation kohdalla on aiemmin tapahtunut, myös tekoälysovelluksia on pyritty valjastamaan rikollisten tarkoituserien välikappaleeksi. Ensimmäisistä tekoälyä hyödyntävistä kyberrikoksista on raportoitu viime vuosina, ja mahdollisista uhkatekijöistä raportoidaan kasvavissa määrin. Nähtäväksi jää, millaisia luomuksia tekoälytutkimus tulee tuottamaan ja miten radikaalisti ne vaikuttavat kyberturvallisuuteemme.

On myös tieteenaloja, joilla merkittävät läpimurrot johtaisivat epäilemättä useiden tänä päivänä yleisten tietoturvaratkaisujen romuttumiseen. Kvanttilaskentaan liittyvän kehityksen myötä tulee jossain vaiheessa mahdolliseksi rakentaa riittävän tehokkaita kvanttietokoneita. Niiden avulla esimerkiksi monet yleisistä salausratkaisuista olisivat uhattuna, sillä riittävän tehokkaiden kvanttietokoneiden tiedetään voivan murtaa salauksia huomattavan paljon nopeammin kuin olisi mahdollista perinteisillä tietokoneilla.

Tällaisten tutkimusalueiden koh-

dalla suuria kysymyksiä ovat ainakin, että milloin tällaisia koneita on mahdollista toteuttaa ja toisaalta millaisia resursseja sellaisten hankkiminen vaatisi. Ehkäpä sellaiset ovat varakkaiden tutkimuslaitosten ulottuvilla jo lähitulevaisuudessa ja tavallisen kuluttajan hankittavissa kaupan hyllyltä tulevana vuosikymmeninä. On toki mahdollista, että kehitystyö vaatii vielä paljon enemmän aikaa. Tai kenties sellaisia koneita on jo nyt käytössä maailman supervalloilla, jotka ovat toistaiseksi onnistuneet estämään tiedon vuotamisen julkisuuteen.

* * *

Kyberrikollisuuden torjunnassa huomio kiinnittyy helposti vain teknisiin seikkoihin. Etenkin silloin, kun aiheesta puhuvat kaltaiseni henkilöt, joille on luontevinta hahmottaa ja ratkaista ongelmaa teknologian kautta. Mutta niin kyberrikollisuuden kuin muidenkin rikoslajien torjunta edellyttää kehitystä myös monilla muilla osa-alueilla, joita ei voi ensisijaisesti lähestyä tekniikan näkökulmasta. Esimerkiksi lainsäädännön ajantasaisuus vaikuttaa erittäin merkittävästi siihen, millaiset keinot yhteiskunnalla on torjua rikollisuutta.

Millaiset teot ovat ylipäätään katsottavissa rikollisiksi teoiksi? Millaiset

ENSIMMÄISISTÄ
TEKOÄLYÄ
HYÖDYNTÄVISTÄ
KYBERRIKOKSISTA
ON RAPORTOITU
VIIME VUOSINA,
JA MAHDOLLISISTA
UHKATEKIJÖISTÄ
RAPORTOIDAAN
KASVAVISSA MÄÄRIN.

rikosoikeudelliset seuraamukset niistä voi rikoksentekijälle koitua ja millä edellytyksillä? Mitä toimivaltuuksia viranomaisilla on tällaisten tekojen ennalta estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen? Entä millaisen sääntelyn puitteissa voidaan suorittaa kansainvälistä viranomaisyhteistyötä? Viimeksi mainittu on välttämätön edellytys useiden kyberrikosten ratkaisemiseksi.

Kyberrikollisuus on tyypillisesti rajat ylittävää rikollisuutta. Tämä johtuu monilta osin jo Internetin rakenteesta. Internetin valtavyöllä kulkeva tietoliikennepaketti – olipa sen sisältö vihamielistä tai ei – nimittäin tunnistaa valtionrajoja aivan yhtä hyvin kuin Saimaalla uiva kuha sikäläisten kalastuskuntien rajoja. Kalastaja sen sijaan voi viritellä verkkonsa vain sinne, missä hänen lupansa sen mahdollistavat.

Samoin ovat kansalliset viranomaiset veloitettuja kunnioittamaan valtion rajoja ja heidän toimivaltuutensa perustuvat kansallisiin lakeihin, jotka ovat voimassa valtionrajojen sisällä. Toisen valtion alueella tarvitaan kohdemaan viranomaisten virka-apua, ellei muusta menettelystä ole erikseen sovittu. Useat valtiot ja kansainväliset toimijat ovat kuitenkin laajalti todenneet haasteen olevan globaali ja että kansainvälisen yhteistyön ja tiedonvaihdon edellytyksiä tulee edistää.

Ilahduttavaa, että monia edistysaskeleita onkin otettu ja asiain tilaa pyritään parantamaan entisestään. Tästä esimerkkinä ovat lukuisat Euroopan unionin alueella tehdyt jäsenvaltioita

velvoittavat lainsäädännölliset yhdenmukaistukset, kuten vaikkapa vuodelta 2016 oleva EU:n yleinen tietosuojasetus, jolla pyritään parantamaan henkilötietojen suojaa määrittelemällä niiden käsittelyn periaatteita erityisesti globalisoituvassa ja digitalisoituvassa maailmassa.

Eurooppaakin laajemmasta lainsäädännön harmonisoinnista erinomaisena esimerkkinä voi mainita Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen (Budapest Convention on Cybercrime), johon on tätä kirjoitettaessa liittynyt jo 68 maata ympäri maailman. Sopimuksen tarkoituksena on edistää kyberrikollisuuden torjuntaa muun muassa helpottamalla kansainvälistä yhteistoi- mintaa ja kyberrikosten tutkintaa.

Valitettavasti tälläkin rintamalla – vai pitäisikö sittenkin käyttää ilmaisua rintamalinjalla – valtioiden eriävät intressit näkyvät muun muassa globaalintason vastakkainasetteluna. Tämä ei tietenkään helpota muutoinkin haasteellista kansainvälisen lainsäädännön yhdenmukaistamista. Jotkin maat ovatkin ilmoittaneet, etteivät aio liittyä mukaan edellä mainittuun sopimukseen.

* * *

Lopuksi nostan esiin vielä yhden näkökulman, joka riippumatta siitä, päätyykö tämän artikkelin lukija töihin poliisihallintoon, tulee myös häntä koskettamaan.

Elämme ajassa, jossa ei käytännössä

ole enää mahdollisuutta tehdä valintaa, haluaako olla osa tietoyhteiskuntaa vai ei. Se valinta on jo tehty puolestamme. Kuten olen edellä kirjoittanut, digitalisaation kehityskulku tulee jatkumaan sellaisena, että yhä enemmän jokapäiväiseen elämäämme liittyvistä asioista tulee jollain tasolla olemaan kytkök-sissä kybertoimintaympäristöön.

Kun käytämme erilaisia digitaalisia laitteita ja sovelluksia, tietojärjestelmiä ja -verkkoja, liikumme, kommunikoimme ja elämme, meistä ja toimistamme jää suunnaton määrä erilaisia jälkiä ympäri alati laajenevaa kyberavaruutta. Osa niistä on sellaisia, jotka osaamme helposti tunnistaa, mutta monista meillä ei ole – eikä tule koskaan olemaankaan – harmainta aavistus-takaan.

Osan näistä jäljistä jätämme itse tarkoituk-sella ja tiedostaen, kun taas toiset kerätään suostumuksellamme. Emme silti tarkalleen

tiedä, ymmärrä tai jaksa olla kiinnostuneita siitä, millaista tietoa meistä kertyy. Näin on asian laita esimerkiksi lukuisien ilmaisten tai ainakin näennäisesti ilmaisten palveluiden kohdal-la.

Näennäinen ilmaisuus nimittäin johtuu siitä, että käytännössä ilmaisen palvelun hintana on tavallisesti juuri meistä kerättävä tieto, joka voi olla jollekin toimijalle rahanarvoista omaisuutta vaikkapa entistä täsmällisemmin kohdennettuna mainontana

ja markkinointina.

Lisäksi on myös paljon sellais-ta tietoa, jota meistä kerätään ilman suostumustamme. Onko sellainen tie-donkeruu rikollista vai ei, riippuu asia-yhteydestä. Tärkeintä olisi kuitenkin, että ymmärtäisimme sellaisen olevan mahdollista. Ja mikäli ymmärrämme sen, voimme mahdollisesti myös paremmin arvioida ja punnita tiedonke-ruusta meille mahdollisesti koituvia hyötyjä ja haittoja.

Usein päädyimme varmaankin lop-putulemaan, että tiedonkeruusta huolimatta palvelun käytöstä meille koituva hyöty on suurempi kuin käyt-tämättä jättämisestä aiheutuva haitta. Inhimillisesti arvioiden meidän on varmaankin myös hel-pompaa arvottaa lähi-tulevaisuudessa käsillä olevaa hyötyä tulevai-suudessa siintävää uh-kaa suuremmaksi. Ja jollemme uhkatekijää tunnista, on valinta tie-tenkin itsestään selvä

hyötytekijän hyväksi.

Kybertoimintaympäristö on kuin valtava hiekkakenttä, jossa liikkues-samme jälkeemme jää vääjäämättä suunnaton määrä jalanjälkiä. Usein-kaan emme pysty luotettavasti arvioi-maan sitä, kuinka pysyviä nuo jalanjäl-jet ovat. Toisinaan ne voivat olla kuin jälkiä merenrannalla, jossa heti jalan noustua aallot pyyhkäisevät jäljet pois. Mutta osa jättämistämme jäljistä taas muistuttaa sementtiin valettua kuvaa, joka tulee säilymään vielä kauan sen

KYBERTOIMINTAYMPÄRISTÖ
ON KUIN VALTAVA
HIEKKAKENTTÄ,
JOSSA LIIKKUESSAMME
JÄLKEEMME JÄÄ
VÄÄJÄÄMÄTTÄ SUUNNATON
MÄÄRÄ JALANJÄLKIÄ.

jälkeen, kun olemme jo itse vaipuneet unholaan.

Useimmiten jälkien pysyvyys on ehkä jossain näiden kahden esimerkin välillä. Useista tiedostettavista uhkatekijöistä huolimatta kybertoimintaympäristö tulee ensisijaisesti nähdä mahdollisuutena ja voimavarana johtuen jo edellä todetusta syystä: olemme joka tapauksessa osa tietoyhteiskuntaa. Mutta samaan tapaan kuin jokapäiväisessä elämässä teemme useita asioita turvallisuuden vuoksi, on meidän opittava omaksumaan perusturvallisuusajattelu myös alati muuttuvassa ja kehittyvässä tietoyhteiskunnassa. Eräs osa sellaista ajattelua on ymmärtää, että kun tietoverkkoon astuu, jää iso digitaalinen jälki.

LÄHTEET

- Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskeva yleissopimus (Budapest Convention on Cybercrime). <https://www.coe.int/en/web/cybercrime/the-budapest-convention>. Luettu 15.8.2023.
- Hakkerointihaastekampanja ja Next Gen Hack Challenge. <https://challenge.fi>. Luettu 10.8.2023.
- Interpol (2021). National Cybercrime Strategy Guidebook. <https://www.interpol.int/content/download/16455/file/Cyber%20Strategy%20Guidebook.pdf>. Luettu 15.8.2023.
- Poliisin verkkosivut. Tietoa kyberrikollisuudesta ja kyberrikosten tutkinnasta. <https://poliisi.fi/kyberrikokset>. Luettu 10.8.2023.
- Sanastokeskus TSK ry (2017). Kokonaisturvallisuuden sanasto. https://sanastokeskus.fi/tsk/fi/kokonaisturvallisuuden_sanasto_tsk_50-1089.html. Luettu 18.8.2023.
- Turing A.M. (1950). Computing Machinery and Intelligence. *Mind*, Volume LIX, Issue 236, 433–460. <https://doi.org/10.1093/mind/LIX.236.433>. Luettu 17.8.2023.

JONNA ÖBLOM

FÖR RÄTTVISAN

JONNA ÖBLOM ÄR ÖVERKONSTAPEL OCH JOBBAR VID POLISYRKES-HÖGSKOLAN INOM DESS SVENSK-SPRÅKIGA UTBILDNING. HON BLEV FÄRDIG POLIS ÅR 2011 OCH HAR JOBBAT I BÅDE ÖVERVAKNINGSG- OCH ALARMUPPGIFTER SAMT SOM BROTTsutredare EN KORT TID, INNAN HON BÖRjade SOM UTBILDARE VID POLAMK.

PÅ SIDAN OM POLISYRKET HAR HON STUDERAT TILL KANDIDAT I FOLKRÄTT OCH MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER OCH FRÅGOR KRING POLISETIK LIGGER NÄRA HENNES HJÄRTA. HENNES LÄRDOMS PROV FÖR HÖGRE YH FÖR POLIS HAN- LADE ÄVEN OM VERKTYG FÖR UTÖKAD ETISK MEDVETENHET FÖR POLISBEFÄL. PÅ SIDAN OM ARBETET ÄR LÖPNING HENNES PASSION.

ARTIKELN ÄR SKRIVEN ÅR 2021.

Jag minns hur jag som barn och tonåring hade starka upplevelser av orättvisorna i världen. Hur jag såg människor i fattigare länder på TV och att de led på grund av hunger eller för att de inte hade tak över huvudet, eller ett nästan obefintligt skydd mot brottslighet såsom barnslaveri, prostitution, barnsoldatrekrytering osv. Det väckte väldigt starka känslor hos mig. Också problem närmare min egen vardag, så som mobbning, våldskriminalitet och girighet och maktlystenhet i allmänhet, väckte dessa känslor, och samtidigt också ett intresse för frågor om vad som är rätt och fel. Även om kontakterna med dessa fenomen var på en ganska trygg distans från mig själv personligen, så påverkade dom mig väldigt starkt. De väckte en känsla av fananamma, och att det här behöver fixas, det kan inte vara så här.

Nu idag, snart två decennier senare, ser jag att jag kommit att vara ganska mycket i kontakt med det här ämnet, och funderat kring frågor om just rätt

KUN ISOLLA KENGÄLLÄ ASTUU,
JÄÄ ISO JÄLKI

och fel. Dock inte bara i rollen som polis och med fokus på brott specifikt, utan också på ett djupare mer filosofiskt plan. Under åren har det blivit många tankar och diskussioner kring just begreppet rättvisa, och rollen av etik och moral hos den enskilda individen för att uppnå rättvisa och välmående. Jag blev så intresserad av frågan att jag förutom att utbilda mig till polis, även på sidan om arbetet läste vidare om mänskliga och grundläggande rättigheter och tog en examen i folkrätt och internationell rätt vid universitetet. Vid mina vidarestudier inom ramen för polisens högre yrkeshögskole-examen efter det, kom även mitt lärdomsprov att handla om temat etik och vad etisk medvetenhet betyder i rollen som polisbefäl.

* * *

Jag kan ha en förståelse för om dessa begrepp – rättvisa, etik och moral – alla klingar lite lika i dina öron. Ifall de uppfattas vara samma värdering och ha samma funktion, och ifall de känns lite smått flummiga och något som man bara nämner i bisatser. Så var det också för mig i början. Man kanske också spontant tänker att lagen baserar sig på rättvisan och att den för fram det moraliskt rätta sättet att handla. Med andra ord att det som lagen stipulerar som rätt, också är det

etiskt rätta. Men vid en andra tanke kanske man kommer underfund med att lagenlighet och etik inte är samma sak, inte alltid i alla fall. Till exempel är det enligt lagen alltid fel att ta livet av en annan person. Men hur är fallet, om en person står och riktar ett vapen mot någon annan, och du genom att ta livet av denna kan rädda livet på den som är oskyldig

i stället? Är den handlingen måhända moraliskt ändå rätt, eller mer rätt, än att inte handla alls och låta gärningsmannen döda den oskyldiga? Eller då lagen säger att alla ska behandlas lika inför lagen, *aequalitas ante legem*. Betyder det att alla ska behandlas på exakt samma sätt oberoende av omständigheter, attityd eller förhållningsätt? Ska man få exakt samma straff för samma gärning? Eller kan det vara så att rättvisan och etiken uppnås bättre genom (positiv) särbehandling?

Men varför går en polis alls och funderar på det här, kan man fråga sig. Vi ska ju följa regelboken. Lagen är vårt redskap. Spelar det någon roll vad vår egen moraliska kompass säger? Just den här frågan, och att ha lag och personlig moral i två skilda skålar på vågen, är det som jag vridit och vänt på under mina yrkesår. Vilket deras inbördes förhållande är och hur du ska veta vad du ska använda dig av för rättesnören i dina vardagliga göromål och beslut som polis. Jag kommer att gå djupare in på svaren på de här frå-

JAG KAN HA EN
FÖRSTÅELSE FÖR OM
DESSA BEGREPP -
RÄTTVISA, ETIK OCH
MORAL - ALLA KLINGAR
LITE LIKA I DINA ÖRON.

gorna längre ner i texten.

För att förstå hur det hela med polisetik hänger ihop så vill jag dock ta det från början. Från grunden. Etik och moral utgör i sig en vetenskapsgren: moralfilosofin. I folkmun är etik och moral ofta synonymter, och det användningssättet av orden är också helt godtaget inom moralfilosofin.

Men en särskiljning på dem görs ändå ofta, och den säger att etiken är den strukturella ramen för moralen, medan moralen är den som diskuterar substans eller en viss fråga. Moralerna är mer vardagsnära och individfokuserade medan etiken är mera abstrakt och förankrad i sociala strukturer eller till och med helt oförankrad. Moralerna är alltså den som innefattar diskussionen om vad som är rätt eller fel, eller vad en god handling är. Den diskuterar normer, rättigheter och skyldigheter, orättvisor. Enkelt sagt, reflekterar kring hur man ”bör” tänka, känna och handla. Etiken däremot handlar mera om hur man diskuterar och reflekterar kring dessa frågor, och den skapar en terminologi och ett strukturerat utrymme var moralfrågornas behandling kan äga rum. På så vis kan ordet etik också ibland användas som ett ”samlingsnamn” för t.ex. en yrkesetik som polisetiken. Man använder ordet etik eftersom det är utrymmet i vilket man inrymmer

MEN HUR ÄR FALLET, OM EN PERSON
STÅR OCH RIKTAR ETT VÄPEN MOT
NÅGON ANNAN, OCH DU GENOM ATT
TA LIVET AV DENNA KAN RÄDDA
LIVET PÅ DEN SOM ÄR OSKYLDIG I
STÄLLET?

enskilda substansmässiga moraliska frågor, riktlinjer och diskussioner.

Polisen i Finland har så klart, och lyckligtvis, sina egna etiska föreskrifter som är specifika för polisens verksamhet. Deras uppgift är att definiera polisetiken. Ramarna är avsedda för personerna som jobbar som polis, som stöd i deras vardagliga arbete. De etiska

föreskrifterna har dock också en annan funktion, och den är extern. Den är att signalera till allmänheten om vilka principer som värderas inom vår organisation. Båda funktionerna hjälper till att stärka den gemensamma etiska basen för polisverksamheten. Föreskrifterna är allt från internationella konventioner och deklarationer till nationella lagar och förordningar, och till andra mer fristående etiska dokument. De mest nämnda polis-specifika föreskrifterna är European Code of Police Ethics, de fyra fastställda värderingarna för Finlands polis (service, rättvisa, kompetens och personalens välbefinnande), samt den skriftliga försäkran och den etiska ed som varje polisman avlägger. De här föreskrifterna och när man pratar om polisetik överlag, inkluderar alltså frågor om goda och rätta handlingar i alla lägen och situationer i koppling till polisens arbete. Det kan vara i den mellanmänniska kommunikationen mellan polis och kund, eller i kontak-

ter kollegorna emellan, det kan vara frågan om hur vi tillämpar våra befogenheter eller följer organisationens anvisningar eller något annat potentiellt scenario. Situationen eller hurdan handling det är frågan om spelar ingen roll, etiken har ändå sin plats. Det mänskliga handlandet, tänkandet och varandet finns alltid närvarande oberoende av situation, och det är där etiken utspelar sig.

Som nämnt så existerar de etiska koderna och riktlinjerna inom polisen för att stöda var och en av oss i vårt dagliga arbete. Som polis gör man otaliga beslut under en arbetsdag, och man är också personligen ansvarig för de besluten. Står vi inför ett val att antingen göra så eller så, t.ex. att välja mellan att hjälpa kunden eller hjälpa kollegan, mellan att skriva böter eller ge en anmärkning eller att välja mellan värdet att tala sanning eller ta hänsyn till andras känslor, kan vi få en fingervisning om det rätta valet från inte bara lagstiftningen, utan också de etiska föreskrifterna. Med beslut menar jag också alla små beslut och handlingsval vi gör, t.ex. hur du tilltalar någon, vad signalerar ditt kroppsspråk och din attityd, hur du disponerar din tid, o.s.v.

Men, att polisen har sina etiska riktlinjer kan i värsta fall också vara till or-

ganisationens nackdel. Om etiken blir på den nivån att den stadgas i styrdokumentet och pratas om i festtalen, men inte syns i det vardagliga arbetet, kan den jobba mot sitt ursprungliga syfte. Ett felaktigt eller nedvärderande behandlande av en kund som ingen ingriper i, klingar illa med att orga-

DE MEST NÄMNVÄRDA
POLISSPECIFIKA
FÖRESKRIFTERNA ÄR
EUROPEAN CODE OF
POLICE ETHICS, DE
FYRA FASTSTÄLLDA
VÄRDERINGARNA FÖR
FINLÄNDS POLIS (SERVICE,
RÄTTVISA, KOMPETENS
OCH PERSONALENS
VÄLBEFINNANDE),
SÄMT DEN SKRIFTLIGA
FÖRSÄKRAN OCH DEN
ETISKA ED SOM VARJE
POLISMAN AVLÄGGER.

nisationen stolt lyfter fram sina värderingar. Värdena får inte plattas ihop till fraser utan verklighetsförankring. Budskapet om dem behöver nå fram till hela organisationen, vilka värderingar man värnar om och, framför allt, på vilket sätt man gör det. Då fungerar de etiska koderna som de ska, det vill säga de är närvarande och anger riktningen inför svåra val i arbe-

tet. Det här är organisationens ansvar mer än den enskilda polisens, att se till att etiken har en erkänd plats i det vardagliga arbetet, och att det finns väletablerade metoder och kanaler för behandling av också etiska frågor. Organisationskulturen behöver vara sådan, att den värdesätter en etisk diskussion och inte förlöjligar den. Enligt forskning har även chefernas beteende och förhållningssätt till etiken en avsevärd roll för hur etisk en organisation sist och slutligen är. Ett etiskt oacceptabelt val av en högre uppsatt polis kan i en handvändning få hela organisa-

tionen att vackla, med följder som t.ex. misstro från folket, korruption, respektlöshet, brist på tillit till kollegor emellan, rädsla, diskriminering, egoism o.s.v. Fallet Jari Aarnio är ett exempel från polishistorien på detta.

* * *

Men jag återgår till frågan ovan. Lagar och etiska föreskrifter. De är polisens redskap. Lagen är grunden, den etiska föreskriften stödet i beslutsfattandet från arbetsgivarens sida. Men den egna moralen, i vilken mån får jag beakta den eller följa den? Får jag göra det?

Enligt moralfilosofin är det svårt att finna sig i ett moraliskt tomrum som individ. Som tänkande och sociala samspelande varelser reagerar vi på händelser, människor och ageranden. Vi processar det vi upplever, medvetet och omedvetet. Vi kategoriserar göromål och tankar i rätt och fel. Det här pågår hela tiden, trots att vi så klart kan välja att inte beakta vår slutsats. Men, vi människor besitter med andra ord en moralisk kompass inom oss själva. Den här kompassen finns definitivt till för att vi ska använda den. I vilken mån dock varierar från situation till situation och där finns det inget svar som skulle kunna täcka alla lägen.

De riktlinjer som är inskrivna i la-

gen (t.ex. gällande mänskliga och grundläggande rättigheter) är ju juridiskt bindande, och styr på så vis vårt handlande. En föreskrift i form av en deklaration eller kod är inte nödvändigtvis bindande, men fortsättningsvis anammad av organisationen för att vi som poliser ska beakta dem. Trots detta kan det uppstå etiska konflikter i de situationer där det finns val- och tolkningsutrymme, och ifall det är många intressen som är aktuella i en situation. Vilket är det följande verktyg vi tar till efter lag och föreskrift? Jo, det är vår egen moraliska kompass.

Vi behöver alltså vara uppmärksamma på situationer där det finns flera intressen och värderingar att beakta, och de möjligtvis står i konflikt med varandra. Människans etiska sätt att tänka "konkurrerar" med tankar, motiv och känslor av olika slag. En etisk konflikt uppstår ofta när etiken krockar med det man skulle vilja, tänka och göra om

man bara fick se till sitt eget, eller ett enskilt intresses, bästa eller impulsivt följa starka känslor och behov. Det kan också vara så att man upplever att de egna värderingarna inte stämmer överens med organisationens. Då hamnar man att välja vilken värdering eller vilket intresse som ska ges företräde eller om man ska kompromissa på något sätt. För det är ofta så, att en etisk konflikt ofta kan beskrivas som ett dilemma, och väldigt sällan finns

SOM POLIS GÖR MÅN OTALIGA BESLUT
UNDER EN ARBETSDAG, OCH MÅN ÄR
OCKSÅ PERSONLIGEN ANSVÄRIG FÖR
DE BESLUTEN.

det ett entydigt svar. I själva verket ska man i de situationerna sällan välja mellan rätt eller fel, utan snarare är det så att man måste välja mellan olika handlingsalternativ. Det kan vara frågan om att välja mellan olika värden, som alla kan vara eftersträvansvärda, eller så är det frågan om olika negativa värden eller handlingar, och du måste välja något av dem.

I dessa konfliktsituationer har du ett avsevärt bättre utgångsläge att överväga handlingsalternativ om du är etiskt medveten. Den etiska medvetenheten hjälper dig för det första att känna igen de etiska konflikterna i ett tidigt skede, och därefter gör de beslutsfattandet enklare för dig. Eller enklare är kanske inte rätt ord, men du har lättare att motivera ditt beslut och lättare att veta varför just du väljer och anser det rätt att agera så som du gör. Att uppnå en etisk medvetenhet handlar om att identifiera och veta vilka saker och faktorer som påverkat och påverkar den egna moralen, och gör den till det den är. Det handlar också om reflektion över vilket mål som ska uppnås, och målets inbördes förhållande till metoderna att ta sig dit och vad eller vem som påverkas på vägen dit.

Etisk medvetenhet är således en nyckelegenskap för den enskilda polisen i sitt arbete till att handla och göra

rätt beslut. Jag uppfattar det som så, att man endast fullständigt kan involvera etiken, eller i mer professionella termer: man kan endast bli etiskt kompetent genom att vara etiskt medveten. Du kan läsa igenom alla etiska föreskrifter som gäller dig och ditt arbete, du kan lyssna på arbetsgivarens anvisningar om etik, men om du inte har gjort en egen reflektion över din moral och gjort dig medveten om vad den utgörs av, så när du inte en genomsyrande etisk kompetens. I så fall kommer den etiska kompetensen en-

. TROTS DETTA KAN
DET UPPSTÅ ETISKA
KONFLIKTER I DE
SITUATIONER DÄR
DET FINNS VAL- OCH
TOLKNINGSUTRYMME,
OCH IFALL DET ÄR
MÅNGA INTRESSEN
SOM ÄR AKTUELLA I EN
SITUATION.

dast från yttre ting och inte inre ting, och den är inte rotad och förankrad på ett sätt som ger förutsättningar för hållbarhet. Så, en etisk medvetenhet är målet, men vad kan jag göra för att utöka min etiska medvetenhet?

Du kommer en bra bit på väg genom reflektion över din egen

människosyn och din egen värdegrund. På vilket sätt påverkar de dom beslut du tar? Människosynen utgörs av din uppfattning om vad människan är, vad människans värde är och vad som är gott för människan. Om man t.ex. beaktar människan som maktlysten och egoistisk i grunden, eller om man betraktar henne som kreativ och social, påverkar det attityden gentemot andra och vilka resultat man föreställer sig av samspelssituationerna. Grunden till den människosyn man

har kommer från ens uppfostran och från föräldrarna. Den påverkas hela livet, men dock inte i samma utsträckning som under barndomen. Det samma gäller värdegrunden. Den är skapad och rotad i de olika förhållande och sammanhang vi befunnit oss i sedan födseln. Kultur och sociala normer formar lätt vår värdegrund. Vi värdesätter alla olika saker i olika omfattning beroende på vår livserfarenhet och personliga egenskaper. För en del är familjen i fokus, för andra kanske politiken är det. En del värderar musik och konstnärlighet högt, medan andra kanske sätter religion eller vetenskap först. Värdegrunderna som vi har spelar en stor roll, för de är ofta drivkraften bakom våra handlingar och bakom det som vi människor uppfattar som rätt eller fel, rättvis eller orättvist. Skillnader i värdegrunder är en av de vanligaste orsakerna till schismer och konflikt människor emellan. Att dock gå ut och säga vilken människosyn och värdegrund som är den "rätta" och mest eftersträfvansvärda för en hög moral, är att ta sig lite för stora rättigheter. Det är inte det vi är ute efter med en reflektion över vår egen människosyn och värdegrund, att korrigera den på något sätt. Det är i så fall en annan uppgift, ifall vi upplever att vi inte har en värdegrund enligt våra egna önskemål. Vi är ute

ÅTT UPPNÅ EN ETISK MEDVETENHET
HANDLAR OM ATT IDENTIFIERA OCH
VETA VILKA SAKER OCH FAKTORER
SOM PÅVERKAT OCH PÅVERKAR DEN
EGNA MORALEN, OCH GÖR DEN TILL
DET DEN ÄR.

efter att öka vår medvetenhet på området, en medvetenhet om vilka potentiella följder min människosyn och mitt förhållningsätt kan ha på andra människor och på de beslut vi tar. Att vara en moraliskt/etiskt medveten människa är då man kan betrakta något ytterom det stadium där man per automatik leds av normer, traditionella regler och lagar, och självständigt kan tänka kritiskt inom de allmängiltiga termer som råder.

Utan en reflektion kan vi ha svårt att förhålla oss till det som är annorlunda eller främmande, eftersom vi upplever en kollision med den egna normen och värderingen. Då reagerar vi människor ofta, som en försvarsmekanism, med irritation, rädsla, avsky eller så känner vi oss kränkta på grund av att vår "sanning" bli ifrågasatt. Det kan leda till att vi tar avstånd från den andra, att vi tänker i termer av vi och dom, och det kan vara startskottet till exkludering, grymhet och likgiltighet. Poängen är alltså vårt förhållningssätt till det som är annorlunda och nytt. Det vi inte vet något om, så tenderar vi människor ändå att skapa oss en uppfattning om. Det är så den mänskliga hjärnan fungerar, den klassificerar information och perceptioner både medvetet och omedvetet. Finns det luckor, fyller vi inte sällan på med antaganden i stället, egna slutsatser och

föreställningar, i stället för faktabaserad information. Föreställningen blir sedan lätt till en fördom och ett vi och dom-tänk. Att det också ofta tenderar vara vissa och samma personer som står för en betydande del av de diskriminerande uttryck och den främlingsrädsla som förekommer inom polisen, kan också tolkas höra ihop med deras människosyn och värdegrund.

Vi kan dock vara betydligt mer uppmärksamma på denna tankeprocess och vad den kan få för följder. Vi kan välja att vara mera medvetna om vårt eget förhållningssätt till olika värderingar. Och vi kan välja att vara medveten om vårt förhållningssätt gentemot människor som går under kategorin ”annorlunda än jag själv”, till vilken de facto varenda en människa utom du själv hör. Genom att hela tiden ompröva våra egna värderingar och förhållningssätt, och genom att vara öppen för andras argument, håller vi även vår etiska medvetenhet aktiv. Bara genom respekt och öppenhet utvecklar du och lär dig känna dig själv.

* * *

Som tidigare nämnt så bidrar en etisk medvetenhet till att upptäcka moraliskt tveksamma situationer i tid. Man får bättre förutsättningar att utvärdera en moraliskt svår situation och konsekvenserna för de olika handlings-

alternativen. Därtill, blir det lättare att handla utifrån sina övertygelser och sina slutsatser, och man kan lättare undvika att senare behöva känna sig skamsen för att man inte vågade stå upp för det man ansåg vara rätt.

Du KOMMER EN BRA
BIT PÅ VÄG GENOM
REFLEKTION ÖVER DIN
EGEN MÄNNISKOSYN OCH
DIN EGEN VÄRDEGRUND.

Reflektionen man gör, finns det inga egentliga anvisningar för hur den ska ta sig i uttryck eller hur man ska göra den. Den kan vara kopplad till egna tidigare er-

farenheter t.ex., eller så kan den vara helt och hållet abstrakt. Trots att tankarna kanske är helt abstrakta för de med sig effekten av att man själv blir medveten om vad ens moral säger om de aktuella omständigheterna, och om vad man troligtvis skulle göra för slutsats i en motsvarande situation. När en motsvarande situation uppenbarar sig i verkliga livet, kan du undvika villrådigheten och i stället snabbare identifiera de olika värdena som står på spel, och agera enligt dina preferenser. Du har utvecklat en moralisk mognad och finkänslighet, även kallat fronesis. Fronesis är ett begrepp som är myntat av Aristoteles och som betyder en klokhet som inkluderar förmågan och viljan att handla vist och för bästa syfte.

För att fullborda sin etiska kompetens, så stannar man dock inte vid den etiska medvetenheten. Den är en förutsättning, men den garanterar inte ett etiskt handlande. Utan vad som även behövs är just ett handlande, i enlighet med reflektionen och övertygelsen.

Värderingarna och attityderna behöver uttryckas och synas i de handlingar man gör, i uttalanden och prioriteringar, för att de ska betyda något.

Viljan att göra rätt behöver uttryckas, och ärligheten, transparensen och förmågan att bemöta och diskutera de etiska aspekterna, är viktigt.

En polis får tidigt i sin utbildning lära sig vikten av att motivera sina beslut. Det finns inte alltid ett rätt handlingsalternativ, utan de finns olika sätt att handla. Olika handlingssätt kan till och med ha samma resultat. Men det betyder inte att ändamålen helgar medlen, att vi inte behöver beakta på vilket sätt vi når resultatet. Alla polisens åtgärder baserar sig på befogenheter vi fått genom lag. Vilken lag vi baserar vårt arbete på i ett enskilt uppdrag, och på vilket sätt vi tolkat lagen, måste gå att beskriva och motivera. Ofta gör vi det också helt konkret, vi skriver i text efter ett avslutat uppdrag, eller under en förundersökning på vilket sätt vi använt oss av våra befogenheter. Vi behöver veta varför vi gör något. Det samma gäller för etiken. Om vi väljer att tilltala en kund vänligt och respektfullt, fast vi inombords känner en stark motbjudan för det brott personen nyss utfört, så är det viktigt att vi vet varför vi väljer vårt handlingssätt, vilka värderingar är det som vi prioriterar. I detta fall har möjligtvis res-

UTAN EN REFLEKTION KAN VI HA SVÅRT ATT FÖRHÅLLA OSS TILL DET SOM ÄR ANNORLUNDA ELLER FRÄMMANDE, EFTERSOM VI UPPLEVER EN KOLLISION MED DEN EGNA NORMEN OCH VÄRDERINGEN.

pekten för tilltron till organisationen och lagen, respekten för människans värdighet och fysiska integritet och prioriteringen av utredningstaktik,

varit värderingar vi valt framom att inte agera ut en känsla av ilska och motbjudan. Kan vi ännu signalera och föra fram dessa värderingar

i situationen stärker vi både vår egen etik och organisationens. Det är att stå upp för en värdering.

Eftersom en situation som jag just beskrev är något som varje polis får tampa med upprepade gånger, vill jag ännu bifoga att det är möjligt att göra situationen lättare för sig. Det kan man göra genom att fundera över just respekt och tolerans för människan som varelse. Att tolerera är att acceptera också sådant som man själv tar avstånd från eller inte står för. Man respekterar alltså människan i sig men inte handlingarna eller avsikterna och tankarna. På så vis kan man respektera också t.ex. en person med nazistiska värderingar eller en grov brottsling. Det är av stor vikt att förstå att avskilja personen från hans eller hennes handlingar. Man behöver alltså inte respektera eller godta rasism eller sexism eller något annat som är emot de egna värderingarna, men respekterar man människan bakom kan man lättare undvika att känna känslor av hat eller motbjudan.

* * *

Reflektion inåt är med andra ord i en nyckelposition, kanske det viktigaste redskapet inom etiken. Etiken är dock ett ganska känsligt och fragilt område. En handling som går emot etiken organisationen etablerat kan i värsta fall överskugga mångtalet fler goda handlingar som är gjorda i enlighet med god etik. Ur organisationens synvinkel är det kritiskt för hur dess etik uppfattas, att det inte finns "luckor" eller stunder där etiken skulle kunna glömmas bort eller åsidosättas. Då är det mycket som kan stå på spel. Det finns med andra ord inte utrymme för att glömma bort reflektionen över etiken, den behövs hela tiden, inte bara nu och då. Det är viktigt att det moraliska resonemanget och viljan att göra rätt genomsyrar alla arbetsuppgifter och alla situationer. Det moraliska tänkandet och beslutsfattandet är som bäst när det är som en egen dimension som löper parallellt med vårt varande, och när det är kopplat till våra egna känslor och handlingar. De etiska frågorna finns alltid där i vardagen, oberoende om vi vill det eller inte, och de kräver att vi tar ställning, att vi väljer och att vi väljer bort. En organisationsetik som polis-etiken har ingen uppgift om den inte pejas i förhållande till den egna moralen, båda delarna är nödvändiga. Och det är vi som enskilda individer, personer,

EN POLIS FÅR TIDIGT
I SIN UTRILDNING LÄRA
SIG VIKTEN AV ATT
MOTIVERA SINA BESLUT.

människor, ansvariga för. Endast vi själva, och ingen annan, ansvarar för vårt moraliska resonemang och våra moraliska beslut.

Med detta sagt vill jag dock även lyfta fram att ett moraliskt felaktigt beslut inte på personlig nivå nödvändigtvis behöver betraktas som ett enormt misslyckande. Många upplever att de gånger de har stått upp för sina värderingar eller för det de tror på så har det varit värt mödan, trots att de kanske även förlorat något. Men om man i något fall inte vågar stå upp, eller åsidosätter sin värdering av någon annan orsak, kan man också försöka se bortom de negativa känslorna. Att man känner skam eller nedlåtenhet betyder ju att man har en moralisk kompass. Vid fall av en sådan här situation, kan man ge kompassen uppmärksamhet och reflektera över vilka faktorer som gjorde att man agerade som man gjorde. Då har man lättare att känna igen motsvarande konfliktsituationer i fortsättningen och kan förebygga samma slutresultat. Ju bättre förberedd man är, desto bättre förutsättningar har man att lyckas.

Så för att ge ett kortare och förenklat svar på frågan som ställdes längre upp om vad det har för betydelse vad den egna moraliska uppfattningen säger, då man som polis ändå jobbar enligt lagens ramar. Det har betydelse för mänskligheten. För bemötandet, för hoppet, för fortsättningen. Fast

man handlar enligt lag och regelverk, finns det så många mer dimensioner i det mellanmänniska samspelet där en förståelse och en insikt gör nytta. Både för de involverade individerna i situationen och för samhället.

PÅ SÅ VIS KAN MAN RESPEKTERA
 OCKSÅ T.EX. EN PERSON MED
 NAZISTISKA VÄRDERINGAR ELLER EN
 GROV BROTTSLING.

Det här väckte gnistan för etiken i mig, att det faktiskt handlar om mellanmännisklig förståelse och kommunikation. Hur du och jag behandlar och bemöter varandra och vad effekten av mina ord och handlingar har på andra. Vill jag göra den här världen och det här samhället till en bättre plats? Vill jag påverka dem jag möter åt det bättre hållet, vill jag lämna efter mig ett gott avtryck som kanske gör dagen eller t.o.m. livet bättre för någon? Går vi ut i riktigt stora cirklar är det ju det polisens arbete handlar om, att förbättra världen och skapa mer trygghet och välmående för hela samhälle och också enskilda individer. Om jag vill kan jag vara en del av denna process, och i mycket större utsträckning än vad man kanske vid första tanke tror, då man ser på sig själv som en enskild konstapel som en tusendedel i ett större statsmaskineri. Men faktum är, att varje enskilt möte påverkar. Jag kunde i detta tema gå ända så långt som till kvantfysiken och energilagarna, hur all världens materia och allt liv påverkar varandra, fast vi många gånger har svårt att se det framför oss. Det är dock ett ämne för en annan artikel, men poängen kvarstår. Var och

en av oss har en plats och en uppgift i helheten, och vi har valmöjligheter när det kommer till vårt agerande och våra beslut. Kanske inte alltid som konstapel gällande exakt vad vi gör, men åtminstone hur vi gör det. När du går med statens skor, hurdant avtryck vill du lämna efter dig?

KÄLLOR OCH MER LÄSBART

- Blomqvist, Christine & Röding, Pia (2010) *Ledarskap – personen, reflektionen, samtalet*. Lund: Studentlitteratur Ab.
- Collste, Göran (2019) *Inledning till etiken*. Lund: Studentlitteratur Ab.
- Edlund, Lena (2010) *Etik i arbetslivet*. Malmö: Liber Ab.
- Egidius, Henry (2011) *Etik och profession - i en tid av ökande privatisering och myndighetskontroll*. Sverige: Natur & Kultur.
- Frankena, William (1963) *Etik*. Lund: Studentlitteratur.
- Heberlein, Ann (2014) *Etik - Människa, moral, mening*. Finland: Albert Bonniers förlag.
- Johnson, Craig E. (2001) *Meeting the Ethical Challenges of Leadership – Casting Light or Shadow*. Californien: Sage Publications, Inc.
- Juujärvi, Soile & Myyry, Liisa & Pessa, Kaija (2007) *Eettinen*

berkkyyis ammatillisessa toiminnassa. Helsingfors: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Pietarinen, Juhani & Poutanen, Seppo (1998) *Etiiikan teorioita.* Helsingfors: Gaudeamus.
- Philipson, Sten (2004) *Etik och företagskultur.* Lund Studentlitteratur.
- Santalainen, Timo (2009) *Strateginen ajattelu & toiminta.* Helsingfors: Alma Talent Oy.
- Stevens, Betsy (2008) *Corporate Ethical Codes: Effective Instruments for Influencing Behaviour,* Journal of Business Ethics, 78 (4).
- Trollestad, Claes (2003) *Existentiellt välbefinnande & Moralisk trovärdighet – Hos högre chefer och ledare.* Stockholm: Svenska Förlaget.
- Öblom, Jonna (2020) *(O)Etiskt? Verktyg för polisbefäl till utökad etisk medvetenhet och kompetens i personalledningsfrågor.* Tammerfors: Polisyrkeshögskolan.

LIPO 120

M-10756

POLIISI

POLIISI

POLIISIAMMATTIKORKEAKOULU

GRAAFINEN SUUNNITTELU JA TAITTO:
Mika Rautanen / Taitotyö Fenen

MUOTOKUVAT KIRJOITTAJISTA:

Anna Byckling: s. 8, 36, 88, 132, 170, 192, 228

Paula Di Nota: s. 20

Mika Hakkarainen: s. 150

Auno Lahti: s. 70

Taina Lundgren: s. 280

Aino Saarikivi: s. 56

Katri Tammio: s. 208

Timi Tikkanen: s. 102, 116, 244, 260, 302

KUVAT:

Daniel Kalejaiye: s. 5

Anna Byckling: s. 149

Porvalin perhealbumi: s. 259

Timi Tikkanen: s. 277–279

Mika Pakarinen: s. 300

MUUT KUVAT:

Sami Hätönen

KANSIKUVA: Marko Myllymäen kuva. Kuvaja: Katri Tammio

6., uudistettu laitos

Poliisiammattikorkeakoulu 2024

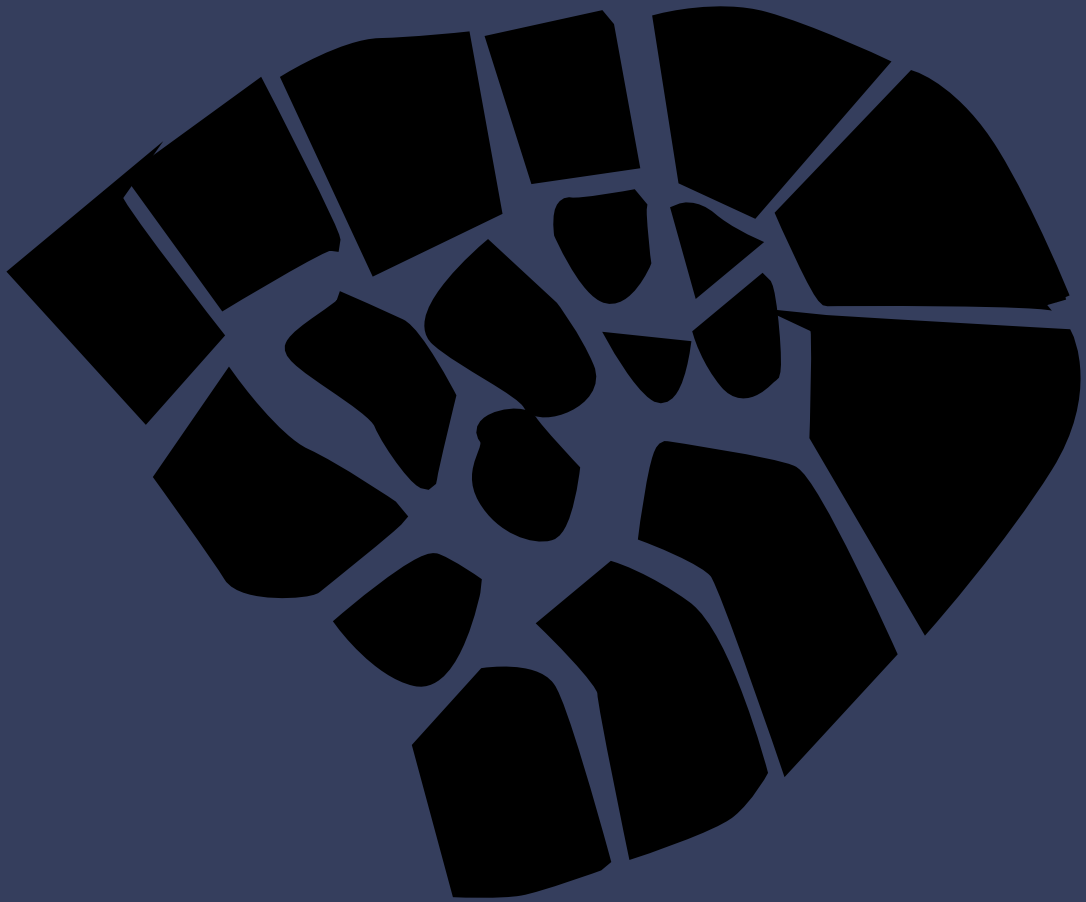
Grano 2024

Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki (2024), painettu kirja ISBN 978-951-815-423-8

Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki (2024), epub ISBN 978-951-815-424-5

Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki (2024), pdf ISBN 978-951-815-425-2

Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki (2024), äänikirja ISBN 978-951-815-426-9

Kun aikaa kului, ymmärsin, että ei tässä nyt taida olla muuta vaihtoehtoa kuin hakea Poliisiammattikorkeakouluun, jos joskus aion siihen kuuluisaan kiikkustuoliin ilman katumuksia istua.

Miltä poliisin työ näyttää poliisin silmin? Mikä on saanut poliisin valitsemaan ammattinsa? Mikä poliisin työssä on pysyvää, mikä muuttuu maailman muutuksessa?

Poliisiammattikorkeakoulun valintakoekirja ”Kun isolla kengällä astuu, jää iso jälki” ilmestyy nyt jo kuudennen kerran. Teos avaa kahdeksantoista kirjoittajan voimin yhtä monta erilaista näkökulmaa poliisin työhön.

Kolme artikkeleista on täysin uusia. Uusien kirjoittajien joukossa ovat kuolemansyynytutkinnasta kirjoittava valvonta- ja hälytyssektorilla toimiva vanhempi konstaapeli Marko Myllymäki (kannessa) sekä poliisityötä tehneet ja nyt Poliisiammattikorkeakoulussa opettavat Antti Jääskeläinen ja Tero Toivainen. Jääskeläinen kirjoittaa poliisin toimivallasta ja Toivainen kyberilmiöistä.

Kirjoittajien joukossa on eri-ikäisiä ja eri taustoista tulleita poliiseja tai poliisityöhön kytkeytyviä asiantuntijoita. Esimerkiksi nettipoliisina tunnetuksi tullut Daniel Kalejaiye ja rikostutkijana toimiva Anrit Kalek. Daniel haki kouluun 19-vuotiaana, Anrit nelikymppisenä. Rikosylikonstaapeli Noora Halmeenlaakso puolestaan oli hakiessaan 28-vuotias IT-alan ammattilainen. Poliisityötä tutkijan silmin tarkasteleva Samu Pehkonen kertoo poliisin tärkeimmästä työvälisestä, puheesta. Yksi englanninkielinen ja yksi ruotsinkielinen artikkeli muistuttavat kirjassa kielitaidon tärkeydestä.

Kirjan kahdeksantoista artikkelia asettavat eteesi kahdeksantoista peiliä. Niiden avulla voit lukijana pohtia: Olisiko minustakin tähän työhön? Sopsisinko tähän joukkoon? Haluanko juuri tätä?

POLIISI
POLIISIAMMATTIKORKEAKOULU

Lukemisto Poliisiammattikorkeakoulun valintakokeita varten 2024–2026

Päälllys: Mika Rautanen
35.7